

ἙΠΕΙΡΩΤΙΚῆ

ἙΣΤΙΑ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ ΙΖ'

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΤΕΥΧΟΣ 189 - 190

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1968

ΙΔΙΟΚΤΗΤΑΙ - ΔΙΕΥΘΥΝΤΑΙ
 ΜΙΧΑΗΛ ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ
 ΔΗΜΟΣΘ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

Επιτροπή Έπιμελείας
 ΑΡΣΕΝΗΣ ΓΕΡΟΝΤΙ
 ΙΩΑΝ. Ν. ΝΙΚΟΛΑ
 ΤΑΚΗΣ ΣΙΩΜΟΠΟ
 ΠΑΝΟΣ Γ. ΦΑΝ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ :

Κωτερικοῦ: Ἐτησίᾳ Δραχ. 150.—
 Νομικῶν προσώπων Δραχ. 300.—
 Ἐξωτερικοῦ: Ἐτησίᾳ Δολλ. 10—
 ἢ Δίρασι Ἀγγλίας 3 1/2,
 ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ ΔΡΑΧ. 25.00

Ἀντεπιστέλλοντα Μέλη τῆς Ἐπιτρ
 ΚΩΝ. ΜΕΡΤΖΙΟΣ (Βενι
 ΛΕΑΝΔΡΟΣ Ι. ΒΡΑΝΟΥΣΗΣ (Ἀθ
 ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΖΙΤΣΑΙΑ (Θεσ/ν
 ΜΙΧΑΗΛ ΠΕΡΑΝΘΗΣ (Ἀθ
 ΤΑΚΗΣ ΤΣΙΑΚΟΣ (Ἀθ
 ΒΑΣΙΔ. ΒΕΡΒΙΑΔΗΣ (Ἀθ

Ἐμβάσματα : « ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΝ ΕΣΤΙΑΝ » Ὁδὸς 28ης Ὀκτωβρίου 72, Ἰωάννινα — Τηλ. 6-59

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Κ. Σ. Κώνστα	: Γεώργιος Ἰωάννου Ζούκας (ἱστορικὴ μονογραφία)	Σελ.
Νικολ. Β. Πατσέλη	: Ἰωάννης Δομπόλης καὶ τὸ Πανεπιστήμιον Ἰωαν- νίνων (ἱστορ. μοιχογρ.)	»
Γεωργίου Παϊσιῶ	: Μικρὰ συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐκκλησιαστι- κῆς ἐπαρχίας Βελλᾶς καὶ Κονίτσης (ἱστορικὴ πραγματεία)	» 1
Κώστας Καιροφύλλας	: Τί ἀπέγιναν εἰς θησαυροὶ τοῦ Ἀλῆ καὶ Βελῆ πασαῖ (ἱστορ. στοιχεῖα)	» 2
Πάνου Γρίσπου	: Δασικὴ λογογραφία (λαογραφ. μελέτη)	» 3
Νικ. Χρ. Τσίκα	: Πάργα—Στεργίσι (λαογρ. μελέτη)	» 4
Σωφ. Γ. Γεωργούλα	: Λαογραφικὰ Ἀνατολ. Ἐηροβουνίου Ἠπείρου (λαο- γραφικὴ μελέτη)	» 50
Ἀ. Θεούλας Α. Ζόλδερ	: Γιάννινα (ποίημα)	» 60
Νικολάου Βάρδαρη	: Σχόλια εἰς τὸ ποίημα «200 π Χ» τοῦ Κ. Καβάφη (δοκίμιον)	» 61
Πέτρου Ὀλύμπιου	: Ἡρωικὴ αὐταπάτη (λυρική πρόζα)	» 64
Εὐριπίδης Σούρλα	: Ἕνας πατριδογνωστικὸς θρῆνος (φιολογ. μελέτη)	» 68
Νίκου Β. Λώλη	: Πάτρις (τὸ νησί τῆς προσευχῆς) (ταξιδιωτικὴ λογο- τεχνία)	» 70
Βασίλ. Μάργαρη	: Τραγούδι (ποίημα)	» 73

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ : Σημειώματα : Παναγιώτης Πουλίτσας—Ἡ «Πατσέλειος Βιβλιο-
θήκη» (Δ. Κόκκινου).—Κριτικὴ τοῦ βιβλίου : Κ. Τσιροπούλου : «Χριστιανι-
κὸν Συμπόσιον» (Ι. Γ. Θεοχάρη).—Βιβλία καὶ περιοδικὰ ποὺ λά-
βαμε.—Διάφορα : Ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ 1968.

Ἡ ΠΕΙΡΩΤΙΚὴ Ἑστία

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ ΙΖ'

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ—ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1968

• ΓΕΥΧΟΣ 189—190

Κ. Σ. ΚΩΝΣΤΑ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ ΖΟΥΚΑΣ

Ὁ Ἡπειρώτης Ἀγωνιστὴς τοῦ Εἰκοσιένα

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Ἔχει γραφῆ πὼς ὁ χῶρος τοῦ 1821 ἔχει ἀνάγκη «ἀναδασμοῦ», ἐπειδὴ ἡ ὥς τώρα βίβλος του μὲ τὰ παραλειπόμενά της ἐμφανίζεται ὄχι μόνον ἄμοιρη ἀποσιωπήσεων, ἀλλὰ καὶ σημαντικὰ μειονεκτικὴ σὲ ἀξιολόγησιν. Πολλὰ τὰ παραδείγματα. Ἐνα καὶ τοῦ Ἀγωνιστοῦ, πού τ' ὄνομά του ἀνακαλεῖται ἐδῶ σήμερα στὴν ἐπιφάνεια.

Πρόκειται γιὰ ἓναν ἀγνοημένο ἐπὶ ζωῆς κι' ἓναν λησμονημένο μετὰ θάνατο ἀπὸ τὴν Πολιτεία, εἰδικώτερα μάλιστα ἀπ' τὸ Μεσολόγγι, στὸ πάνθεο τῶν ἡρώων, τοῦ ὁποίου βρῆκαν τιμητικὲς θέσεις τόσα καὶ τόσα ἄσημα καὶ ἀπίθανα ὀνόματα, ἐνῶ γι' αὐτὸν δὲν βρέθηκε οὔτε μιὰ πλάκα σὲ κάποιον δρομάκο του γιὰ νὰ διαω-νίξῃ τ' ὄνομά του. Στὴν ἀλληλογραφία τῆς Φρουρᾶς τοῦ Μεσολογγίου», πολύτιμη συλλογὴ τετρακοσίων περίπου ἀγνώστων ἱστορικῶν ἐγγράφων τοῦ 1825—1826, δὲν φαίνεται πουθενά, ἐνῶ ἀπουσιάζει ἐπίσης καὶ ἀπὸ τὸ τυπωμένο δίτομο ὡς τώρα «Ἱστορικὸν Ἀρχεῖον Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου». Εὐτυχῶς πού τὸν θυμή-θηκε, καὶ μάλιστα κάπως πρώϊμα, ἡ λογοτεχνία μας: ἡ πεζογραφία δηλαδὴ μὲ τὰ διηγήματα «Θυσία» τοῦ Ἀνδρέα Καρκαβίτσα καὶ «Τὸ μυστικὸ τοῦ Ὁμέρ-Βρυώνη» τοῦ Γ. Ἀθάνια ἢ ποίηση μὲ τοῦ πολυδύναμου Ἡπειρώτου Κώστα Κρυστάλλη τὸν μακρότατο «Καλόγηρο τῆς Κλεισοῦρας τοῦ Μεσολογγίου», πού ὀλόκληρον ἓνα πνεῦμα Βαλαωρίτικο τὸν διαπνέει· καὶ τέλος τὸ θέατρο μὲ τὸ μονόπρακτο τοῦ ἀκαταπόνητου ἀνασκαλευτοῦ τοῦ εἰκοσιενικοῦ χώρου Τάκη Λάππα «Χριστοῦ γεννα στὸ Μεσολόγγι» καὶ τὸ ἐπίσης μονόπρακτο «Ὁ Καλόγερος τῆς Κλεισοῦρας» τοῦ Μεσολογγιολάτρη Αἰτωλοακαρ-νάνα Γυμνασιάρχου Κώστα Πετρονικολοῦ.

Ἄλλ' ὅς τὸν παρακολουθήσωμε στὰ καθέκαστα τῆς ζωῆς καὶ τῆς δράσης του, ὅσο βέβαια τὸ ἐπιτρέπουν τὰ ἐλάχιστα μέχρι σήμερα γνωστὰ γι' αὐτὸν στοιχεῖα.

ΓΕΝΙΚΑ

α. Ὀνοματεπώνυμον.—Τοῦ ταιριάζει ἄριστα ὁ τίτλος τοῦ αἰνιγματικοῦ καὶ

μυθιστορηματικοῦ ἀνθρώπου. Ἡ αἰνιγματικότητα, πού τὸν περιβάλλει, ἀρχίζει ἀπ' αὐτὸ τ' ὄνομά του. Ἰωάννη καὶ Κώστα καὶ Γεώργιο τὸν θέλουν οἱ λίγες διάσπαρτες γι' αὐτὸν εἰδήσεις. Ὡς Ἰωάννη τὸν ἀναφέρουν ὁ Σπυρίδων Τρικούπης, ὁ Κανέλλος Δεληγιάννης καὶ ὁ Ἀνδρέας Καρκαβίτσας· ὡς Κώστα ὁ Κ. Κρυστάλλης καὶ ὁ Ν. Μακρῆς, καὶ ὡς Γεώργιο ὁ Μιχ. Οἰκονόμου. Τὸ ὀρθὸ εἶναι Γεώργιος, γιὰτὶ ἀδιάσειστα πιστοποιεῖται αὐτὸ καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχειακὴ ποράδοση.

Καὶ τὸ ἐπώνυμό του μὲ δύο τύπους ἔχει παραδοθῆ: Ζούκας (κατὰ τοὺς Οἰκονόμου καὶ Μακρῆ) καὶ Γούναρης (κατὰ τοὺς Τρικούπη, Δεληγιάννη, Καρκαβίτσα, Στασινόπουλο). Ἀπ' αὐτὰ τὸ πραγματικὸ του ἐπώνυμο φαίνεται νὰ ἦταν τὸ πρῶτο, ἐνῶ τὸ Γούναρης παρωνύμιό του.

Ἱστορικὰ ἔγγραφα τοῦ καιροῦ του δίνουν καὶ τὸ ὄνομα τοῦ πατέρα του πού λέγονταν Ἰωάννης. Καὶ δὲν ἀποκλείεται τὸ πατρώνυμό του, μαζί μὲ τὸ πατριδωνυμικὸ του Ἰωαννίτης, πού σχεδὸν ἀξεχώριστα συντροφεύει τ' ὄνομά του, νὰ δημιούργησε, κατὰ σύγχυση, τὸ ἓνα ἀπὸ τὰ τρία φερόμενα ὡς κυριώνυμά του, δηλαδὴ τὸ Ἰωάννης. Ὡστε πλῆρες τ' ὀνοματεπώνυμό του ἦταν: Γεώργιος Ἰωάννου Ζούκας.

β. Καταγωγή.—Ἡ Γιαννιώτικη καταγωγή του δὲν ἀμφισβητεῖται ἀπὸ καμμιὰ ἱστορικὴ πηγὴ, ἐνῶ ἀκλόνητα αὐτὴ ἐνισχύεται καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχειακὴ παράδοση. Ὁ Κώστας Κρυστάλλης μάλιστα, λεπτομερειακότερος ἀπὸ κάθε ἄλλη πηγὴ στὸ ζήτημα αὐτό, γράφει:

«Ἡδυνήθην ἐκεῖ ἐν Ἰωαννίνοις εὐρισκόμενος ἀκόμη νὰ πληροφορηθῶ, ἀφοῦ ἀνέγνωσα τὴν Ἱστορίαν τοῦ Τρικούπη, ἐρευνῶν ἀνὰ τὰ σεβαστὰ καὶ πολύτιμα λείψανα τῆς μεγαλοφυΐας γενεᾶς τῆς Ἐπαναστάσεως, μοναχοὺς καὶ ποιμένας τῆς Πίνδου καὶ πολίτας τῶν Ἰωαννίνων γεραροῦς, ἐν οἷς καὶ τὸν αἰμίμηστον διδάσκαλον Σπυρίδωνα τὸν Μανόη, ὅτι ἡ οἰκογένεια τοῦ Γιαννιώτη, ἧς ἐκεῖνος Κωνσταντῖνος ὀνομαζόμενος πρώην ἦτο βλαστός, σώζεται εἰσέτι ἐγκραυωμένη διὰ τὴν ἀρχαιότητά της ἐν Ἰωαννίνοις. Εἶχε δὲ ἀδελφὸν ὁ Κωνσταντῖνος ἓνα τῶν ἀοιδῶν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ».

Ἡ παράδοση, μὲ τὸ νὰ θέλῃ τὴν οἰκογένειά του ἐγκατεστημένη στὴν Ἄρτα, μπορεῖ νὰ ὀδηγῇ χοντρικὰ στὴ γέννηση τῆς ὑποψίας πῶς Γιαννιώτης αὐτός, δὲν εἶχε ἐκεῖ καὶ τὴν οἰκογένειά του, ἀλλὰ στὴν Ἄρτα; Κάθε τέτοιο ὅμως ἐνδεχόμενον πρέπει ν' ἀποκλεισθῆ, ἐνῶ οὔτε καὶ ἡ παράδοση εἶναι ἐκτὸς πραγματικότητας, γιὰτὶ, κατὰ τὴ μετακίνηση τῆς στρατιᾶς τοῦ Ὁμέρ—Βρυώνη πρὸς τὴν Ἄρτα, θὰ πρέπει ἀσφαλῶς νὰ κουβάλησε μαζί του καὶ τὴν οἰκογένεια ἐκείνου, ὁμηρο στα χέρια τοῦ Τούρκου, καὶ γι' αὐτὸ βρέθηκε ἐκεῖνη ἔξω τῶν Γιαννίνων τότε.

ΕΙΔΙΚΑ

α. Προσφορὰ στὸν Ἀγώνα.—Εἶναι ὁ σωτήρας τοῦ Μεσολογγίου κατὰ τὴν Ἀη πολιορκία του ἀπὸ τὸν Ὁμέρ—Βρυώνη στὰ 1822. Ὑπηρέτης στὴ δούλεψη τοῦ Πασᾶ, βρέθηκε κυνηγὸς του στὰ σάλτινα τοῦ πολιορκούμενου τότε Μεσολογγίου. Μὲ τὴν εὐχέρεια, πού τοῦ παρεῖχε ἡ ιδιότητά του αὐτὴ νὰ ἀπομακρύνεται ὡς τὰ πιδ ἀκραῖα σημεῖα τοῦ στρατοπέδου, βρῆκε τὴν εὐκαιρία νὰ γνωστοποιήσῃ μὲ κάθε λεπτομέρεια στοὺς Μεσολογγῖτες τὸ δόλιο τουρκικὸ σχέδιο τῆς γενικῆς ἐφόδου κατὰ τοῦ Μεσολογγίου τὸν ὄρθρο τῆς 25 Δεκεμβρίου, ὅπως εἶχε πληροφορηθῆ ἀπὸ τὸν Γεώργιο Βαρνακιώτη, πού θῆμα μιᾶς ἄγριας κι' ἀδικῆς καταδρομῆς τοῦ Μαυροκορδάτου ἦταν τότε μὲ τὸν Ὁμέρ—Βρυώνη. Ὁ πατριωτισμὸς τοῦ Ζούκα στὴν κρίσιμη ἐκεῖνη στιγμή παραμέρισε κάθε ἄλλο ἀνθρώπινο αἶσθημα, φτάνοντας ὡς στὸ νὰ ἀψηφήσῃ κι' αὐτὴ τὴ ζωὴ ἀκόμα τῆς οἰκογενείας του, πού τὴν κρατοῦσε ὁ Βρυώνης στὴν Ἄρτα γιὰ νὰ ἔχῃ αὐτὸν πιστὸ στὴ δούλεψή του, καὶ φάνηκε Ἐλ-

ληνας και Χριστιανός. "Έτσι οί Μεσολογγίτες, προίδεασμένοι για τὸ τί θὰ τοὺς συνέβαινε τὴν "Άγια Νύχτα, δὲν παράλειψαν τὴ χριστουγεννιάτικη λειτουργία τους, ἐνῶ και τὴν πολιτεία τους δὲν ἄφησαν ἀπροφύλαχτη οί προασπιστές της. Καί οί Τοῦρκοι γνώρισαν ἐκεῖ μιὰ ἀπ' τὴς ἀτιμωτικώτερες ἤττες τους. "Αν τὸ Μεσολόγγι, πού στίς μποῦκες τῶν κανονιῶν του κρέμονταν κυριολεκτικὰ τὰ κλειδιὰ τῆς "Ελλάδος ὀλόκληρης, ἔπεφτε τότε, θὰ πνιγόταν μαζί και τὸ μέγα ἔργο τῆς "Εθνεγερσίας σ' αὐτὰ τὰ σπάργανά του. Σῶζοντας λοιπὸν τότε τὸ Μεσολόγγι ὁ Ζούκας, ἔσωσε και τὴν "Ελλάδα τὴν ἴδια.

β. Πῶς προφτάστηκε τὸ σχέδιο.—'Αρκετοὶ ἱστορικοί, σύγχρονοι και ἄμεσοι γνώστες οί περισσότεροί του περιστατικοῦ τοῦ προφτάσματος τοῦ σχεδίου στοὺς "Ελληνες, ἔτσι τὸ ἀφηγήθηκαν ἀργότερα στίς ἱστορίες τους ἢ στ' ἀπομνημονεύματα, πού ἔγραψαν:

I

«Εἰς τὰς 24 Δεκεμβρίου 1822 τὸ πρωτὶ, ὑπήγαινον δύο Μισολογγίται και εἰς στρατιώτης τοῦ Ζαῖμη εἰς τὸ Αἰτωλικὸν μὲ ἐν πλοιάριον διὰ ὑπόθεσιν των. Καθ' ὁδὸν βλέπουν εἰς τὸ παράλιον ἕνα ἄνθρωπον και ἐκινούσε ἕνα μανδῆλι μὲ τὴν χεῖρα του ὑψηλὰ και τοὺς ἔκαμνε σημεῖον νὰ σταθοῦν. Αὐτοὶ μὲν ἐστάθησαν μακρὰν, ἀλλὰ δὲν ἐτολμοῦσαν νὰ πλησιάσουν, ὑποπτευόμενοι ἐνέδραν τουρκικὴν και μήπως τοὺς δολοφονήσῃ. Αὐτὸς διὰ νὰ τοὺς βεβαιώσῃ ἔβγαλε τὸ φέσι του και ἔκαμε τὸν σταυρό του ἀδιακόπως. Τότε πεισθέντες ὅτι ἦταν χριστιανὸς ἐπλησίασαν και τοὺς λέγει:

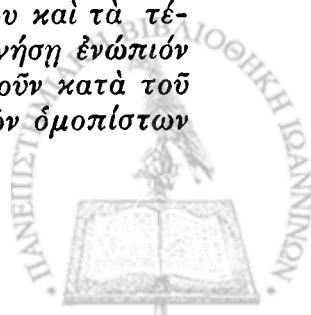
—Εἶμαι χριστιανὸς 'Ιωαννίτης, Γιάννης Γούναρης ὀνομαζόμενος, κνηγὸς τοῦ 'Ομὲρ πασᾶ Βρυώνη, και ἐπειδὴ εἶδον διτι αὔριον θὰ καταστραφῆτε ὄλοι, κινούμενος ἀπὸ τὸ ὀμόθηρησκον αἰσθημα ἀπεφάσισα νὰ χάσω τὴν ζωὴν μου και ἤλθον νὰ εὔρω χριστιανὸν τινα νὰ τοῦ ἐξηγηθῶ τὰ ἐξῆς: 'Επιστρέψατε λοιπὸν ἀμέσως νὰ εἰπῆτε τῶν ἀρχηγῶν σας ὅτι οί Τοῦρκοι και οί Τουρκοκαπεταναῖοι, γνωρίζοντες διτι αὔριον ἔχομεν οί χριστιανοὶ τὴν ἑορτὴν τῶν Χριστουγέννων και πηγαίνομεν ὄλοι εἰς τὰς ἐκκλησίας, και ἔχουν πεποιθήσιν διτι και οί ἔδικοί σας ἀρχηγοί, καπεταναῖοι και μέρος στρατιωτῶν θὰ ὑπάγουν εἰς τὰς ἐκκλησίας ἀφεύκτως, ἀπεφάσισαν νὰ κάμουν ἔφοδον δύο ὥρας πρὶν ξημερώσῃ, μὲ τὸν ἐξῆς τρόπον και ἔχουν τὴν βεβαιότητα διτι θὰ ἐπιτύχουν... (ἀκολουθεῖ λεπτομερὴς ἀφήγησις τοῦ σχεδίου). Αὐτὰ εἰπὼν ἀνεχώρησε και ἔγινεν ἄφαντος».

Κανέλλος Δεληγιάννης

II

«'Ημέρα ἐφόδου (κατὰ τοῦ Μεσολογγίου) ὠρίσθη ἢ τῶν Χριστογέννων περὶ τὸν ὄρθρον, ἐπ' ἐλπίδι ὅτι ἐν ἀγνοία τοῦ σχεδίου τούτου οί "Ελληνες θὰ συνήρχοντο τὴν ἡμέραν ἐκείνην εἰς τὰς ἐκκλησίας και θὰ κατέλιπαν τὸ ὀχύρωμα ἀφρούρητον. Καὶ ταῦτα μὲν οί Τοῦρκοι μυστικῶς ἐμελέτησαν, οί δὲ "Ελληνες τὰ ἀνεκάλυψαν οὔτως: Τὴν ἑσπέραν τῆς παραμονῆς τῶν Χριστογέννων παρέπλεε τὴν "Ασπρην 'Αλυκὴν μονόξυλον, φέρον ἀπὸ 'Ανατολικοῦ εἰς Μεσολόγγι τὸν γραμματεὰ τοῦ Μακροῦ. 'Ο γραμματεὺς, ἰδὼν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ἄνθρωπον σεῖοντα μανδῆλιον, ἐπλησίασε.

—'Εγώ, εἶπεν ὁ ἄνθρωπος, εἶμαι χριστιανὸς και πρόθυμος νὰ πάθω διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ Κυρίου μου· μὴ ἀπορήσῃς και μὴ δυσπιστήσῃς εἰς ὅσα θὰ ἀκούσῃς, ἀν μὲ βλέπῃς συνοδεύοντα τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Κυρίου μου. 'Η γυνή μου και τὰ τέκνα μου εἶναι ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν των, και τοῦτο ἀρκεῖ νὰ μὲ δικαιολογήσῃ ἐνώπιόν σου. 'Ο Θεὸς τῶν χριστιανῶν ἠθέλησε νὰ μάθω ὅσα οί ἐχθροὶ μελετοῦν κατὰ τοῦ λαοῦ του και περιφέρομαι ἀπὸ πρῶτας ὡς κνηγὸς εἰς σωτηρίαν τῶν ὀμοπίστων

μου· τρέξε εις τὴν πόλιν καὶ εἶπε ὅτι οἱ ἐχθροὶ σκοπὸν ἔχουν νὰ ἐφορμήσωσιν αὐρίον τὰ χαράματα διὰ τῆς πρὸς ἀνατολὰς πλευρᾶς τοῦ ἀναχώματος.

Ταῦτα εἰπὼν ὁ ἄγνωστος ἄνθρωπος, ὕψωσε τὰς χεῖρας του εἰς τὸν οὐρανόν, ἐδάκρυσε καὶ ἐγένεν ἄφαντος. Ὁ γραμματεὺς ἔφτασε περὶ τὴν πρώτην ὥραν τῆς νυκτὸς εἰς τὴν πόλιν καὶ ἀνήγγειλεν ὅσα εἶδε καὶ ἤκουσε».

Σπυρίδων Τρικούπης

III

Ἀφ' οὗ ὁ Ὁμέρ—Βρυώνης ἀπέκαμε πυροβολῶν τὸ Μισολόγγι καὶ καταπολεμῶν καθ' ὅλους τοὺς τρόπους τοὺς πολιορκημένους, τέλος ἀπεφάσισε νὰ τὸ κυριεύσῃ ἐξ ἐφόδου τὴν νύχτα τῶν Χριστουγέννων πρὸς τὴν 25ην τοῦ Δεκεμβρίου, καθ' ἣν ὥραν οἱ Ἕλληνες ἤθελον ἐκπληρῶναι τὰ χριστιανικὰ χρέη των εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ὑψίστου, ὅτε, ὡς ἐνόμιζεν, ἤθελον ἀφήσει καὶ τοὺς προμαχῶνας ἀφρουρήτους. Ἀλλὰ χριστιανὸς Ἡπειρώτης, εὕρισκόμενος εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Τούρκων, ἐξ ἀνάγκης ὑπηρετῶν, διότι δὲν ἠδύνατο ἐκ τῶν ἰδίων περιστάσεων νὰ τοὺς πολεμήσῃ, καὶ πληροφορηθεὶς τὴν ἀπόφασίν των, εἰδοποίησε τοὺς Ἕλληνας. Οὗτοι λοιπὸν, ὅσοι πολεμισταί, δὲν ὑπάγουσιν εἰς τὸν ναὸν νὰ ὑμνήσωσι τὸν Θεὸν ψάλλοντες Χριστὸς γεννηταί, ἀλλὰ γρηγοροῦσιν ὅλην τὴν νύχτα εἰς τὰς θέσεις των, καὶ περιμένουσι νὰ τὸν δοξολογήσωσι μὲ τοὺς κρότους τῶν πυροβόλων καὶ τῶν τουφεκίων, μαχόμενοι μὲ ἀπόφασιν νὰ χύσωσι τὸ αἷμα των διὰ τὴν δόξαν τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Πατρὸς».

Ν. Σπηλιάδης

IV

«Οἱ Τούρκοι ἀπεφάσισαν νὰ δώσουν τέλος εἰς τὸν πόλεμον (κατὰ τοῦ Μεσολογγίου) δι' ἐφόδου νυκτερινῆς κατὰ τὴν νύχτα τὴν 24—25 Δεκεμβρίου, καθ' ἣν οἱ Ἕλληνες δεσποτικῆν ἐκτελοῦντες ἐορτὴν συνήθως δὲν ἔχουσι πολλὴν καὶ ἀγρυπνον προσοχὴν. Ἀλλ' εὐρέθησαν ἐξηπατημένοι διότι κατωρθώθη ἔξωθεν ἐπιτηδείως νὰ δοθῇ καὶ περὶ τούτου εἶδησις εἰς τοὺς ἔσω, ὥστε νὰ εἶναι ἀγρυπνοὶ καὶ ἔτοιμοι κατὰ τὴν νύχτα ἐκεῖνην, ἀπεδίδοτο δὲ ἡ εἰδοποίησις εἰς δύο νέους ἐξ Ἰωαννίνων Γ. Ζούκαν καὶ Γ. Καλέντην, ἐξαδέλφους, οἵτινες εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ὁμέρ—Βρυώνη ὡς κνηγοὶ διατελοῦντες καὶ ὅπως δήποτε μαθόντες τὰ τῆς μελετωμένης ἐφόδου, εἴτε οἴκοθεν ἐκ τοῦ εὐνοήτου πατριωτισμοῦ των, εἴτε καὶ προτραπέντες, ἐτόλμησαν ριψοκινδύνως καὶ κατώρθωσαν νὰ γνωστοποιήσωσι τοῖς ἔσω τὸ μελετώμενον, οὕτω δὲ προσεκτικὸι γινόμενοι οἱ Ἕλληνες ἀπέκρουσαν πάσας τὰς ἐπαναληφθείσας κατὰ τοῦ φρουρίου ἐφορμήσεις των».

Μιχ. Οἰκονόμου

V

«Τὸ Μεσολόγγι κατὰ τὰ ἐξημερώματα τῶν Χριστουγέννων ἀποκρούει τὴν ἐφοδὸν, τὴν ὁποίαν ἔκαμαν οἱ Τούρκοι, νομίζοντες ὅτι οἱ πολιορκημένοι θὰ εὐρίσκοντο εἰς τὰς ἐκκλησίας, ὡς ἐκ τῆς ἐορτῆς. Περὶ τῆς ἐφόδου ταύτης εἶχαν εἰδοποιηθῆ ἀπὸ τὸν Γιάννην Γούναρην. Πολλοὶ πιστεύουν ὅτι ἡ εἰδοποίησις ἐγένε κατ' ἐντολὴν τοῦ Βαρνακιώτου. Ὁ Γούναρης, κνηγῶν παρὰ τὴν Φοινικίαν, εἶδε πλοιάριον διερχόμενον διὰ τὸ Ἀνατολικὸν καὶ ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐπέβαινεν ὁ γραμματεὺς τοῦ Μακρῆ, μεταβαίνων εἰς Ἀνατολικόν. Τὸν εἰδοποίησε καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὸ Μεσολόγγι, ὅπου τὸ ἀνήγγειλεν. Αἱ ἐκκλησῖαι ἐλειτούργησαν καὶ ὅλοι οἱ ἄνδρες εὐρέθησαν ἐπὶ τῶν ἐπάλλξεων».

Κ. Α. ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ἡ προσφορά ὅμως ἐκείνη τοῦ Ζούκα στοίχισε τὸν θάνατο τῶν δικῶν του. Ὅπως γράφει ἓνας ἐγκυρότερος πᾶνω σ' αὐτὰ μάρτυς, ὁ ἱστορικὸς Σπ. Τρικούπης: «Ὁ Βρυώνης ἔμαθε ὅτι οὗτος ἀπεκάλυψε τὸ μυστικόν, καὶ μὴ δυνηθεὶς νὰ τὸν συλλάβῃ, φοβηθέντα καὶ μείναντα ἐν Μεσολογγίῳ μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῶν Τούρκων, ἔσφαξεν ἐπὶ τῆς εἰς Ἄρταν ἐπανόδου του καὶ τῇ ἐπιμόνῳ ἀπαιτήσῃ τῶν συνεκστρατευσάντων καὶ παθόντων, τὴν ἐκεῖ γυναῖκα καὶ τὰ παιδιὰ του».

γ. *Τρία ἱστορικά ἔγγραφα.*—Ὁ Ζούκας μετὰ τὴ νύχτα ἐκείνη δὲν ἀκολούθησε πιά τοὺς πανικόβλητους καὶ καταντροπιασμένους ἀναδιπλωθέντας Τούρκους, ἀλλ' ἔμεινε μὲ τοὺς ὁμοθρήσκους του στὸ Μεσολόγγι.

Τρία ἱστορικά ἔγγραφα, ἀπ' τὰ ὁποῖα τὰ δύο ἀπέφερε ἀρχειακὴ ἀναδίφησή μας στὰ «Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους» καὶ τὸ τρίτο ἀνακοινώθηκε παλαιότερα ἀπ' τὸν μακαρίτη Γιάννη Βλαχογιάνη, μιλοῦν περὶ Ζούκα γιὰ τὴν περίοδο 1824—1830, ὅπου φέρονταν ὡς ἐνταγμένος πιά στὶς ἑλληνικὲς στρατιωτικὲς δυνάμεις. Τὸ πρῶτο εἶναι μιὰ κυβερνητικὴ διαταγὴ γιὰ οἰκονομικὴ του ἐνίσχυση. Τὸ δεύτερο μιὰ διαμαρτυρία τοῦ ἴδιου ὅτι δὲν ἔλαβε τίποτε ἀπὸ ἐκεῖνα, πού ὠριζε τὸ πρῶτο! Καὶ τὸ τρίτο, ἀπάντησις σὲ ἀναφορὰ του, εἶναι ἔγκρισις τῆς Γραμματείας τῶν Στρατιωτικῶν νὰ τοῦ δοθοῦν γιὰ ἀνακούφισις 120 φοίνικες. Καὶ στὰ τρία αἰτιολογία μία: ἡ μεγάλη προσφορά του στὰ 1822. Ἴδου πιστὰ τὰ κείμενα τῶν ἐγγράφων αὐτῶν:

1ο

(Γ. Α. Κ. Ἐκτελεστικόν, φ. 31)

Ἀριθ. 384

Τὸ Ἐκτελεστικὸν Σῶμα
Πρὸς τὸ τῆς Οἰκονομίας

Κατὰ τὰ ἀνὰ χεῖρας του ἀποδεικτικὰ ὁ Κ(ύριος) Γεώργιος Ἰωάννου Ἰωαννίτης κατὰ τὸ 1822 ἔτος, τὴν παραμονὴν τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως, ἔδωκεν εἰς τοὺς ἀποκλεισμένους εἰς Μεσολόγγιον ὁμογενεῖς παρὰ τοῦ Ὁμῆρ - πασᾶ καὶ Μεχμέτ Ρεσιδ - πασᾶ τὴν εἶδησιν τῆς ἐφόδου ἢ ὁποῖα ἐμελετᾶτο καὶ ἔγινε τῷ ὄντι παρὰ τῶν ἐχθρῶν τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν.

Ἡ εἰδοποίησις αὕτη ἔσωσε τότε καὶ τὴν πόλιν καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ μὲ τὸ νὰ ἔλαβον τὰ ἀπαιτούμενα μέτρα καὶ ἀπάντησαν, καθ' ὅσον ἐδυνήθησαν τὴν μεγάλην ὁρμὴν τῶν ἐχθρῶν.

Τούτου χάριν, δι' ἀμοιβὴν τῆς πρὸς τὴν πατρίδα ταύτης μεγάλης ὠφελείας τοῦ ἀνδρὸς διατάττει τὸ Ὑπουργεῖον τοῦτο ἢ Διοίκησις νὰ δώσῃ ἔγγραφον ἀποδεικτικὸν πρὸς αὐτὸν διὰ γρόσια χίλια πεντακόσια, ἀριθ. 1500, πληρωτέα ἀπὸ τὴν ἐπελευσομένην Γῆν ὀσίν τοῦ δανείου.

Ναύπλιον τῇ 22 Ὀκτωβρίου 1824

Ὁ Πρόεδρος

Γ. Κουντουριώτης

Ὁ Γεν. Γραμματεὺς

Π. Ρόδιος

2ο

(Γ. Α. Κ. Ἐκτελεστικόν, φ. 40)

Πρὸς τὴν Ὑπερτάτην Διοίκησιν

Πληροφορηθεῖσα ἡ Σεβαστὴ Διοίκησις ἀπὸ τὰ ἀποδεικτικὰ μου διὰ τὰς πρὸς

τὴν πατρίδα ἐκδουλεύσεις μου, διέταξε πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Οἰκονομίας, μὲ διαταγὴν τῆς σημειωμένην 22 Ὀκτωβρίου 1824, διὰ νὰ λάβω χίλια πεντακόσια γρόσια, καὶ ἕως τὴν σήμερον δὲν ἔλαβον οὔτε ὀβολόν.

Διὸ προστρέχω πάλιν διὰ τῆς παρουσίας μου πρὸς τὴν Ὑπερτάτην Διοίκησιν καὶ παρακαλῶ θερμῶς νὰ διατάξῃ καὶ ἐκ δευτέρου νὰ μοὶ δοθῶσιν αὐτὰ τώρα, ἵνα ἀποπληρώσω καὶ ἐγὼ τὰ χρέη μου καὶ ἀπεράσω εἰς τὸν στρατηγόν μου Καπετὰν Κίτζον Τζαβέλλαν, ὅπου εἶμαι γραμμένος στρατιώτης, καὶ ἔχω σχεδὸν δύο ὀλοκλήρους μῆνας, ὅπου περιφέρομαι ἐδῶ.

Μὴ καταδεχθῆ, παρακαλῶ, ἡ Ὑπερτάτη Διοίκησις νὰ παιδευθῶ περισσότερο, ὅτι ἠφανίσθην.

Καὶ μένω μὲ ὄλον τὸ βαθύτατον σέβας.

Ὁ ὑποκλινέστατος δοῦλος καὶ πατριώτης

Γεώργιος Ἰωαννίτης

1824, Δεκεμβρίου 2
ἐν Ναυπλίῳ

3ο

(Ἐφημ. «Πρωῖα», Ἀθήναι 25 Δεκεμβρίου 1932)

Περίληψις

ἐκ τοῦ Πρωτοκόλλου τῆς Γραμματείας τῶν Στρατιωτικῶν
τῆς 14 Αὐγούστου 1830

Ἐπὶ τῆς ἀναφορᾶς τοῦ Γεωργίου Ἰωαννίτου

Κατὰ τὰς πληροφορίες, τὰς ὁποίας ἔλαβεν ἡ Γραμματεία, ὁ ἀναφερόμενος εἶναι τῷ ὄντι ἐκεῖνος, ὅστις ἔσωσε τὸ Μεσολόγγι ἀπὸ τὴν τρομερὰν ἀπόφασιν τοῦ ἐχθροῦ, ὁμολογήσας τὰ σχέδια τῶν πολεμίων.

Εὐρίσκεται ἤδη ἐνταῦθα εἰς μεγάλην ἔνδειαν. Διὰ τὰς θυσίας του λοιπὸν ταύτας προβάλλει ἡ Γραμματεία νὰ τῷ δοθῶσι πρὸς ἀνακούφισιν φοίνικες 120 ἀπὸ τὸ ταμεῖον τῆς Γραμματείας.

δ. Ὁ ἀσκητής.—Ὁ μετὰ τὸ 1830 βίος τοῦ Ζούκα πῆρε μιὰ τροπὴ ἀπρόοπτη καὶ ἀπροσδόκητη. Ὁ ἴσαμε τότε κοσμικὸς καὶ ἀπαιτητικὸς γιὰ τὶς ἐκδουλεύσεις του Ἀγωνιστής, καθὼς τὸν φανερώνουν οἱ ἀναφορές του, ὅταν βρέθηκε ἔξω τοῦ στρατοῦ μὲ τὸν σχηματισμὸ τῶν ταχτικῶν πιά χιλιαρχιῶν, ἔγινε φυγάνθρωπος! Παίρνοντας τὰ μάτια του καὶ τὴ φτώχεια του ἀποτραβήχτηκε στὴν ἀποκοσμίαν τῆς Κλεισούρας τοῦ Ἀράκυνθου τοῦ Μεσολογγίου, ὅπου ἔγινε ἀσκητὴς στὸ ἐκεῖ γνωστὸ μοναστήρι τῆς Ἁγία - Λεούσας, ἀποζητῶντας στὴν ἐλεημοσύνη τῶν ὀδοιπόρων τὴν ἐξασφάλισιν τοῦ καθημερινοῦ του ψωμιοῦ. Καὶ τὸ βιογραφικὸ αὐτὸ στοιχεῖο ὡς ἐξῆς τὸ ἀναφέρουν οἱ παλαιότερο:

I

«Πρὸς τὸν Γούναρην ἐδώκαμεν ἔπειτα ἐν ἀποδεικτικὸν ἅπαντες οἱ ὄπλαρχηγοὶ διὰ τὸ μέγα καλόν, τὸ ὁποῖον ὡς χριστιανὸς ἔκαμε, διὰ νὰ τὸν ἀνταμείψῃ ἐν καιρῷ τῷ δεόντι ἡ πατρίς. Μ' ὄλα ταῦτα μετὰ τὴν ἐγκαθίδρυσιν τῆς βασιλείας ἐπαρουσιάσθη δις καὶ τρίς καὶ πολλάκις εἰς τὴν Κυβέρνησιν μὲ τὸ ἀποδεικτικὸν καὶ τὸν ἀντέμειψαν καὶ αὐτόν, καθὼς ἀντέμειψαν καὶ ἡμᾶς τοὺς λοιποὺς προμάχους τῆς πατρίδος. Ὡστε ὑπῆγεν ἔπειτα καὶ ἔγινε μοναχὸς εἰς μίαν πενιχρὰν καλύβην καὶ ἐζοῦσε μὲ ἐλεημοσύνην ὡς ἐπαίτης ἀπὸ τοὺς ὀδοιπόρους».

Καν. Δεληγιάννης

II

«Ὁ τότε (χριστούγεννα 1822) ἄγνωστος ἄνθρωπος ἐγνώσθη μετὰ ταῦτα»

ήκολούθει δὲ τὸν Βουώνην ὡς κυνηγὸς του καὶ συνείθιζε νὰ κυνηγᾷ ἀνυπόπτως πρὸς τὰ ἄκρα τῆς λίμνης θαλασσοπούλια. Ὁ ἄνθρωπος οὗτος, μετὰ τὴν σφαγὴν τῶν φιλάτων του, ἔγινε μοναχὸς καὶ διὰ τῆς ἐλεημοσύνης τῶν χριστιανῶν ἀνεκαίνισε τὴν ἐπὶ τῆς μεταξὺ Μεσολογγίου καὶ Βραχωρίου Κλεισούρας ἐκκλησίαν τῆς Θεοτόκου τῆς Ἐλεούσης, δίδων νερὸν τοῖς διαβάταις καὶ διὰ τῶν μικρῶν δωρημάτων αὐτῶν ποριζόμενος τὰ πρὸς τὸ ζῆν».

Σπυρ. Τρικούπης

III

«Οἱ Τοῦρκοι ὡς ἀνακαλύψαντες δῆθεν ἔπειτα ὄψωσθήποτε τὴν προδοσίαν, τὸν μὲν Καλέντην συλλαβόντες ἀσφάλτῳ ἀλείψαντες καὶ εἰς στήλην δέσαντες εἰς θέσιν Καλοῦ - Τσεσμέν (συνοικίαν καὶ τόπον καταδικῶν ἐν Ἰωαννίνους) καὶ πῦρ διαδόντες ἔκανσαν αὐτὸν ζῶννα. Τὸ δὲ βέβαιον εἶναι ὅτι οὗτος ἐπὶ τούτῳ ἐκάη ἐκεῖ, ὁ δὲ Ζούκας ἔζησεν ὡς ἀσκητῆς ἐν σπηλαίῳ τινί, ὅπου ἐκκλησία τῆς Ἐλεούσης παρὰ τῇ πλησίον τοῦ Αἰτωλικοῦ Κλεισούρα».

Μιχ. Οἰκονόμου

IV

«Ὁ Κωνσταντῖνος Ζούκας κατὰ τὸ 1833 μεταβὰς εἰς Ἀνατολικὸν καὶ προμηθευθεὶς ὀλίγας στάμνας μετέβη εἰς Κλεισούραν, ἤγειρε κάτωθι τῆς Ἁγίας Ἐλεούσης μικρὸν εἰκονοστάσιον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔθεκε τὴν ἁγίαν εἰκόνα, καὶ ἐξηκολούθει νὰ μεταφέρῃ ὕδωρ διὰ τῶν σταμνῶν ἐκ τῆς ἐν τῷ σπηλαίῳ τῆς Ἁγίας Ἐλεούσης ἀναβλυζούσης πηγῆς καὶ οὕτως οἱ διερχόμενοι ἐλάμβανον τὴν εὐχαρίστησιν νὰ πίνωσι καθαρὸν καὶ διανγὲς ὕδωρ. Μάτην οἱ διερχόμενοι ἀνεζήτησαν τὸν εὐεργετικὸν αὐτὸν ἄνθρωπον, ὅστις πάντοτε ἔμενε κεκρυμμένος, ἔκτοτε ὅμως ἤρχισαν νὰ ἐναποθέτωσιν ἐπὶ τοῦ εἰκονοστασίου ἔλαιον, λιβάνιον καὶ κηρία, ἄρτον καὶ ἄλλα τρόφιμα, δι' ὧν συνετηρεῖτο ἀποφεύγων οὕτω νὰ καταστῇ γνωστός.

Ὁ Ζούκας οὗτος ἔμεινεν ἀφανὴς μέχρι τοῦ 1837, ὅτε κατὰ πρῶτον διερχόμενος ἐκεῖθεν ὁ αἰμίμηστος Βασιλεὺς Ὁθων μετὰ τῆς Βασιλείσης Ἀμαλίας, παρουσιάσθη πρὸς αὐτοὺς καὶ ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τῶν ἀκολουθούντων αὐτοὺς Ἀγωνιστῶν εἰς ἐρώτησιν δὲ τοῦ Βασιλέως, ὁποίας ἀξιώσεις ἔχει, οὗτος ἐζήτησε νὰ χαρισθῇ εἰς τὴν Μονὴν ὅλον τὸ μέρος ἀπὸ τῆς εἰσόδου μέχρι τῆς ἐξόδου, ὅπερ καὶ ἐγένετο, καὶ ἔκτοτε ἤρχισε ν' ἀναφαίνεται εἰς τοὺς διαβάτας καὶ νὰ καλλιεργῇ τὸ μέρος ἐκεῖνο καὶ ν' ἀναφανῇ καὶ ἡ Μονή, ἣτις ἐσκεπάζετο ὑπὸ παντοειδῶν δένδρων καὶ θάμνων καὶ καθίστατο ἀφανὴς καὶ ἀπρόσιτος τοῖς διερχομένοις.

Κατὰ δὲ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1840, ἐπιστρέφοντες ἐκ τοῦ δήμου Μακρυνείας εἰς Μεσολόγγιον μετὰ τοῦ πατρὸς μου, συνητηθήσαμεν ἐκεῖ τὸν Ζούκαν, μετὰ τοῦ ὁποίου ἐπὶ πολλὴν ὥραν συνωμίλησαν καὶ ἐνεθυμήθησαν τὸν πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως κλέφτικον βίον των καὶ ἐδόξασαν τὸν Θεὸν διὰ τὴν ἀπελευθέωσίν των ἐκ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ, ἐκ τοῦ ὁποίου τόσα μεγάλα δεινὰ καὶ βίον ὀδυνηρὸν διῆλθον».

Νικ. Δ. Μακρῆς

ε. Τὰ μετὰ τὸ 1840.—Πιστεῦοταν ἀόριστα πῶς ἐκεῖ, στὴν Ἁγία - Λεούσα τοῦ Ἀράκυνθου, ἄφησε ὁ Ζούκας καὶ τὰ κόκκαλά του. «Ἀπεβίωσεν ἐκεῖ ἐλευνός», γράφει ὁ Δεληγιάννης. «Ἐκεῖ ἐτελείωσε τὰς ἡμέρας του», σημειώνει ὁ Τρικούπης. Καὶ κατὰ τὸν Μιχ. Οἰκονόμου: «καὶ ἐκεῖ, κατὰ παραγγελίαν του, ἐτάφη».

Τὸ βέβαιο ὅμως εἶναι πῶς ἡ ἀσκητεία του ἐκεῖ βάσταξε γύρω στὰ δέκα χρόνια, γιατί ὕστερα ἔδωσε σημεῖα παρουσίας του σὲ ἄλλους τόπους καὶ με ἐπίδοσιν σὲ ἄλλα κοσμικώτερα πιά ἔργα (ληστεῖες, φυλακίσεις κ. ἄ.). Ἀλλὰ γι' αὐτὰ ἀναμένεται νὰ μιλήσῃ ὑπεύθυνα ἢ ἀναδίφηση τοῦ ἱστορικοῦ ὕλικου τοῦ Ὁθωνικοῦ Ἀρχείου τῶν Γ.Α.Κ., πού ἡ ταξινόμησή του γίνεται τώρα. Κατὰ ἀθθεντικὴς μαρ-

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Β. ΠΑΤΣΕΛΗ

ΙΩΑΝΝΗΣ ΔΟΜΠΟΛΗΣ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Εἰς τὴν πλειάδα τῶν μεγάλων Ἑπειρωτῶν ἐθνικῶν εὐεργετῶν, διὰ τοὺς ὁποίους δικαίως σεμνύνεται ἡ Ἑπειρος καὶ ἐκλήθη, διὰ τοῦτο, μόνη αὐτή, ἀπὸ ὅλας τὰς ἐπαρχίας τῆς Ἑλλάδος, μὲ τὸ τιμητικὸν ὄνομα «Ἑὺανδρος» ἢ «διὰ πρυσία» κατὰ τὸν Πίνδαρον, περιλαμβρον κατέχει θέσιν καὶ ὁ ἐπὶ ἀρκετὰ ἔτη «λησμονημένος» ἰδρυτῆς τοῦ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου Ἰωάννης Δομπόλης. Γράφομεν «λησμονημένος», διότι δυστυχῶς, κατὰ τὰς ἐορτὰς τῆς ἑκατονταετηρίδος τοῦ Πανεπιστημίου μας, πού ὠργανώθησαν τὸ 1937 καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ὁποίων ἐξεφωνήθησαν πανηγυρικοί, ἀνηγορεύθησαν ἐπίτιμοι διδάκτορες καθηγηταὶ ξένων Πανεπιστημίων, ἐμνημονεύθησαν ὀνόματα σοφῶν πού ἐτίμησαν τὴν ἐπιστήμην, ἡγεμόνων πού τὸ ἐθεμελίωσαν, καθηγητῶν πού κατηύθυναν τὰ πρῶτα βήματά του, καὶ μόνον ὁ ἀφανὴς εὐεργέτης καὶ ἰδρυτῆς του ἐλησμονήθη. Ὁ Ἑπειρώτης Ἰωάννης Δομπόλης ὁ ὁποῖος τὴν 4 Φεβρουαρίου 1849 συνέτασσε τὴν μοναδικὴν διαθήκην του, διὰ τῆς ὁποίας τὴν 1 Ἰανουαρίου 1906 περιήρχοντο εἰς τὴν κυριότητα τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους περὶ τὰ 8.000.000 δραχμαὶ πρὸς ἴδρυσιν καὶ συντήρησιν Πανεπιστημίου δευτέρου ἐν Ἑλλάδι, εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ὁποίου ἔπρεπεν οὗτος νὰ κατέχη περιφανῆ θέσιν καὶ τοῦ ὁποίου δυστυχῶς ὄχι μόνον τὰ ὀστᾶ δὲν μετεφέρθησαν ἀκόμη, ἵνα κατατεθῶσιν εἰς ἀντάξιον μαισωλεῖον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ τάφος του ἀγνοεῖται.

Ἐδημοσιεύσαμεν τότε, εἰς τὸ Ἑπειρωτικὸν Μέλλον, πεντάστηλον περίπου ἄρθρον—διαμαρτυρία, διὰ τὴν γενομένην ἐπίσημον ἱεροσυλίαν τῆς μνήμης τοῦ ἀνδρός. Ἡδὴ λειτουργοῦντος ἀπὸ τριετίας ἔστω καὶ μὴ πλήρως Πανεπιστημίου ἐν Ἰωαννίνοις «Δομπολεῖου» καλουμένου, εἰσηγήσει τῆς ἐν Ἀθήναις «Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς Ἀγῶνος ἰδρύσεως τοῦ Δομπολεῖου Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων», καὶ

τυρίες, δείγματα γιὰ τὸ μνημόνευμα τοῦ Ζούκα σ' αὐτὸ ἔχουν κιόλας ἀναφανῆ.

Κ. Σ. ΚΩΝΣΤΑΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ : Δεληγιάννη Κανέλλου: «Ἀπομνημονεύματα», ἐκδ. «ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ» ἀρ. 17, Ἀθήναι 1957, Β', σσ. 97 - 98—Κρυστάλλη Κ. Δ.: «Ἀπαντα», ἐκδ. Μιχ. Περάνθη, Ἀθήνα 1952, σσ. 129 - 130.—Λάμπρα Τάκη: «Θεατρικὲς Εἰκόνες ἀπ' τὸ '21», Ἀθήνα 1958, σσ. 67 - 104.—Μικρῆ Νικ. Δ.: «Ἱστορία τοῦ Μεσολογγίου», ἐκδ. «Βιβλιοθήκη», ἀρ. 19, Ἀθήναι 1957, σελ. 30.—Οἰκονόμου Μιχ.: «Ἱστορία τῆς Ἑλλην. Πηλιγγενεσίας ἢ Ἱερὸς τῶν Ἑλλήνων Ἀγῶν», ἐκδ. «Βιβλιοθήκη», ἀρ. 14, Ἀθήναι 1957, Α', σελ. 253.—Πετρονικολοῦ Κ.: «Ἐδῶ τὸ λένε Μεσολόγγι», Ἀθήνα 1959, σσ. 8 - 27.—Σπηλιάδη Ν.: «Ἀπομνημονεύματα», Ἀθήνησιν 1851, Α', σσ. 482 - 483.—Στασινοπούλου Κ. Α.: «Οἱ Μεσολογγῖται», Ἀθήναι 1926, σσ. 47 - 48.—Τρικούπη Σπ.: «Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως», ἐκδ. Γ', ἐν Ἀθήναις 1888, Β', σελ. 271.

Κ. Σ. Κ.

έπωφελούμενος τῶν φιλοξένων σελίδων τῆς «'Ηπ. 'Εστίας», σκιαγραφοῦμεν ἕσον πληρέστερον δυνάμεθα, τὸν ἀείμνηστον ἄνδρα(1).

Γέννημα καὶ θρέμμα τῆς 'Ηπείρου, ὁ ἰδρυτῆς τοῦ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου, κατήγετο ἀπὸ τὴν Κρετσούνισταν τῆς 'Ηπείρου, ὅπου καὶ σήμερον ἀκόμη σώζονται ἀγροὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα «λακιά ἢ κλῆμα τοῦ Δομπόλη». Ὁ ἴδιος ἐγεννήθη εἰς τὴν Πετρούπολιν περὶ τὸ 1769, καθὼς φαίνεται ἀπὸ μίαν ἐπιστολὴν τοῦ Καποδίστρια πρὸς τὸν Στρούζαν, ὅπου ὁ πρῶτος λέγει ὅτι ὁ «Δομπόλης ἐγκαταλείπει τὸν ἥσυχον βίον, ὃν ἐπὶ 58 ἔτη διῆγεν ἐν Πετρούπολει, ἵνα μὲ ἀκολουθήσῃ» ἀπερχόμενον εἰς Ἑλλάδα περὶ τὸ 1827. Ὁ πατὴρ του Τριαντάφυλλος, μετωκῆσας εἰς Ἰωάννινα, μετῆρχετο τὸ ἐπάγγελμα τοῦ δερματεμπόρου, τὸ ὁποῖον ὁμως λόγῳ τῆς πιέσεως τῶν Τούρκων ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ καὶ νὰ ἀναχωρήσῃ εἰς Βλαχίαν, ἐκεῖθεν εἰς Μόσχαν καὶ τέλος εἰς Πετρούπολιν ὅπου καὶ ἐγκατεστάθη ἐξασκῶν τὸ αὐτὸ καὶ εἰς τὰ Ἰωάννινα ἐπάγγελμα, προσπαθῶν συγχρόνως νὰ μετοχετεύσῃ εἰς τοὺς ἀπαλοὺς κόλπους τοῦ τέκνου του τὰ εὐγενῆ αἰσθήματά του καὶ νὰ ἀναπτύσῃ τὸ πνεῦμα του μὲ ἐπιμελημένην ἀνατροφήν.

Περὶ τοῦ βίου τοῦ φιλομούσου καὶ φιλοπάτριδος τούτου 'Ηπειρώτου δὲν ἔχομεν ἀρκετὰς πληροφορίες. Γνωρίζομεν μόνον ὅτι ἐν Ρωσσίᾳ ἀπελάμβανεν οὗτος ἰδιαιτέρας ἐκτιμήσεως πλησίον τῆς Ρωσικῆς Αὐλῆς, ὅπου ἠξιώθη τοῦ τίτλου τοῦ αὐλικοῦ συμβούλου καὶ ἱππότη τοῦ Ρωσικῆς Αὐτοκρατορίας. Τὸν Καποδίστριαν φαίνεται ὁ Δομπόλης ἐγνώρισεν διὰ πρώτην φοράν τῷ 1809, ὅποτε οἱ δύο ἄνδρες ἀντήλλαξαν γνώμας διὰ τὴν πνευματικὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος καὶ τὴν διάδοσιν τῆς παιδείας εἰς τὴν στερουμένην τῶν μέσων ἑλληνικὴν νεότητα. Ὑπεσχέθησαν, ἀλλήλοις, νὰ μεταχειρισθοῦν πᾶν μέσον πρὸς διάδοσιν τῆς δημοσίας παιδείσεως ἐν Ἑλλάδι, ὅπως λέγει ὁ ἴδιος εἰς τὴν διαθήκην του.

Ὁ Καποδίστριας μάλιστα τόσον πολὺ ἐξετίμα τὸν Δομπόλην, ὥστε ὄχι μόνον τὸν συγκατέλεξε μεταξὺ τῶν ὀλιγίστων Ἑλλήνων (Ἰακώβου Ρίζου Νερουλοῦ, Σταμάτη Βούλγαρη) ποὺ τὸν ἀκολούθησαν κατερχόμενον εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ τὸν διώρισε «Ταμίαν τῆς Ἑλλάδος» ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ σχετικοῦ διατάγματος δημοσιευθέντος τὴν 7 Φεβρ. 1828 εἰς τὴν Γεν. 'Εφ. τῆς Ἑλλάδος ὑπ' ἀρ. 10, ὅπου ἀναγινώσκομεν ὅτι «ὁ Κύριος Ἰωάννης Δομπόλης διορίζεται Ταμίας τῆς Ἑλλάδος, διατελῶν ὑπὸ τὴν ἐπὶ τῆς διευθύνσεως τοῦ ταμείου 'Επιτροπὴν».

Ὁ λησμονημένος ὅθεν ἰδρυτῆς τοῦ Καποδιστριακοῦ μας Πανεπιστημίου εἶναι ὁ πρῶτος Κεντρικὸς Ταμίας τῆς Ἑλλάδος, ἀν ὄχι κατὰ τύπους, ἀναντιρρήτως ὁμως κατ' οὐσίαν, διότι ἐνῶ εἰς τὸ διάταγμα τοῦ διορισμοῦ ὁ τίτλος εἶναι «Ταμίας τῆς Ἑλλάδος», εἰς τὸ τῆς παραιτήσεως φέρεται ὡς Γενικὸς Ταμίας τῆς Ἑλλάδος» (Γεν. 'Εφ. ἀρ. 435 τῆ 28 Δεκεμβ. 1829). Ὁ Δομπόλης εἶναι ἐπὶ πλέον ἀπὸ τοὺς πρῶτους ἰδρυτὰς καὶ μετόχους τῆς ἐν Αἰγίνῃ ὑπὸ τοῦ Καποδίστρια ἰδρυθείσης Ἑθνικῆς Χρηματιστικῆς Τραπεζῆς, ἐγγραφεὶς διὰ ἑπτακόσια δίστηλα.

Διαδεχθεὶς τὸν πατέρα του εἰς τὸ ἐπάγγελμα τοῦ δερματεμπόρου ὁ Ἰωάννης

1. Ἡ «Κεντρικὴ Πανεπειρωτικὴ Ἐπιτροπὴ Ἀθηνῶν ἀγῶνος ἰδρύσεως τοῦ Δημοπολείου Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων», ἰδρυθεῖσα τὸ 1962, μὲ πρόεδρον τὸν κ. Σπ. Οἰκονόμου καθηγητὴν, ὡς πρόεδρον, τὸν ἀκτινολόγον ἱατρὸν Β. Χρήστου, ὡς ἀντιπρόεδρον, καὶ μέλη Ἠπειρώτας καθηγητὰς ἀνωτάτων σχολῶν καὶ προέδρους τῶν μεγάλων ἐν Ἀθήναις ἡπειρωτικῶν ὀργανώσεων, κατέβαλλε καὶ ἐξακολουθεῖ καταβάλλουσα ὑπερανθρώπους προσπάθειας, διὰ τὴν ἀνταξίαν τῆς πνευματικῆς ἱστορίας τῶν Ἰωαννίνων λειτουργίαν ἐν αὐτῷ τοῦ Πανεπιστημίου, τοῦ ὁποῦ το χρονικὸν τῆς ἰδρύσεως ἔχει ὡς κάτωθι:

Τὸ ἔτος 1964 ἐσυστήθη ἡ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ μὲ 21 τακτικὰς ἑδρας. Τὸ 1966 ἡ Μαθηματικὴ καὶ ἤδη ζητεῖται νὰ πληρωθῇ μὲ τρεῖς ἄλλας σχολὰς. Ἐλειτούργησε δὲ τὸ Πανεπιστήμιον Ἰωαννίνων, τὸ πρῶτον εἰς τὸ κτίριον τῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας Ἰωαννίνων. Ἢδη δὲ στεγάζονται αἱ δύο Σχολαὶ εἰς τὴν Τεχν. Σχολὴν Ἰωαννίνων, μέχρι τῆς ἰδρύσεως τῆς Πανεπιστημιούπολεως εἰς τὴν Μοῆν Δουρούτην. Διοικεῖται δὲ τὸ Πανεπιστήμιον Ἰωαννίνων ὑπὸ προέδρου—καθηγητοῦ καὶ εἶναι Παράρτημα τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

Δομπόλης ως μόνον σκοπὸν τῆς ζωῆς του θέτει τὴν πραγματοποίησιν τῆς ἀνωτέρω πρὸς τὸν Καποδίστριαν ὑποσχέσεως, τὴν ὁποίαν τηρεῖ μεθρησκευτικὴν εὐλάβειαν, ὅπως ὄλοι οἱ μεγάλοι Ἑπειῶται ποῦ ἐσκόρπισαν ἀφειδῶς τὸν πλοῦτον των διὰ τὴν ἐν γένει εὐημερίαν τοῦ Ἔθνους. Ἡ μετάδοσις τῆς παιδείας εἰς τοὺς δυστυχεῖς συμπατριώτας του εἶναι τὸ κύριον καὶ σχεδὸν τὸ μόνον ἀντικείμενον τῶν φροντίδων του. Θεραπεύων ὅθεν οὗτος τὸν κερδῶν Ἑρμῆν εἰς τὰ ξένα, θέλει νὰ καταθέσῃ πρὸ τοῦ βωμοῦ τοῦ λογίου ὀλόκληρον τὴν περιουσίαν του ἀποκτηθεῖσαν «οὐχὶ διὰ κερδοσκοπίας, ἀλλὰ διὰ τῶν κόπων του καὶ μάλιστα διὰ μεγάλης οἰκονομίας, ὅπως γράφει ὁ ἴδιος εἰς τὴν διαθήκην του. Εἰς τὰς τελευταίας λέξεις κατοπτρίζεται, νομίζομεν, τὸ φιλόπονον καὶ ἔντιμον τοῦ ἀνδρὸς καὶ ἡ ἀρετὴ τῆς οἰκονομίας μετὰ τὴν ὁποίαν, ἀνέκαθεν οἱ Ἑπειῶται, διεξήγον τὰς ἐμπορικὰς καὶ τραπεζιτικὰς τῶν ἐργασίας.

Τὴν ἐπιθυμίαν του νὰ ἀφιερῶσῃ τὴν περιουσίαν του χάριν τῆς ἐν Ἑλλάδι δημοσίας ἐκπαιδεύσεως, διατυπῶνει ὁ Δομπόλης καὶ εἰς μίαν ἐπιστολὴν του τὴν ὁποίαν τὴν 12 Ἰανουαρίου 1849 ἀπευθύνει πρὸς τὸν τότε ἀρχικαγκελάριον τῆς Ρωσσίας, πρίγκηπα Νεσελρόδ, διὰ τῆς ὁποίας ζητεῖ οὗτος τὴν πρὸς τοῦτο ἄδειαν τοῦ Τσάρου Νικολάου τοῦ Α'. Τὸ ἄπαξ ὑποσχεθὲν τῷ 1809 εἰς τὸν Καποδίστριαν τηρεῖ οὗτος ὡς ὄρκον ἱερὸν ἐπὶ τεσσαράκοντα ὄλα ἔτη καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κυβερνήτου, ὁπότε οὗτος δὲν ἤσκει πλέον πλησίον του τὴν προσωπικὴν του ἐπιβολὴν. Ἡ πραγματοποίησις αὕτη τῆς δοθείσης ὑποσχέσεως εἶναι νομίζομεν καὶ μία ἀπάντησις εἰς ὅσους διαδίδουν ὅτι ὁ Καποδίστριας δὲν ἤθελεν τὴν σύστασιν Πανεπιστημίου. Ὁ Καποδίστριας, ὅπως διεκύρηξε καὶ ὁ ἴδιος τὴν 11/1/1829 εἰς τὴν ἐν Ἄργει Ἑθνικὴν Συνέλευσιν, «ἤθελε πρῶτον σταθερὰ θεμέλια ἐν τῇ ἐκπαιδεύσει τῆς νεότητος, ὅπως αὕτη βραδύτερον τύχῃ διδασκαλίαν ἀνωτέρας εἰς τὴν φιλολογίαν, εἰς τὰς ἐπιστήμας καὶ τὰς τέχνας». Ὁ πρῶτος ὅθεν Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος ἤθελεν, ἐπόθει Πανεπιστήμιον, ἀνεγνώριζεν τὴν ἀνάγκην καὶ χρησιμότητά του καὶ εἰργάσθη ὅσον οὐδεὶς ἄλλος ὑπὲρ αὐτοῦ.

Ἡ ἐπιθυμία τοῦ Δομπόλη διὰ τὴν ἵδρυσιν Πανεπιστημίου «Καποδιστριακοῦ» εἶναι τοιαύτη, ὥστε παρὰ τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ πρεσβευτοῦ τῆς Ἑλλάδος Κ. Ζωγράφου ὅπως μεταβάλλῃ οὗτος τὴν διαθήκην του, διότι τὸ ἔθνος κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἶχεν ἄμεσον ἀνάγκην τῆς δωρεᾶς του ἢ τουλάχιστον νὰ συντομεύσῃ οὗτος τὴν προθεσμίαν τοῦ ἡμίσεως αἰῶνος ὡς πρὸς τὴν ἐκτέλεσιν εἰς 5 ἢ 10 ἔτη, οὗτος μένει ἀκλόνητος εἰς τὴν πρώτην του ἀπόφασιν. Δὲν λησμονεῖ τὸν ἐκλιπόντα μεγάλον φίλον του καὶ ἐννοεῖ τὴν πραγματοποίησιν τῆς ὑποσχέσεώς του.

Ὁ Δομπόλης ἐπόθει τὴν ἵδρυσιν τοῦ Πανεπιστημίου ἢ εἰς τὰς Ἀθήνας ἢ εἰς οἵανδήποτε πόλιν ποῦ θὰ ἦτο πρωτεύουσα τῆς Ἑλλάδος τῷ 1906. Ὅνειρα χρυσᾶ καὶ μεγάλα μετὰ τὰ ὁποῖα βαυκαλίστηκαν γενεαὶ ὀλόκληροι! Εἰς τοὺς ταξιδευμένους καὶ πλουτίζοντας εἰς τὴν ξένην Ἑπειῶτας ἢ πατρίδας οὐδέποτε παρουσιάζετο ὑπὸ τὴν στενὴν ἐννοίαν τῆς γενετικῆς. Ἦτο κάτι μεγαλείτερον καὶ ἱερώτερον. Ἦτο ἡ πατρίς ἐκείνη, τῆς ὁποίας τὴν ἐννοίαν εἶχεν εὐρύνη ἢ δουλεία, συσφίξασα μετὰ ἀρρήκτους δεσμοὺς ὅσους συνανῆκον εἰς αὐτήν. Ἦτο μεγάλη οἰκογένεια τῶν ὁμοφύλων καὶ ὁμοθρήσκων συγχρόνως, ἢ ὁποῖα δουλεύουσα ἀπὸ αἰῶνων ὑπὸ τὸν κατακτητὴν, ἀπὸ τὰς παραμονὰς ἤδη τῆς ἀλώσεως τῆς πρωτεύουσας, παρεῖχεν εἰς τοὺς ἀδυνάτους τὴν δύναμιν τῶν ἄλλοτε χρόνων καὶ ἐψιθύριζεν εἰς τὸ οὐς των τὰ γλυκῆ ὄνειρα μελλούσης ἐθνικῆς παλιγγενεσίας. Χάριν λοιπὸν τῆς τοιαύτης πατρίδος ἀφήκεν οὗτος τὴν περιουσίαν του. Παρ' ὄλα ταῦτα ὅμως δὲν λησμονεῖ οὗτος καὶ τὴν Ἑπειῶν. Εἰς τὸ μέλλον νὰ ἰδρυθῇ Πανεπιστήμιον, ἐπιθυμεῖ ὅπως «30 ἢ 50 τῶν σπουδαστῶν ἐκλέγωνται ἐκ τῆς ἰδίας του πατρίδος». Οὕτε ὅμως καὶ τὴν θρησκείαν τῶν πατέρων μας. Ἐπιθυμῶ, λέγει οὗτος εἰς τὴν διαθήκην του, «εἶνα ἢ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ παιδεύσῃ τῆς νεολαίας διευθύνεται ὠφελίμως καὶ

νά στηρίζεται ἐπὶ τῶν ἀρχῶν τῆς Ἀγίας Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἡμῶν».

Παιδεία, πίστις, πατρίς! Ἴδου αἱ βάσεις ἐπὶ τῶν ὁποίων ὁ Δομπόλης θέλει νὰ προσανατολίσῃ τὴν νέαν γενεάν. Ἀλλὰ μήπως καὶ ἕτερος ἔθνικὸς εὐεργέτης, ὁ Ἀβέρωφ, ἀπαντῶν τὸ 1868 πρὸς τὴν Πρυτανείαν τοῦ Πανεπιστημίου, ζητοῦσαν τὴν ἀρωγὴν του διὰ τὴν ἀνέγερσιν τῶν ἀνδριάντων τοῦ Ρήγα καὶ τοῦ Κοραῆ, δὲν ἔγραψεν ὅτι ἐπιθυμεῖ «ἢ σπουδάζουσα νεολαία εἰς τὸ Πανεπιστήμιον νὰ ἐμπνέηται ὑπὸ τριπλοῦ αἰσθήματος τῆς εὐσεβείας πρὸ τὴν πάτριον θρησκείαν, τῆς πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ἀγάπης καὶ τοῦ πρὸς τὴν παιδείαν ἔρωτος»;

Οὕτως ἐσκέπτοντο καὶ ἤθελον τὴν Ἑλληνικὴν Παιδείαν τὰ τέκνα τῆς εὐάνδρου Ἡπίρου.

Ἡ δὲ διαθήκη, δυνάμει τῆς ὁποίας ἰδρύετο τὸ Καποδιστριακὸν μας Πανεπιστήμιον, ἔχει ὡς ἑξῆς.

Η ΔΙΑΘΗΚΗ ΔΟΜΠΟΛΗ

Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἀγίου Πνεύματος.

Ὁ ὑπογεγραμμένος αὐλικὸς σύμβουλος καὶ ἱππότης Ἰωάννης Δομπόλης διατηρῶν ἀκεραίαν τὴν μνήμην καὶ πλήρη τὴν διαύγειαν τοῦ πνεύματος ἀναγκαῖον κρίνω ἐν περιπτώσει θανάτου νὰ δηλώσω διὰ τῆς ἰδιωτικῆς μου ταύτης διαθήκης τὴν τελευταίαν θέλησίν μου.

Ὅτε τὸ 1809 ἐγνώρισα τὸν μακαρίτην κόμητα Ἰ. Καποδίστριαν κατόπιν Κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος, ὑπεσχέθημεν ἀλλήλοις νὰ μεταχειρισθῶμεν πᾶν μέσον πρὸς διάδοσιν τῆς Δημοσίας ἐκπαιδεύσεως ἐν Ἑλλάδι.

Ἐκτοτε ὁ σταθερὸς σκοπὸς τῆς ζωῆς μου ὑπῆρξε νὰ κατωρθῶσω νὰ ἐκπληρώσω πρεπόντως τὴν δοθεῖσαν ὑπόσχεσιν. Πρὸς τοῦτο δὲ προσεπάθησα νὰ αὐξήσω τὰ κεφάλαιά μου, οὐχὶ διὰ κερδοσκοπίας, ἀλλὰ διὰ τῶν κόπων μου καὶ μάλιστα διὰ μεγάλης οἰκονομίας.

Τὸ συναχθὲν μοι κεφάλαιον, εἰς ὃ οὐδεὶς δύναται νὰ ἔχη ἀπαίτησιν, συνίσταται περίπου κατὰ τὸν Ἰσολογισμὸν τῶν βιβλίων μου εἰς ρούβλια χάρτινα 915.000 ἀποτελοῦντα ἀργυρᾶ 261.428, ἀλλ' ἐν τούτοις περιλαμβάνονται ποσότητες ἐπισφαλεῖς. Πλὴν δὲ τούτων καὶ τινων κληροδοτημάτων, ἃ καταλείπω εἰς συγγενεῖς τοῦ πατρὸς μου, ἐν Ἡπίρῳ οἰκοῦντας καὶ εἰς ἄλλους τινας κατωτέρω μνημονευομένους, ἀποτελοῦνται ἐν ὄλῳ 100 χιλ. χάρτινα ρούβλια, ὀρίζω τὸ ὑπόλοιπον τοῦ κεφαλαίου ρούβλια χάρτινα 815.000 ἢ ἀργυρᾶ 232.857 εἰς ἐκπλήρωσιν τῆς ὑποσχέσεώς μου δηλονότι τὴν διάδοσιν τῆς Δημοσίας ἐκπαιδεύσεως ἐν Ἑλλάδι, στηρίζω δὲ τὴν θέλησίν μου ἐπὶ τῶν ἀκολουθῶν διατάξεων:

1) Διατηρῶ τὸ δικαίωμα τοῦ διατηθῆναι διὰ βίου τὸ κεφάλαιον τοῦτο ὡς βούλομαι, οὐδενὶ περὶ τούτου ὀφείλω λόγον.

2) Ὅταν ὁ Πανάγαθος εὐδοκῆσῃ νὰ με ἀνακαλέσῃ παρ' αὐτῷ, παρακαλῶ τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν νὰ σφραγίσῃ παρ' εὐθὺς ἅπασαν τὴν περιουσίαν μου, ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ ἐξοχωτάτου ἰδιωτικοῦ Συμβούλου Λέοντος Σενιάσιν ἢ τοῦ Δ/τοῦ τοῦ Ἀσιατικοῦ τμήματος καὶ νὰ παραλάβῃ ὑπὸ τὴν ἰδίαν του φύλαξιν ὅλα τὰ ὁμόλογα τραπεζιτικὰ γραμματῖα, μεταλλικὰ, λογιστικὰ βιβλία καὶ πάντα τὰ ἔγγραφα τὰ παρ' ἐμοὶ εὐρεθησόμενα.

3) Βραδύτερον συνίστημι τῷ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν Ὑπουργεῖῳ μετὰ τὴν καταγραφὴν ἀπάσης τῆς περιουσίας μου νὰ πωλήσῃ ἐπὶ ἐκτιμῆσει εὐσυνειδήτων ἀνδρῶν, ὅσον οἶόν τε ἐπωφελέστερον, τὰ 30 γραμματῖα τῆς ἐκ τῆς ἀποσβέσεως τοῦ Δημοσίου Χρέους Ἀυτοκρατορικῆς Ἐπιτροπῆς τὰ εὐρισκόμενα παρ' ἐμοί, τόκον μὲ ἀποφέροντα 6⁰/₀ ἔχοντα δὲ ἀξίαν 199.095 ρουβλίων ἀργυρῶν καὶ ἀγορασθέντων παρ' ἐμοῦ πρὸς 1063/32 ἐπὶ τοῖς 100. Τὰ ἐκ τῆς πωλήσεως ταύτης χρήματα τὰ ὑπὸ τῶν Γρ/τίων τῆς Τραπεζῆς καὶ τοῦ Δημοσίου καὶ τὰ ἀπὸ τῶν ἰδιωτῶν συναλ/κῶν

κατατεθήσονται ἐπὶ τόκῳ ἐν πιστωτικοῖς καταστήμασι τῆς Ρωσσίας μέχρι τῆς 1 Ἰανουαρίου 1906, αἱ δὲ ληφθησόμεναι ὁμολογίαι τῆς καταθέσεως ταύτης τηρηθήσονται ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῶν Ἐξωτερικῶν.

4) Εἰς τὴν ὀρισθεῖσαν ἐποχὴν, δηλονότι τὸ 1906, ἡ Ρωσικὴ Κυβέρνησις θέλει φροντίσει νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τῆς Ἑλληνικῆς πρὸς μεταφορὰν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὀλοκλήρου τούτου μετὰ καὶ τῶν τόκων πρὸς ἀνδρυσιν ἐν Ἀθήναις ἢ ἐν οἰαδήποτε ἄλλῃ πόλει, ἥτις ἔσται πρωτεύουσα τῆς Ἑλλάδος τῷ 1906, Πανεπιστημίου ὀνομασθησομένου Καποδιστριακοῦ.

5) Εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ Πανεπιστημίου τούτου μετὰ τοῦ παρεκκλησίου ὀρθοδόξου, βιβλιοθήκης καὶ τινων ἐπιστημονικῶν συλλόγων ὀρίζω τὸ 1/4 ἢ τὸ πολὺ 1/3 τοῦ ὄλου κεφαλαίου καὶ ἀθροισθησομένου μέχρι τῆς 1ης Ἰανουαρίου 1906, τὰ δὲ ὑπόλοιπα 3/4 ἢ 2/3 προσδιορίζω εἰς ἀγορὰν ἀκινήτων ἐν Ἑλλάδι τῶν ὁποίων τὰ εἰσοδήματα νὰ χρησιμεύουσιν ἀνεξαιρέτως εἰς συντήρησιν τῶν καθηγητῶν, τῶν σπουδαστῶν καὶ ἐν γένει ὀλοκλήρου τοῦ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου.

6) Ὡν εὐτυχῶς Ρῶσσοι ὑπήκοοι, παραχωρῶ ἴσην ψῆφον τῇ τε Αὐτοκρατορικῇ Κυβερνήσει καὶ τῇ Ἑλληνικῇ πρὸς λύσιν ὄλων τῶν ζητημάτων σχετικῶς πρὸς τὴν κατασκευὴν τοῦ Πανεπιστημίου, πρὸς ἀγορὰν ἀκινήτων περὶ ὧν ἀνωτέρω ἐγένετο μνεῖα, πρὸς διευθέτησιν τῆς κατοχῆς τῶν ἀκινήτων τούτων, τὴν ἐπιτήρησιν τῆς δικαίας προπούσης χρήσεως τῶν εἰσοδημάτων τούτων ὡς καὶ τοῦ ὄλου κεφαλαίου. Πρὸ πάντων πρὸς συντήρησιν τοῦ Πανεπιστημίου καὶ τῶν ἐσωτερικῶν αὐτοῦ ὀργανισμῶν καθ' ἅπαντα τὰ μέρη, ὥστε ἡ ἐν αὐτῷ παιδείσις τῆς νεολαίας νὰ διευθύνηται ὠφελίμως καὶ νὰ στηρίζηται ἐπὶ τῶν ἀρχῶν τῆς Ἁγίας Ἀνατολικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἡμῶν.

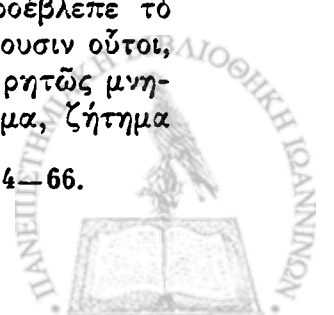
7) Ἐπιθυμῶ ἵνα 30 ἕως 50 τῶν σπουδαστῶν ἐκλέγωνται ἐκ νέων καταγομένων ἐξ Ἠπείρου.

Τὸ χρυσοῦν ὠρολόγιον μετὰ τῶν ἐμβλημάτων καὶ τῆς ἐπιγραφῆς τῆς Πόλεως Γενεύης, δωρηθὲν μοι ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν τοῦ Μακαρίτου κόμητος Ἰωάν. Καποδίστρια, ὡς καὶ ἡ χρυσὴ ταμβακοθήκη, δωρηθεῖσα μοι ὑπὸ τοῦ κόμητος Αὐγουστίνου Καποδίστρια, νὰ φυλαχθῶσιν ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῶν Ἐξωτερικῶν μέχρι τῆς ἀποστολῆς τοῦ κεφαλαίου μου εἰς τὴν Ἑλλάδα, τότε δὲ νὰ συναποσταλῶσι καὶ κατατεθῶσιν ἐν τῇ συλλογῇ τῶν περιέργων ἀντικειμένων τοῦ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου.

Παρακαλῶ τοὺς κυρίους ἐκτελεστάς τῆς διαθήκης μου ἀφοῦ ἐξακριβώσωσι τὰ κινήτὰ πράγματά μου οἷον τὸ χρυσοῦν ὠρολόγιον (ἐκτὸς τοῦ ἀνω μνημονευθέντος), τὰ φορέματα, ἀσπρόρρουχα, ἐπιπλα κ.λ.π. νὰ πωλήσωσι, ὅσα κρίνωσιν ἄξια λόγου, καὶ προσθέσωσι τὸ ἐκ τῆς πωλήσεως χρῆμα εἰς τὸ κεφάλαιόν μου, τὰ δὲ λοιπὰ διανείμωσι κατὰ βούλησιν εἰς τοὺς ὑπηρέτας μου.

Ἐγένετο ἐν Πετροπόλει τὴν 4/2/1849.

Ἡ διαθήκη τοῦ, μεταξύ τῆς πλειάδος τῶν Ἠπειρωτῶν εὐεργετῶν, περιλαμβάνον θέσιν κατέχοντος ἀειμνήστου Δομπόλη, προκαλέσασα τὴν προσοχὴν ὄλων, ἐγέννησε τὸ ἐρώτημα, ἐὰν παρίστατο ἀνάγκη ἰδρύσεως δευτέρου Πανεπιστημίου, δεδομένου ὅτι εἰς τὴν διαθήκην ρητῶς ἀναφέρεται ὅτι τοῦτο πρέπει νὰ ἰδρυθῇ εἰς Ἀθήνας ἢ εἰς ἄλλην πόλιν μέλλουσαν νὰ καταστῇ τὸ 1906 πρωτεύουσα τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους. Μερικοὶ δικαιολογοῦν τὸν γενναϊδῶρον Ἠπειρώτην νὰ ἀπαιτῇ τὴν σύστασιν δευτέρου Πανεπιστημίου ἢ εἰς τὸ ὅτι οὗτος δταν συνέτασσε τὴν διαθήκην του ἐθεώρει οὗτος ἀνεπαρκὲς τὸ λειτουργοῦν τότε Πανεπιστήμιον, ἢ δὲν προέβλεπε τὸ μέλλον του ἀρκετὰ ἐξησφαλισμένον. Ἀλλὰ, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, λέγουσιν οὗτοι, διατὶ δὲν διέθετε ποσὸν τι ὑπὲρ τοῦ ἐν ἐνεργείᾳ Πανεπιστημίου, ἀλλὰ ρητῶς μνημονεύη τὴν ἰδρυσιν δευτέρου τοιοῦτου(1). Ὅπως καὶ ἐὰν ἔχει τὸ πρᾶγμα, ζήτημα

ἐγεννήθη διὰ τὴν κληροδόχον Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν καὶ μεγάλως τὴν ἀπησχόλησε τὸ ζήτημα εἰς τὸ ἴδιον νὰ διαθέσῃ τὸ κολοσσιαῖον διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ποσόν, ὑπὲρ ἄλλου πρακτικωτέρου σκοποῦ, ἔχουσα εἰς τοῦτο ὑπὲρ αὐτῆς καὶ τὴν συγκατάθεσιν τῆς ρωσικῆς κυβερνήσεως. Ἡ ἴδρυσις δευτέρου Πανεπιστημίου, ἐφ' ὅσον τὸ ὑπάρχον τότε ἐξετέλει ἀπροσκόπτως τὸν περιορισμὸν του, ἤκιστα θὰ ἀνταπεκρίνετο εἰς τὰς φιλογενεῖς διαθέσεις τοῦ Δομπόλη, ὁ ὁποῖος, εἰς τὸν δὲν διευκρίνησε τὰς σκέψεις του εἰς τὴν διαθήκην του, ἐκληροδότησεν ὅμως εἰς τὸ ἔθνος ἕνα ὑπέρογκον ποσόν, πάντοτε μὲ τὴν ἰδέαν τῆς βελτιώσεως τῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ ἔθνους καὶ ὄχι πρὸς ἀσκοποῦς δαπάνας.

***

Ἡ καταβολὴ ὅμως τοῦ ποσοῦ τῶν 7.600.000 δρχ., εἰς τὸ ὁποῖον ἀνήρχετο μετὰ τῶν τόκων τοῦ κατατεθέντος παρὰ τοῦ Δομπόλη ποσοῦ, δὲν ἐγένετο παρὰ τῆς τότε τσαρικῆς κυβερνήσεως, ἡ ὁποία οὐδόλως συγκατετίθετο εἰς τὴν ὀλοσχερῆ καταβολὴν του. Κατόπιν δυσχερῶν διαπραγματεύσεων, ἡ Τσαρική κυβερνήσις συγκατένευσεν εἰς τὴν καταβολὴν μόνον 300.000 δρχ. ἤτοι τῆς ἀξίας τοῦ κτιρίου τοῦ νέου Πανεπιστημίου «Κ α π ο δ ι σ τ ρ ι α κ ο ὦ», τὸ ὁποῖον τὸ 1911 ἰδρύθη ἐντελῶς πλασματικῶς καὶ κατὰ τύπους. Διὰ νὰ περιέλθῃ δὲ καὶ τὸ ποσὸν τοῦτο εἰς τὴν κυριότητα ἐψηφίσθη παρὰ τῆς ἑλληνικῆς βουλῆς ὁ νόμος ΓΩΚΕ τῆς 17 Ἰουλίου 1911, δυνάμει τοῦ ὁποῖου τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν τὸ ὁποῖον ἀπὸ «Ὁ θ ὠ ν ε ι ο ν» μετωνομάσθη «Ἐ θ ν ι κ ὸ ν» ἐχωρίσθη εἰς δύο. Καὶ τὸ μὲν «Ἐθνικὸν» διετήρησε τὰς Σχολὰς τῆς Ἰατρικῆς καὶ Φυσικομαθηματικῆς, τὸ δὲ Καποδιστριακόν, τῆς Θεολογίας, Νομικῆς καὶ Φιλοσοφίας, ἀμφότερα παρέμειναν ὑπὸ κοινὴν διοίκησιν, μὲ ἰδίαν ὅμως νομικὴν προσωπικότητα ὡς πρὸς τὰ περιουσιακά των στοιχεῖα. Ἐκτοτε δὲ ἐκλήθη τοῦτο «Ἐ θ ν ι κ ὸ ν κ α ἰ Κ α π ο δ ι σ τ ρ ι α κ ὸ ν». Σήμερον ἄλλωστε ἐξέλιπε καὶ ὁ λόγος τῆς διακρίσεως, διὰ τὸν λόγον ὅτι τὸ ὑπόλοιπον τῆς κληρονομίας τοῦ ἀειμνήστου Δομπόλη ἐξεμηδενίσθη μὲ τὴν ἐπικράτησιν τῶν μπολσεβίκων εἰς τὴν Ρωσίαν.

***

Τὸ περιοδικὸν «Παναθήναια» (Κ. Μιχαηλίδης), πρὸς διευκόλυνσιν τῆς κοινῆς γνώμης εἰς τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος, ἐζήτησεν τὴν γνώμην τῆς πνευματικῆς ἡγεσίας τῆς χώρας, καὶ ὅσων γενικῶς ἐθεώρει ἀρμοδιωτέρους διὰ τὴν λύσιν παρομοίου ἐθνικοῦ θέματος. Τὰς ἀντιλήψεις αὐτῶν παραθέτομεν κατωτέρω, λέγοντες ἐκ προοιμίου, ὅτι ὅλοι σχεδὸν οἱ ἐρωτηθέντες ἐχαρακτήρισαν ὡς πολυτέλειαν τὴν ἴδρυσιν, καὶ μάλιστα εἰς Ἀθήνας, δευτέρου Πανεπιστημίου. Ὁ ἀειμνήστος οὕτω Καρολίδης ἐχαρακτήρισεν τὴν ἴδρυσιν ἐν Ἀθήναις νέου ἀνωτέρου ἐκπαιδευτηρίου, πρακτικώτερον ἔχοντος προορισμὸν, ὡς ἀντιβαίνουσαν πρὸς τὸ γράμμα καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ νόμου. Καὶ ἡ διοργάνωσις ὅμως καὶ λειτουργία τῆς Ἀκαδημίας ἐχαρακτήρισθη παρὰ τοῦ ἀειμνήστου ἱστορικοῦ ὡς ἀντιβαίνουσα εἰς τὸ γράμμα καὶ τὸ πνεῦμα τῆς διαθήκης ὅπου γίνεται λόγος περὶ καταστήματος καθαρῶς ἐκπαιδευτικοῦ καὶ μάλιστα καὶ περὶ ἐκπαιδεύσεως νέων. Καὶ καταλήγει ὁ σοφὸς ἐκείνος ἱστορικὸς μὲ τὴν προφητικὴν του ρῆσιν ὅπως ἀναβληθῆ ἡ λύσις τοῦ ζητήματος «μέχρι τῆς παρουσίας ἀνατολικῆς κρίσεως καὶ μέχρι τῆς ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ Κράτους περιλήψεως τῶν Ἰωαννίνων ἢ τῆς Θεσσαλονίκης, αἵτινες καὶ ἂν δὲν κατασταθῶσι πρωτεύουσαι, ἀποτελοῦσι οὐχ ἥτιον ἐπίκαιρα σημεῖα τοῦ Ἑλληνισμοῦ κατάλληλα νὰ κατασταθῶσι νέα κέντρα Πανεπιστημίου ἐν τῷ Ἑλληνισμῷ». Ἡ τελευταία αὕτη προφητικὴ εἰσῆγησις τοῦ ἀειμνήστου εἶναι καὶ ἡ πραγματοποιηθεῖσα πρὸ πενταετίας. Διὰ τὴν ἱστορίαν ὅμως τοῦ κληροδοτήματος Δομπόλη, μνημονεύσωμεν καὶ τὰς γνώμας ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου καὶ ἄλλων πνευματικῶν ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς.

Ὁ καθηγητὴς τῆς φαρμακολογίας Νικολ. Καλλικούνης θεωρῶν ὅτι τὸ ὑπάρχον τότε Πανεπιστήμιον ὑπερήρκει διὰ τὸν Ἑλληνισμόν μετὰ τὰς ἀπαραιτήτους ἀνάγκας βελτιώσεως καὶ τελειοποιήσεως, ἐφρόνει ὅτι τὸ κληροδόμημα τοῦ Δομπόλη ἔπρεπε νὰ χρησιμεύσῃ διὰ μίαν συμπλήρωσιν τοῦ ὑπάρχοντος καὶ παραφυὰς τρόπον τινὰ αὐτοῦ. Ἰδρυσις νέου Πανεπιστημίου, προσέθετεν ὁ ἀείμνηστος Καλλικούνης, θὰ ἦτο, ὄχι μόνον ἀνωφελές, ἀλλὰ καὶ ἐπιβλαβές, διότι «θὰ προσέθετεν ἐν ἀκόμῃ κτίριον εἰς τὰ τόσα ἄλλα κενὰ καὶ ἄσκοπα ὧν βρίθεται ὁ τόπος μας».

Ὁ Θ. Σκοῦφος, καθηγητὴς τοῦ Παλαιοντολογικοῦ καὶ Γεωλογικοῦ Μουσείου, θεωρῶν ἀπὸ νομικῆς ἀπόψεως ἀδύνατον τὴν ἰδρυσιν εἰς Ἀθήνας δευτέρου Πανεπιστημίου, ἐφρόνει ὅτι ἔπρεπε τὸ τότε ὑπάρχον νὰ συμπληρωθῇ διὰ τῆς ἐνισχύσεως τῆς ἱατρικῆς σχολῆς καὶ τῶν φυσικομαθηματικῶν ἐπιστημῶν, ὅποτε θὰ καθίστα τοῦτο «οὐ μόνον αὐτόχρημα φάρον τῆς Ἀνατολῆς, ἀλλὰ καὶ ἐφάμιλλον τῶν τῆς Ἑσπερίας Εὐρώπης». Ὁ κ. Κοτσαρᾶς τέλος ἐφρόνει «ἢ νὰ ἀνεγερθῇ Πανεπιστήμιον ἀνωτέρων σπουδῶν κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ Κολλεγίου (ἐν Παρισίοις) ἢ ὅπερ καὶ πολὺ προτιμώτερον νὰ συγχωνευθῇ πρὸς τὸ ὑπάρχον τοιοῦτον καθ' οἰομένηποτε τρόπον ἢ ὀνομαζομένου τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου Ἐθνικοῦ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου ἢ τοῦ νέου Πανεπιστημίου καλουμένου «Πανεπιστήμιον Φυσικῶν καὶ ἱατρικῶν Ἐπιστημῶν» καὶ λειτουργοῦντος ὑπὸ τὴν αὐτὴν Διοίκησιν.

Ριζικὸν ἀνακαινισμόν τοῦ ὑπάρχοντος τότε Πανεπιστημίου, πολλαπλασιασμόν τοῦ προσωπικοῦ τῶν καθηγητῶν, ἐπιστημονικὴν καὶ ὑλικὴν ἀνύψωσιν τοῦ ἀξιώματος αὐτῶν καὶ περιορισμόν εἰς μόνα τὰ καθήκοντα τοῦ καθηγητοῦ, πλουτισμόν τῶν ἐργαστηρίων, φροντιστηρίων, βιβλιοθηκῶν καὶ λοιπῶν ἐξαρτημάτων αὐτοῦ, φροντίδα ἴσην διὰ τὰς θεωρητικὰς καὶ θετικὰς ἐπιστήμας καὶ ἐν μιᾷ λέξει ἀνύψωσιν τοῦ ὑπάρχοντος εἰς περιωπὴν ἀληθοῦς πρώτης τάξεως Πανεπιστημίου τῆς Ἑσπερίας Εὐρώπης ἦτο, κατὰ τὸν ἀείμνηστον Ἰ. Σβορώνον, Διευθυντὴν τοῦ Ἐθνικοῦ Νομισματικοῦ Μουσείου, τὸ μόνον ἐντελῶς σύμφωνον πρὸς τὰς προθέσεις καὶ τὰ ὄνειρα τοῦ ἀοιδήμου ἐκείνου ἀνδρός καὶ τοῦ μεγάλου Κυβερνήτου, ὅστις τῷ ἐνέπνευσε τὴν ἰδέαν τοῦ κληροδοτήματος».

***

Εἰς τὴν διαθήκην τοῦ Δομπόλη, ὑπάρχει, ὅπως εἶδομεν, διατάξεις ὅπως «30 ἕως 50 τῶν σπουδαστῶν ἐκλέγονται πάντοτε ἐκ νέων καταγομένων ἐξ Ἠπείρου». Ἡ σαφὴς αὕτη διάταξις τῆς διαθήκης ὑπηγορεύθη, ὡς ἐμφαίνεται, ἐκ τῆς μεγάλης ἐπιθυμίας τοῦ διαθέτου ὅπως οἱ σπουδασταὶ μὴ εἶναι προνομιακῶς τέκνα ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς ἐπαρχίας, ἀλλὰ τὰ ἄριστα τοιαῦτα ἐξ ἀπάσης τῆς Ἠπείρου. Παρὰ τὴν ρητὴν ὅμως αὐτὴν ἐπιθυμίαν τοῦ περικλεοῦς Εὐεργέτου, ἡ τότε Βουλὴ τῶν Ἑλλήνων δὲν τὴν ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν καὶ ἐποίησε νομοθετοῦσα ἄδικον διάταξιν διὰ τῆς § 2 τοῦ ἄρθρου 22 τοῦ νόμου ΓΩΚΕ τῆς 17 Ἰουλίου 1911 καθ' ἣν «τριάκοντα φοιτηταὶ ἐξ Ἠπείρου (20) ἐκ τῆς ὑποδούλου καὶ (10) ἐκ τῆς ἐπαρχίας Ἄρτης θὰ σπουδάζωσι δωρεὰν ἐν τῇ σχολῇ τοῦ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου, ἀνανεούμενοι μετὰ τὸ πέρασ τῶν σπουδῶν των».

Μὲ τὴν ψήφισιν τῆς ἀνωτέρω διατάξεως, ἡ τότε Βουλὴ τῶν Ἑλλήνων, νομίζομεν ὅτι κατεστρατήγει πλήρως τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ μεγάλου διαθέτου, τοῦ ὁποίου οὐδὲν ἐξέπληροῦτο ὁ σκοπός, ἡ δὲ γενομένη διάκρισις μεταξὺ σπουδαστῶν, ἐλευθέρων καὶ ὑποδούλου τότε Ἠπείρου, ἦτο λίαν δυσανάλογος, διότι ἐὰν ἐλαμβάνετο ὑπ' ὄψιν ὁ πληθυσμὸς τῆς ἐπαρχίας Ἄρτης ἀνερχόμενος τότε εἰς 40 χιλιάδας πρὸς τὸν πληθυσμὸν τῆς ὅλης Ἠπείρου ὑπερβαίνοντα τὰς 300 χιλιάδας ὁμοεθνῶν, θὰ ἀνελόγουν 3—4 ὑποτρόφοι ἐξ Ἄρτης καὶ ὄχι δέκα. Ἐπειδὴ ἡ γενομένη αὕτη διάκρισις δὲν ἱκανοποίησε τὰς προσδοκίας τῶν Ἠπειρωτῶν, τῶν ὁποίων τὰ διὰ τῆς διαθήκης τοῦ ἀειμνήστου Δομπόλη κεκτημένα δικαιώματα περιεπαίζοντο, αἱ ἐν

μιον καὶ φανέρωσιν τῆς ἀληθείας ὅτι ὁ Κώστας Μιχαήλης Γαμβρός μου ἐπὶ λόγῳ λέγει ὅτι ἔδωσεν τῆς θυγατέρας μου γρόσια διακόσια καὶ τὰ ἔχασεν καὶ λέγει ὁ Γαμβρός μου ὅτι τὰ ἐπῆρα ἐγὼ τὰ γρόσια. ἂν μετέχω ἐγὼ ἀπ' αὐτὰ τὰ γρόσια εἶμαι ἐγὼ ὡς ἡ ἀφωρισμένη, εἰ δέ, νὰ εἶναι αὐτοὶ ποὺ με ἀδικοῦν. καὶ ὅποιος ἤξεύρη καὶ δὲν μαρτυρεῖ, ὑπάρχουν παρὰ κυρίου παντοκράτορος ἀφωρισμένοι κατηραμένοι ἀσυγχώρητοι καὶ μετὰ θάνατον ἄλυτοι καὶ τυμπα- νιαῖοι αἱ πέτραι καὶ ὁ σίδηρος λυθήσονται αὐτοὶ δὲ οὐδαμῶς. νὰ ἀποκτή- σουν τὴν λέπραν τοῦ Γιεζῆ καὶ τὴν ἀγχόνην τοῦ Ἰούδα ἔχοντες καὶ τὰς ἀρὰς τῶν τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ θεοφόρων πατέρων ἕως ὅτου νὰ μαρτυ- ρήσουν τὴν ἀλήθειαν καὶ τότε συγχωρηθήσονται.

τῆ : 26 Αὐγούστου : 1848 : τούρναβον

ἽΟ Ἰπολλωνιάδος Χριστοφόρος¹¹».

9

Ἰπιγραφόμενον ἔξωθεν.

«Τῷ Ἰοσιωτάτῳ κύρ Χρυσάνθῳ Λαενᾶ καὶ ἔλλογίμῳ διδασκάλῳ κύρ Χριστοδοῦλῳ Χατζῆ τοῖς ἐν Χριστῷ ἡμῖν ἀγαπητοῖς : εὐχετικῶς εἰς Κόνιτζαν».

«Ἰοσιώτατε κύρ Χρῦσανθε, καὶ ἔλλογιμώτατε διδάσκαλε κύρ Χριστό- δουλε. εὐχόμεθά σας. ἐπειδὴ μετεκαλέσαμεν εἰς τὰ ἐνταῦθα τὸν αὐτόσε ἐπι- τροπεύοντα ἡμᾶς Κύριλλον, νὰ παρευρεθῆτε ὑμεῖς αὐτόσε μετὰ τοῦ Οἰκονό- μου μέχρι τῆς ἐλεύσεως τοῦ ἀποστελλομένου παρ' ἡμῶν ἀγίου ἸΑρίστης κύρ Γερασίμου. οὕτω ποιήσατε. ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ χάρις εἶη μεθ' ἡμῶν.

(1)853 : ὀκτωβρίου 30 :

ἽΟ Ἰωαννίνων καὶ Βελλᾶς Ἰωαννίκιος

ἽΕν Χριστῷ εὐχέτης ὑμῶν».

10

Ἰπιγραφόμενον ἔξωθεν ὁμοίως ὡς τὸ ἄνωθεν.

«Ἰοσιώτατε κύρ Χρῦσανθε καὶ ἔλλόγιμε διδάσκαλε κύρ Χριστόδουλε εὐχόμεθά σας. ἔλαβον τὸ γράμμα σας καὶ εἶδον τὰ Γραφόμενά σας καὶ ἀπαν- τῶν πάλιν σᾶς λέγω ἵνα ἀκολουθήσητε ὡς σᾶς προέγραφον μέχρι τῆς εἰς τὰ αὐτόσε ἀφίξεως τοῦ ἀγίου ἸΑρίστης. ὅταν δὲ ἔλθῃ θέλετε τοῦ παραδώσῃ τὴν σφραγίδα τοῦ Μενζιλισί(ου). ταῦτα εὐχετικῶς. ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ χάρις εἶη ὑμῖν.

(1)853 : νοεμβρίου 3 : Ἰωάννινα

ἽΟ Ἰωαννίνων καὶ Βελλᾶς Ἰωαννίκιος

ἽΕν Χριστῷ εὐχέτης ὑμῶν».

11) Τὸ ἔγγραφον τοῦτο, τοῦ ὁποῦ τοῦ κείμενον κατὰ τὴν ἀντιγραφὴν διωρθώσα- μεν ὀρθογραφικῶς, εὐρέθη μεταξὺ ἄλλων εἰς μικρὸν σκευοφυλάκιον ἐν τῷ Ἰερῷ Βῆμα- τι τοῦ παλαιοῦ Ναοῦ Κοιμ. Θεοτόκου Πληκάδων.

Τοῦτο, ὡς καὶ ὄσα ἄλλα ἔγγραφα ἀναφερόμενα εἰς τὸ χωρίον Πληκάδες, μοὶ παρε- χώρησε ὁ Ἰεραμῆριος τοῦ Ναοῦ Ἰερομόναχος κύρ Γεράσιμος Στάγιας, διὸ καὶ ἀπ' ἐν- τεῦθεν θερμῶς τοῦτον εὐχαριστοῦμεν.

11

Ἐπιγραφόμενον ἔξωθεν.

«Τῷ Ὀσιωτάτῳ κύρ Χρυσάνθῳ λαενᾶ ἐν χριστῷ ἡμῖν ἀγαπητῷ καὶ περιποθήτῳ. εὐχeticῶς

εἰς Κόνιτζαν».

«Ὀσιώτατε κύρ Χρυσάνθε εὐχόμεθά σε ἐκ ψυχῆς, ἐρωτῶντες μετὰ πόθου τὸ αἴσιον τῆς ἐφετῆς ἡμῖν ὑγείας σου. διὰ τοῦ παρόντος μας σὲ εἰδοποιοῦμεν ὅτι νὰ στέκεσαι ἐν τῇ Μητροπόλει μετὰ τοῦ ἀγίου Ἀρίστης, καὶ τὰ χρήματα τῆς συνάξεως τῶν εἰσοδημάτων μας νὰ τὰ βαστᾷς ἢ ὀσιότης σου καὶ νὰ κάμῃς τὰ ἔξοδα μὲ οἰκονομίαν, καὶ εἰς κάθε μῆνα νὰ μᾶς στέλῃς τὸ κατάστιχον τῆς ληψοδοσίας διὰ νὰ τὸ ἐπικυρῶμεν. περὶ τούτου γράφομεν καὶ τοῦ ἀγίου Ἀρίστης. ταῦτα εὐχeticῶς, ἢ δὲ τοῦ Θεοῦ χάρις εἶη μετ' αὐτῆς.

(1)853: νοεμβρίου 10 Ἰωάννινα

Ὁ Ἰωαννίνων καὶ Βελλᾶς Ἰωαννίκιος
ἐν Χριστῷ εὐχέτης σου».

12

Ἐπιγραφόμενον ἔξωθεν ὁμοίως πρὸς τὸ ἀνωτέρω.

«Ὀσιώτατε κύρ Χρυσάνθε εὐχόμεθά σε ἐκ ψυχῆς τὸ ἀπὸ τῆς 19: τοῦ παρόντος Γράμμα σου ἐλάβομεν, καὶ ἐχάρημεν διὰ τὸ αἴσιον τῆς ὑγείας σου. μᾶς γράφεις ὅτι ἔλαβες διὰ τοῦ ἀγίου Ἀρίστης τὸ Γράμμα ἡμῶν, καὶ θέλεις ἐξακολουθήσης προθύμως τὴν διαταγὴν. πάλιν καὶ διὰ τοῦ παρόντος μας εὐχeticῶς σοὶ λέγομεν νὰ ἐξακολουθήσης ὡς σοὶ προεγράφομεν, μετὰ τῆς συνήθους πρὸς ἡμᾶς προθυμίας σου. ταῦτα εὐcheticῶς. ἢ δὲ τοῦ Θεοῦ χάρις εἶη μετὰ τῆς ὀσιότητός σου.

(1)853: νοεμβρίου 21 Ἰωάννινα

Ὁ Ἰωαννίνων καὶ Βελλᾶς Ἰωαννίκιος
ἐν Χριστῷ εὐχέτης σου».

(Ὑ. Γ.) ἀσπάζομαι τὸν ἅγιον Ἀρίστης. γράψατε τοῦ ἡγουμένου τῆς Μολιστας¹² νὰ μᾶς στείλῃ τὰ χρήματα ὅσον τάχιστα διότι ἔχομεν ἀνάγκας. ἐπιμελειθεῖτε καὶ διὰ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Γεωργίου Ζίσση καὶ εἰδοποιήσατέ μας. τὸν ἀγαπητὸν δάσκαλον εὐχομαι ἐκ ψυχῆς».

13

Ἐπιγραφόμενον ἔξωθεν ὁμοίως πρὸς τὸ ἀνωτέρω.

«Ὀσιώτατε κύρ χρυσάνθε εὐχόμεθά σε. ἐλάβομεν τὰ κατὰ καιροὺς Γράμματά σου καὶ τοὺς λογαριασμούς. καὶ ἀπὸ τὰς 27: ὀκτωβρίου παρελθόντος ἕως τέλη νοεμβρίου ἐκπίπτωντας τὰ ἔξοδα μένουσιν νὰ ἐμβάσης Γρόσ(ια) 355: 20
ὁμοίως καὶ ἀπὸ τὸν δεκέμβριον » 13:
καθὼς καὶ ἀπὸ τὸν Ἰανουάριον » 436:

τὸ ὅλον Γρόσια 804: 20

12) Ὡς ἐμφαίνεται ἐξ ἐπιγραφῆς τοῦ 1851 ἐπὶ μεγάλης φορητῆς εἰκόνας ἀγ. Ἀνθίμου ἐν τῇ Ἱ. Μονῇ Μολιστής, οὗτος ὀνομάζετο Ἀνθίμος.

τὰ ὁποῖα νὰ μᾶς ἐμβάσης με πρῶτον ἀσφαλῶς, καθὼς καὶ κάθε μῆνα ὅσα περισσεύουν ἀπὸ τὰ ἐξοδα νὰ μᾶς ἐμβάζης. ταῦτα πρὸς εἶδησίν σου καὶ ἐπευχόμεθα αὐτῆς. μένω.

(1)854 φεβρουαρίου 4 Ἰωάννινα

Ἄγιος Ἰωαννίνων καὶ Βελλᾶς Ἰωαννίκιος
ἐν Χριστῷ εὐχέτης σου».

14

Ἐπιγραφόμενον ἐξωθεν.

«Τῷ ὀσιωτάτῳ κύρ Χρυσάνθῳ ἐν Χριστῷ ἡμῖν ἀγαπητῷ εὐχετικῶς.
εἰς τὴν Μητρόπολιν Κονίτζης».

Ἄξιότατε κύρ Χρυσάνθε εὐχόμεθά σε. ἐλάβομεν τὸ Γράμμα σου, ὁμοῦ καὶ τὰ ἐν αὐτῷ περικλειστα, εἰς τὰ ὁποῖα θέλομεν ἀπαντήσῃ μετὰ ταῦτα. πρὸς τὸ παρὸν δὲ σοὶ λέγομεν νὰ μᾶς στείλῃς με πρῶτον τὰ χρήματα ὅπου ἔχεις εἰς χεῖρας σου ἀπὸ τὰ αὐτόσε δικαιώματά μας κατὰ τὴν σημείωσιν ὅπου μᾶς προέστειλες ἢ με τὸν διασακτίζην ὅπου ἔχετε αὐτοῦ εἰς τὴν μητρόπολιν ἢ με ἄλλον ὅποιον ἐγκρίνης νὰ μᾶς στείλῃς ἐξάπαντος, διότι ἔχομεν ἀνάγκην χρηματικὴν. Οὕτω ποίησον, ἢ δὲ τοῦ Θεοῦ χάρις εἴη μετ' αὐτῆς.

(1)854: φεβρ(ουαρίου) 12: Ἰωάννινα.

Ἄγιος Ἰωαννίνων καὶ Βελλᾶς Ἰωαννίκιος
ἐν Χριστῷ εὐχέτης σου».

«(ὁ. Γ.) ἀσπάζομαι ἀδελφικῶς τὸν Ἅγιον Ἀρίστης πρὸς τὸν ὅποιον ἀκολουθῶς θέλω ἀπαντήσῃ καθὼς καὶ πρὸς τὸν διδάσκαλον, τὸν ὅποιον εὐχομαι ἐκ ψυχῆς».

15

Ἐπιγραφόμενον ἐξωθεν ὁμοίως σχεδὸν τῶν ἀνωτέρω.

Ἄξιότατε κύρ χρυσάνθε εὐχόμεθά σε ἐκ ψυχῆς. ἐλάβομεν τὸ Γράμμα σου ὁμοίως καὶ τὸ ἀμανέτι. ἐχάρημεν δὲ καὶ διὰ τὴν ἐκδήλωσιν τῆς ἐφετῆς ἡμῖν ὑγιείας σου. με τὸν ἴδιον Γραμματοκομιστὴν στέλλομεν ἓνα ὄψαρι καὶ νὰ τὸ γευθῆτε ὑγιῶς. μὴ διαλίπῃς γράφουσα ἡμῖν καὶ τὸ αἴσιον τῆς ἐφετῆς ἡμῖν ὑγιείας, καὶ περὶ πάσης ὑποθέσεως τῆς αὐτόθι μητροπόλεως μας. ἢ δὲ τοῦ ἁγίου Θεοῦ χάρις εἴη σοι.

(1)854: φεβρουαρίου 17: Ἰωάννινα.

Ἄγιος Ἰωαννίνων καὶ Βελλᾶς Ἰωαννίκιος
ἐν Χριστῷ εὐχέτης σου».

(ὁ. Γ.) «νὰ μοῦ στείλῃς τὸν Τόλη ἐξάπαντος. τὸν θέλω νὰ τὸν βαστάξω ἐδῶ, διότι δὲν ἔχω ἄνθρωπον. καὶ τὸν περιμένω ἕως τὴν ἐρχομένην κυριακὴν νὰ εἶνε ἐδῶ».

16

Ἐπιγραφόμενον ἐξωθεν ὁμοίως πρὸς τὰ ἀνωτέρω.

Ἄξιότατε κύρ Χρυσάνθε εὐχόμεθά σε. ἐλάβομεν τὸ γράμμα σας καὶ εἶδομεν τὰ ἐν αὐτῷ γραφόμενά σου με ἀπορίαν μας, ἀλλ' ὑπομονὴ καὶ ὄλα

διορθώνονται. γράφομεν τῷ ἀγίῳ Ἀρίστῃς νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Κόνιτζαν ἀπὸ τὴν περιοδείαν τῆς παλιοπωγῶνης καὶ ὁ ἅγιος Ἀπολλωνιάδος ὡς περιέρχεται τὸ τοῦρι. ἅμα λοιπὸν φθάσῃ αὐτόσε ὁ ἅγιος Ἀρίστῃς, ἡ ὀσιότης σου νὰ πηγαίνῃς εἰς τὸ παλιοπωγῶνι, καὶ νὰ περιέλθῃς μαζὺ μὲ τὸν ἅγιον Ἀπολλωνιάδος, εἰς ὅλον τὸ δοῦρι τῆς Ἐπαρχίας Ἰωαννίνων καὶ Βελλᾶς, ὁ δὲ παπᾶ φῶτος ὅστις εἶναι ἤδη μὲ τὸν ἅγιον Ἀπολλωνιάδος νὰ κινήσῃ καὶ (νὰ) ἔλθῃ εἰς Ἰωάννινα. μὲ τὸν Ἀπολλωνιάδος ὁποῦ θὰ περιέλθῃς, ἡ ὀσιότης σου νὰ βαστᾶς καὶ σακκούλα καὶ κατάστιχον. δεῖξε τὸ παρὸν γράμμα τοῦ ἀγίου Ἀπολλωνιάδος διὰ νὰ γνωρίζῃ καὶ νὰ ἀποστείλῃ καὶ τὸν παπᾶ φῶτον, μὲ πρῶτον νὰ μᾶς στείλῃς καὶ ὅσα χρήματα σοὶ ἐπαράδωσεν ὁ ἅγιος Ἀρίστῃς μὲ σίγουρον ἄνθρωπον. δῶσε καὶ τοῦ Δασκάλου τὰ διακόσια γρόσια. μένομεν ἐν βίᾳ

τῇ 21 Ἰουλίου 1854 Ἰωάννινα

Ἐπιγραφόμενον καὶ Βελλᾶς Ἰωαννίκιος

ἐν Χριστῷ εὐχέτης σου».

17

Ἐπιγραφόμενον ἔξωθεν ὁμοίως.

«Ὄσιώτατε κύρ χρύσανθε Λαενᾶ εὐχόμεθά σε. ἅμα λάβῃς τὸ παρὸν μας νὰ πηγαίνῃς νὰ εὔρῃς εἰς τὴν περιοδείαν τὸν ἅγιον Ἀπολλωνιάδος, καὶ νὰ ἀκολουθήσῃς μαζὺ τοῦ βαστῶν τὰ κατάστιχα τῆς συνάξεως τῶν Ἀρχιερατικῶν μας δικαιωμάτων, ὁ δὲ παπᾶ φῶτης νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Ἰωάννινα. τὸ παρὸν μας Γράμμα θέλεις δεῖξῃ καὶ εἰς τὸν ἅγιον Ἀπολλωνιάδος. ταῦτα εὐχετικῶς. ἡ δὲ τοῦ θεοῦ χάρις εἴη σοι.

(1)854: Ἰουλίου 24: Ἰωάννινα.

Ἐπιγραφόμενον καὶ Βελλᾶς Ἰωαννίκιος

ἐν Χριστῷ εὐχέτης σου».

18

Ἐπιγραφόμενον ἔξωθεν

«τῷ Θεοφιλεστάτῳ ἀγίῳ Ἀπολλωνιάδος κύρ χριστοφόρῳ, καὶ τῷ ὀσιωτάτῳ χρυσάνθῳ, τοῖς λίαν ἡμῖν ἀγαπητοῖς».

«Θεοφιλέστατε Ἐπίσκοπε ἅγιε Ἀπολλωνιάδος κύρ χριστοφόρε, ἀδελφικῶς ἀσπαζόμεθά σε, καὶ ὀσιώτατε χρύσανθε εὐχόμεθά σε. ὅταν σὺν θεῷ ἀπεράσῃτε ἀπὸ τὸ χωρίον Γότισταν, θέλετε μετρήσῃ γρόσια 1.000 χίλια ἀπὸ Γρόσια συνάξεως τῶν ἀρχιερατικῶν μας δικαιωμάτων εἰς τὸν Γοτιστινὸν στέλιον Γιάννη χαρατζάρη, καὶ μετρῶντας τα θέλετε λάβῃ παρ' αὐτοῦ ἔγγραφον ἀπόδειξιν τῆς παραλαβῆς ὑπογεγραμμένην παρ' αὐτοῦ καὶ μεμαρτυρημένην.

(1)854: Ἰουλίου 28: Ἰωάννινα

Ἐπιγραφόμενον καὶ Βελλᾶς Ἰωαννίκιος

ἐν Χριστῷ ἀδελφὸς καὶ εὐχέτης».

(Συνεχίζεται)

Ἀθῆναις καὶ Πειραιεῖ ἠπειρωτικαὶ ἀδελφότητες ὑπέβαλον τὸ 1911 ὑπόμνημα πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν ζητοῦσαι τὴν ἐπανόρθωσιν τῆς γενομένης ἀδικίας⁽¹⁾.

Διὰ τοῦ ὑπομνήματος ἐκείνου ἐζητεῖτο νὰ μεταρρυθμισθῇ τὸ ἐδάφιον 2 τοῦ ἀρθροῦ 22 τοῦ νόμου περὶ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου, οἱ δὲ τριάκοντα Ἡπειρώται ὑπότροφοι ὁθενδήποτε τῆς Ἡπείρου καὶ ἂν κατάγωνται, νὰ γίνωνται δεκτοὶ κατόπιν διαγωνισμοῦ κανονιστέου διὰ Β.Δ. Νὰ ἐπιτρέπεται εἰς τοὺς ὑποτρόφους τούτους νὰ σπουδάζουν εἰς οἵανδήποτε σχολὴν βούλονται, εἴτε τοῦ Ἐθνικοῦ, εἴτε τοῦ Καποδιστριακοῦ, εἴτε καὶ τοῦ Πολυτεχνείου. Νὰ συντηρῶνται τέλος οἱ ὑπότροφοι οὗτοι εἰς κοινὸν οἰκοτροφεῖον τελοῦν ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐποπτείαν τοῦ Πρυτάνεως τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου.

Αὕτῃ, ἐν ὀλίγοις, ἡ σκιαγραφία τοῦ μεγάλου Ἐθνικοῦ Εὐεργέτου, ἱδρυτοῦ τοῦ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου, Ἰωάννου Δομπόλη, λησμονημένου ἐπὶ ἔτη, τοῦ ὁποίου οὔτε προτομὴν, οὔτε εἰκόνα ἐκ τοῦ φυσικοῦ κατέχομεν καὶ τοῦ ὁποίου οὔτε τὴν ἱστορίαν τοῦ ἰδιωτικοῦ του βίου ὡς εὐεργέτου τῆς Ἑλλάδος καὶ ἱδρυτοῦ τοῦ Πανεπιστημίου μας, μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν, ἐγνωρίζομεν. Ὁ Δομπόλης ἐν ἀφανείᾳ ἔζησε καὶ ἐν ἀφανείᾳ ἀπέθανεν. Ἐὰν ὅμως τὸ Καποδιστριακὸν μας Πανεπιστήμιον δὲν περιλαμβάνει σήμερον εἰς μίαν γωνίαν τὰ ἱερὰ ὅστ᾽ αὐτοῦ ἱδρυτοῦ του, περικλείει ὅμως τοῦτο ὅ,τι ὁ φιλόπατρις Ἡπειρώτης ἐπεθύμει, ἦτοι τὴν ἀθάνατον ἐπιστήμην ἢ ὁποῖα διοχετεύει σήμερον πανταχοῦ τῆς γῆς τὴν δύναμιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τοῦ ὁποίου ἀκρογωνιαῖοι λίθοι εἶναι ἡ ὀρθόδοξος πίστις καὶ τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα.

1. Τὸ ὑπόμνημα ἐκεῖνο ὑπέγραψον διὰ μὲν τὴν Ἡπειρωτ. Ἀδελφότητα Ἀθηνῶν οἱ ἀειμνηστοὶ Γ. Δούμας, Γ. Γάγαρης, Χρ. Χρόνης, Κ. Κατσάρης, Θ. Πάνος, Μ. Κούμας, Ν. Οἰκονόμου, Ἀθ. Τραχίλης, Ἀ. Λαμπρινός, Ἰ. Βόρτσος καὶ Β. Παπαδόπουλος. Διὰ δὲ τοῦ Πειραιῶς οἱ Ν. Μπίτζιος, Θ. Παπᾶς, Χ. Μάρης, Ἀ. Δενδούλης, Σ. Μπακάλης, Τ. Σιώμος, Θ. Γεωργίου, Κ. Αὐδῆς, Κ. Ζαρμπαλᾶς, Δ. Οἰκονόμου, Γ. Λεοντόπουλος, Γ. Σκαρόπουλος, Χ. Βασιλείου καὶ Δ. Χριστοδούλου.

Ἱερέως ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑΪΣΙΟΥ

ΜΙΚΡΑ ΣΥΜΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΒΕΛΛΑΣ ΚΑΙ ΚΟΝΙΤΣΗΣ*

Ζ'

Ἐκκλησιαστικὰ Ἐγγραφα

1836—1869

Εἰς τὸ ἀρχεῖον τοῦ μακαρία τῆ λήξει Ἱερομονάχου Χρυσάνθου Λαϊνᾶ, τοῦ κατὰ κόσμον Χριστοδούλου, χειροτονηθέντος κατὰ τὰς ἀρχὰς Ἰουνίου τοῦ ἔτους 1836, εὑρέθησαν, ἐκτὸς τῶν ἰδιωτικῶν αὐτοῦ ἐπιστολῶν, καὶ διάφορα ἄλλα ἔγγραφα ἀφορῶντα τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν τῆς Ἐπαρχίας ταύτης, καὶ τὰ ὅποια πάνυ εὐγενέστατα μοὶ παρεχώρησε τότε (1939), ὁ ἐκ Κονίτσης ἀείμνηστος σήμερον Χριστόδουλος Παπαδημούλης.

Τὰ περισσότερα ἐκ τῶν ἔγγράφων τούτων ἀνάγονται εἰς τὴν ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Ἐπαρχία Βελλᾶς καὶ Κονίτσης ὑπέστη διαφόρους μεταβολάς, καὶ ἰδίως εἰς τὴν ἐποχὴν ὅπου αὕτη ἦτο συνηνωμένη μετὰ τῆς Μητροπόλεως Ἰωαννίνων.

Εἰς τὰ ἔγγραφα ταῦτα ἀπαντῶμεν Μητροπολίτας α') τὸν Βελλᾶς καὶ Πωγωνιανῆς Ἱερόθεον πρῶην Σμύρνης¹, β') τοὺς Μητροπολίτας Ἰωαννίνων καὶ Βελλᾶς Ἰωαννίκιον² καὶ Παρθένιον, καὶ γ') Ἐπισκόπους: τὸν Ἀπολλωνιάδος Χριστοφόρον³, τὸν Ξανθουπόλεως Καισάριον, ὁ ὁποῖος τὸ 1861 ἐξελέγη Πισσιδεῖας⁴, τὸν Ἅγιον Ἀρίστης Γεράσιμον Ἀρχιερατικὸν Ἐπίτροπον ἐν Κονίτση κατὰ τὰ ἔτη 1853—1854⁵, καὶ τὸν Βελλᾶς καὶ Κονίτσης Γερμανόν⁶.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τόμου, σελ. 241.

α. Καθηγητὴς τῶν ἱερῶν μαθημάτων ἐπ' ἐσχάτων ὑπὸ τῆς Ἑλλην. Κυβερνήσεως ἐν Λαμῖα διωρίσθη ὁ ἱεράρχης οὗτος.

1. Ἱερόθεος Μπάνιος ἐξ Ὀστανίτσης (βλέπε Ἡπειρωτικὸν Ἀστὲρα Λεων. Βασιλειάδου 1904. «Ἀρχιεπίσκοποι Πωγωνιανῆς» ὑπὸ Ν. Μυστακίδου, σελ. 134.

2. Ὁ Ἰωαννίκιος κατήγετο ἐκ Μακρίνου Ζαγορίου.

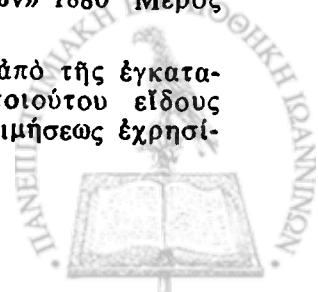
3. Ἐκ Γρεβενητίου Ζαγορίου καταγόμενον.

4. Ἐφημερὶς «Ἡ Φωνὴ τῆς Ἐκκλησίας» ἀρ. φύλλου 218 τῆς 30ῆς Ἰανουαρίου 1940 σελ. 3 «Ἀπὸ τὴν Ἱστορίαν τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριαρχείου» ὑπὸ Ἀρχιμανδρίτου Κυρίλλου Ζαχοπούλου.

5. Βλέπε Ἱερέως Γεωρ. Παΐσιου «Γεράσιμος Τιτουλάριος Ἐπίσκοπος Ἀρίστης» περιοδ. «Ἡπειρ. Ἐστία» 1953 σελ. 354.

6. Ἴδου καὶ περὶ τῆς δράσεως τοῦ Ἱεράρχου τούτου τί γράφει ὁ ἀείμνηστος Ι. Λαμπρίδης εἰς τὸ βιβλίον του «Περὶ τῶν ἐν Ἡπείρῳ Ἀγαθοεργημάτων» 1880 Μέρος Α' σελ. 124 καὶ 125.

«Εἰ καὶ ἐν τῇ Ἐπισκοπῇ Βελλᾶς δημογεροντία δὲν ὑφίσταται ἀπὸ τῆς ἐγκαταστάσεως τοῦ πρῶην αὐτῆς ἱεράρχου Γερμανοῦ^α, ἐν τούτοις τοιοῦτου εἶδους πρόσοδοι παρ' αὐτοῦ μόνον εἰσπραττόμεναι ἀνευ οὐδεμιᾶς διατιμῆσεως ἐχρησί-

Τὰ διάφορα ταῦτα ἔγγραφα, ἂν καὶ δὲν θεωροῦνται καὶ τόσον ἄξια λόγου, ἐν τούτοις, περικλείουν ἐν ὀλίγοις τὴν ζωὴν καὶ τὴν κίνησιν τῆς Ἐκκλησίας Βελλᾶς μιᾶς τριακονταετίας περίπου καί, ὡς τούτου, πρέπει νὰ ἔλθωσιν εἰς τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος.

Ἡμεῖς δημοσιεύοντες ταῦτα οὐδένα τίτλον ἐπιδιώκομεν. Ὁμολογοῦμεν καὶ πάλιν ὅτι δὲν εἴμεθα ἡμεῖς οἱ ἐνδεδειγμένοι διὰ τοιαῦτα. Πράττομεν ὁμῶς τοῦτο ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐξ ἱερᾶς ὑποχρεώσεως πρὸς τὴν Ἱστορίαν τῆς Ἐπαρχίας μας, ἀφ' ἑτέρου δέ, ἵνα μὴ ὁ χρόνος καὶ ἡ ἄγνοια καὶ αἱ διάφοροι ἄλλαι περιπτώσεις καταστρέψωσι καὶ ἀφανίσωσι πᾶν τὸ ἀφορῶν τὴν ἐπὶ τοῦ προκειμένου Ἐκκλησιαστικῆν Ἱστορίαν.

Καὶ πρὶν ἢ καταχωρήσωμεν κατωτέτω τὰ ἔγγραφα ταῦτα, καθῆκον ἐθεωρήσαμεν νὰ μὴ παραλείψωμεν ἀπὸ τοῦ νὰ διατυπώσωμεν ἐδῶ τὰ ἀφορῶντα τὴν ἀγαθὴν ψυχὴν καὶ νὰ ἐξυμνήσωμεν τὸν ἐνάρετον βίον τοῦ μακαρία τῆ λήξει ἐπὶ πεντηκονταετίαν σχεδὸν ὑπηρετήσαντος τὴν Ἐκκλησίαν Κονίτισης Ἱερομονάχου Χρυσάνθου Λαϊνᾶ⁷, ὅπως τοῦτο ἄλλως τε καὶ ἐκ τῶν παρατιθεμένων ἔγγράφων ἀποδεικνύεται.

Οὗτος, ὡς εἶναι μεμαρτυρημένον καὶ βέβαιον, διὰ τῆς ἐν γένει πολιτείας του, σεμνός, ἐλεήμων καὶ καλοκάγαθος, ἀνεδείχθη ὑπερασπιστῆς τῶν πτωχῶν ὅσον οὐδεὶς ἄλλος. Συλλέγων καθημερινῶς ἐράνους εὐηργετῆ τοὺς πάντας ἀνεξαρτήτως φυλῆς καὶ θρησκευματος. Ἀδιαφορῶν διὰ τὰ περὶ ἑαυτοῦ καὶ μὴ ἔχων οὐδὲ καλύβην τινὰ ἰδίαν, ἐπιμελεῖτο καὶ προΐστατο εἰς πᾶν τὸ χριστιανικὸν καὶ θεάρεστον καὶ κοινωνικῶς ὠφέλιμον. Ὅπου καὶ ἂν στρέψη κανεὶς τὸ βλέμα του, εἰς τὴν Κόνιτσαν, εἰς τὰ Καβάσιλλα, εἰς τὸ Παλιοσέλι καὶ ἄλλαχού, θά ἀντικρῦση ἔργα τὰ ὅποια τῆ ἐπιμελείᾳ τοῦ Χρυσάνθου ἐγένοντο. Ὡς ἐκ τούτων ὄλων, εἶχεν ἀποκτήσῃ ἐξαιρετικὴν φήμην,

μενον ὡς τὰ πολλὰ πρὸς ἔργα ἐπιωφελεῖ κατὰ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ἐπισκοπὴν. Ὁ πρῶην Βελλᾶς ἀπὸ τοῦ 1868—1875 οὐ μόνον 4.000 γρ(όσια) ἐτησίως πρὸς διατήρησιν τῆς δημοτικῆς Σχολῆς ἐν τῇ Ἄνω τῆς πνευματικῆς ἑδρας συνοικίας ἐχορήγει, καὶ δύο ὑποτρόφους ἐκ πάσης αὐτοῦ τῆς ἐπαρχίας ἐν Ἰωαννίσις ἀξιοπρεπῶς διετῆρει, καὶ τὰ Σχολεῖα Δεπαλίτισης, Κουρήτων καὶ Τσιαρκοβίτισης συνέντευχεν, ἀλλὰ καὶ ἐφ' ἅπαξ ὑπὲρ μὲν τῆς συστάσεως Παρθεναγωγείου ἐν Κονίτιση 10 λίρας ὀθωμ(ανικᾶς) προσήνεγκεν, ὑπὲρ δὲ τῆς ἐν Βυσοῦν (1873) λίρας 15 καὶ πρὸς βοήθειαν τοῦ ἐν Λιασκοβίκῳ Σχολείου (1875) λ. ὀθ. 20. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πρὸς κατασκευὴν ἢ ἀνακαίνισιν γεφυρῶν συνεβάλλετο, χορηγήσας ὑπὲρ μὲν τῆς παρά τῷ χωρίῳ Περσογιανῆ γρ. 300 (1872), ὑπὲρ δὲ τῆς ὑπὸ τοὺς πρόποδας τῆς Μονῆς Ἀρσισίτης γρ. 500 καὶ ὑπὲρ τῆς παρά τὴν Κόνιτσαν γρ. 5.000 Ποῦ δὲ καὶ πῶς ὁ διάδοχος αὐτοῦ τὰ τοιαῦτα εἰσοδήματα διατίθῃσιν; Οὐχ ἦτον ἂν ὁ προκάτοχος αὐτοῦ εἶχε θεσπίσει, ὅπως ἀπὸ τὰ περισσεύματα τοῦ Ἐπαρχιακοῦ Ταμείου βοηθῶνται τὰ ἐκπαιδευτήρια μάλιστα τῆς Κονίτισης, βεβαίως καὶ οὗτος θά ἠναγκάζετο νὰ ἐργασθῆ ἵνα μὴ τὸ δένδρον τῆς Παιδείας ἐν τῇ ἑδρᾷ αὐτοῦ ἀποξηραίνεται...».

Σημείωσις.

Τὸν ἅγιον ἐν πολλοῖς καὶ ἀληθῆ πατέρα καὶ προστάτην Ἀρχιερέα τοῦτον ἐτόλμησαν νὰ συκοφαντήσουν—κρίμασιν οἷς οἶδε Κύριος—μερικοὶ συμφεροντολόγοι ἀλλαζόνες καὶ ἐγωῖσταί. Οὗτος, συνοδικῆ ἀποφάσει, ἐξέπεσε τοῦ Θρόνου του καὶ ἀπελθὼν ἐντεῦθεν διωρίσθη Καθηγητῆς ἐν Λαμῖα ὅπως καὶ ὁ Ἱατρὸς Λαμπρίδης ἀναφέρει. Μὴ ἔχων δὲ τὰ ἀναγκαζόμενα ἐξοδα τοῦ ταξειδίου πρὸς ἀναχώρησιν ὁ αἰόδιμος οὗτος Ἱεράρχης, ἠναγκάσθη νὰ πωλήσῃ τὴν μόνην περιουσίαν ποῦ εἶχε, τὸν ἵππον του, διὰ νὰ ἐξοικονομήσῃ τὰ χρειώδη τοῦ ταξειδίου του. Οὗτος κατέγητο ἐκ Βεροῖας. Ὡς δὲ ἐπληροφόρηθημεν, ὅλοι οἱ ἰσχυροὶ αὐτοῦ συκοφάνται κακοὶ κακῶς ἀργότερον ἀπώλοντο ὁ εἰς κατόπιν τοῦ ἄλλου, αἱ δὲ ἐπαύλεις αὐτῶν σήμερον εἰσὶν ἐρημωμένα.

7. Βλέπε Ἱερέως Γεωργ. Παΐσιου «Χρυσάνθος Ἱερομόναχος ὁ Λαϊνᾶς» περιοδικὸν «Ἡπειρωτικὴ Ἔστια» 1957 τευχ. Αὐγούστου—Σεπτεμβρίου σελ. 581.

λὸν ἔργον ἐδιάλεξες, καὶ ἐσήκωσες τὸν ἑλαφρὸν ζυγὸν τοῦ Κυρίου (οὐ) εἰς τοὺς ὤμους σου ἠνοιχθῆ ἢ πύλη τοῦ οὐρανοῦ. τὰ τῶν ἀγγέλων στρατεύματα προσμένουσί σε ἵνα συγχορευῆς μετ' αὐτῶν. ὁ ἴδιος Χριστὸς προσκαλεῖ τὰς φύλας δυνάμεις ὅτι εὗρε τὸ ἀπολωλὸς πρόβατον. λοιπὸν χαῖρε καὶ σκίρτα. Ὅτι στενὴ καὶ τεθλημένη ἡ ὁδὸς ἢ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν. καὶ ἀγωνίζου εἰσελθεῖν διὰ τῆς στενῆς καὶ τεθλημένης ὁδοῦ. καὶ πολλοὶ ζητήσουσιν εἰσελθεῖν καὶ οὐκ ἰσχύσουσιν. πρόσεχε σὲ αὐτὸ καὶ φεῦγε τὰς αἰτίας ὅπου ἐμποδίζουν τὴν στενὴν ὁδόν. μὴν θαρρήσης εἰς τὸν ἑαυτὸν σου καθὼς καὶ πρῶτον, ὅτι ὁ πτερνιστῆς καὶ πολὺβουλος ἕως τοῦ νῦν δὲν σὲ παρεβίαζε, προσμένωντάς σε νὰ ἔλθῃς ἕως αὐτοῦ, διὰ νὰ μὴ ἔχῃς τὸν τρόπον εὐκόλον νὰ φύγῃς τοὺς βρόχους καὶ τὰ ἔνεδρα. φεῦγε τὴν παρρησίαν ἣτις ἐστὶ μήτηρ πάντων τῶν παθῶν. τώρα ὅπου ἀνέβῃς εἰς τὸ πτερύγιον τοῦ Ἱεροῦ, μὴ σὲ βάλλῃ κάτω. ὅτι εἰ τὸν Κύριον ἐπιβουλεύθῃ, πόσον μᾶλλον τοὺς δούλους. οὐκ ἔστι δοῦλος μείζων τοῦ Κυρίου (οὐ) αὐτοῦ. οὐ παύεται ὁ δολίας στίλβων διὰ παντὸς τὰ βέλη αὐτοῦ, ρίπτωντας κατ' ἐπάνω ἡμῶν τῶν ἀθλίων, πότε τὸ ἓνα καὶ πότε τὸ ἄλλο, καὶ μάλιστα μὲ τὰς τρεῖς σαῖτας ἔχει καταπληγῶσει τὴν σήμερον δλους τοὺς ἀνθρώπους φηληδονίαν, φηλοσαρκίαν, φηλαργυρίαν, καὶ τὸ περισσότερον τὸ Ἱερατεῖον. τίς μὲ ῥύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου, βοᾷ Παῦλος.

Τὸν Κύρ Παρθένιον καὶ σύγκελον ἄσπασαι ἐκ μέρους μου. καὶ εὐχαριστῶ ὅπου δὲν εἰσηκούσθην. Πρὸς ὀφέλειάν μου ἐστίν. οὐχὶ ὅτι εἶχον ἐγὼ καμμίαν κλίσιν παρὰ ὅτι βλέπωντάς με νὰ ὀμιλῶ ἑλευθέρως μὲ αὐτὸν ἐθάρρουν ὅτι ἔχω καμμίαν εἰλικρινῆ φηλίαν μὲ αὐτὸν καὶ μὲ ἐβάρυναν εἰς τοιαῦτα. ἐγὼ δὲ τόσον μισῶ τὰ παρόμοια ὡς ἄλλος οὐδεὶς. καὶ νὰ ἐμποδίζω θέλω. οὐχ ὅτι φθονῶ, ἀλλὰ λυποῦμαι τὸν ἑαυτὸν μου ὅτι θέλουν μὲ στενοχωρήσῃ μέσα εἰς τὸν ἄδην οἱ τὰ τοιαῦτα μετερχόμενοι ἐξάπαντος. ὅμως ἐλυπήθην τὸ ἄθλιον διακονάκι(;) ὅτι δὲν ξεγίνεται καὶ διὰ τοῦτο ἐπείραξα τὸν σύγκελον, καὶ ἄς ἔχω συγγνώμην. τίς εἰμι ἐγὼ ὁ βορβορώδης, καὶ θέλω νὰ ἀνακατώνομαι εἰς παρόμοια. ὁμοίω γὰρ τὸ ὁμοιον ἀγαπᾶ. βουλή πτωχοῦ ἐκ πάντων καταισχύνεται. Κύριος ὁ Θεὸς δώσει σοι σύνεσιν ἐν πᾶσι. εὐχου καὶ δι' ἡμῶν. ἄσπασαι τοὺς φιλοῦντας ἡμᾶς. τὸν Κύρ Πᾶνον ἀδελφὸν σας καὶ πάντας τοὺς ἐν τῷ οἴκῳ σου, εὐχομαι.

Ταπεινὸς καὶ ἀνάξιος τοῦ Ἱεροῦ ἐπαγγέλματος
Βασίλειος

ἐκ τοῦ μονηδρί(ου) Κ(ωνσταντίνου) καὶ Ἑ(λένης)».

3

«Οσιώτατε Κύρ Χρύσανθε.

Οἱ χριστιανοὶ κατ' αὐτάς ἔχουν ἀνάγκην διὰ νὰ ἐξομολογηθοῦν. διὸ διορίζεσαι ἐκ μέρους τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως νὰ ἐξομολογήσης ὄλους τοὺς χωριανοὺς τῆς χώρας Παλιοσέλι καὶ ὅσοι δὲν ἔλθουν παρακίνησέ τους ἢ ὀσιότης σου διὰ νὰ μὴν μεταλαμβάνουν ἀδιόρθωτοι καὶ μὴν κάμῃς διαφορετικὰ καὶ ὑγίαινε.

1837 ἀπριλίου 15.

Ἅ τοῦ ἀγίου βελλᾶς Παρθένιος⁸».

8. Τοῦτον ἀπαντῶμεν ἀλλαχοῦ Πρωτοσύγκελλον ὑπογραφομένον. Καὶ εἶναι βέβαιον

«Οἱ τὰ θεῖα καλῶς διαταξάμενοι ἅγιοι ἀπόστολοι, καὶ μετ' αὐτοὺς ἅπας ὁ ἱερὸς σύλλογος τῶν θεοφόρων πατέρων, ἐθέσπισαν ἵνα μηδεὶς ἐπὶ τὸν τῆς ἱερωσύνης βαθμὸν ἔλθῃ ἀνεξετάστως, ἀλλὰ διὰ καθαρᾶς ἐξομολογήσεως, ὅπως μὴ πράττειν τὸ παραλόγως τὰ θεῖα. Ὅθεν καὶ τὸν κατὰ πνεῦμα μοι υἱὸν ἀναστάσιον⁹ μέλλοντα ἱερωθῆναι, παραστησάμενος ἔμπροσθεν τῆς εἰκό- νος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, καὶ ἐρευνήσας ἀκρι- βῶς τοὺς λογισμοὺς αὐτοῦ καὶ μὴ εὐρῶν (τι) τὴν ἱερωσύνην κωλῶν πλημ- μέλημα κατὰ τὴν ἐξομολόγησιν, ὁμολογῶ αὐτὸν ἄξιον τῆς ἱερωσύνης.

1838 : αὐγούστου 31 :

καγὼ πατὴρ πνευματικὸς αὐτοῦ πα(πὰ) γρηγόριος».

Ἐπιγρφόμενον ἔξωθεν.

«Τῷ ὀσιοτάτῳ Ἱερομονάχῳ κὺρ Χρυσάνθῳ ἡμετέρῳ Ἐπιτρόπῳ καὶ τέκνῳ ἐν Κυρίῳ ἡμῶν ἀγαπητῷ. Εὐχετικῶς εἰς Κόνιτζαν».

«Ὅσιώτατε Ἱερομόναχε κὺρ Χρῦσανθε Πατρικῶς ἀπὸ ψυχῆς εὐχόμεθά σε. καὶ διὰ τῆς παρουσίας ἡμῶν Κυριαρχικῆς Ἐπιστολῆς ἐντελλόμεθά σε ὅπως ἄμα τοῦ λαβεῖν αὐτὴν σὲ διορίζομεν ἐπίτροπόν μας, ὅπως ἀναδέχεσαι πᾶσαν ἐμπίπτουσαν ὑπόθεσιν μας καὶ ἐπιστατῆς εἰς ὅλα ὡς ἄλλοι ἡμεῖς. σὲ διορίζομεν προσέτι νὰ μὴ ἀκούης κἀνένα, οὔτε κανεὶς νὰ ἀνακατώνηται εἰς τὰς Κυριαρχικὰς μας ὑποθέσεις ἕως οὐ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐπιστρέψωμεν εἰς τὰ αὐτόθι. προσέτι σὲ ἐπιτάτομεν σφοδρῶς ἵνα ἐπαγρυπνῆς εἰς ὅλα, καὶ νὰ προσέχης ἀπὸ τὴν Μητρόπολιν μας, εἴτε ἀπὸ τὸν ὄνδαν τοῦ Παρθενίου, νὰ κοιμᾷσαι εἰς τὴν Μητρόπολιν μας νὰ μὴν ἐξέλθῃ μήτε βελώνη, οὔτε κἀνένα νὰ ἀφήσης νὰ πάρῃ τίποτε εἴτε πρᾶγμα τῆς Μητροπόλεώς μας, καὶ νὰ ἐπι- τάξης τὴν Στάμον νὰ προσέχη καλὰ νὰ μὴ σκορπίζη τίποτε τὰ χρέη, (;) ἢ

ὅτι οὗτος, ὡς ἐξάγεται καὶ ἐκ διαφόρων ἄλλων ἐγγράφων καὶ ἐνθυμήσεων, διετέλεσεν ἐπὶ ἔτη ὀλόκληρα Ἱερατικὸς ἐπίτροπος ἐν Κόνιτση.

Ἐξ ἄλλου, ἄλλη ἐνθύμησις ἐπὶ Εὐαγγελίου τῆς Ἱ. Μονῆς Στομίου κατὰ τὸ ἔτος 1845, ἔχει σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ τὰ ἑξῆς :

«.....ἀρχιερατεύοντος κὺρ Ἰωαννικίου καμινιώτη ζαγορέου ἐπιτροπεύοντος κονί- τζις κυρίου Παρθενίου σιφνίου(ου;)...».

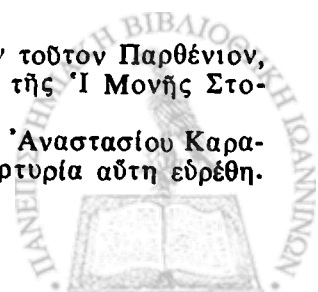
Ἐπίσης ὁ Λαμπρίδης εἰς τὰ Ἱερωμ. αὐτοῦ Μελετήματα τευχ. Γ' σελ. 70, ἀναφέρει Παρθένιον τὸν Μπατουμᾶνον Ἡγούμενον τῶν ἡνωμένων Μοναστηρίων Ρωμανοῦ καὶ Στρούνη, μετὰ τὴν ἐξῆς ὑποσημείωσιν.

«(1) Ἐχρημάτισεν ἀρχιερατικὸς ἐπίτροπος εἰς Κόνιτσαν, Παραμυθίαν καὶ Ἰωάν- νινα. Ἀναλαβὼν δὲ τὴν διεύθυνσιν τῶν μονῶν τούτων ἀπὸ τοῦ 1856 ἀφιέρωσεν εἰς ἀνά- πτυξιν καὶ σωτηρίαν τῶν ἰδιοκτησιῶν αὐτῶν, αἵτινες ἐκινδύνευον ν' ἀπαλλοτριωθῶσι, πᾶν ὅ,τι μέχρι τῆς στιγμῆς εἶχεν οἰκονομήσει διὰ τῆς τιμίας αὐτοῦ ἐργασίας. Καὶ πάν- τες μὲν εἰσέρχονται εἰς τὰς μονὰς ἵνα σφετεριζόμενοι καὶ κλέπτοντες πλουτίσωσι καὶ τοὺς συγγενεῖς αὐτῶν συνδράμωσιν. οὗτος δὲ εἰσῆλθεν εἰς αὐτάς, ἵνα καὶ τὰ ἴδια εἰς ἀγαθοεργίας δαπανήσῃ.

Σ η μ ε ἰ ω σ ι ς .

Αὐτά, ἐν ὀλίγοις, γράφει ὁ Ἱ. Λαμπρίδης διὰ τὸν ἀείμνηστον τοῦτον Παρθένιον, ὁ ὁποῖος, συμφώνως μετὰ τὴν ἐνθύμησιν τοῦ 1845 ἐπὶ τοῦ Εὐαγγελίου τῆς Ἱ. Μονῆς Στο- μίου, ἴσως πράγματι νὰ κατήγετο ἀπὸ τὴν νῆσον Σίφνον.

9) Πρόκειται περὶ τοῦ κατόπιν Οἰκονόμου ἐν Ἱερεσίῳ παπᾶ Ἀναστασίου Καρα- γιάννη ἐκ τοῦ χωρίου Χιονιάδων εἰς οὐ τὸ ἀρχεῖον μόνον ἢ συμπατριῶτα αὐτῆ εὐρέθη.

ἄλλο τι ὅπου ἔχει εἰς τὴν ἐξουσίαν της. καὶ ἐὰν ἰδῆς καὶ δὲν σὲ ἀκούει νὰ πάρης ὅλα τὰ κλειδιά ἀπὸ τὰ χέρια της καὶ νὰ τὴν ἀποβάλλης ἀπὸ μέσα. Περιττοὺς ἀνθρώπους δὲν θέλομεν. τοὺς περιττοὺς νὰ ἀποβάλλης, καὶ τὸν Κότζον νὰ τὸν διορίσης νὰ κλαδέψῃ τὸ ἀμπέλι, καὶ ὅτι ἄλλην δουλείαν ἔχει. Τὸν Παρθένιον νὰ μὴν ἀκούης τίποτες καὶ ἂν σοὶ γράψῃ, καὶ εἰς τὸν ὄνδᾶν του νὰ μὴν ἀφήσης κανένα νὰ ἔμβῃ οὔτε πρᾶγμα νὰ ἐκβάλλῃ, διότι ἀπόκρισιν δὲν εἰμπορεῖς νὰ μᾶς δώσεις. Εἶναι συμφέρον τοῦ κυρ Νικόλα Ζήση νὰ στείλῃ τὸ Μουλάρι ὅπου τῷ ἔδωσεν ὁ Παρθένιος εἰς τὴν Μητρόπολιν χωρὶς νὰ ἔχωμεν λογοτριβὰς οὕτω εἰπέ του ὃν καὶ εὐχόμεθα. Εὐχόμεθα εἰσέτι καὶ ἅπαντας τοὺς χ(ριστια)νοὺς μικροὺς καὶ μεγάλους, νέους καὶ Γέροντας ἄνδρας τε καὶ Γυναῖκας. νόει ἂ γράφομεν, καὶ πρᾶττε ὡς σοὶ ἐπιτάττομεν καὶ μὴ ἄλλως. ἐξ ἀποφάσεως, ἵνα καὶ ἡ τοῦ θεοῦ χάρις, καὶ τὸ ἄπειρον αὐτοῦ ἔλεος σὺν τῇ παρ' ἡμῶν εὐχῇ καὶ εὐλογίᾳ εἴη μετὰ τῆς ὁσιότητός σου.

α ω μ' Ἀπριλλί(ου) κα'

† Ὁ Πωγωνιανῆς καὶ Βελλᾶς Ἱερόθεος
ἐν Χριστῷ αὐτῆς εὐχέτης».

6

«ἅγιε κύριε οἰκονόμε κύριε Ἰωαννίκιε χανζῆ κύριε παπᾶ χρίστο ἀσπάζομαί σας. κύριε Ἰωάννη λούπα κύριε Τέγο γιώτη καὶ κύριε γιάννη στέριο χωρίου Παλιοσέλι εὐχόμεθά σας. σᾶς εἰδοποιούμεν σήμερον ἐλθὼν πρὸς τὴν Ἱερὰν μητρόπολιν ὁ στίλος ζῖσις ἐκ τοῦ χωρίου σας καὶ μᾶς ἐζήτησεν ἕνα ἐπιτίμιον. λοιπὸν ἡμεῖς μὴ ἠξεύροντας εἰς τί λωγωφέρουντε μετὰ τῆς γιάνενας μίχου, λοιπὸν διορίζετε ἢ τημιώτη σας ἐροτῶ κριτὲ (=αἵρετοὶ κριταὶ) παρὰ τῆς μιτροπόλεως καὶ νὰ κράξετε τὸν ζῆσι στίλο καὶ τὴν γιάνενα μίχου παρῶν, καὶ νὰ τοὺς θεωρίσετε αὐτὴν τὴν διαφορὰν ὅπου λωγωφέρουνται. νὰ τοὺς κρίνετε δικέος μὲ φόβον θεοῦ καὶ τῆς ψυχῆς σας καὶ μὲ ὄλην σας τὴν σινίδισιν χωρὶς νὰ ἀδικηθῇ κανεὶς εἰς τὸ παραμικρόν. καὶ ὅτι δίκαιον κρίνετε ὅπου νὰ λάβῃ ὁ ζήσης παρὰ τῆς γιάνενας, νὰ τῆς εἰπῆτε νὰ τὸ δικαίωσῃ. εἰ δὲ καὶ θέλῃ παρακούσῃ τοὺς λόγους σας, νὰ μᾶς φανερώσετε. μὲ δεύτερον θέλομεν τὴν παιδεύσῃ ἐκκλησιαστικῶς, ὁμίως καὶ μὲ φρικτὸν ἐπιτίμιον. καὶ δι' αὐτὸν τὸν κόπον ὅπου θέλετε κάμη, θέλετε τὸν λάβῃ παρὰ τοῦ γλυκυτάτου Ἰησοῦ Χριστοῦ. οὕτω ποιήσον. ὑγίαινε.

1844 τῇ 19 ὀκτομβρί(ου)

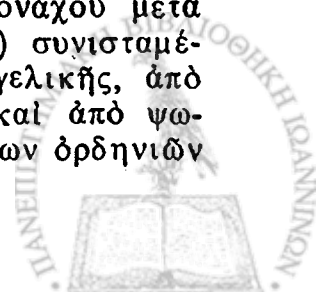
ὁ τοῦ ἀγίου Ἰωαννίνων καὶ βελλᾶς
ἐπιστάτης παπαχρίστος».

7

«Ἴσον ἀπαραλακτον

Πανιερώτατε.

κατὰ τὴν ἀπὸ 5 Ἰουλί(ου) τοῦ ἐνεστῶτος ἔτους διαταγὴν σας ἐν ἣ διετάξατε ἡμᾶς ἵνα θεωρήσωμεν τὴν διαφορὰν Χρυσάνθου Ἱερομονάχου μετὰ τῶν στρατζανήτων πρωτοπαπαδαίων Γεωργί(ου) καὶ Δημητρ(ίου) συγισταμένην ἀπὸ συντριμὸν φορεμάτων προικὸς ἀδελφῆς Χρυσάνθου ἀγγελικῆς, ἀπὸ ἔξοδα τροφῆς εἰς σπῆτι φλώρου καὶ σπῆτι λέγκως (=Ἑλένης) καὶ ἀπὸ ψωνίσματα ὅπου ἔστειλεν ὁ Χρῦσανθος εἰς στρατζανὴν δι' ἐγγράφων ὀρδηνιδῶν

τῶν πρωτοπαπαδαίων Γεωργίου(ου) καὶ Δημητρίου(ου). συναχθέντες λοιπὸν ἅπαξ καὶ δις ἐθεωρήσαμεν τὴν διαφορὰν των μετ' ἀκριβείας καὶ τόσον ἀπὸ συντριμνὸν φορεμάτων καθὼς καὶ ἀπὸ ἐξοδα καὶ ψωνίσματα καὶ ἀπὸ κάθε ἄλλου εἴδους ληψοδοσίας ὅπου εἶχον μεταξύ των μέχρι τῆς σήμερον εὔρομεν εὔλογον νὰ δώσωσι οἱ πρωτοπαπαδαῖοι στρατζανῖται Γεώργιος καὶ Δημήτριος πρὸς τὸν Ἱερομόναχον Χρῦσανθον Λαῖνᾶν Κονιτζιότην γρ(όσια) 1.200 χίλια διακόσια, ἓνα τηγάνι, τέσσερα σαγάνια, δύο ταβᾶδες καὶ μίαν ἀπλάδαν. καὶ ὅτι ἔγγραφα εὐρίσκονται τόσον εἰς τὸ ἓν μέρος καθόσον καὶ εἰς τὸ ἄλλον, εἶναι καὶ νομίζονται ἄκυρα καὶ ἀνίσχυρα, καθότι ἐσυμπεριελήφθησαν εἰς τὴν παροῦσαν ἀπόφασίν μας. δὲν συγχωρεῖται καὶ εἰς τὰ δύο μέρη νὰ κάμη τις ἀφορισμὸν ἐπ' οὐδεμιᾶ προφάσει. αὐτὸ εὔρομεν εὔλογον, νόμιμον καὶ δίκαιον καὶ ὑποσημειούμεθα.

τῆ : 9 : Ἰουλ : (ίου) (1)846 : Κόνιτσα

ταπεινοὶ Δούλοι σας

»Χαράλαμπος Ἰωάννου παπᾶ ρίζου
»σπυρίδων Γρηγορίου

Ἐπιβιβαστὸν τῶν Ἰωαννίνων Καὶ Βελλᾶς Ἰωαννίκιος ἐπιβεβαιοῖς.

ὄπισθεν τοῦ ἐγγράφου

«1846 : ἀυγούστου 14 : ἐμετρήθησαν ἀκόντο τῶν ὄπισθεν γρ : 800

1847 : ἀπριλλ(ίου) 27 : ἐμετρήθησαν ἀκόντο ἐκ τῶν ὄπισθε γρ: 160

1847 : νοεμβρ(ίου) 24 : ἐμετρήθησαν ἔτι ἀκόντο » 100

χίλια ἐξήντα 1.060

1847 : νοεμβρ(ίου) 24 : ἐδόθησαν πρὸς τελείαν ἐξώφλησιν τῆς παρούσης συντάντιζας μετρητῶν τε καὶ μπακηρικῶν, γρ(όσια) 155 : ἑκατὸν πενήντα πέντε. καὶ μένομεν ἀκαταζήτητοι ὁ εἰς ὑπὲρ τοῦ ἄλλου μέχρι τῆς σήμερον τόσον ἀπὸ εἶδη προικός, καθόσον καὶ ἀπὸ κάθε ἄλλου εἴδους ληψοδοσίας (ψωνίσματος) καὶ πακηρικῶν. ἐκάμαμεν ἱμπρᾶ ἡσκεβὲ ἀμέγι νταβαντᾶ¹⁰, καὶ ὑποφαινόμεθα. 1847 : σαράντα ἑπτὰ νοεμβρίου εἴκοσι τέσσαρες 24 : Κόνιτσα. χρῦσανθος Ἱερομόναχος ὁ λαῖνᾶς ἐξώφλησα καὶ βεβαιῶ τ' ἄνωθεν.

»σπύρος γρηγορίου(ου) μαρτυρῶ

»νήτης πορφυρίου(ου) ὀστανιτσιώτης μαρτυρῶ

»Δημήτριος(ου) Ἰ. πα(πᾶ) ρίζου μαρτυρῶ

»Ἰωάννης Σούρλας μαρτυρῶ ὅτι ἴσον ἀπαράλακτον ἐστὶ τοῦ πρωτοτύπου

»Νικόλαος ζήση ὡσαύτως.

»παναγιώτης φάκας μάρτυρας=

»χαράλαμπος Ἰ. πα(πᾶ) ρίζου μαρτυρῶ ὅτι ἴσον ἀπαράλακτον ἐστίν.

† Ὁ Ἀπολλωνιάδος Χριστοφόρος ὑποβεβαιοῖ ὅτι ἴσον ἀπαράλακτον ἐστίν.

«† εὐλαβέστατοι ἱερεῖς οἱ ψάλλοντες εἰς χωρίον πληκάδες καὶ τίμιοι πρόκριτοι καὶ λοιποὶ εὐλογημένοι Χριστιανοὶ χάρις εἴη ὑμῖν καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ, παρ' ἡμῶν δὲ εὐχή καὶ εὐλογία καὶ συγχώρησις. ἡ παροῦσα χρίστενα ζήκου εὐσταθίου ἀνέφερον ἡμῖν καὶ ἐζήτησεν ἐκκλησιαστικὸν ἐπιτί-

10) Ἐκάμαμε ἐξώφλησιν ἀποσβεστικὴν γενικῶς ὄλων τῶν δικαιωμάτων μας.

ΚΩΣΤΑ ΚΑΙΡΟΦΥΛΑ

ΤΙ ΑΠΕΓΙΝΑΝ ΟΙ ΘΗΣΑΥΡΟΙ ΑΛΗ ΚΑΙ ΒΕΛΗ ΠΑΣΑ

Συχνά ξανάρχεται στην επιφάνεια τὸ περιζήτητο θέμα τῶν θησαυρῶν τοῦ περιβόητου τυράννου τῆς Ἡπείρου Ἀλῆ πασᾶ. Πρὸ κάμποσων χρόνων τὸ Ἀρχαιολογικὸ Συμβούλιο ἔδωσε τὴν ἄδεια νὰ γίνουν ἀνασκαφές στὸ Κάστρο τῶν Ἰωαννίνων γιὰ ν' ἀναζητηθοῦν οἱ θησαυροί, πού ἡ παράδοση βεβαιώνει, ὅτι ὁ Ἀλῆ πασᾶς, ὅταν ἐπολιορκεῖτο ἀπὸ τὸν τουρκικὸ στρατό, ἔκρυψε στὸ μυστικὸ τοῦ ὑπόγειο ὄσα χρήματα εἶχε θαμμένα.

Αὐτὴ δὲν ἦταν ἡ πρώτη φορὰ πού συνέβαινε, ἀναζητῶντας τὸ χαμένο θησαυρό. Λίγα χρόνια πρωτίτερα, μία ἐταιρεία τοῦ κάκου ἔψαξε στὰ ὑπόγεια τοῦ Κάστρου. Κι' ἀκόμη παλαιότερα, σχεδὸν ἀμέσως μετὰ τὸ φόνο τοῦ Ἀλῆ, σχηματίστηκε ἀπὸ Ἰταλοὺς τυχοδιῶκτες μία ἐταιρεία, βεβαιώνοντας ὅτι ἡ κυρὰ Βασιλική, ἡ ὠραία ἐρωμένη τοῦ τυράννου, πού κατώρθωσε νὰ σωθῆ κατὰ τὸν πόλεμο καὶ ζοῦσε, τὸ 1835, ζητιανεύοντας στὸ Μεσολόγγι, τοὺς εἶχε ἐκμυστερευθῆ τὸ ἀκριβὲς μέρος πού εἶχε κρύψει ὁ Ἀλῆς τοὺς θησαυροὺς του. Οἱ Ἰταλοὶ τυχοδιῶκτες, βασιζόμενοι σὴν παράδοση αὐτή, κατώρθωσαν καὶ πῆραν ἄδεια ἀπὸ τὴν τουρκικὴ κυβέρνηση, πού τότε διοικοῦσε τὰ Γιάννινα, νὰ κάμουν ἀνασκαφές. Ἐφεραν ὀλόκληρα συνεργεῖα ἀπὸ τὴν Ἰταλία καὶ ἀνέσκαψαν ὄλα τὰ ὑπόγεια τοῦ Κάστρου. Ἀλλά, μ' ὄλα τὰ ἐξοδα καὶ τοὺς κόπους, ἀποδείχτηκε ὅτι... ἀνθρακες ἦσαν οἱ θησαυροί. Θὰ εἶναι τυχερότεροι καὶ στὸ μέλλον ἀπὸ τοὺς προγενεστέρους οἱ ἐρευνῆται τοῦ θησαυροῦ;

Στὸ μεταξὺ αὐτῶ, ὡς ἐξετάσωμε τί ἦσαν οἱ περίφημοι θησαυροὶ τοῦ Ἀλῆ.

***

Γιὰ τριάντα τουλάχιστο χρόνια ὁ τύραννος αὐτὸς ἐλήστευε τοὺς ἄτυχους Ἡπειρώτες. Αἰμοβόρος καὶ φιλοχρήματος, ἐσκότωνε τοὺς παραλήδες Ἕλληνες, γιὰ ν' ἀρπάξῃ τὰ χρήματά τους. Ἔτσι, ὄλοι ὑπολόγιζαν ὅτι εἶχε σχηματίσει περὶ τὰ πεντακόσια ἑκατομμύρια τουρκικὰ γρόσια.

Εἶναι ἀλήθεια, ὅτι κατὰ τὸ διάστημα, πού ἐλυμαίνετο τὴν Ἡπειρο, ἔδαπανήθηκαν σημαντικὰ χρηματικὰ ποσὰ γιὰ τὴν κατασκευὴ κάστρων, παλατιῶν, ὀχυρῶν καὶ πολεμικῶν καὶ δημοσίων ἔργων, ἀλλ' ἀπ' αὐτὰ πολὺ λίγα δαπάνησε ἀπὸ δικά του λεπτὰ. Γιατὶ ὑποχρέωνε τοὺς Ἡπειρώτες νὰ προσφέρουν γιὰ τὴν κατασκευὴ τῶν ἢ προσωπικὴ ἐργασία ἢ χρηματικὰ ποσὰ, ἀναλόγως τῆς περιουσίας τῶν.

Ὅταν σκοτώθηκε ὁ Ἀλῆς, οἱ ἐπίσημοι Τούρκοι, πού ἔκαμαν τὴν ἐρευνα στὸ παλάτι τοῦ τυράννου Ἀλῆ πασᾶ καὶ στὸ Κάστρο, δὲν βρῆκαν παρὰ μονάχα λίγα σχετικῶς χρήματα. Ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ἐπίστευε ὅτι τόσοι ἦσαν οἱ θησαυροὶ τοῦ Ἀλῆ, ὥστε θὰ ξεχρεώνετο τὸ τουρκικὸ κράτος. Καὶ τόσοσ ἦταν ὁ θυμὸς τοῦ Σουλτάνου Μαχμούδ, ὥστε, μόλις ἔμαθε τὸ ἀσήμαντο ποσόν, διάταξε κι' ἀποκεφάλισαν τὸν ἀρχιστράτηγο Χουρσίτ, πού εἶχε πολεμήσει καὶ ἐξοντώσει τὸν Ἀλῆ, καθὼς καὶ τὸ Μεγάλο Βεζύρη Χαλέτ ἀφέντη, γιατί ὑπωπεύθηκε ὅτι αὐτοὶ ἄρπαξαν τὰ χρήματα τοῦ τυράννου καὶ μοίρασαν τὸ μεγαλεῖτερο μέρος τοῦ ὑθησαυροῦ, παρουσιάζοντας μόνο στὴν Ὑψηλὴ Πύλη τὰ ψίχουλά του.

***

Ὁ Π. Ἀραβαντινὸς δμως, πού ἦταν τὴν ἐποχὴ ἐκεῖνη στὰ Γιάννινα καὶ

ἔμαθε ἀπὸ Ἡπειρώτες πὺ ζοῦσαν σιμὰ στὸν Ἄλῃ καὶ τοῦ τὸ διηγῆθηκαν, ὑποστηρίζει στὴν ἱστορία του τὴ γνώμη, ὅτι δὲν ἔκλεψαν τὰ λεφτὰ οἱ Τοῦρκοὶ ἀξιωματικοὶ καὶ ὅτι ὅσα ἔδωσαν στὸ ταμεῖο τοῦ Σουλτάνου ἦσαν σωστὰ καὶ πραγματικά. Καὶ προσθέτει, ὅτι εἶναι μὲν ἀλήθεια ὅτι εἶχε μεγάλα εἰσοδήματα, ἀλλὰ συγχρόνως εἶχε καὶ μεγάλα ἔξοδα. Γιατί, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ 4 ἑκατομμύρια δραχμῆς, πὺ ἔστελνε κάθε χρόνο γιὰ φόρο ὑποτελείας στὴν τουρκικὴ κυβέρνησι, ὁ Ἄλῃς δαπανοῦσε σημαντικὰ ποσὰ γιὰ κρυφὰ μπαξίσια, γιὰ νὰ ἔχη τὴν εὐνοια καὶ ὑποστήριξη τῶν ἰσχυρῶν παραγόντων. Ἐπειτα, ὄχι λίγα δαπανοῦσε γιὰ τὴ συντήρηση τοῦ μεγάλου χαρμιοῦ του, τῶν κατασκόπων καὶ τῶν μπράβων του. Τὸ μεγαλύτερο δὲ ποσὸν ἔδαπάνησε κατὰ τὸ διάστημα τῆς πολιορκίας του ὁ Ἄλῃς στὸ Κάστρο, ὅπου καὶ σκοτώθηκε.

***

Βλέποντας ὁ Ἄλῃς, ὅτι τὰ τουρκικὰ στρατεύματα τοῦ ἀρχιστρατήγου Χουρσίτ εἶχαν ζώσει τὰ Γιάννινα, τὸ πρωτὶ τῆς 2 Ἰανουαρίου 1822, μπῆκε στὴν προσωπικὴ του βάρκα, μὲ τὴν ἐρωμένη του Βασιλική, τὸ μπράβο του Θανάση Βάγια καὶ τὸν φίλο του Οἰκονόμου καὶ κατέφυγε στὸ μοναστήρι τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος, στὴ λίμνη τῶν Ἰωαννίνων, ὅπου βρισκόταν καὶ οἱ μπράβοι του πολεμισταί.

Ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἦταν δυνατὸς κι' εἶχε πολλὰ κανόνια. Δὲν ἄργησε λοιπὸν ὁ Χουρσίτ νὰ περικυκλώσῃ τὸ μοναστήρι. Ὁ Ἄλῃς ὁμως δὲν ἀπελπίζετο. Ἔως τὴν τελευταία στιγμή, ἀπὸ τὸ παράθυρό του κρυμμένος πυροβολοῦσε, ἕως οἱ μιὰ σφαῖρα τὸν κτύπησε στὸ χέρι καὶ μιὰ ἄλλη τὸν βάρωσε πάνω στὴν κοιλιά.

Ἐνῶ ψυχομαχοῦσε ὁ τύραννος, ὁ Θανάσης Βάγιας ἀνοίξε τὸ παράθυρο καὶ εἰδοποίησε τὸν Μεχμέτ πασᾶ, πὺ ἦταν ἐπικεφαλῆς τῶν ἐπιτιθεμένων Τούρκων, ὅτι πέθανε ὁ Ἄλῃς. Ὁ Μεχμέτ τότε πήδησε ἀπὸ τὸ παράθυρο τοῦ Κάστρου, ἄρπαξε τὸν Ἄλῃ πὺ ψυχορραγοῦσε καὶ τοῦ ἔκοψε τὸ κεφάλι. Ἐπειτα ἐπλησίασε στὸ ἀνοικτὸ παράθυρο καὶ ἔδειξε τὸ κεφάλι τοῦ Ἄλῃ στοὺς Τούρκους στρατιῶτες, πὺ τὸ περιέλουσαν μὲ βροσιεὺς καὶ φτυσίματα.

Ὁ Π. Ἀραβαντινός, τελειώνοντας τὸ θάνατο τοῦ τυράννου, προσθέτει: «Τὸ μέγιστον ἐκ μετρητῶν περιουσίας του διεσπάθησε κατὰ τὸν μακρὸν τῆς πολιορκίας αὐτοῦ χρόνον καὶ τὰς πρὸς αὐτοῦ πολυμήνους παρασκευάς. Μὴ λησμονῶμεν ὅτι ἡ κυρίως πολιορκία παρειάθη ἐπὶ 17 ὄλους μῆνας, καθ' ὅλον δὲ τὸν μακρὸν τοῦτον χρόνον εἶχον στειρεύσει πᾶσαι αἱ πολυπληθεῖς πηγαι δι' ὧν ἄφθονος εἰσῆρχετο εἰς τὸ ταμεῖον του ὁ πλοῦτος καὶ ἐπομένως ἠναγκάζετο νὰ δαπανᾷ ἐκ τῶν ἀποταμιευμάτων του. Διότι ὁ φειδωλὸς τύραννος διεσκόρπιζεν ἀφειδῶς τὸ χρυσιὸν του, ὑπὸ ἐνὸς καὶ μόνου ἐμπνεόμενος αἰσθήματος: τοῦ τῆς αὐτοσυντηρήσεως καὶ τῆς σωτηρίας του. Ἐὰν εἰς ταῦτα προσθέσωμεν τὰς τακτικὰς καὶ ἐκτάκτους δαπάνας εἰς ἃς κατὰ τὸ διάστημα τῆς πολιορκίας ὑπέστη, θέλομεν πεισθῆ ὅτι δὲν ὑπελείφθησαν κατὰ τὸ τέρας τῆς πολιορκίας εἰμὴ ὀλίγα μόνον ἑκατομμύρια εἰς τὰ ταμεῖα τοῦ Ἄλῃ καὶ ὅτι τὸ ποσὸν τὸ κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Χουρσίτ διαταχθεῖσαν ἀπογραφὴν ὀλίγον ἀπέειχε τῆς ἀληθείας. Ὅσα λοιπὸν ἐλέχθησαν καὶ ἐγράφησαν περὶ ἀμυθῆτων τοῦ Ἄλῃ θησαυρῶν καὶ ἀποκρύψεως ὑπ' αὐτοῦ πρὸ τῆς πολιορκίας καὶ κατ' αὐτὴν εἰς ὑπογείους κρύπτας ἐξελέγχονται ἀπλαῖ μυθοπλαστία καὶ ἀποκῆμα ζωηρᾶς ἀνατολικῆς φαντασίας».

***

Ἐκεῖνοι πὺ ὑποστηρίζουν τὴν ἀντίθετη γνώμη, παρατηροῦν ὅτι ὁ Γάλλος ἱστορικὸς τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως καὶ κατὰ τὰ χρόνια τοῦ Ἄλῃ πασᾶ Γάλλος πρόξενος στὰ Γιάννινα Πουκεβίλ διηγεῖται, ὅτι πολλὰς φορὰς ἐπισκέφθηκε παλάτι τοῦ Κάστρου, ἔπου ἦσαν οἱ θησαυροὶ τοῦ Ἄλῃ πασᾶ καὶ ὅτι εἶδε ἕνα σωρὸ νομίσματα χρυσὰ καὶ ἀσημένια σὲ πλάκες. Ἀλλὰ τὰ νομίσματα αὐτὰ ἔδα-

πανήθησαν, καθώς είπαμε παραπάνω, κατά την περίοδο τῆς πολιορκίας, πού προηγήθηκε τοῦ θανάτου τοῦ Ἀλῆ.

Ἀργότερα, τὸ 1834, ὁ Θανάσης Βάγιας, πού ἀπὸ τὸ 1828 ζοῦσε στὴν ἐλευθερωμένη Ἑλλάδα, διορισμένος ἀπὸ τὸν κυβερνήτη Ἰω. Καποδίστρια ὡς ἐπιστάτης τοῦ ἀγροκηπίου Τίρυνθος, πῆγε στὰ Γιάννινα καὶ διηγήθηκε σ' ἓνα συμπολίτη του, ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἔμαθε ὁ Π. Ἀραβαντινός, ὅτι ἡ κυρὰ Βασιλικὴ ἐγνώριζε τὴ θέση πού ὁ Ἀλῆς ἔθαψε κρυφὰ τοὺς θησαυροὺς καὶ ὅτι ἡ Βασιλικὴ ὑποσχέθηκε στὸν Καποδίστρια νὰ τοὺς ἀποκαλύψει μόλις θὰ ἐλευθερώνετο ἡ Ἡπειρος καὶ θὰ ἐνώνετο μὲ τὴ μητέρα Ἑλλάδα. Καὶ ἐπιλέγει ὁ Ἀραβαντινός τὰ ἀκόλουθα:

«Καὶ ὅ,τι μὲν τὰ εἶπε ὁ Βάγιας, δύναται νὰ ἦνε ἀληθές, ἀλλ' ἡ ἀποκάλυψις αὕτη τῆς κυρὰ Βασιλικῆς εἰς μόνον τὸν Καποδίστριαν καὶ πρὸ πάντων ὁ δυσεκπλήρωτος ὄρος ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐξήρτησε τὴν ἀποκάλυψη τῶν θησαυρῶν, δεικνύουσιν ἀρκούντως νομίζομεν ὅτι πρόκειται ὄχι περὶ σπουδαίων, τὰ δὲ περὶ θησαυρῶν τοῦ Ἀλῆ εἶναι προωρισμένα νὰ παραμείνουν καὶ εἰς τὸ μέλλον ἴδιον τῶν μυθιστοριογράφων καὶ ποιητῶν κτῆμα».

Ἡ κυρὰ Βασιλικὴ πέθανε τὸ 1835, παίρνοντας στὸν τάφο τὸ μυστικὸ τῆς (ἂν πιστέψουμε τὸν Θανάση Βάγια).

Η ΚΥΡΑ ΒΑΣΙΛΙΚΗ

Ἄς δώσωμε τώρα μιὰν ἄλλη πηγὴ γιὰ τὸ μυστικὸ τοῦ θησαυροῦ, παίρνοντας τὶς πληροφορίες ἀπὸ ἓνα βιβλίον τοῦ R. Walsh, πού τὸ 1822 ἦταν ἱερεὺς καὶ γραμματεὺς τῆς ἀγγλικῆς πρεσβείας στὴν Κωνσταντινούπολη, ὁ ὁποῖος παρακολούθησε στὴν τουρκικὴ πρωτεύουσα τὴν ἐλληνικὴ ἐπανάσταση καὶ ὁ ὁποῖος στὸ σύγγραμά του ὑπὸ τὸν τίτλον «Ταξίδι στὴν Τουρκία» μᾶς παρέχει τὶς ἀκόλουθες λεπτομέρειες γιὰ τὴ μεταφορὰ τοῦ κεφαλιοῦ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ στὶς 11 Φεβρουαρίου 1822 στὴν Κωνσταντινούπολη.

«Στὶς 24 Φεβρουαρίου τὸ ἐξέθεσαν στὴν αὐλὴ τοῦ Σεραγίου, ὅπου ἐπετράπηκε στὸ κοινὸν νὰ τὸ ἐπισκεφθῆ. Ἐπῆρα μαζύ μου ἓνα Γενίτσαρο κι' ἐπῆγα κι' ἐγὼ στὸ Σεράγι, γιὰ νὰ παρασταθῶ κι' ἐγὼ μάρτυρας μιᾶς τουρκικῆς συνήθειας. Ἐπειδὴ ὁ Ἀλῆ στάθηκε πασᾶς, γιὰ τοῦτο μεταχειρίσθησαν τὸ κεφάλι του μὲ τὸ σεβασμὸ πού ὠφείλετο στὸν παλιὸ του βαθμὸ. Ἀντὶ λοιπὸν νὰ τὸ τοποθετήσουν στὴν πόρτα τοῦ Σεραγιοῦ, ὅπως συνήθως γινόταν, τὸ ἔβαλαν πάνω σ' ἓνα δίσκο, πού τοποθετήθηκε σὲ μαρμάρινον τραπέζι, πού ἔμοιαζε καταπληκτικὰ μὲ τὸ κεφάλι τοῦ Ἀγίου Ἰωάννη Προδρόμου. Πάνω ἀπ' αὐτὸ ἦταν ἐπιγραφὴ, πού περιεῖχε τὶς ἐναντίον του κατηγορίες. Ἐνας Μπoσταντζῆς στεκόταν μπροστὰ στὸ κεφάλι, κρατῶντας ἓνα ραβδί στὸ χέρι του. Ὅταν ἔφτασα, μοῦ ἔκαμαν τόπο γιὰ νὰ μπορέσω νὰ ἰδῶ τὸ ἀπαίσιον θέαμα».

***

Ὁ Ἄγγλος ἱερωμένος ἐξακολουθεῖ:

«Ὁ Βελῆ πασᾶς, ὅπως κι' ὁ πατέρας του Ἀλῆ πασᾶς, εἶχε ἐπίσης μαζέψει ἀμύθητους θησαυροὺς καὶ τοὺς ἐμπιστεύθηκε σ' ἓνα τραπέζιτῃ στὴ Λευκάδα, δταν ἀποφάσισε νὰ φύγει, μετὰ τὴν πανωλεθρία τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ἀπὸ τὴν Ἡπειρον. Ἀφοῦ ἔμεινε κάμποσο καιρὸ στὴ χώρα αὕτη, ὁ Βελῆς φοβήθηκε ἐπιθυμιὰ τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι πιθανὸν νὰ μάθαιναν πού κρύφτηκαν στὴ Λευκάδα καὶ νὰ ἀρπάξουν τὰ χρήματα. Φρόντισε λοιπὸν νὰ τοὺς στείλῃ μ' ἓνα πολεμικὸ στὴ Μάλτα. Ἐκτοτε κανεὶς πιά δὲν ἔμαθε τί ἀπόγιναν.

Ὅσο γιὰ τοὺς θησαυροὺς τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, πού τοὺς ἔλεγον σημαντικώτατους, τὰ πράγματα διέψευσαν ἐκείνους πού ἐσχόπευαν νὰ τοὺς οἰκειοποιηθοῦν. Ὑποτίθεται (ὅπως τουλάχιστο διατείνεται ἡ ἐρωμένη τοῦ Ἀλῆ) ὅτι μεγάλο ποσὸν

των θησαυρῶν του ὁ Ἀλῆς ἔστειλε στοὺς Ἕλληνες ἐπαναστάτες, μὲ τοὺς ὁποίους ὁ Ἀλῆς συνεννοεῖτο, γιὰ νὰ τοὺς πείσῃ νὰ πάνε νὰ τὸν βοηθήσουν καὶ διαλύσουν τὴν πολιτοκρία τοῦ Κάστρου τῶν Ἰωαννίνων.

***

Ἡ ἐρωμένη τοῦ Ἀλῆ κυρὰ Βασιλικὴ ἦταν κόρη ἐνὸς παπᾶ ἀπὸ τὰ Γιάννινα. Ὁ ἄντρας της τὴν ἀγαποῦσε τρελλά. Ἡ φήμη ἔλεγε ὅτι τὸν ἀπατοῦσε κι' ἐκείνη ἔμελλε ν' ἀποκτήσῃ τρία τοιφλίκια ἀπὸ τὸν Ἀλῆ γι' ἀνταμοιβή. Εἶναι βεβαιωμένο ὅτι ἡ κυρὰ Βασιλικὴ ἐμπόδισε τὸν Ἀλῆ νὰ ἐκτελέσῃ τὸ σχέδιό του, ν' ἀνατινάξῃ δηλαδὴ στὸν ἀέρα τὸν ἑαυτό του, τὴ γυναῖκα του καὶ τοὺς θησαυροὺς. Εἶναι γνωστὸ ἐπίσης ὅτι ἐκείνη μεσίτησε γιὰ συνεννόησιν μεταξὺ Ἀλῆ καὶ Χουρσίτ. Λέν φαίνεται ὅμως νὰ ἦνε βίσιμες οἱ ὑπόνοιες ποὺ εἶχαν ἐναντίον της.

Τῆς 19 Φεβρουαρίου, λίγο πρὶν ἐκτεθῆ τὸ κομμένο κεφάλι τοῦ Ἀλῆ, ἔφθασε ἡ Βασιλικὴ στὴν Κωνσταντινούπολιν μ' ἓνα ἄραμπᾶ (τούρκικη βώδάμαξα). Ἐγκαταστάθηκε στὸ σπίτι τοῦ Ἑλληνα Πατριάρχη καὶ ἐτέθηκε ὑπὸ τὴν εὐθύνη του. Ἐκεῖ τὴν εἶδα.

Ἡ Βασιλικὴ ἦταν μιὰ ὥραία γυναῖκα, 35 περίπου ἐτῶν. Ἦταν ἀξιοπαρατήρητη ἢ κομψότης τῶν γραμμῶν τοῦ κορμοῦ της. Εἶναι πάμπτωχη, τόσο ποὺ γίνηκε πρόταση νὰ τῆς γίνῃ συνεισφορά, τὴν ὁποία ἀνέλαβα ἐγώ. Ἡ κατάστασις τοῦ ἀδελφοῦ της, κλεισμένου στὶς φυλακὰς τοῦ Μπασταντζῆ Μπασῆ, εἶναι ἀκόμη χειρότερη. Λέν θέλω μ' αὐτὸ νὰ συμπεράνω ὅτι ἐκείνη ἦταν ἀθῶα, γιὰτὶ στὴν Τουρκία συχνὰ συμβαίνει νὰ μὴν πάρῃ κανεὶς τὴν ἀμοιβὴν ποὺ τοῦ ὑποσχέθηκαν, ἀλλ' ἐκεῖνοι ποὺ τὴ γνώρισαν βεβαιώνουν ὅτι στάθηκε πάντα καλὴ καὶ γλυκεῖα. Ὁ Ἀλῆς βρῆκε σ' αὐτὴ μιὰ πιστὴ συντρόφισσα, παρ' ὅλη τὴ μεγάλη διαφορὰ ποὺ ἦταν μεταξὺ τῶν. Ἡ ὁμορφιά της εἶχε μεγάλη ἐπιρροήν της, τὴν ὁποία ἡ Βασιλικὴ τὴ μεταχειρίστηκε γιὰ νὰ ὑπηρετήσῃ ἄσους ἀπευθύνονταν σ' αὐτήν.

Ἀπὸ τὰ λόγια αὐτὰ τοῦ R. Walsh συνάγεται παραπάνω, ὅτι ὑπῆρχε καὶ μιὰ ἄλλη ἐπίσης ἔκδοσις γιὰ τὴν τύχη τῶν θησαυρῶν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ὅτι δηλαδὴ ὁ τύραννος τῆς Ἡπείρου ἔδωσε στοὺς Ἕλληνες τὰ χρήματά του. Ἀπὸ καμμία ὅμως ἄλλη πηγὴ δὲν πιστοποιήθηκε.

ΑΓΓΛΟΙ ΚΑΤΕΣΧΕΣΑΝ ΤΟΥΣ ΘΗΣΑΥΡΟΥΣ ΤΟΥ ΒΕΛΗ ΠΑΣΑ

Ὁ Ἀλῆ πασᾶς συνήθιζε νὰ ἔχῃ πολλοὺς Ἕλληνες λατροὺς, γιὰτὶ εἶταν διάσημοι ὡς ἐπιστήμονες σπουδαγμένοι στὴν Ἰταλία. Μεταξὺ αὐτῶν ἦσαν καὶ δύο Ζακυνθῖνοι, ὁ Ταγιαπιέρας καὶ ὁ Γεώργιος Θερειανός, ὁ ὁποῖος γεννήθηκε τὸ 1775, ἐσπούδασε στὸ Πανεπιστήμιον τῆς Πάδοβας τῆς Ἰταλίας καὶ τελειοποιήθηκε στὸ Πανεπιστήμιον τῶν Παρισίων. Συνέγραψε σπουδαῖα λατρικὰ συγγράμματα. Ἀλλ' εἶχε τὸ ἐλάττωμα νὰ εἶναι φιλοχρήματος. Γι' αὐτὸ εὐχαριστῶς ἐδέχτηκε νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν πατρίδα του Ζάκυνθο, ὅταν ὁ Ἀλῆ πασᾶς τὸν διώρισε ἀρχίατρος του μὲ σεβαστὸ χρηματικὸ ποσόν. Ὁ Θερειανός ἀπόκτησε ἀμέσως μεγάλη φήμη, γιὰτὶ κατόρθωσε σὲ λίγον καιρὸ νὰ θεραπεύσῃ τὸν Ἀλῆ καὶ τὸ γιοῦ τοῦ Βελῆ πασᾶ, ποὺ ὑπόφερε ἀπὸ σπουδαιότατη ἀρρώστεια στὴ Ναύπακτο, ποὺ ἦταν τότε ἀντιπρόσωπος τοῦ Ἀλῆ. Ἔτσι ἡ φήμη του ἀπλώθηκε γρήγορα σ' ὅλη τὴν Τουρκία.

Τὸ νὰ εἶναι κανεὶς λατρός τοῦ Ἀλῆ πασᾶ δὲν ἦταν πρῶγμα εὐχάριστο. Ὁ συγγραφεὺς του Φιλητᾶς ποὺ τὸν γνώρισε γράφει μεταξὺ τῶν ἄλλων:

«Ὅς σημειώσωμεν ὅτι οἱ ραγιάδες ἐπιστάται τῆς ὑγείας τοῦ Ἀλῆ πασᾶ τὸν ἐπλησίαζαν τρέμοντες, ὅταν ἠσθένει, διότι τοὺς ἦτο γνωστὸν ὅτι αὐτοὺς πρῶτον ἔμελλον νὰ θανατώσουν, ἂν τυχόν ἤθελεν ἐκεῖνος τελευτήσῃ ὑπὸ τὴν θεραπείαν

των. Πρέπει όμως να προσθέσωμεν ότι μαζί με τους κινδύνους ἀπήλαιον ἔξαιρετικῶν τιμῶν». Οὕτω ὁ Φιλητᾶς προσθέτει ότι «τιμὴν εἶχον νὰ ἐνδύωνται ποικιλόχρωμα ἱμάτια, νὰ φέρουν ἀλεξιβρόχιον, νὰ σοβῶσι καβαλαραῖοι ἄνω καὶ κάτω καὶ νὰ λαμβάνωσι τὸ συνηθισμένον ταγίνιον».

***

Ὁ Γεώργιος Θερειανός, ἐπιστήμων καὶ ἐπιδέξιος, κατώρθωσε νὰ ἐπιβληθῆ καὶ παραμείνῃ ἐπὶ πολὺν καιρὸ στὴν αὐλὴ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καὶ ν' ἀπολαμβάνῃ ἔξαιρετικὰς τιμὰς. Ἀλλὰ δὲν ἄργησαν νὰ ἐπέλθουν ἡμέρες δυστυχίας γιὰ τὸν τύραννο. Ἡ Ὑψηλὴ Πύλῃ μὲ στενοχώρια ἔβλεπε ότι μεγάλωνε ἐπικινδύνως ἡ δύναμή του καὶ στενοχωρημένη ἀποφάσισε νὰ θέσῃ τέρμα στὸ ἀλαζονικὸ καθεστῶς τῆς Ἡπειροῦ καὶ ἔστειλε δυνατὸ στρατὸ μὲ τὸ Χουρσίτ γιὰ νὰ τὸν ἔξοντώσῃ. Τότε ὁ γυῖος τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ὁ Βελῆ πασᾶς, ἔσπευσε νὰ βοηθήσῃ τὸν πατέρα του. Δὲν πρόφτασε όμως νὰ φτάσῃ ἀπὸ τὴ Νάυπακτο στὴν Πρέβεζα, καὶ μὲ λύπη του ἔμαθε τὸ θάνατο τοῦ πατέρα του καὶ μετὰ ἀπὸ λίγες ἡμέρες αἰχμαλωτίσθηκε, καὶ ὁ Βελῆ πασᾶς ἐστάλθηκε μαζί μὲ τὸ χαρέμι του στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ ἀποκεφαλίσθηκε μαζί μὲ τὸν ἀδελφὸ του Μουχτάρ.

***

Ὁ Βελῆ πασᾶς ἦταν πλουσιώτατος ἀπὸ τίς μεγάλες ληστείες. Ἄγγλοι περιηγηταὶ βεβαιώνουν ότι ἦταν πλουσιότερος ἀπὸ τὸν πατέρα του Ἀλῆ πασᾶ. Βλέποντας λοιπὸν τὴν δύσκολη κατάστασή του, ὁ Βελῆς ἐκάλεσε τὸ γιατρό του καὶ φίλο του Γεώργιο Θερειανὸ καὶ τοῦ ζήτησε νὰ τοῦ σώσῃ τὰ χρήματά του, ποὺ ἦσαν κλεισμένα σὲ δώδεκα κασέλες, ὅπου ἀποτελοῦσαν χρήματα, χρυσαφικὰ καὶ ὅτι ἄλλο πρόφτασε νὰ συγκεντρώσῃ.

Ὁ Θερειανὸς εὐχαρίστως δέχτηκε τὴν πρόταση, γιὰτὶ περίμενε ότι θὰ κέρδιζε σεβαστὸ μερτικὸ του. Ἐνῶ λοιπὸν οἱ Τούρκοι πολιορκοῦσαν τὸ Βελῆ πασᾶ στὴν Πρέβεζα, ὁ Θερειανὸς Μπαρκαρίστηκε σ' ἓνα καράβι γιὰ νὰ μακρύνῃ ἀπὸ τὴν Ἡπειρο. Μὰ βγαίνοντας ἀπὸ τὸ λιμάνι τῆς Πρέβεζας, εἶδε νὰ πλησιάζῃ τουρκικὸ πολεμικὸ. Κατάλαβε τότε ότι, ἂν τὸ ἐπιαναν, θὰ τοῦ ἐπαιρναν τὸ θησαυρὸ. Εὐτυχῶς δὲν ἐπρόκειτο γιὰ τουρκικὸ καράβι. Κατὰ τύχη περνοῦσε τὴ στιγμὴ ἐκεῖνη ἀπὸ τὴν Κέρκυρα ἓνα ἀγγλικὸ πολεμικὸ, γιὰτὶ ἡ Κέρκυρα ἦταν τότε ἀγγλικὴ ἐπαρχία. Ὁ Θερειανὸς τότε ἐπλησίασε στὸ ἀγγλικὸ πολεμικὸ καὶ παρουσιάστηκε στὸν Ἀγγλο καπετάνιο καὶ στὸν Ἀγγλο πρόξενο τῆς Πρεβέζης Μάγερ.

Ὁ Θερειανὸς φυσικὰ δὲν μπορούσε ν' ἀποκρύψῃ τὴν προέλευση τοῦ θησαυροῦ ποὺ περιείχετο στὰ δώδεκα κιβώτια. Ἀφηγήθηκε λοιπὸν ὅλη τὴν ἀληθινὴ ἱστορία, ότι δηλαδὴ ἐπρόκειτο γιὰ θησαυρὸ ποὺ τοῦ παρέδωσε ὁ Βελῆς.

Ὁ καπετάνιος τοῦ ἀγγλικοῦ πολεμικοῦ τότε ἐδήλωσε, ότι ὁ Ἀλῆ πασᾶς καὶ τὰ παιδιά του ἦσαν ἐχθροὶ τῆς Ἀγγλίας, ἐπομένως ἦταν ἀναγκασμένος νὰ κατὰσχετῃ τὸ θησαυρὸ. Μὲ τὴν ἐπέμβαση όμως τοῦ Ἀγγλοῦ προξένου στὴν Πρέβεζα, ποὺ ἦταν φίλος τοῦ Θερειανοῦ, ὁ ἀγγλὸς καπετάνιος δέχτηκε νὰ τοῦ δώσῃ ἓνα ὁμῶλογο, μὲ τὸ ὁποῖο ἐδηλώνετο ότι θὰ λάβαινε ἀπὸ τὴν ἀγγλικὴ κυβέρνησις 300 χιλιάδες γρόσια γι' ἀποζημίωση τοῦ θησαυροῦ. Ξεμπαρκάρησε λοιπὸν ὁ καπετάνιος στὴν Κέρκυρα τὸ Θερειανὸ, καὶ αὐτὸς τράβηξε μὲ τ' ἀγγλικὸ πολεμικὸ στὸ Λονδίνο, ὅπου παρέδωσε τὸ θησαυρὸ τοῦ Βελῆ πασᾶ.

***

Ὁ Θερειανὸς, σ' αὐτὸ τὸ μεταξύ, περίμενε στὴν Κέρκυρα, ἀλλὰ πέρασε πολὺς καιροὺς χωρὶς νὰ λάβῃ τίς 300 χιλιάδες γρόσια ποὺ εἶχε ὑποσχεθῆ ὁ Ἀγγλὸς καπετάνιος. Στενοχωρημένος λοιπὸν, ἐπῆγε στὸ Λονδίνο καὶ παρουσιάστηκε στὸ ἀγγλικὸ ὑπουργεῖο Οἰκονομικῶν, ἀπαιτώντας νὰ τοῦ δοθοῦν τὰ ὑποσχόμενα

γρόσια ἢ νὰ τοῦ ἐπιστρέψουν τὰ κιβώτια μὲ τοὺς θησαυροὺς ποὺ διὰ τῆς βίας τοῦ ἀπέσπασε ὁ καπετάνιος. Κι' ἐπειδὴ ὁ καιρὸς περνοῦσε χωρὶς νὰ τοῦ δοθῇ ἀπάντηση, ὁ Θερειανὸς ἔφτασε ἕως τὴν ἀγγλικὴ Βουλὴ, στὴν ὁποία ὑπέβαλε ὑπόμνημα, ἐκθέτοντας τὶς ἀπαιτήσεις του. Ἄλλ' οἱ κόποι του πῆγαν χαμένοι.

Γιὰ νὰ τὸν ξεφορτωθῇ τέλος, ἡ κυβέρνησις βρῆκε μιὰ ἐντεχνην λύση. Ἐσύστησε στὸν Ἄγγλο Ἀρμοστή τῆς Ἑπτανήσου νὰ τοῦ δώσῃ μιὰ θέσις κατάλληλη στὴν Κέρκυρα. Πράγματι ὁ Ἄγγλος Ἀρμοστής Ἄνταμ διώρισε τὸ Θερειανὸ ἀρχίατρο καὶ καθηγητὴ τῆς Ἴονίου Ἀκαδημίας, ποὺ ὠργάνωσε ἐξ ἰδίων του ὁ φιλέλληνας Γκύλφορντ. Ἀλλὰ δὲν ἔμεινε ἐκεῖ γιὰ πολὺν καιρὸ ὁ Θερειανός, κι' ἐπῆγε στὴν Κωνσταντινούπολη, ὅπου ἡ φήμη του εἶχε διαδοθῇ ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ γιάτρεψε τὸ Βελῆ πασᾶ ἀπὸ μιὰ σοβαρὴ ἀρρώστια. Ἡ φήμη του μεγάλωσε ἀκόμη περισσότερο, διὰν ἐθεράπευσε πολλοὺς πασάδες καὶ πρόκριτους Τούρκους, ἰδίως τὸν Ὁμέρ πασᾶ τῆς Θεσσαλονίκης, ποὺ ἔπασχε ἀπὸ μιὰ σοβαρὴ ἀρρώστια, ποὺ κανεὶς δὲν μπόρεσε νὰ τὸν θεραπεύσῃ. Ἔτσι γίνηκε ὁ πρῶτος γιατρὸς τῆς Τουρκίας καὶ ἀπόκτησε σημαντικὴ περιουσία.

Γέρος πιά τὸ 1849, σ' ἡλικία 74 ἐτῶν, ὁ Γεώργιος Θερειανός, κουρασμένος καὶ πᾶμπλουτος, ἀποφάσισε νὰ γυρῆ στὴν πατρίδα του Ζάκυνθο, ἀλλὰ δὲν πρόφτασε νὰ πραγματοποιήσῃ τὸν πόθο του, γιὰτὶ φθάνοντας στὰς Ἀθήνας, τὸν πρόλαβε τὸ 1850 ὁ θάνατος.

ΠΑΝΟΥ ΓΡΙΣΠΟΥ, Δασολόγου

ΔΑΣΙΚΗ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ*

A

Ἄβρυά (ή) Τὸ Βρύον, κατώτερον φυτὸν εὐδοκιμοῦν ἐπὶ γυμνῶν καταξήρων βράχων ἀπὸ τῶν ὁποίων κατορθώνει νὰ ἀποσπᾶ θρεπτικὰ ἄλατα.

Ἀπαντᾷ ἐπίσης καὶ ἐπὶ ὑγρῶν βράχων ἐντὸς ρεμματιῶν, ὅθεν τιν. Ὀβρυόλακος τὸ μεταξὺ τῶν ἐν Ζαγορίῳ κοινοτήτων Μακρύνου καὶ Τσεπελόβου τμήμα τοῦ Βίκου, ὅπου τιν. κατὰ τελεολογικὴν ἐρμηνείαν, ὀφείλεται εἰς ἐπισυμβάντα δῆθεν φόνον Ἑβραίου ἐμπόρου, ἐπὶ Τουρκοκρατίας.

Ἀπαντᾷ ἐπίσης ἐπὶ τῶν λίθων παλαιῶν κτισμάτων, εἰς οἰκίας ἐρειπωμένας, ἐσωτερικὰ τοιχώματα φρεάτων, ἐπὶ τῶν πλίνθων κάστρων, ὅθεν Ὀβρυόκαστρο, ἢ ἐπὶ τῶν ἀκτῶν ξηρονησίδων, ὅθεν Ὀβρυονήσι ἢ ἀπλῶς Ὀβρυά. Ἐντὸς συνηρηφῶν κλειστῶν δασοσυστάδων φυτοκοινωνίαι βρυοφύτων ἀπαντῶσιν ἐπὶ τοῦ ξηροτάπητος σχηματίζουσαι λεπτὸν στρῶμα μὲ ὠραῖον ζωηρὸν πράσινον χρῶμα ὡσάν βελούδον. Τμήματα αὐτῶν ἀποσπώμεναι τοποθετοῦνται μέσα εἰς ρηχὰ πιάτα, ὅπου τῇ βοήθειᾳ ὀλίγου ὕδατος διατηροῦνται ἐπὶ μακρὸν διὰ λόγους διακοσμητικούς.

Ἄβρυασμένος=χορταριασμένος :

«Βρίσκω τὴ βρύση κι' ἔστεκε κι' ἦτονε κι' ἄβρυασμένη
ἄβρυά 'χε κι' ἄβρυοκάλαμα...»

(Τὸ τραγ. τοῦ Νεκροῦ Ἀδελφοῦ)

dwandwa : ἄβρυοκάλαμα=βρύα καὶ καλάμα.

Ἀπὸ τὰ βρύα αὐτὰ λαμβάνεται ἡ ἐρυθρὰ βαφή, γνωστὴ μὲ τὸ ἀραβ. ὄνομα κνά. (βλ. λ.).

Ἀγράμπελη (ή) διάφορα εἶδη τοῦ φυτοῦ Κληματίς ἢ Κληματίτις Clematis μὴ διακρινόμενα μεταξὺ τῶν ὑπὸ τῆς δημόδους Βοτανικῆς. Πολλαχοῦ ἐπιχωριάζει ἢ συνήθεια τὴν παραμονὴν τῆς ἐορτῆς τοῦ γενεθλίου τοῦ Ἀγ. Ἰωάννου (24 Ἰουνίου) τὰ παιδιὰ νὰ περιζώνωνται μὲ χλωροὺς κλώνους τοῦ φυτοῦ καὶ ὑπερπηδῶντα τὴν πυρὰν νὰ λέγουν ἐν ἐπωδῶ :

Ἄη Γιάννη Πρόδρομε
ζώννομαι, ξεζώννομαι
καὶ πάλι ματαζώννομαι.

Καὶ ταυτοχρόνως ἀνοίγουν καὶ κλείουν τὴν περὶ τὴν ὀσφὺν ζώνην τῶν κλώνων, τῆς ὁποίας τὰ δύο ἄκρα κρατοῦν διὰ τῶν χειρῶν. βλ. χελιδροσιά.

Ἀγραπηδιά. βλ. Γχορτσά.

Ἀγρίδι (τὸ) κτηνοτροφικὴ ἔκτασις (βοσκότοπος) ἀπὸ θάμνους, φρύγανα καὶ ἀκανθώδη φυτὰ, κατάλληλος μᾶλλον ὡς βοσκὴ αἰγῶν ἢ προβάτων ἢ αἰξ θεωρεῖται ζῶον περισσότερον ἄγριον (βλ. λ.) ἢ τὸ πρόβατον, δυναμένη νὰ τραφῇ μὲ ξυλώδη φυτὰ καὶ σκληρόφυλλα, ὡς ὁ πρίνος, τὸ φιλίκι, ἢ ἀγριο-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τόμου, σελ. 524.

κουμαριά κλπ. ἐνῶ τὸ πρόβατο θέλει περισσότερο ποώδη βλάστησιν. Οὕτω εἰς τὸ ἀγρίδι εἶναι ἀντίθετον τὸ (ἡ)μεράδι, βοσκή κατάλληλος διὰ προβατοτροφίαν. (βλ. μεράδι). Ὡς τπν. συνηθέστατον.

Ἄγρια (ἡ). Τὸ ποώδες φυτὸν (χόρτον) *Cynodon dactylon*, φυόμενον ἀπὸ τῆς παραλίου ζώνης μέχρι τῆς ὑπαλιπικῆς. Ζιζάνιον τῶν γεωργικῶν καλλιεργειῶν καὶ τῶν ἀναδασώσεων, μικρᾶς ἀξίας ὡς κτηνοτροφικόν. Εἰς τὴν δημόδη ἰατρικὴν χρησιμοποιεῖται ὡς διουρητικόν. Σύνηθες τπν. Ἐν τῇ Ἐπαρχίᾳ Βόλου, χωρὶον Ἄγρια. (Ἡ τῶν ἀρχ. ἀγρία).

Ἄγριελιά *Olea oleaster* εἶδος τῆς ζώνης τῶν σκληροφύλλων πλατυφύλλων. Σύνηθες τπν. Ἄγρίλι, Ἄγρελιό. Καὶ ἄλβ. Ἄγριλέξα.

Ἄγριόγιδο (τὸ) *Capella rupicapra*, ὁ αἰγαγρος. Ἀπαντᾷ πολλαχοῦ τῆς χώρας, ὡς ἐπὶ τῶν Λευκῶν Ὀρέων ἐν Κρήτῃ, ὀνομαζόμενον *ἀγρίμι*, ἐν Ἐρημομήλῳ τῶν Κυκλάδων, εἰς τὴν νησίδα Γιούρα τῶν Β. Σποράδων καὶ κατὰ τὴν περιοχὴν τῆς Γκαμήλας, μετὰ Παπίγκου, Βουσοχωρίου ἐν Ζαγορίῳ. Διὰ τὴν θήραν τῶν ἀγριόγιδων ἐν Ζαγορίῳ, οἱ Παπιγγιώτες μετεχειρίζοντο παλαιότερα τὸν ἐξῆς τρόπον. Ἐτοποθετοῦσαν μακρὰν σανίδα εἰς τὸ χεῖλος τοῦ πρὸς τὴν χαράδραν τοῦ Βίκου κρημοῦ, τῆς ὁποίας τὸ μὲν ἐν ἄκρον ἐστερέωναν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους μὲ μίαν πέτραν, εἰς δὲ τὸ ἄκρον, τὸ ἐξέχον ὑπεράνω τοῦ κρημοῦ, ἐτοποθετοῦσαν ποσότητα τινὰ ἁλατος. Τὸ ἀγριόγιδον μετὰ λαιμαργίας ἐσπευδε πρὸς τὸ ἅλας, ὅποτε λόγῳ τοῦ βάρους του, γίδι καὶ σανίδα κατέπιπτον εἰς τὸ βάθος τοῦ Βίκου, ὅπου ἀνέμενεν ὁ Παπιγγιώτης. Νομίζω ὅτι τὸ ἀγριόγιδον ἤδη, συνεπείᾳ τῆς λαθροθηρίας, ἐξέλιπε ἀπὸ τοὺς βράχους τῆς Γκαμήλας.

Ἐπὶ τῶν Κρητικῶν ὀρέων, πλὴν τοῦ ἀγριμοῦ, ἀπαντῶσι καὶ ἄγρια αἰγες, προερχόμεναι ἐξ ἡμέρων τοιούτων, αἱ ὁποῖαι ἐξέκοψαν ἀπὸ τὸ αἰγοποιμνιον καὶ μετέπεσαν εἰς ἡμιαγρίαν κατάστασιν, ἡ ὁποία σὺν τῷ χρόνῳ ἐξελλισεται εἰς ἄγριαν τοιαύτην, λόγῳ διασταυρώσεων μὲ αἰγάγρους. Ἡ τοιαύτη δραπέτις αἰξ ἀποκαλεῖται ἀπὸ τοὺς Κρήτας, *αἰγα φουγιαρῆ* καὶ ἡ σύλληψή της καθίσταται ἀδύνατος.

« Ὁ κάθε Κρητικός, λοιπόν, τῆς Ἀγ. Ρουμέλης ἢ τῆς Σαμαριάς, ποῦ ἔχει ὄρεξιν γιὰ λίγο κρέας ἀγριόγιδας, παίρνει τὸ δίκανο, ἀνεβαίνει στὸ βουνὸ καὶ μόλις τὸ μάτι του πάρει καμμιὰ νὰ πηδαίει στὰ βράχια, τῆς παίζῃ κάνα - δυὸ μπαλωτὲς κι' ὕστερα κουβαλάει τὸ ζῶο στὴν πλάτη του 4—5 ὥρες δρόμο τὸν κατήφορο».

Εἰς τὴν Κύπρον, ἐσώζετο μέχρι τοῦ 1950 ἐπὶ τοῦ Τροόδους ἄγριον πρόβατον, καλούμενον κν. *ἀγριόν*. Ἐὰν ἐξακολουθῆ νὰ σώζεται δὲν γνωρίζω. Μτφ. «ἀγριόγιδο» ὁ ἄξεστος ἄνθρωπος, ὁ ἀκοινώνητος.

Τὸ ἄρμεγμα ἀγριόγιδου θεωρεῖται εἰς τὴν δημοτικὴν ποίησιν πρᾶγμα ἀκατόρθωτον καὶ ἐξαίρεται ὡς τοιοῦτον :

Τῆς ἀλαφίνας τὸ τυρὶ, τ' ἀγριογιδιοῦ τὸ γάλα.

Ἄγριομηλιά ἢ ἀπλῶς *Μηλιά* τὸ ὀπωροφόρον δενδρόλλιον *Pyrus malus* L. Εἶναι ἡ μητέρα ὄλων τῶν ἐξευγενισμένων εἰδῶν καὶ ποικιλιῶν τῆς Μηλιάς. Ἀνέκαθεν συνεχέντρωνε τὴν ἀγάπην τῶν ὀρεινῶν διὰ τὴν ὁμορφιὰ τῶν καρπῶν της :

Μηλίτσα πού 'σαι στὸν γκρεμὸ
τὰ μῆλα φορτωμένη
τὰ μῆλα σου λιμπίστηκα
μὰ τὸν γκρεμὸ φοβᾶμαι.

Δέν ἄξιζαν καὶ τόσο τὰ σκληρὰ καὶ ὑπόξινα ἀγριόμηλα, νὰ τὰ λιμπιστῆ κανεῖς, ἀλλὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἣ ὁποία δὲν εἶναι καὶ πολὺ μακρυνή, τὸ βιοτικὸν ἐπίπεδον τῶν κατοίκων ἦτο τόσο χαμηλόν, ὥστε νὰ θεωροῦνται αὐτὰ τὰ ἀγριόμηλα ὡς ἐκλεκτὸν φροῦτον. Τὰ συνέλεγον, λοιπόν, καὶ τὰ διατηροῦσαν ἐντὸς ἀχύρου διὰ νὰ τὰ καταναλώσουν τὸν χειμῶνα ὡς συμπληρωματικὴν τροφήν. «Τὰ ροκανούσαμεν τὸ χειμῶνα», θυμοῦνται ἀκόμη σήμερον εἰς τὸ Ζαγόρι.

Ἐξ ἄλλου, ἡ Μηλιά καὶ τὰ μῆλα, εἰς τὴν φρασεολογίαν τῶν ὄρεινῶν, λαμβάνουν καὶ μεταφορικὴν σημασίαν. Μηλιά εἶναι ἡ ὁμορφὴ κοπέλλα, ἣ ὁποία εὐρίσκεται ἐπάνω εἰς τὸν ἀπρόσιτον γκρεμὸν τῶν κοινωνικῶν ἐθίμων καὶ τῆς αὐστηρᾶς ἠθικῆς, μῆλα δὲ εἶναι τὰ μόλις ὑποπτευόμενα κάλλη τῆς :

Ξύπνα, σηκώσου μῆλο, τρυφερὴ μηλιά
ἄνοιξ' τὰ δυό σου μάτια, ἄνοιξ' τα νὰ ἰδῆς.

Καὶ εἰς ἄλλο :

Σοῦ δίνω τούτη τὴ μηλιά πού 'ναι γιομάτη μ' ἄνθια.

Μάζωξε, νιέ μου, μάζωξε, τὰ μῆλα τῆς μηλιάς μου.

Εἰς τρίτον :

Μπρὲ μηλιά, γλυκομηλιά
δάνεισέ μας τ' ἄνθια σου
φύλλ' ἀπ' τὰ κλωνάρια σου.

Ἄγριος, ὁ ἀκατέργαστος, ὁ πρωτόγονος, ὁ ἐν φυσικῇ καταστάσει. Πολλάκις χρησιμοποιεῖται ὡς πρῶτον συνθετικὸν συνθέτων λέξεων, ἄς εἰδῶμεν ἀνωτέρω : ἀγριόγυδο, ἀγριομηλιά, ἀγραπιδιά κλπ. πρμ. «ἄγρα - γούμα» ἄγρια καὶ ὄριμα, τουτ' ἔστιν ἀνισόρροπα καὶ φρόνιμα λόγια ἀναμιξ (Ζαγόρι)
Ἄγρια δέντρα, τὰ δασικά.

Ἄγριοσυκιὰ *Ficus Carica* L. Τὸ ἄρρεν δένδρον· ὁ καρπὸς ὄρνός. (Βλ. Συκιὰ).

Ἄγριοτριανταφυλλιά ὁ ἀκανθώδης θάμνος *Rosa canina* L. ἀπὸ τὸν ὁποῖον προέρχονται ὅλα τὰ εἶδη τῶν καλλιεργουμένων ποικιλιῶν. Ἡ τριανταφυλλιά εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ προσφιλέστερα ἄνθη τῆς χωρικῆς ἀνθοκομίας. Ἐπικρατεῖ εἰς τὰ προαύλια τῶν οἰκιῶν μεταξὺ τῆς γαρουφαλιάς, τοῦ βασιλικοῦ, τοῦ κατηφέ, τῆς ἀμαρόριζας κλπ. Διακρίνουν τὴν ἑκατόφυλλον ποικιλίαν, μὲ τὰ ἑκατὸ πέταλα, τὴν ἀπριλιάτικην, τῆς ὁποίας τὰ πέταλα κάμνουν «τριαντάφυλλο γλυκὸ» ἢ ροδοζάχαρη, τὴν μαγιάτικην, τὴν λευκὴν ποικιλίαν, τὴν ἐρυθρὰν κ.ἄ.

«Ἄσπρο τριαντάφυλλο κρατῶ, βουλιέμαι νὰ τὸ βάψω
κι' ἂν τὸ πιτύχω στὴ βιφή, πολλὰς καρδιὰς θὰ κάψω».

Ἄτερον :

«Ἀπάνω στὴν τριανταφυλλιά
Ἔφτιασ' ἡ πέρδικα φωλιά».

Τὸ ἄνθος, τριαντάφυλλο καὶ ρόδο.

Πρμ. «Ἀπὸ τὸ ρόδο βγαίνει ἀγκάθι καὶ ἀπὸ τὸ ἀγκάθι ρόδο», διὰ τὴν οὐχὶ σπανίαν περίπτωσιν ἀπὸ ἀγαθοῦς γονεῖς νὰ προέρχονται πονηρὰ τέκνα καὶ ἀντιθέτως.

Ἀπὸ τὴν ἀπόσταξιν ροδοπετάλων, λαμβάνεται τὸ ἀνθόνερο ἢ ἄλλως ροδόσταμα, ἐν Ἡπειρῷ γκιούλς. (τουρκ. γκιούλ σού).

Βαπτ. ὀνόματα. Τριαντάφυλλος. Τριανταφυλλιά. Ρόδω (ή). Ἐντεῦθεν ἐπώνυμα. Τριανταφύλλου. Τριανταφυλλίδης. Τριανταφυλλόπουλος. Ρόδης. Ροδόπουλος κλπ. Ἐν Ζαγορίῳ τὸ Ρόδω εἶναι συγκ. τύπος τοῦ Ροδοθέα.

Ἀέρας (ὁ) ἐσωτερικὴ παγοπληξία κορμοῦ δένδρου, ὡς Ἐλάτης, Ὁξύς κ.ἄ. Ἐξωτερικῶς ὁ κορμὸς ἐμφανίζει ἐπιμήκη λωρίδα ἀνοικτοτέρου χρώματος ἀπὸ τὸν πέριξ φλοῖον, διήκουσαν ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω καὶ παρέχουσαν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι τὸ δένδρον περιέχει ἐσωτερικῶς ἀέρα. Λέγεται καὶ *χασές*. (βλ. λ.).

Ἀϊγιωργίσιο (τὸ) θερινὸν κτηνοτροφικὸν ἐξάμηνον τὸ διαρκοῦν ἀπὸ 24 Ἀπριλίου μέχρι 24 Ὀκτωβρίου. Αἱ ἡμερομηνίαι δὲν τηροῦνται πάντοτε ἐπακριβῶς. Κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν νομάδων κτηνοτρόφων εἰς τὰ θερινὰ λιβάδια, θυσιάζεται ζῶον, κατὰ προτίμησιν ἀρνὶ ἢ τραγί, καλούμενον ὁμοίως *ἀϊγιωργίσιο*, πρὸς ἑορτασμὸν τοῦ γεγονότος καὶ *γιὰ νὰ πάη καλά ἢ χρονιά*.

Ἡ καθ' ὅλου κτηνοτροφικὴ ἐγκατάστασις ὀνομάζεται *στάνη* (παντ.) καὶ περιλαμβάνει τὰ *κονάκια* (πρὸς κατοικίαν) λεγόμενα καὶ *βλαχοκόνακα*, τὸ *μαντρί* διὰ τὰ ζῶα καὶ τὴν *στρούγγαν* χρησιμεύουσαν ἀποκλειστικῶς διὰ τὸ ἄρμεγμα τῶν ζώων. Πολλάνις ὡς *μαντρί* χρησιμεύει ὁ *βορός*. (βλ. λ.). Τὰ *κονάκια* συνήθως κατασκευάζονται ἀπὸ *βριζοκαλαμιάν*. Οἱ ἰδιοκτῆται τῶν ποιμνίων, οἱ ὁποῖοι εἶναι καὶ ἐνοικιασταὶ τῶν λιβαδίων, ὀνομάζονται *τσελιγκάδες* καὶ τὸ ὅλον συγκρότημα τῶν ποιμνίων, τῶν λιβαδίων, τῶν κτηνοτροφικῶν ἐγκαταστάσεων καὶ τοῦ προσωπικοῦ (βοσκοὶ καὶ ὑπηρέται) ὀνομάζεται *τσελιγκάτον*.

Ὡς θερινὰ λιβάδια, χρησιμεύουν αἱ ἐκτάσεις τῆς ὑψηλῆς ζώνης τῶν ὀρέων ἢ ὅποια ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰς δασικὰς ζώνας τῶν ψυχροβίων κωνοφόρων Ἐλάτης καὶ Ὀρεινῆς Πεύκης (τὸ *Abietum*) καὶ τῆς Ὁξύς (*Fagetum*) καὶ ἀπὸ τὰς γυμνὰς ἐκτάσεις τῆς ὑπαλπικῆς ζώνης (*frigidū prata*) κν. *ζάροκο*, *σπανό*, ἐν Κρήτῃ, *μαδάρες*. Ἡ ζώνη αὕτη καλύπτεται ὑπὸ θαμνώδους καὶ ποώδους καὶ λιβαδικῆς βλαστήσεως, ὡς οἱ θάμνοι *Θυμελαία* κν. *προβατσούλα*, ὁ *Τυμφρηστιος* θύμος (ὁ λευκόθριξ) κν. *θυμάρι*, ἡ ἀκανθώδης *Θύμβρα*, ἡ ἀλπικὴ *Καλάμινθος*, τὸ *Κενταύριον*, ὁ *Λεοντόδου* ὁ ἑλληνικὸς, τὸ *φαρμακευτικὸν Ταράξακον*, ἡ ἀλπικὴ *πόα*, ἡ *Κυστόπτερις* ἢ *εὐθραυστος*, ἡ *Δάφνη* ἢ *ἐλαιοειδής*, ἡ *Ἄρκευθος* ἢ *δυσσοσμοτάτη* κν. *μαλόκεδρο*, ὁ *Ὁξύκεδρος* κν. *κέντρος* κ.ἄ.

Εἰς τὸ ὕψος τοῦτο τῆς ὑπαλπικῆς ζώνης, εὐδοκίμει καὶ ἓνα εἶδος σίτου, τὸ λεγόμενον *βλαχόσταρο*, διακρινόμενον διὰ τὴν πολὺ κοντὴν καλάμην του (ράπην) καὶ τὸν στάχυν εἰς ὃν τὸ σπειρὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ὀριμάνσεως, ἐξέρχεται ἀπὸ τὸ ἄγανον. Ὁ παρασκευαζόμενος ἄρτος ἐξ ἀλεύρου βλαχόσταρου εἶναι ἐξαιρετικὰ εὐγεστος, καταναλισκόμενος ἀπλήστως ἀπὸ τὰ παιδιά. Τοῦτου ἕνεκα οἱ παραγωγοὶ του, τὸν μεταφέρουν εἰς τὰ πλησιέστερα ἀστικὰ κέντρα, ὅπου τὸν ἀνταλλάσσουν μὲ κοινὸν ἄλευρον, διὰ νὰ περιορίσουν οὕτω τὴν κατανάλωσιν τοῦ ἄρτου. Διότι τὸ ψωμὶ εἶναι εἶδος πολυτελείας διὰ τὴν οἰκονομίαν τῶν σκηνητῶν. Ἀντιθέτως δὲν εἶναι εἶδος πολυτελείας τὸ βούτυρον, τὸ τυρὶ καὶ τὰ δευτερεύοντα εἶδη τῆς γαλακτοκομίας. Ὅσον ἀγορᾶ τὸ γάλα, τοῦτο εἶναι ἡ κοινὴ καθημερινὴ τροφή ὄλων τῶν μελῶν τοῦ *τσελιγκάτου*, μὴ ἐξαιρουμένων τῶν ποιμενικῶν κυνῶν, τῶν ἄλλως *τσοπανόσκυλων* ἢ *μαντρόσκυλων* καλουμένων. Σπανιώτατον εἶναι τὸ κρέας, ἐκτὸς ἐὰν προέρχεται ἀπὸ κανένα *κλεψιμέικο*.

Πᾶσαι αἱ ποιμενικαὶ ἐργασίαι, ὁ *σκάρος*, ἡ *βοσκή*, τὸ *ἄρμεγμα*, ὁ *κοῦρος*,

ὁ μαρκάλος, ὁ γέννος, ὡς καὶ αἱ οἰκονομικαί, ἀνήκουν εἰς τὴν φροντίδα τῶν ἀρρένων μελῶν τοῦ τσελιγκάτου. Πᾶσαι αἱ γεωργικαί, οἰκιακαί, χειροτεχνικαὶ ἐργασίαι καὶ ἡ φροντίς τῶν τέκνων, ἀνήκουν εἰς τὰ γυναικεία μέλη τοῦ τσελιγκάτου, εἰς τὴν βλάχαν ἢ βλαχοπούλαν ἢ τσελιγκοπούλαν, ἢ εἰς περίπτωσιν σαρακατσάνικου τσελιγκάτου, εἰς τὴν σαρακατσάναν ἢ σαρακατσάνισσαν. Διότι αἱ ποιμενικαὶ φυλαὶ παρ' ἡμῖν εἶναι δύο. Ἡ φυλὴ τῶν Βλάχων καὶ ἡ φυλὴ τῶν Σαρακατσάνων. (βλ. λ.).

Αἱ χειροτεχνικαὶ ἐργασίαι τῆς γυναικὸς εἰς τὰ βλαχοκόνακα ἐντοπίζονται κυρίως εἰς τὴν παρασκευὴν τοῦ μαλλίνου νήματος, προερχομένου ἐκ τῆς ἰδίας παραγωγῆς, τῇ βοηθείᾳ τῆς ρόκας καὶ τοῦ ἀδραχτιοῦ (γνέσιμο) τὸ ὁποῖον χρησιμεύει εἰς τὸ πλέξιμον μαλλίνων εἰδῶν καὶ εἰς τὴν ὕφανσιν τῇ βοηθείᾳ τοῦ ἀργαλειοῦ. Ὁ βλάχικος ἀργαλεὶς παρακολουθεῖ τὴν κτηνοτροφικὴν οἰκογένειαν εἰς τὰς μετακινήσεις της στήνεται, ἐντὸς τοῦ βλαχοκόνακου καὶ πακτοῦται βαθέως καὶ στερεῶς ἐντὸς τοῦ ἐδάφους.

Τὰ διακοσμητικὰ σχέδια τῶν βλάχικων καὶ σαρακατσάνικων προϊόντων τῆς πλεκτικῆς καὶ τῆς ὕφαντικῆς εἶναι ἀληθινὰ καλλιτεχνήματα καὶ ὀνομαστὰ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος. Οὐ μόνον δὲ λαμβάνουν μέρος εἰς τὴν οἰκιακὴν οἰκονομίαν τῆς ποιμενικῆς οἰκογενείας, σοβαρῶς συμπληρουμένου τοῦ ἐτησίου εἰσοδήματος διὰ τῶν προϊόντων τῆς οἰκοτεχνίας, ἀλλὰ ἡ παραγωγὴ τῶν ἀποβλέπει καὶ εἰς τὴν ἐμπορίαν αὐτῶν, ἡ ὁποία γίνεται κατὰ τόπους εἰς τὰ ἐτήσια παζάρια.

Παλαιότερον ἐν Ἡπείρῳ, διεξήγοντο αἱ ἐπόμεναι ἐμποροθησκευτικαὶ ἐτήσιοι πανηγύρεις—παζάρια :

Ἡ κοίμησις τῆς Θεοτόκου ἐν Σαμαρίνῃ καὶ Σανοβῶ ἀπὸ 15 Αὐγούστου.

Ἡ Πωγωνιανή, ἐν Ἰωαννίνοις ἀπὸ 20—31 Αὐγούστου.

Ἰωάννης ὁ ἀποκεφαλίσθεις ἐν τῇ Μονῇ Πλαισίων τῶν Κατσανοχωρῶν τῇ 29 Αὐγούστου.

Ἡ τῆς Μονῆς Βουτσᾶς τῇ 9 Σεπτεμβρίου παρὰ τὸ Γρεβενίτιον.

Τὸ Μοχούτσι ἐν Ἄρτῃ τῇ 14 Σεπτεμβρίου.

Τὸ Παζαρόπουλον ἐν Κονίτῃ 8ήμερον ἀρχομένη μεταξὺ 18 καὶ 21 Σεβρίου.

Τὸ Λάμποβον, ἐν Παραμυθιά, ἀρχόμενον τὸ πρῶτον Σάββατον μετὰ τὴν 15 Σεπτεμβρίου καὶ διαρκοῦν ἐπὶ 8ήμερον.

Ἄϊδημητρίσιο, τὸ χειμερινὸν κτηνοτροφικὸν ἐξάμηνον ἀπὸ 26 Ὀκτωβρίου μέχρι 24 Ἀπριλλίου, κατ' ἐπέκτασιν καὶ τὸ σφάγιον πρὸς ἑορτασμὸν τῆς ἐγκαταστάσεως εἰς τὰ χειμαδιά. Ἡ χειμερινὴ ἐγκατάστασις εἶναι καὶ ἡ ἔδρα τῶν νομάδων, ὅπου δημιουργοῦν καὶ ἰδιοκτησίας καὶ κτίζουν λιθοκτίστους οἰκίας, ἀποθήκας καὶ ἄλλας κτηνοτροφικὰς ἐγκαταστάσεις. Ἐδῶ ἐπακολουθεῖ ὁ γέννος καὶ γίνεται ἡ πώλησις τῶν ἀμνῶν καὶ ἡ διοχέτευσις τοῦ γάλακτος πρὸς τὰ μεγάλα ἀστικά κέντρα τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τὴν πρωτεύουσαν. Τὰ νεογνὰ διαχειμάζουν εἰς ἰδιαιτέρους χώρους, καλουμένους τσάρκους, ὅπου διατρέφονται ὑπὸ τῶν μητέρων τῶν διὰ γάλακτος. Μετὰ τὴν ἀπογαλάκτισιν τρέφονται διὰ χλωρᾶς τροφῆς, ἐν οἷς καὶ ὁ μούγκρος ἢ τὰ μούγκρια (παντ.) ἐνιαχοῦ μπουμπούκι (Σκαμνέλι Ζαγορίου). Τπν. τὰ Οὔγκρ(ι)α χειμερινὸς βοσκότοπος ἔξωθι τῶν Θηβῶν ἰδιοκτησία Σαρακατσάνων κτηνοτρόφων.

Οἱ χειμερινοὶ βοσκότοποι κεῖνται συνήθως εἰς τὴν κατωτέραν ζώνην τῶν σκληροφύλλων πλατυφύλλων (durisilva) τῶν ὁποίων ἡ βλάστησις ἀποτελεῖται κυρίως ἀπὸ πουρνάρι, φιλίκι, ἀριάν, κουμαριάν, ἀγριοκουμαριάν, ἀγριλιάν, σχίνον, ρεῖκι, ἀφάναν, θυμάρι, ἀλογοθύμαρο κ. ἄ. καθὼς καὶ τὰ διάφορα χόρτα τοῦ φθινοπώρου καὶ τῆς Ἀνοιξέως, ραδίκι, βρούβα, ζωχός, σινάπι, λαψάνα, στίφνος, λάπατο, βλήτο, κλπ. Διὰ τὰ ποιμενικὰ ζῶα, ἐκλε-

κτη τροφή κατὰ τὴν Ἄνοιξιν εἶναι τὸ ροδάμι, ἦτοι οἱ νέοι τρυφεροὶ βλαστοὶ τοῦ πουρναριοῦ ἐνῶ διὰ τὰ διαιτώμενα ὀλίγον ὑψηλότερον εἰς τὴν ζώνην τῶν δρυμῶν (Quercetum) τὸ κυριαρχοῦν δασικὸν-κτηνοτροφικὸν εἶδος εἶναι τὸ ντοῦσκο (βλ. λ.) παρακολουθούμενον ἀπὸ δασικά εἶδη ὡς τὸ σφεντάμι, τὸ μαυραγκάθι, τὸ λιόπρινο, ἡ τρικουκκιά, ἡ φροξυλιά, ἡ βουζιά κ.ἄ. Τόποι ἐν Ἡπείρῳ τῆς ζώνης τῶν σκληροφύλλων πλατυφύλλων καὶ τῶν δρυμῶν ἀποτελοῦντες χειμαδιὰ διὰ τοὺς κτηνοτρόφους τῆς ὄρεινῆς περιοχῆς τῆς Πίνδου, εἶναι πρὸς Ἀνατολὰς μὲν ἡ περιοχή τοῦ Μαυροβουνίου, πρὸς Δυσμὰς δὲ ὀλόκληρος ἡ παράλιος περιοχή ἀπὸ Πρεβέζης μέχρι Σαγιάδας ὅπου αἱ δύο κλιματικαὶ ζῶναι τῆς βλαστήσεως τὸ Lauretum καὶ τὸ Quercetum συμπέτουν. Διότι τὸ μὲν Quercetum κατέρχεται μέχρι τῆς θαλάσσης, ἀπὸ Ἡγουμενίτισης μέχρι Πάργας, κυρίως δὲ περὶ τῶν Μοῦρτον διὰ τοῦ κυρίου ἐκπροσώπου του, τῆς αἰγίλωπος δρυὸς κν. Βαλανιδιάς τὸ δὲ Lauretum εἰσδύει μέχρι Καλπακίου, ἐκπροσωπούμενον ὑπὸ τῆς Ἐλαίας, χάρις εἰς τοπικῶς δημιουργούμενον μικροκλίμα. Ἀκριβῶς δὲ ἡ περιοχή τοῦ Καλπακίου, χρησιμεύει καὶ ὡς τόπος χειμερινῆς ἐγκαταστάσεως κτηνοτρόφων (χειμαδιό). Ἐξ ἄλλου, μικραὶ περιοχαὶ ἐμφανίζουσαι χαρακτηριστικὰ μικροκλίματος τῆς ζώνης τῶν ἀειθαλῶν πλατυφύλλων, ἀπαντῶσι καὶ ἀλλαχοῦ ἐν Ἡπείρῳ καὶ δὴ, ἐν τῷ μέσῳ ὄρεινῶν σχηματισμῶν, ὅπως εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Βάρδα, κατὰ τὴν Τσίπιανην, περὶ τὸ Χάνι Καμπέρ Ἀγῶ καὶ τὸ Καβαλλάρι, ἐνθα ἐσημειώσαμεν ἐντὸς τοῦ δάσους ἀπὸ Δρῦν πυκνανθῆ, τὴν παρουσίαν τῶν εἰδῶν Ἀνάγυρις, Ροῦς ὁ βαφικός, Ροῦς ὁ κότινος, *Colutea arborescens* L. κν. φούσκα κ.ἄ. Τὸ αὐτὸ παρατηροῦμεν καὶ διὰ τὸν ἔτερον κλάδον τοῦ Ἀράχθου, περὶ τὸ μικροτοπεῖον πέραν τῆς Μπαλντούμας πρὸς Βοτονόσι, ἐνθα ἀπαντῶσι ἐπίσης στοιχεῖα τοῦ Lauretum.

Ἄκρῆς (ἐπρ.) στὴν ἄκρῃ λέγεται καὶ κατὰνακρα.

Ἄκυπρος, χωρὶς κυπρί, ἤγουν κουδοῦνι. βλ. κύπρος.

Ἄλέτρι (τὸ) βλ. ξυλάλετρο.

Ἄλωνάρης (ὁ) ὁ Ἰούλιος διότι κατ' αὐτὸν γενικεύεται ὁ ἄλωνισμὸς τῶν σιτηρῶν. Ὁ μὴν αὐτὸς καὶ ὁ ἐπόμενος Αὐγουστος εἶναι οἱ θερμότεροι καὶ ξηρότεροι μῆνες τοῦ ἔτους. Ἐντεῦθεν:

Τ' Ἀλωναριοῦ τὰ κάμματα, τ' Ἀγούστου τὰ σκρουμπούδια.

Ἀκριβῶς λόγῳ τῆς ξηρασίας καὶ τῆς ἀποξηράνσεως τῶν ἀβαθῶν ὑδάτων τῶν χωρίων ἐνθα κολυμποῦν οἱ πάπιες, τὸ κρέας τῶν οὐδεμίαν ἀποφορὰν βούρκου ἀναδίδει καὶ συνεπῶς εἶναι κατάλληλον πρὸς βρῶσιν:

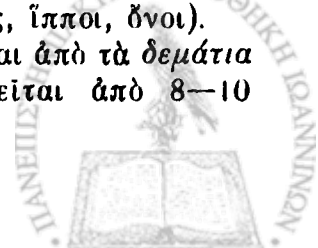
Κόττα πῆττα τὸ Γενάρη καὶ παπὶ τὸν Ἄλωνάρη.

ἦτοι τὸ μὲν κρέας τῆς κόττας εἶναι κατάλληλον γιὰ πῆττα τὸν Ἰανουάριον λόγῳ τοῦ πάχους τῆς, τοῦ δὲ παπιοῦ τὸν Ἰούλιον, διὰ τὸν ὡς ἄνω λόγον.

Ἄλῳνι (τό). Κυρίως λέγεται διὰ τὸ ἄλώνισμα τῶν σιτηρῶν, ἀλλὰ καὶ δι' ἄλλους σκοποὺς τοὺς ὁποίους θὰ ἀναφέρωμεν εἰς τὸ τέλος.

Προκειμένου περὶ τοῦ ἄλωνίου τῶν σιτηρῶν, τοῦτο περικλείεται ὑπὸ χαμηλοῦ τοιχίσκου, καλουμένου σφεντόνα, κατισκευαζομένου διὰ λίθων ἐμπηγνυομένων ἐντὸς τοῦ ἐδάφους. Εἰς τὸ κέντρον τοῦ ἄλωνίου εἶναι ἐμπηγνυμένος πάσσαλος ξύλινος ὕψους 1,5 μ. περίπου καλούμενος στρόλας (ὁ). Ἐπὶ τοῦ στρόλα περιτυλίγεται καὶ ξετυλίγεται ἡ τριχιά εἰς τὸ ἄκρον τῆς ὁποίας εἶναι προσδεδεμένα τὰ ζῶα τοῦ ἄλωνίσματος (βῆες, ἵπποι, ὄνοι).

Πέριξ τοῦ ἄλωνιοῦ συντάσσονται οἱ θυμωνιῆς ἀποτελούμεναι ἀπὸ τὰ δεμάτια τῶν πρὸς ἄλωνισμὸν σιτηρῶν. Ἐκαστον δεμάτι ἀποτελεῖται ἀπὸ 8—10

χειρόβολα. Είναι δὲ τὸ χειρόβολον τὸ ποσὸν τῶν στάξεων τοὺς ὁποίους ὁ διὰ δρεπάνου ἐργαζόμενος θεριστὴς δύναται νὰ θερίσῃ ἐφ' ἅπαξ ἤτοι εἰς μίαν χειροβολίαν.

Ὅταν οἱ στάξεις εἰς τὰ χειρόβολα εἶναι κακῶς διευθετημένοι, τότε τὸ χειρόβολον θὰ εἶναι κακὸν καὶ κατὰ συνέπειαν καὶ τὸ δεμάτι. Ἐντεῦθεν ἡ παροιμία, ὑπὸ μτφ. ἔννοιαν λεγομένη:

«Καὶ σὺ κακὸ χειρόβολο, κι' ἐγὼ κακὸ δεμάτι»,

ὅταν οἱ συμβαλλόμενοι εἶναι ἐξ ἴσου κακότεροιοι.

Οἱ ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ ἄλωνιου ἐργαζόμενοι κρατοῦν **δικούλια** μὲ τὰ ὁποῖα **γυρίζουν** τὸ ἄλωνιζόμενον ὑλικόν, προϊόντος δὲ τοῦ ἄλωνισμοῦ, ἀπομακρύνουν ἐντελῶς τὸ ἄχυρον, ὥστε νὰ ἀπομένῃ ὁ σωρὸς τοῦ καρποῦ μὲ τὸ **χνούμι**. Ἐν συνεχείᾳ ὁ σωρὸς **λιχνίζεται** μὲ **δικράνια** πρὸς τὸν σκοπὸν ἀπαλλαγῆς τοῦ καρποῦ ἀπὸ τὸ χνούμι.

Τὸ **λίχνισμα** γίνεται δι' ἀναρρίψεως τοῦ καρποῦ πρὸς τὰ ἄνω καθ' ἣν στιγμήν πνέει ἐλαφρὰ αὔρα (περὶ τὴν μεσημβρίαν) ἡ ὁποῖα παρασύρει τὸ χνούμι, τὸ ὁποῖον διὰ τοῦτο, λέγεται καὶ **ἀνεμίδα**. Ἀποχωρισθέντος πλήρως τοῦ καρποῦ ἀπὸ τὸ χνούμι μὲ ξύλινα φτυάρια, κοσκινίζεται οὗτος μὲ τὸ **δριμόνι** καὶ συλλέγεται ἐπὶ μαλλίνης σινδόνης κατασκευασμένης ἀπὸ τραγόμαλλον καὶ καλουμένης **τσόλας**.

Ἡ ἀνωτέρω περιγραφὴ ἀναφέρεται εἰς μικροὺς ἄλωνισμούς, οἱοὶ τῶν δρεϊνῶν χωρίων, ὅπου ἡ παραγωγὴ ἦτο ἀνέκαθεν μικρά. Ἐκτοτε ἡ παραγωγὴ ἀγρωσιωδῶν κατέστη ἀσύμφορος καὶ τείνει νὰ ἐκλείψῃ, τοσοῦτον μᾶλλον, ὅσον αἱ ἐργασίαι τοῦ ὄργωματος, θερισμοῦ καὶ ἄλωνισμοῦ, γίνονται διὰ μηχανικῶν μέσων, τὰ ὁποῖα ἀπαιτοῦν μεγάλας ἐκτάσεις καὶ μεγάλας ποσότητας διὰ νὰ εἶναι ἡ χρησιμοποίησις των ἀποδοτικὴ.

Ἄλωνι λέγεται ἐπίσης ἡ ἄλως τῆς Σελήνης. **Καμινάλωνο** καὶ **καρβουνάλωνο**, λέγεται ἡ κυκλικὴ βᾶσις τῆς ἀνθρακοκαμίνου. **Σταφιδάλωνο**, λέγεται καὶ ὁ τόπος ἀποξηράνσεως τῆς σταφίδος, μ' ὅλον διὸ δὲν εἶναι κυκλικοῦ σχήματος, ἀλλὰ ὀρθογωνίου.

Συνηθέσιαιον πιν. «Στ' Ἀλώνια», «Ἀλώνι» πολλαχού. Ἐν Πάτραις συνοικία «Ψηλαλώνια». Ἐν Ἀθήναις «Πετράλωνα». Τὸ δημοτικὸ τραγούδι πολλάκις ὀμιλεῖ γιὰ τὰ «μαρμαρένια ἄλώνια».

Ἄλαφροβαραίνω, ἐπὶ βαρέως ἀσθενοῦς ἢ πρὸς θάνατον βελτίωσις (Ζαγόρι).

Ἀμάραντος (ὀ). Ὑπὸ τὸ δημῶδες τοῦτο ὄνομα περιλαμβάνονται 6—8 βραχύφυλλα ξηροφυτικὰ εἶδη ἀνήκοντα εἰς τὰ γένη Ἑλίχρυσον (*Helichrysum*) καὶ Ἀείζωον (*Sempervivum*). Ἡ ξηροφυτικότης τῶν εἰδῶν τούτων ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν πολύχρονον διάρκειάν των, εἶχε γίνῃ ἀντικείμενον βοτανικοῦ ἐνδιαφέροντος ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος. Μέχρι σήμερον δὲ προκαλεῖ εἰς στοχασμούς καὶ παραλληλισμούς.

Κατωτέρω δίδομεν δύο δημῶδη ἄσματα περὶ ἀμαράντου, ἐκ τῶν δύο ἄκρων τῆς χώρας, ἤτοι ἐξ Ἡπείρου τὸ ἓν καὶ ἐκ Κρήτης, τὸ ἄλλο.

Ἄπο τὴν Ἡπειρον

Γιὰ δέστε τὸν ἀμάραντο σὲ τί ραδιὸ φυτρώνει
χωρὶς νερὸ ποτίζεται, δίχως ἀέρα σείεται.

Τὸν τῶν τ' ἀλάφια καὶ ψοφοῦν, τ' ἀγρίμια καὶ μερεῦουν
τὸν τῶν τὰ λάϊα πρόβατα καὶ λησμονοῦν τ' ἀρνιά τους.

Νὰ τοῦ 'χε φάει κι' ἡ μάνα μου, νὰ μὴ 'χε κἀν' κι' μένα

μόν' μ' ἔκανε καὶ περπατῶ στὰ ξηρὰ τὰ ξένα.
 Ξένες πλένουν τὰ ροῦχα μου, ξένες τὴ φορεσιά μου
 τὴν πλένουν μιά, τὴν πλένουν δύο, τὴν πλένουν τρεῖς καὶ πέντε
 κι' ἀπὸ τὶς πέντε κι' ὕστερα τὴ ρίχνουν στὸ ποτάμι.
 Πᾶρε ξένη μ' τὰ ροῦχα σου, πᾶρε τὴ φορεσιά σου
 Σὺρ' νὰ τὴν πλύνη ἢ μάνα σου, ἢ δόλια ἢ ἀδερφή σου.

(Ἄσπραγγελοι)

Ἐκ τῆς Κρήτης

Ποῖδς εἶδε ἥλιο τὴν αὐγὴ κι' ἄστροι τὸ μεσημέρι
 ποῖδς εἶδε τὸν ἀμάραντο εἰς τὰ γκρεμὰ νὰ βγαίνει.
 Δίχως νερὸ ποτίζεται, μήτε καρπὸ δὲν κάνει
 κι' ἂν τότε κάνει τὸν καρπὸ, ξέκλωνα τότε κάνει.
 Τρῶν τον τ' ἀλάφια καὶ ψοφοῦν, τ' ἀγρίμια καὶ μερώνουν.
 Τρῶν τον κι' οἱ μάννες οἱ καλὲς κι' εὐκιῶνται τῶν παιδιῶν των.
 (Συλ. Κρυάρη)

Ἄμπέλι α) Τὸ φυτὸν *Vitis vinifera*, ἄλλως κλήμα. Παλαιότερα ἢ Ἡπειρος εἶχε πλουσίας ἀμπελοφυτείας εἰς τὰ ὄρεινά. Κατεστράφησαν ἀπὸ τὴν φυλλοξήραν, τῆς ὁποίας τὴν διάδοσιν ἐπεβράδυνε τὸ φράγμα τῶν μεγάλων δασῶν τῆς Πίνδου. Σήμερον ἔχουν ἀπομείνει τὰ τοπωνύμια δεικνύοντα τὴν θέσιν παλαιῶν ἀμπελοφυτειῶν, ὡς ἐν Ζαγορίῳ «Νεγαδιώτικα ἀμπέλια» καὶ «Παληάμπελα» (Κοινότης Κήπων) κ. ἄ. Περιεσώθησαν εἰς τὰ χωρία Ζίτσα καὶ Κασίτσα οἱ πολύτιμοι ἀμπελώνες ἐξ ὧν παράγεται ὁ μεγάλῃς φήμῃς ἀφρώδης οἶνος, ἡ ἑλληνικὴ σαμπάνια.

Εἰς ὅλα τὰ χωρία διατηροῦνται κληματαριῆς ἢ περγολιῆς ἐντὸς τῶν αὐλῶν τῶν οἰκιῶν. Εἰς τὸ χωρίον Μακρύνου οἱ κληματαριῆς στεγάζουν τοὺς στενοὺς καὶ γραφικοὺς τοὺς δρόμους.

Ἡ δημοτικὴ Μούσα ἔχει τραγουδήσει τὸ ἀμπέλι ποικιλοτρόπως διὰ τὴν εὐκαρπίαν του, τὴν ἀποδοτικότητά του, τὰς ἀπαιτήσεις του εἰς καλλιεργητικὰς φροντίδας καὶ μεταφορικῶς. Ἴδου ὀλίγοι στίχοι ἀπὸ Ἡπειρωτικὸν τραγούδι :

Τὸ κλήμα πῶχεις Μάρω μ' στὴν αὐλὴ
 τὸ κλήμα θέλει κλάδεμα
 τὸ κλήμα θέλει κλάδεμα ν' ἀνθίση, νὰ καρπίση.

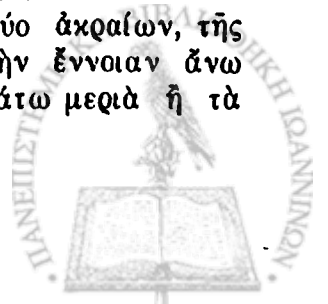
Πρὸ τῆς καταστροφῆς τῶν ἀμπέλων ἐν Ἡείρῳ, ὑπῆρχον ποικιλίαι ὡς διβίνα, Κορίθι, τραγανό, ροζακί, μοσκουστάφυλο.

Τὰ μετὰ τὸν τρῦγον ἀπομένοντα ἐπὶ τῶν κλημάτων βοτρίδια, ὠνομάζοντο *μπορμπολόγια* (κοινὴ ὀνομασία ὄλων τῶν μετὰ τὴν συγκομιδὴν ὑπολειμμάτων).

Ὁ βότρυς, κ'τσούνα, χωρὶς τὶς ῥόγες *σοποτίνα*, τὸ ἀλλαχοῦ *τσάμπουρο*.

Ἡ καταστροφὴ τῆς ἀμπελοφυτείας τῆς Ἡείρου ὑπῆρξε δεινὸν πλήγμα ἐναντίον τῆς οἰκονομίας τῶν ὄρεινῶν πληθυσμῶν, ἐκ τῆς ὁποίας δὲν θὰ δυνηθοῦν νὰ ἀναλάβουν. Διότι ἡ ἀναμπέλωσις οὔτε κατὰ διάνοιαν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιχειρηθῇ λόγῳ α) τῆς ἐλλείψεως ἐργατικῶν χειρῶν, β) τῆς ἀσκουμένης δασικῆς πολιτικῆς καὶ γ) τῆς συνεχοῦς ὑποχωρήσεως τῆς καταναλώσεως τοῦ οἴνου ἐναντι ἄλλων οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν.

Ἄναμεσαριά (ἢ) καὶ ἀπλῶς μεσαριά, ἕκτασις κειμένη μετὰξὺ δύο ἀκράτων, τῆς ἄνω ἢ ἀπάνω ἢ ἔξω μεριᾶς καὶ τῆς κάτω μεριᾶς. Εἰς τὴν ἔννοιαν ἄνω καὶ κάτω ἔξυπακούεται καὶ ἡ ὑψομετρικὴ ἔννοια. Οὕτω κάτω μεριά ἢ τὰ

κατώτερα, είναι συνήθως τόποι χαμηλῶν ὑψομέτρων. Ὑπὸ τὸ γεωγραφικὸν πλάτος τῆς χώρας μας τὰ μὲν κατώτερα νοοῦνται μέχρι 400 μ. ὑπερθαλασσίου ὕψους, τὰ δὲ ὑψηλὰ μέρη ἀπὸ 800 μ. καὶ ἄνω. Φυτογεωγραφικῶς, ἡ μὲν χαμηλὴ ζώνη περιλαμβάνει τὰ σκληρόφυλλα πλατύφυλλα (*durisilva*) καὶ τὰ θερμόβια παραμεσόγεια κωνοφόρα, ἐν τῇ ὁποίᾳ καὶ ἡ Ἐλαία καὶ τὰ ἐσπεριδοειδῆ, ἡ μέση ζώνη τὰ φυλλοβόλα πλατύφυλλα (*aestati silva*) καὶ ἡ ἄνωτέρα ζώνη, τὰ ψυχρόβια παραμεσόγεια κωνοφόρα (Ἐλάτη, Ὀρεινὴ πεύκη, Ὄξυς) ἡ ὁποία ἐξικνεῖται μέχρι ὑψομέτρου 1500 περίπου. Πέραν τοῦ ὕψους τούτου ἀπλοῦται ἡ ὑπαλπικὴ ζώνη τῶν θερινῶν λιβαδίων (*frigidi prata*).

- Ἐνάπλαγα, τὸ πλάϊ· πλάϊ, κατὰ τὴν πλαγίαν τοῦ βουνοῦ· «ὁ δρόμος πηγαίνει ἀνάπλαγα», τοῦτ' ἔστιν, δὲν ἀκολουθεῖ οὔτε τὰ ριζὰ οὔτε τὴν κορυφογραμμὴν.
- Ἐνάτριχα, ἐπιρρηματικῶς ἀντιθέτως, κατὰ τὴν ἀντίθετον φορὰν: «θὰ πάρω δίπλα τὰ βουνὰ κι' ἀνάτριχα τὰ ὄρη». Ἀντίθ. κατώβλακα. Ἐπὶ ποταμοῦ, τὰ ἀνάντη. Ἀντίθ. «πᾶς τοῦ ποταμοῦ» = τὰ κατάντη.
- Ἐναφεξάδα, οἱ ἐντὸς τῶν δασικῶν συστάδων κενοὶ χώροι, τὰ διάκενα, (βλ. φεξάδα, ξαίθρα, ξάριο, σπανολογγιό).
- Ἐνδρομοῖρι κλῆρος ἐκ διανομῆς κτηματικῆς περιουσίας, αἰτία θανάτου τοῦ ἀνδρός, κληρονομούμενος ὑπὸ τῆς χήρας συζύγου. Πρόκειται δηλ. δι' ἀδερφομοῖρι περιερχόμενον εἰς τὴν μητέρα. Διὰ τὴν ἀντίθετον περίπτωσιν κλήρου, περιερχομένου εἰς τὸν σύζυγον συνεπεῖα διανομῆς κτηματικῆς περιουσίας τῆς θανούσης μητρός, δὲν ὑπάρχει ἀνάλογος ὄρος.
- Ἐνεμος (ὁ) εἰς τὴν κοινὴν ὁμιλίαν, λαμβάνεται εἰς τὴν αὐτὴν ἔννοιαν μὲ τὴν τοῦ ἐπιστημονικοῦ ὀρισμοῦ (ἄηρ ἐν κινήσει) μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἡ κοινὴ χρῆσις δὲν κάμνει καμμίαν διάκρισιν μεταξὺ τῶν ἐννοιῶν ἄνεμος καὶ ἄηρ: «φυσάει δυνατὸς ἀέρας». — «Μᾶς ἐσήκωνε ὁ ἄνεμος». — «Μοῦ σήκωσε ὁ ἀέρας τὰ φουστάνια». — «Ἐβαλε ἀέρα» λέγουσιν οἱ ναυτικοί. Ἐπίσης «ὦρα καλὴ στὴ πρύμνη σου κι' ἀέρα στὰ πανιά σου». Παροιμ. φράσις ἐν Κρήτῃ «σὰν ἀχινόποδα ἔκαμεν ὁ ἄνεμος τὴν κεφαλὴν σοι».
- Ἐνεμογάμης ὀνομάζεται ἀρπακτικόν τι πτηνὸν εἰς τὰς Κυκλάδας διότι πιστεύεται ὅτι ὀχεύεται ἐν πτήσει.
- Ἐνεμογκάστρι, ἡ ψευδὴς ἐγκυροσύνη.
- Παροιμία· «ἄνεμομαζώματα, διαβολοσκορπίσματα».
- Ἐνεμαζωξιάρης, ὁ περισυλλεγὴς ἀπὸ τὸν δρόμον, ὁ παράσιτος.
- Ἐνεμίδα, τὸ λεπτότερον ὑλικὸν τοῦ ἀχύρου, τὸ ὑπὸ τοῦ ἀνέμου παρασυρόμενον (Θεσσαλία) τὸ ἐν Ἠπείρῳ *χνούμι*. (βλ. λ.).
- Ἐνεμῶτια, κοινότης ἐν Μυτιλήνῃ, ἐπὶ ὑψώματος κειμένη καὶ ἐκτεθειμένη εἰς σφοδροὺς ἀνέμους.
- Ἐνεμοκούλουμα (τὰ) καλοῦνται ἐν Κεφαλληνίᾳ αἱ θῖνες καὶ κατὰ παρομοίωσιν, οἱ σωροὶ χώματος οἱ σχηματιζόμενοι ἀπὸ τὴν ἐσκαφὴν τῶν ἀμπέλων.
- Ἐνεμοσοῦρι, σωρὸς χιόνος σχηματισθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀνέμου.
- Ἐνεμοσέρνω (ἀπρ.) — «τ' ἄνεμοσοῦρισε καὶ τὸ ἴφριακε β' νό».
- Ἐνεμοδέρνω, παραδέρνω. Βλ. λαντζοδέρνω καὶ λαντζονιά.
- Ἐνεμόδαρτος, ὁ ἐκτεθειμένος εἰς τὸν ἄνεμον, ὁ προσήνεμος, βλ. ξάνεμος. Φράσις. «Στοὺς πέντε ἀνέμους» ὁ ἐκτεθειμένος εἰς κάθε κίνδυνον, ὁ ἀπροστάτευτος. Καὶ ὁ δημοτικὸς στίχος:

Τὸ δέντρο πού 'ναι στὸ βουνό, κάθε ἄνεμος τ' ὀρίζει.

Κατάρτα: «κατ' ἀνέμου!»

Ἐγβοίς: «πᾶς στὸν ἄνεμο;» — «ἄμε στὸν ἄνεμο».

Διάφορα σύνθετα: ἄνεμοζάλη, ἄνεμοδόουρα, ἄνεμοστρόφιλας, ἄνεμόμυλος, ἄνεμόσκαλα κλπ.

ἀνεμοκυκλώνω=φυσώ ἀπό όλες τις μεριές. Καὶ ἀνεμοκύκλωμα, ταυτόσημον πρὸς τὸ ἀνεμοστρόφιλας.

Ἀνήβουλα, ἀκουσίως (ἐπίρ.)

Ἀνήφορος, ἢ πρὸς τὰ ἄνω πορεία, ἐν Κρήτῃ τὸ ἀναβόλεμα. Τόπος (ράχις, βουνοπλαγιά) ἔχων κλίσιν ἐλαφρὰν ἢ ἰσχυράν, προκειμένου νὰ τὸν ἀναβῆ τις. Ἐπὶ λίαν ἰσχυρᾶς κλίσεως γαϊδουροιοτὸς ἀνήφορος ἢ γαϊδουροσπήφορος ἢ ἀπλῶς γαῖδαρος. Ἐντεῦθεν τοπων. ὅπως Γαϊδουρόραχη (Γρεβενίτι) «πολὺ κοφτὸς ἀνήφορος, δὲ φτουράει. Περπατεῖς, περπατεῖς καὶ δὲ σώνεται». Ἀλλαγοῦ, Γαῖγαρος, Γαϊδουρονήσι κλπ. χωρὶς νὰ ἔχουν καμμίαν σχέσιν πρὸς τὸ ὁμώνυμον ζῶον. Ἄντ. κατήφορος. βλ. λ.

Παρ. «Ἐτοῦτος ὁ ἀνήφορος κατήφορο θὰ φέρη». Ἐν Κρήτῃ: «ἔτοῦτο τ' ἀναβόλεμα θὰ φέρη καὶ τὸ χύτη». Ἐν Κρήτῃ ἐπίσης ἀνηφορᾶς (ὁ) ὁ κάπνο-δόχος.

Ἀντάρα (ἢ) ὀμίγλη. Ἐπὶ καιροκαιρίας εἶναι προμήνυμα τροπῆς τοῦ καιροῦ πρὸς βροχερόν. Ἐν καιρῷ βροχῆς καλύπτει συνήθως τὰς βουνοκορφάς, σημεῖον διὲν ἐξακολουθεῖ ἢ πτώσις τῆς θερμοκρασίας. Ὑπὸ θερμοῦν καιρόν, ἢ ἀντάρα σχηματίζεται χαμηλά, ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας πεδιάδων, κοιλάδων ἢ κλειστῶν ὄροπεδίων. Μὲ τὴν ὑψωσιν τοῦ ἡλίου ὑπεράνω τοῦ ὀρίζοντος, ἀνυψοῦνται καὶ αὕτη καθισταμένη ὀλιγώτερον πυκνὴ μέχρι διαλύσεως. Ἀναλόγως τῆς ἐποχῆς καὶ τῆς θέσεως ἢ σχηματισμοῦ τῆς ἀντάρας οἱ κάτοικοι προμαντεύονται τὴν ἐξέλιξιν τοῦ καιροῦ. Συγχοιτάτη εἶναι ἢ ἀντάρα εἰς τὸν δίαυλον τῶν Ἰωαννίνων.

Μιφ. ὀμίγλη μαρουίτης ἐξ ἐκχυροσκοροτήσεων:

«νὰ κατακάτση ὁ κουρνοιοτὸς νὰ σηκωθῆ ἢ ἀντάρα».

Λέγεται ἐπίσης καὶ καταχνιά καὶ πάχνη:

Παρακαλῶ Σε, Κύριε, πάρε τὴν καταχνιά σου
πάρε τὴν πάχνη ἀπ' τὸ βουνό, τοῦ κάμπου τὴν ἀντάρα.

Ὅταν νέφος ὀμίγλης κάθειται ἐπὶ κορυφῆς βουνοῦ, ἐνῶ ὁ οὐρανὸς πέριξ εἶναι εὐδιος, λέγεται κατσούλα. ρ. ἀνταριάζει (ἀπο.) πέφτει ἀντάρα.

Ἀντί (τὸ) ἐξάρτημα τοῦ ἀργαλειοῦ. Φρ. «ἔγινα ἀντί», ἐφούσκωσα, ἐπρήστηκα: «τὸ στομάχι ἔγινε μου ἀντί» (ἀπὸ τὴν πολυφαγία)

Ἀντίκλαρο (τί) φυτὸ ποῦ φυτρώνει ἐπάνω σὲ ἄλλο φυτὸ. Λέγεται καὶ πανω-δέντρο. Δυνατὸν σπὸρος οἰουδήποτε φυτοῦ νὰ φυτρώσῃ εἰς φυτόχωμα εὐρισκόμενον εἰς τὸ διχάλωμα μεγάλου δένδρου καὶ νὰ δώσῃ ἓνα βλαστάρι. Εἰς τὸ ἀντίκλαρον τοῦτο ἀποδίδονται μαγικαὶ ἰδιότητες. Ὁ ἀντιληφθεὶς ἀντίκλαρον σπεύδει νὰ τὸ κόψῃ μὲ μυρίας προφυλάξεις καὶ τὸ διατηρεῖ εἰς κρυφὸν μέρος διὰ τὴν ἐν καιρῷ χρησιμοποίησιν του. Φυτὰ, παρασιτοῦντα φύσει ἐπὶ ἄλλων δένδρων, ὅπως ὁ μελᾶς (βλ. λ.) ἐπὶ Ἐλάτου, ἢ ὁ ἰξὸς (βλ. λ.) ἐπὶ τῆς Δρυὸς ἢ ἄλλων δένδρων, δὲν εἶναι ἀντίκλαρα.

Ἀντικειάζω, ἀγναντεύω, ἐπισκοπῶ. Καὶ ἐπρ. ἀντικειαστά.

Ἀντίλαλος καὶ ἀντιβούισμα. βλ. ἀχὸς.

Ἀντροπατῶ ἐνηλικιοῦμαι.

Ἀνύπλητος ἀπλutos, ἀνικτος. Συνήθης περίπτωσις ὅταν τὸ σαποῦνι εἶναι εἶδος πολυτελείας.

Ἀνώπλαγο (τὸ) τὸ ἐπάνω, τὸ ὑψηλότερον πλάγι βουνοῦ.

Ἀξεχέρσωτος, ὁ μὴ ἐκχερσωθεὶς, ὁ ἀκαλλιέργητος, ὁ ἐν ἀγραναπαύσει τόπος ὁ ὁποῖος καλύπτεται σὺν τῷ χρόνῳ ἀπὸ ἀγρία φυτὰ. (βλ. ξυλώνω).

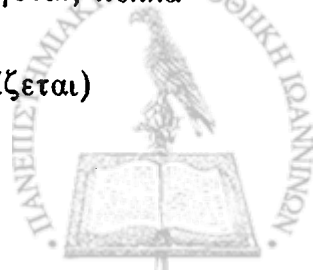
Ἀπ' ἀνάγερρα ἐπιρρηματικὴ ἐκφραση, ἀπογυρίζοντας, φέρνοντας γύρω: «τρα-

βάω τῇ γιδόστρατα πού, ἀπ' ἀνάγερι μιᾶς ραχούλας, μὲ φέρνει ἴσια στοὺς βλάχους» ἀναγυρίζω, περιτρέχω, καὶ ἀναγυριστικός, ὁ διαφορούμενος: «λόγια ἀναγυριστικά».

- Ἐπάντι (τὸ) μέρος προφυλαγμένο, ἀπαντημένο, ὑπὸ προστασίαν ἢ ἀπαγόρευσιν (ἐναντίον τῆς βοσκήσεως, ὑλοτομίας, κλαδονομῆς κλπ.). Καὶ ρ. ἀπαντεύω.
- Ἐπόγωνος, ὁ ὑπήνεμος, ὁ παράμερος, ὁ κείμενος ὑπὸ τὴν προστασίαν γωνίας σχηματιζομένης ὑπὸ δύο ἀντειρίδων· ἀπόγωνα μαντριά, προφυλαγμένα. Καὶ ἐπιρρηματικῶς, ἀπόγωνα. Συνών. ἀπάγγειο, ἀπαγγάκι.
- Ἐπόκοτα (ἐπιρ.) τολμηρῶς. Καὶ ρ. ἀποκοτῶ, τολμῶ, ριψοκινδυνεύω.
- Ἐποκουρᾶ (ἡ) ὑπόλειμμα ὑλοτομίας ἢ φωτιᾶς. 2) τὸ κάτω ἄχρηστον τμήμα ὑλοτομηθέντος κορμοῦ. ἄλλως καὶ μόσχι (βλ. λ.) «πανώστρατα καὶ κατώστρατα ὁ τόπος ἦταν γεμάτος ἀποκουρές».
- Ἐπολογύρα, ἐλιγμός δρόμου, κορδέλλα ἢ πέταλον.
- Ἐπόνυχτα (ἐπιρ/κῶς), νυχτούλια - νυχτούλια· τελειώνοντας ἢ νύχτα—πρὶν ἀρχίσουν τὰ ξημερώματα.
- Ἐπόφωνος (ὁ) φωνὴ ἀπὸ βαθειᾶ (ὄχι ἠχώ), ὡς ἀπὸ τὸ βάθος σπηλαίου, βαράθρου κλπ. «σὰ νὰ ἔβγαينه ἕνας ἀπόφωνος μέσα ἀπὸ τὸν νταῦκο». (βλ. λ.).
- Ἐραδαριά (ἡ) σειρᾶ, παράταξις, στή γραμμὴ: «ἀραδαριές - ἀραδαριές εἶταν τὰ ἔλατα...».
- Ἐράδιαση, συγκοινωνία, κυκλοφορία. Καὶ ἀραδίζω, κυκλοφορῶ: «ἀπὸ τοῦτον τὸν διάσελο ἀραδίζουν οἱ σαπανίσιοι». (βλ. λ.).
- Ἐργιλές (ὁ) ἀγέλη ἵπποειδῶν. βλ. Βαλμάς.
- Ἐρεντεύω, σπεύδω, τρέχω· «βλέπω κάποιον ποὺ ἀρεντεύει ἀπὸ πέρα. Κλῆσις, παρόρμησις: - «ἀρέντα! ἀρέντα!»
- Ἐριά, δρυς ἢ ἀρία *Quercus ilex* L. Ἀπαντᾶ καὶ ἄρι, ἀρεοῦδι, ρεοῦδι. Πολλαχοῦ τοπωνύμια· θέσις ἐν τῇ περιοχῇ κοιν. Ἐσχῶρου Θεσπρωτίας.
- Ἐρκᾶς (ὁ) μετωπικὸς σωρὸς κατεβασιάς χειμάρρου, σχηματίζων φράγμα. «Τὸ ρέμα (δηλ. ἡ ροὴ τοῦ ὕδατος) δὲν πάει ὄλο τῇ μέσῃ. Δὲν τ' ἀφήνει ὁ ἀρκᾶς ἀπὸ τίς πέτρες, ὅπως τίς σαρώνει (συσσωρεύει) ἢ κατεβασιά, πὸτ' ἐδῶ καὶ πὸτ' ἐκεῖ».
- Ἐρμένοι (οἱ) καὶ ἀρμένι (τὸ) εἶδος λευκοκιτρίνων μαργαριτῶν ὁμοίων πρὸς τὸ ἄνθος τοῦ χαμαιμήλου, πλὴν ὀλίγον μεγαλύτερου μεγέθους. Πιθανῶς τὸ Ἡράνθεμον τὸ ὄρεινόν. Λέγονται καὶ ἀρμίρες.
- Ἐρνάρι (τὸ) ἀπλοῦν ξυλουργικὸν ἐργαλεῖον, ἄλλως καὶ ξυλοφάϊ χρησιμοποιούμενον εἰς ἐλαφρὸν (ἐπιφανειακὸν) πλάνισμα ἢ λιμάρισμα τοῦ ξύλου.
- Ἐρνί (τὸ) μὴ εἰσέτι χρονησαν πρόβατον· τὸ ἀριγέννητον, ἀρνάκι. Μετὰ τὸ πρῶτον ἔτος καὶ μέχρι τοῦ τρίτου ζυγοῦρι. Μετὰ τὸ τρίτον, πρόβατον, προβατίνα. Τὸ ἄρρεν, κρυάρι. Τὸ τριετὲς πρόβατον λέγεται καὶ μιλιόρι.
- Ἐρνομάντρι (τὸ) μαντρεῖ τῶν προβάτων.
- Ἐρτος (ὁ)=ὁ Ἀραχθος ἐν Εὐρυτανίᾳ.
- Ἐσβος καὶ ἀσβός, τὸ μικρὸν θηλαστικὸν ἀσπάλαξ. Ἐν Κρήτῃ ἄρκαλος.
- Ἐσφάκα τὸ θαμνωδὲς φυτὸν *Flomis fruticosa*. Θέσις καὶ κοινότης παρὰ τὰ Ἰωάννινα.
- Ἐσφακαριά ἔκτασις καλυπτομένη ἀπὸ ἀσφάκας· τιν. ἐν τῇ κοινότητι Ἐσχῶρου Θεσπρωτίας.
- Ἐχαμνός, ἐπὶ ἐδάφους, λεπτόγαιον, ἀδύνατον, πιωχόν.
- Ἐχός, ἡ ἀντίχησις. Καὶ ἀχῶ, ἀχολογῶ = ἀντηχῶ. Καὶ ἀχολαλῶ. «οἱ λόγγοι ἀχολαλοῦσαν», «τίν' ὁ ἀχός π' ἀκούγεται;» «ἀχός βιρὺς ἀκούγεται, πολλὰ ντουφέκια πέφτουν». (δημοτ.).

(Συνεχίζεται)

ΝΙΚΟΥ ΧΡ. ΤΣΑΚΑ

ΠΑΡΓΑ-ΣΤΕΡΙΑ*

(Λ Ε Ξ Ι Λ Ο Γ Ι Ο Ν)

Α' Βραβείον τῆς ἐν Ἀθήναις Γλωσσικῆς Ἑταιρείας

μαργώνω (ρ)=μουδιάζω, ἀποχαυνοῦμαι, διστάζω. πρβλ. «μάργωσα ἀπὸ τὸ κρύο», «σὺν εἶδε τὸ λύκο μάργωσε», «μάργωσα καὶ δὲν ἤξαιρα τί νὰ κάνω» Ἄλλ. λ. μαργωμένος (δ), μάργωμα (τό), μαργωμάρα (ἦ).

μαρινάτο (τδ)=τρόπος παρασκευῆς κρέατος κατὰ τὸν ὁποῖο, μετὰ τὸ ψήσιμο, «σβύνεται» (σαντίζεται) μὲ κρασί ἢ ξίδι. (Στὴν Ἴτ. marinato=παστός, διατηρημένος σὲ ἀρμύρα (acqua marina).

μάρκα (ἦ)=Ἴτ. λ. σῆμα, ἔμβλημα, εἶδος. [ἔξυπνος ἄνθρωπος.

μαρκάλαω (ρ)=ἐπὶ συνουσιασμοῦ ζώων. μαρκαλισμένος (δ), μαρκάλα (ἦ), μαρκαλιάρης (δ)=τράγος π.χ. καλῆς ράτσας.

μαρκάρω (ρ)=Ἴτ. λ. βάζω μάρκα (βλ. λ.) πχ. «μαρκάρω τίς ἐλῆξ (βάζω μὲ μπογιὰ τὰ ἀρχικά μου)», «μαρκάρω τὰ ζῶα (μὲ καυτὸ σίδηρο)» κ.λ.π. μαρκαδόρος (δ)=ὁ ἐκτελῶν τὸ μαρκάρισμα καὶ τὸ ὄργανο μαρκαρίσματος.

μαρκίζα (ἦ)=προέκταση τσιμεντένιας ταράτσας γιὰ προστασία τοῦ κτιρίου (καὶ κυρίως τῆς εἰσόδου) ἀπὸ τὴ βροχή.

Μάρκος ἢ Μαρία=ἡ μία ἢ ἡ ἄλλη ὄψη τοῦ νομίσματος κατὰ τὸ στρίψιμο γιὰ ἐπιλογή στὰ παιχνίδια. Μάρκος=τὸ κεφάλι ἢ κορῶνα καὶ Μαρία=τὰ γράμματα. Πρέπει νὰ ἀναζητηθῇ στὴν Βενετσιάνικη ἐποχὴ ὅπου πιθανῶς νομίσματα τῆς Γαλ. Δημοκρατίας εἶχαν τὸ κεφάλι τοῦ Ἁγίου Μάρκου.

μαρκοῦτσι (τδ)=τουρκ. λ. τὸ ἐπιστόμιο τοῦ ναργιλέ. [μικρὸ κομμάτι ξύλου] τὸ πέος.

μαρμάρα (ἦ)=στεῖρα προβατίνα ἢ γίδα.

μαρόνι (τδ) (Ἴτ. λ. marone)=κάστανο πρβ. «κάστανα μαρόνια, α, α,».

μάρσα (ἦ)=ἐμβατήριο, μάρς.

μαρτάνος (δ) ἐπιθ=μαρτιάτικος, κυρίως στὸ χαρακτηρισμὸ τοῦ καιροῦ ὄστρια (ὄστρια μαρτάνα=μαρτιάτικη).

μασιαλά (πρόφ. μαχιαλά)=ἐπιφ. μπράβο. πρβλ. «μασιαλά λεβέντης», «φτου! μασιαλά (νὰ μὴ βασκαθῆς)». Τουρκ. λ.

μασκάλη (ἦ)=μασχάλη. παραμάσκαλα (ἐπίρρ.) ὑπὸ μάλης.

μάσκουλο (τδ) Ἴτ. λ. εἶδος παλαιοῦ μικροῦ κανονιοῦ.

μασκοφέμινο (τδ)=σερνοκοθήλυκο. Ἐυλουργικὸς ὄρος γιὰ ἐργαλεῖα σὲ δυὸ κομμάτια ποὺ μπαίνει τὸ ἓνα στ' ἄλλο (Ἴτ. maschio +femino).

*μασλάτι (τδ)=τουρκ. λ. ὑπόθεσι.

μασοῦλι (τδ)=προϊόντα κτηνοτροφικὰ [τὸ σύνολο τῶν προϊόντων ποὺ προκύπτουν ἀπὸ μιὰ σεμπριά.

μασοῦρι (τδ)=ράμμα ἢ σπάγγος περιτυλιγμένος [δυναμίτης.

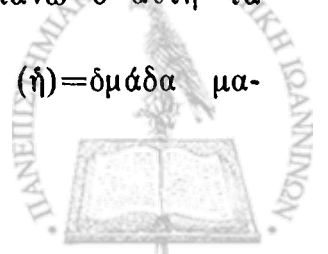
μασσάτι (τδ)=τουρκ. λ. στρογγυλὴ ἢ πεπλατυσμένη ἀτσάλινη βέργα μὲ χεροῦλι ποὺ οἱ χασάπηδες χρησιμοποιοῦν γιὰ νὰ «πιάνουν» (τροχιζοῦν) τὰ μαχαίρια, χαντζάρια. Πρβλ. «πιάσε μου λίγο τὸ μαχαίρι στὸ μασσάτι γιὰτὶ στόμωσε» (ξετροχίστηκε).

μαστέλλα (ἦ) καὶ μαστέλλο (τδ)=μικρὸ ξύλινο ἢ τσίγκινο δοχεῖο γιὰ τὸ πλύσιμο τῶν ρούχων, μεταφορὰ νεροῦ ἢ καθάρισμα τοῦ πατώματος.

μαστελλάταβλαῖταβλομαστέλλα (ἦ)=σανίδωμα μὲ λούκια (βλ. λ.), ποὺ τοποθετεῖ ἢ νοικοκυρὰ στὴ μαστέλλα γιὰ νὰ τρίβῃ πάνω σ' αὐτὴ τὰ ρούχα.

μαστοράντζα (ἦ)=ὀμάδα μα-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγ. τόμου, σελ. 205.

στόρων. Είρων. πονηρός, καταφεριζής. Πρβλ. «είσαι μαστοράντζα πρώτης».

μ α σ τ ρ α π ᾶ ς (δ)=τουρκ. λ. πήλινο ἢ μεταλλίνο ἐπιτραπέζιο δοχείο με χεροῦ-λι γιὰ νερὸ ἢ κρασί. Πρβλ.

«νῦχα νεράντζι νᾶριχνα
στο πέρα παρεθύρι
νὰ τσάκιζα τὸ μαστραπᾶ
ποῦχει τὸ καριοφύλλι».

*μ α σ τ ρ ᾶ φ ι (τὸ)=τουρκ. λ. σπατά-λη, καταστροφῆ.

μ ᾶ σ τ ρ ο —=πρῶτο συνθετικὸ πολ-λῶν λέξεων καὶ ὀνομάτων γιὰ ἀνθρώπους ποὺ διαπρέπουν στὴν τέχνη τους μαστρο-Κώστας, μαστρο-Θανάσης κλο. (Ἴτ. ma-stro).

*μ ᾶ τ α μ =τουρκ. λ. ἐπειδή, γιὰ τὸν λόγο ὅτι.

μ α τ α ρ ᾶ ς (δ)=τενεκεδένιο δοχείο με σκοινὶ γιὰ κράτημα με τὸ ὁποῖο μετα-φέρουν οἱ κτηνοτρόφοι τὸ γάλα, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴ μεταφορὰ ἄλλων ὑγρῶν χρησιμο-ποιούμενο.

μ ᾶ τ ι (τὸ): βλ. ἀβασκανία.

μ α τ ι κ ᾶ π ι (τὸ)=ξύλουργικὸ ἐργα-λεῖο γιὰ ἀνοιγμα τρυπῶν (ἀλλ. ἀρίδα (ἦ)).

μ ᾶ τ ι σ ι καὶ μ α τ ι σ ι ᾶ (ἦ) καὶ μ ᾶ-τισμα (τὸ)=ἡ ἐπιμήκυνσι ἐνδὸς σκοινοῦ, ξύλου κ.λ.π. με προσθήκη τοῦ ἰδίου εἴδους καὶ με κόμπο, δέσιμο ἢ κάρφωμα. Ρ. μα-τίζω, ματισμένος (δ).

μ α τ ὀ κ λ α ρ ο (τὸ)=βλεφαρίδα (τσι-νουρο (τὸ)).

μ α τ σ α λ ᾶ ω (ρ)=μασῶ. —lās,—λά-ει,—lāme,—lāte,—lāne. Παρατ. ἐματσάλα Μέλλ. θὰ ματσαλάω, ἀδρ. ἐματσάλησα. ματσαλι(σ)μένος (δ), μάτσολο (τὸ)=ἀπομα-σήματα. πρβλ. «τῶκανε μάτσαλα».

μ ᾶ τ σ ο (τὸ)=Ἴταλ. λ. mazzo δεσμί-δα ὁμοειδῶν πραγμάτων. πρβλ. «μένω ὑπό-χρεος μ' ἓνα μάτσο ρεπάνια».

μ α τ σ ὀ λ α (ἦ)=Ἴτ. λ. mazulo (Ἄλ-λιῶς ξυλόσφυρο (τὸ) μεγάλο σφυρὶ ἀπὸ ἀγριόξυλο ποὺ χρησιμοποιοῦν οἱ καλαφά-τες, τενεκετζήδες, βαρελάδες, κ.ἄ.

μ α τ σ ο ῦ κ ι (τὸ)=ραβδί. πρβλ. «τοῦ-φερε μὴ με τὸ ματσούκι καὶ τοῦ ἀνοιξε τὸ κεφάλι».

μ α τ σ ο υ μ ᾶ ν α (ἦ)=ἔξυπνη, πεπει-ραμένη γυναῖκα, ποὺ δὲν γελιέται.

μ α υ λ ᾶ ω (ρ)=προσεκλύω με φωνὲς ἢ φαί ἓνα ζῶο. Πρβλ. «μαύλα (καὶ μαύλι-σε) τσι προβατίνες νὰ τὶς ταῖσουμε».

μ α υ ρ ο γ ᾶ ν ι (τὸ) καὶ μαυρογάνα (ἦ)=ρίζι τοῦ ὁποῖου τὸ ἐσωτερικὸ εἶναι ἄσπρο ἐνῶ τὸ τσιλίκι του (βλ. λ.) εἶναι μαῦρο.

μ α φ ῖ σ ι α (τὰ) μόνο στὸν πληθ.)= ὅ,τι καὶ ξεροτήγανα (βλ. λ.).

μ α χ α λ ᾶ ς (δ)=τουρκ. λ. συνοικία, οἰκισμός-

*μ α χ μ ο υ ν τ ι ἔ ς (δ)=χρυσὸ τουρ-κικὸ νόμισμα ποὺ κόπηκε ἐπὶ σουλτάνου Μαχμούτ.

μ α χ μ ο υ ρ λ ἦ ς (δ)=τουρκ. λ. ἀγου-ροξυπνημένος.

*μ α χ τ ο ῦ (τὸ)=ἐπιχορήγησι. (τουρκ. λέξις).

*μ ε ζ ᾶ τ ι (τὸ)=τουρκ. λ. ἐκπλειστη-ριασμός, δημοπρασία, πλειοδοσία. πρβλ. «τῶβγαλε στὸ μεζᾶτι».

μ ε ζ ἔ ς (δ)=τουρκ. λ. ὄρεχτικὸ φαγη-τὸ ποὺ «τραβάει» (ἀνοίγει ὄρεξι) γιὰ πι-οτό. [δοκιμὴ ἀπὸ ἓνα φαγητό. πρβλ. «εἶχα-με καλὸ μεζέ», «φέρε μου κι' ἐμένα ἓνα μεζέ νὰ ἰδῶ τί σκέδιο πρᾶμα εἶναι». μεζε-(κ)λίκι (τό).

μ ε ζ ἦ =ἐπίρρημα, με κόπο, μεγάλη δυ-σκολία, προσπάθεια. πρβλ. «μεζῆ τῶφερα», «μεζῆ τὸν κατάφερα», «μεζῆ τὰ φέρνω γύρα».

μ ε ζ ο ῦ ρ α (ἦ)=Ἴτ. λ. misura τὸ μέτρο τῶν ραφτάδων [σταθερὴ μονάδα γιὰ τὴ μέτρηση ὑλικῶν πρβλ. «δύο μεζοῦ-ρες μαρουτί καὶ πέντε σκάγια».

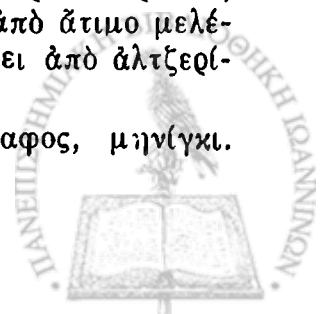
*μ ε ἰ μ ο υ ρ ι ἔ τ ι (τὸ)=τουρκ. λ. τί-τλος ἀξίωμα.

μ ε ἰ ν τ ᾶ ν ι (τὸ)=τουρκ. λ. πλατεία, περίβλεπτη θέσι, σημείο. Πρβλ. «δὲν ἔχει τακάτι νὰ βγῆ στὸ μεϊντάνι», «τοῦ βγά-λανε τ' ἄπλυτα στὸ μεϊντάνι».

μ ε λ ε τ ᾶ ω (ρ)=κάνω μνεία, μιλῶ γιὰ κάποιον, κάτι. Πρβλ. «καλομελέτα κι' ἔρχεται», «μὴ μελετᾶς τὸ σατανᾶ».

μ ε (ἦ ι) λ ἔ τ ι (τὸ)=τουρκ. λ. ράτσα, λαός, φυλὴ Πρβλ. «εἶναι ἀπὸ ἄτιμο μελέ-τι», «τὸ μελέτι τους κρατάει ἀπὸ ἀλιτζερ-λίου».

μ ε λ ῖ γ κ ι (τὸ)=κρόταφος, μηνίγκι.

μελιγκίτης (δ)=μηνιγγίτης. Πρβλ. «μοῦ φύγαν τὰ μελίγκια ἀπ' τὸν πόνο».

μελιμάγκα καὶ μερομάγκα (ή)
=μούρη δηλητηριώδης ἀράχνη. Πρβλ.
«Μπά, πὸν νὰ σὲ φᾶνε οἱ μελιμάγκες».

μελισσοτάβανο (τὸ)=χόρτο εὐ-
οσμο μετὸ ὁποῖο συγκεντρώνουν τὰ δια-
σκορπισμένα μελίτσια.

μελοῦδι (τὸ)=δ μυελὸς τῶν ὀστέων.

*μεμούρης (δ)=τουρκ. λ. ὑπάλ-
ληλος, γραφιάς Πρβλ. «μπελεντιέ μεμού-
ρης» (γραμμ. Δήμου).

*μεντάτι (τὸ)=τουρκ. λ. βοήθεια,
ἐνίσχυσι.

με(ήι)ντενούτα (ή)= πόρνη
σπιτωμένη.

μεντρεσσές (δ)=τουρκ. λ. στρό-
φιγκα παραθυριοῦ, πόρτας, ντουλαπιού.
[*ἱεροδιδασκαλεῖο τουρκικό.

μεράκι (τὸ)=τουρκ. λ. καημός, πά-
θος, ἔντρονη ἐπιθυμία, ἐρωτικὸς πόθος.
*Ἄλλ. λ. μερακλῆς (δ), μερακιάζω—ομαι
(ρ), μερακλαντάν (ἐπίρρ.) μερικιασμένος,
μερακλωμένος (δ).

μεροδικὸ καὶ μεροτικὸ (τὸ)=με-
ρίδιο.

μερεμέτι (τὸ)=τουρκ. λ. μικροεπι-
σκευή. [σουλτάν μερεμέτι=γερὸ ξυλοκόπη-
μα. *Ἄλλ. λ. μερεμετίζω (δ) μερεμέτης (δ).

μεριά (ή)=μέρος, τοποθεσία, πλευ-
ρὰ [—ριά (τὰ)=οἱ πισινοί.

μεροδοῦλι (τὸ) μεριάτικο (τὸ)=
κέρδος, ἀμοιβή ἀπὸ τὴν ἰργασία μιᾶς ἡμέ-
ρας. πρβλ. «μεροδοῦλι, μεροφάϊ».

μεροτσανι (τὸ)=μελιτζανι (τὸ χρῶ-
μα τῆς μελιτζάνας).

*μεροτσάρης (δ) τουρκ. λ. κεντη-
τῆς τῶν παλαιῶν φορεσιῶν.

*μερχαμετλής (δ)=τουρκ. λ. πο-
λυεὔπλαχνος (δ Θεός, δ Σουλτᾶνος).

*μερχέμι (τὸ)=τουρκ. λ. ἐπιθυμία,
πόθος.

μερχαμπᾶ=χαιρετισμὸς τουρκικὸς
=καλημέρα. Οἱ Τοῦρκοι τῆς Πάργας, τὸ
πρωτὶ πὸν πρωτοπήγαιναν στὸν καφενὲ χαι-
ρετοῦσαν «μερχαμπᾶ καὶ καλημέρα σας»
(πρῶτα τοὺς πιστοὺς καὶ μετὰ τοὺς ἀπί-
στους).

*μερχούμης (δ)=τουρκ. λ. πεθα-
μένος, μακαρίτης.

μεσάλι (τὸ)=τουρκ. λ. πετσέτα τοῦ
φαγητοῦ ἀλλὰ καὶ τραπεζομάντηλο.

μεσίβι (τὸ)=τὸ δερμάτινο μέρος
τῆς στρωματιᾶς (βλ. λ.) στὰ σαμάρι.

μεσολοῦρι (τὸ)=τριῆμα τοῦ μπρο-
στινοῦ μέρους τοῦ σφαχτοῦ (περιλαμβάνει
κομμάτι ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸ τῶν πλευρῶν
μέχρι τὸ σβέρο).

μετάνοια (ή) (πρόφ. μετάγνοια)=
γονυκλισία, ἀλλαγὴ γνώμης, ιδέας.

μετερίζι (τὸ)=πολεμιστρα, πρόχω-
μα, ἔπαλξι φρουρίου. Πρβλ. «ἄν σου βα-
στάη ἔβγα στὸ μετερίζι».

*μετζητιές (δ)=τουρκ. νόμισμα
ἐπὶ σουλτάνου Μετζήτ. μετζητι (τὸ).

μέτζο (τὸ)=Ἴτ. λ. mezzo ἥμισυ.
φρ. «μέτζο—μέτζο»=ἀπὸ μισά - μισά.

*μετζολχανές (δ)=διοικητήριο,
μέγαρο.

*μεχάσι (τὸ) (πρόφ. μεχάχι)=μι-
σθός. (τουρκ. λ.).

*μεχλιόλης (δ)=τουρκ. λ. δεσμευ-
μένος, κατασχεμένος.

*μεχτέπι (τὸ)=τουρκ. λ. σχολεῖο.
μήδε, μηδέ, μάϊδε, μούδε=
ἐναντιωματικὸς σύνδεσμος.

μήνα=ἐρωτημ. σύνδ. πρβλ. «μήνα
ξαίρω κι' ἐγώ», μήνα ττύπες καὶ σὺ τίπο-
τες;».

μηνάω (ρ)=μηνῶ, στέλνω εἶδησι.

μιζέρι (ή)=Ἴτ. λ. miseria ἀθλι-
ότης, φτώχεια, κακομοιριά. μίζερος (δ)=
σχολαστικὸς, τσιγκούνης, παράξενος καὶ
μίντζερος (δ).

μιλιοῦνι (τὸ)=πολλὲς χιλιάδες (Ἴτ.
λ. milione).

μιναρές (δ)=τουρκ. λ. ὁ ὀβελίσκος
τῶν μουσουλμ τζαμιῶν.

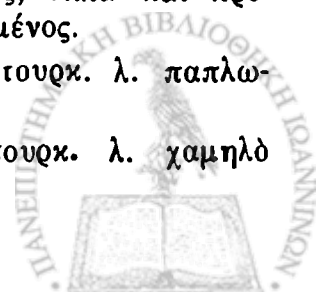
*μινασοῦπι (τὸ)=τουρκ. λ. τὸ
σωστό, τὸ δίκαιο.

μινέτο (τὸ)=Ἴτ. λ. minetto ἀνα-
νισμός. *Ἄλλ. λ. μινάρω (ρ), μινάρισμα
(τὸ).

*μινιστρατόρος καὶ *μινί-
στρος (δ)=Ἴτ. λ. ministro ὑπουργός,
μεγάλος πολιτ. τιτλοῦχος, ἀλλὰ καὶ πρε-
σβευτῆς ἢ καὶ ἀπεσταλμένος.

*μιντεράς (δ)=τουρκ. λ. παπλω-
ματᾶς.

μιντέρι (τὸ)=τουρκ. λ. χαμηλὸ

κάθισμα, γύρω στὸν τείχο ἑνὸς δωματίου ἢ κοντὰ σὲ τζάκι, στρωμένο μὲ παχειὰ στρωσίδια. καὶ μπάσι (τὸ).

μίντζα (ἡ)=Γαλλ. λ. mise μερίδιο ἀπὸ ὑποβοήθησι μιᾶς δουλειᾶς δωροδοκία.

*μιντζιλίσι (τὸ)=τουρκ. λ. συμβούλιο. Περβλ. «θᾶχουνε μιτζιλίσι στὸν ἴνταρὲ πού ἔχει φῶτα».

μικαλίδα (ἡ)=εἶδος ἀγριολάχανου
μισιακὸς (ὁ)=χιτῆμα ἢ κοπάδι πού δίνεται ἀπὸ τὸν ἰδιοκίτη στὸ σέμπρο (βλ. λ.) γιὰ καλλιέργεια ἢ φύλαξι ἐπὶ ὠρισμένο χρονικὸ διάστημα, μετὰ τὸ τέλος τοῦ ὁποῦ καὶ κάνουν μοιρασιά.

μισοδρομὶς=ἐπίρρ. στὸ μισὸ δρόμο. πρβλ. «μισοδρομὶς πάει ἢ ψυχὴ του» (μισοπεθαμένος).

μισοκούντουλος (ὁ)=ἐπίθ. τερατώδης στὴν ὄντι [-λο (τὸ)=τέρας. πρβλ. «βγήκε μισοκούντουλο γιὰτ' εἶχε πατέρα μαλεφραντζάρη».

μισότριβος (ὁ)=ἐπίθ. μεταχειρισμένος [-βη(ἡ)=γυναῖκα μεταχειρισμένη.

μισίνα (ἡ)=προβατίνα πού χωρίζουν τὰ χρώματά της στὴ μέση της (ἀπὸ τὴ μέση κι' ἀπάνω ἄσπρη καὶ ἀπὸ τὴ μέση καὶ κάτω κόκκινη ἢ ἀντιστροφῶς).

μοβόρος (ὁ)=(αἰ)μοβόρος.
μολέρνω καὶ μολάω (ρ)=ἀφήνω ἐγκαταλείπω, ἀπελευθερώνω.

μολογάω (ρ)=διηγοῦμαι περιγράφω Περβλ. «μολόγα μας ἀπὸ τὸ Σελιανίκι (Θεσσακῆ)». μολόγημα (τὸ)=διήγησι. «Δὲν μολογάω»=δὲν ἀξίζω.

μολοντοῦτο=ἐναντιωμ. σύνδεσμος.

μολύβι (τὸ) μόλυβδος καὶ μολυβδόκόντυλο.

μόμπιλο (τὸ)=ἐπιπλο, σκεῦος. μόμπιλα (τὰ)=οἰκοσκευῆ. Ἴτ. mobilia. ἀμομπιλάριστος (ὁ)=ἀνεπίπλωτος.

*μόνασίπι (τὸ)=τουρκ. λ. κατάλληλο.

μόναφίκης (ὁ)=ρουφιᾶνος, προδότης, ραδιοῦργος, διαβολεύς.

μόναφικία (τὰ)=ραδιουργίες, ρουφιανιές. Βάνω μοναφίκα, διαβάλλω.

μόνε=ἐναντ. σύνδ. πρβλ. «καλὰ αὐτὰ μόνε τοῦτα τὶ τὰ κάνουμε» «νὰ φύγης μόνε νὰ γυρίσης γλήγορα».

μονέδα (ἡ)=Ἴτ. λ. moneta νόμισμα.

μονιάζω (ρ)=ὀμονοῶ.

μονομάτης (ὁ)=λαδὸς φανταστικός, φανταστικοῦ κράτους τῆς Ἀσίας, μὲ χαρακτηριστικὸ ἓνα μάτι καὶ ἀκατάβλητη ἀντρεία. Τοὺς εἶχε δημιουργήσει ἡ ἀμάθεια καὶ ἀγραμματοσύνη τῶν ἐδῶ μουσουλμάνων. Πίστευαν ὅτι αὐτοὶ θὰ ἔσωναν τὴν Τουρκία ἀπὸ τὴν κατάρρευσι.

μονοστέφανος (ὁ)=αὐτὸς πού πεθαίνει ἄγαμος, διότι, κατὰ τὴ συνήθεια, ἔστω καὶ γέρος, θάβεται μὲ στεφάνι τοῦ γάμου. Σημ. Μὲ πρῶτο συνθετικὸ τὴν μονο—πολλὲς σύνθετες λέξεις π.χ. μονάντερο, =ὀλύκος. Μονόκλωνος, μονόχλωτος=ἀκοινώνητος κ.λ.π.

μόντε=στὴν ἐπίρρ. ἔκφρασι «ἂ μόντε (βλ. ἔτσι).

μόρα (ἡ)=ἐφιάλτης. Περβλ. «μόρα καὶ κατσίδα νὰ σὲ μάση».

μορόζος (ὁ)=Ἴτ. λ. ἐρωτευμένος. il ammore roso.

μοροφίνο (τὸ)=Χώρισμα δωματίων ἀπὸ σανίδια σοβατισμένα. Ἴτ. λ.

μοσχολίβανο (τὸ)=τὸ ἀρωματικὸ λιβάνι πού χρησιμοποιεῖται γιὰ τὶς γιορτὲς καὶ διακρινόμενο ἀπὸ τὸ νεκρολίβανο τῶν κηδεῖων.

μόσκος (ὁ)=ἄρωμα μόσχου. μωσκο—=πρῶτο συνθετ. μωσκοκάρυδο, μωσκοκάρφι (=γαρύφαλλο), μωσκοσάπουνο, μωσκοπουλάω (πουλάω σὲ καλὴ τιμὴ) μωσκοβολάω, μωσκοστάφυλλο, μωσκοναθρεμμένος κ.λ.π. κ.λ.π.

μόστρα (ἡ)=γιάλινη προθήκη γιὰ τὴν ἔκθεσι (καὶ προστασία) φαγωσίμων καὶ ἐμπορευμάτων. [δειγμα ἑνὸς εἶδους. Ἴτ. τὴν Ἴτ. mostra. Ἄλλ. λ. μοστράω (ρ)=ἐπιδεικνύω καὶ μοστράρομαι (μέσ.).

μού=Ἀλβ. λ. συγκρ. μόριο. Περβλ. «μὸν χωνευτικὸ νερὸ δὲν ἔχω ἰδῆ», «μὸν ἄχρηστος ἄνθρωπος δὲν ἔπεσε στὸ παζάρι».

*μούακερὲς (ὁ)=τουρκ. λ. διαδικασία.

*μούαλίμης (ὁ)=τουρκ. λ. καθηγητής.

*μούαμελὲς (ὁ)=κατάσχεσι. Μετφ.

ἐκδίκησι. πρβλ. «ποῦ θὰ μοῦ πᾶς θὰ σοῦ τὸν κἀνω τὸ μουαμελέ».

μ ο υ α μ π έ τ ι (τδ)=τουρκ. λ. συζή-
τησι διασκεδαστική, γιὰ νὰ περάσῃ ἡ ὄρα
Ἄλλ. λ. μουαμπετζω (ρ), μουαμπετλῆς
(δ)=εὐχάριστος ἐπιδέξιος σιτὴν κουβέντα
ἀλλὰ καὶ ἐπιρρηπῆς. Καὶ μουαμπετλιδι-
κος (δ).

*μ ο υ α ρ ε μ π έ ς (δ)=τουρκ. λ. πό-
λεμος.

*μ ο υ α χ κ ε μ έ ς (δ)=τουρκ. λ. δικα-
στήριο.

μ ο ύ δ α (ἦ)=τὸ ἐσωτερικὸ τῶν ἐσπε-
ριδοειδῶν ποῦ δὲν χρησιμεύει σὲ φαγητῶ,
(κίτρον, νφραντζιοῦ, φράπας, λεμονιοῦ).

*μ ο υ ζ ε β έ ρ η ς (δ)=τουρκ. λ. ἀπα-
τεώνας, δολοπλόκος, διαστροφεὺς τῆς ἀλη-
θείας.

*μ ο υ ζ ο υ τ ι έ ς (δ)=τουρκ. λ. ἀναγ-
γελία εὐχάριστου γεγονότος καὶ ἡ ἀμοιβή,
φιλοδώρημα ποῦ δίνει ὁ πληροφοροθηεὶς.
(συχαρήκια).

μ ο υ κ α έ τ η ς (ι)— — γίνομαι=έτοι-
μάζομαι, φροντίζω, προσπαθῶ. πρβλ. «ἅμα
γίνω μουκαέτης θὰ σοῦ στείλω» μουκαε-
τ(ι)λκι (τδ)=έτοιμασία.

μ ο υ κ α τ ᾱ ς (δ)=τουρκ. λ. περιφέ-
ρεια. |εἰδικὸς φόρος ποῦ ἴσχυε γιὰ τὸ τσι-
φλίκι τῆς Πάργας.

μ ο ύ κ ι α (ἦ)=μούχλα. (Ἴτ. λ. μου-
chio—α). Ἄλλ. λ. μουκιάζω (ρ), μουκιά-
ρης,—ρικός,—σμένος (δ, ἦ, τδ).

*μ ο υ λ α ί μ η ς (δ)=τουρκ. λ. μαλα-
κός, πρῶος καὶ μουλαίμικος (δ).

*μ ο υ λ ᾱ ς (δ)=τουρκ. λ. βαθμὸς τούρ-
κου ἱεροδικαστοῦ.

μ ο υ λ ι (τδ)=τὸ τελευταῖο τμήμα τοῦ
στομαχοῦ τῶν μηρυκαστικῶν πρὸς τὸ ἔν-
τερο (ἐχίνος), αὐτὸ ποῦ χρησιμεύει γιὰ τὸ
πήξιμο τοῦ τυριοῦ διὰν προέρχεται ἀπὸ
ἀρνιά τοῦ γάλατος.

μ ο υ λ ι α ζ έ μ η ς (δ)=τουρκ. βαθμ.
ἀνθυπασπιστής. |Ἐπίθ. Παργινῆς τουρκ.
οἰκογενείας.

*μ ο ύ λ κ ι (τδ)=τουρκ. λ. κτήμα, ἀ-
γροτική ἰδιοκτησία.

*μ ο υ λ τ ε ζ έ μ η ς (δ)=ἐνοικιαστῆς
διαφυλίων τελῶν ἢ ἄλλων δημοσίων φό-
ρων καὶ τελεσμάτων.

μ ο υ λ ώ ν ω (ρ)=μαζεύομαι, κρύβο-

μαι ἀπὸ φόβου. Ἄλλ. λ. μουλωμένος (δ),
μουλωχίτος (δ)=αὐτὸς ποῦ ἐνεργεῖ ὑπο-
γεῖως.

μ ο (υ) μ έ ν τ ο (τδ)=στιγμή, λεπτό.
Ἴτ. λ. momento.

*μ ο υ μ π α σ έ ρ η ς (δ)=τουρκ. λ. ἀγ-
γελιοφόρος.

μ ο υ ν ο ύ χ η ς (δ) = εὐνουχισμένος.
Ἄλλ. λ. μουνουχεύω (ρ), μουνουχεμένος
(δ), μουνουχι (τδ) πρβλ. «βρῆκα ἀρνὶ μου-
νουχι τετράπαχο».

μ ο ύ ν τ ζ α (ἦ)=βριστική χειρονομία
μὲ προτεταμένα ἀνοιχτὰ τὰ δάχτυλα τῆς
παλάμης. Ἄλλ. λ. μουντζώνω (ρ), μούν-
τζωμα (τδ), μουντζωμένος (δ).

μ ο υ ν τ ζ ο ύ ρ α (ἦ) = λέρωμα ἀπὸ
λάσπη, μελανιά, γάνα. Ρ. μουντζουρώνω,
μουντζουρωμένος (δ), μουντζούρης (δ).

μ ο υ ν τ ζ ο υ φ λ ι ᾶ (ἦ) καὶ μούντζου-
φλος (δ)=δ,τι καὶ μούντζα (βλ. λ.) ἀλλὰ
νὰ κολλήσῃ τὸ χέρι στὰ μούτρα τοῦ βριζο-
μένου. πρβλ. «τοῦφερα δσους μούντζου-
φλους μπόρεσα», «τόνε τάραξε σιτς μουν-
τζουφλίές».

*μ ο υ ν τ ἦ ρ η ς (δ)=τουρκ. τίτλος.
Κατώτερος ὑποδιοικητής.

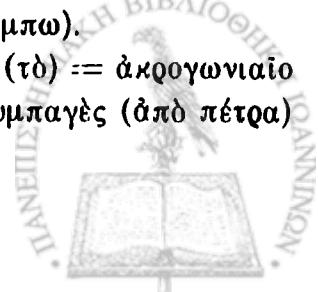
μ ο υ ν τ δ ς (δ)=ἐπίθ. θαμπός, χωρὶς
γιαλάδα π.χ. «μουντὸ μόμπιλο», «μουντὸς
οὐρανός», ἄρχισε νὰ μουντῶνῃ = νὰ σκο-
τεινιάζῃ.

μ ο υ ρ α μ π έ ς (δ)=τουρκ. λ. ἱστο-
ρία, ἀφήγημα εὐχάριστο, γιὰ νὰ περνᾷ ἡ
ὄρα. Πρβλ. «ἀρχίσανε τοὺς μουραμπάδες»
«ἔχεις κάνα μουραμπᾶ νὰ μᾶς πῆς».

μ ο ύ ρ γ α (ἦ)=παχύρευστα κατάλοι-
πα μετὰ τὴν ἀφαίρεσι τοῦ λαδιοῦ ποῦ
περιέχουν ἀκόμη κάποια δόσι βαρειοῦ λα-
διοῦ.

μ ο υ ρ γ α ρ ι ᾶ (ἦ)=ὑπόγεια δεξαμε-
νὴ (πρὸ τῆς χρησιμοποίησεως τῶν ἐλαιο-
διαχωριστήρων), δπου συνέρρεαν τὰ κατά-
λοιπα ἀπὸ τὴν πίεσι καὶ μετὰ τὴν ἀφαίρε-
σι τοῦ λαδιοῦ. Ἦταν κλεισμένη σ' ὄλο τὸ
διάστημα τῆς ἐλαιοσοδειᾶς, σιτὸ τέλος τῆς
ὁποίας ἀνοίγονταν, μαζεύονταν τὸ «μουρ-
γόλαδο» καὶ τὸ ὑπόλοιπο ἀμολυόταν σιτὴ
θάλασσα (βλ. καὶ μπάμπω).

μ ο υ ρ (γ) ι ό ν ι (τδ) = ἀκρογωνιαῖο
λιθάρι ἀλλὰ καὶ τὸ συμπαγές (ἀπὸ πέτρα)

περιθώριο τῆς πόρτις ἢ τοῦ πιραθυριοῦ.
(Ἴτ. mogo).

μ ο υ ρ μ ο υ ρ ί σ τ ρ α (ἦ)=ἡ γκρι-
νιάρα.

μ ο υ ρ ν τ ἄ ρ η ς (δ)=τουρκ. λ. βρω-
μερός, πουτανιάρης. Ἄλλ. λ. μουρνταρφύω
(δ), μουρνταριά (ἦ), μουρνταρεμένος (δ).

μ ο (υ) ρ τ α δ ἔ λ α (ἦ)=χοντροδ σαλά-
μι. Ἴτ. mortadella.

μ ο ὕ ρ τ ζ ο (τδ)=ἐπίθ. πρόβατο με
μαῦρες, ἰδίως στὸ πρόσωπο, κηλίδες.

μ ο υ σ α κ ᾶ ς (δ)=φαγητὸ τῆς τουρ-
κικῆς κουζίνας ἀπὸ ἀλλεπάλληλες φέτες
ζαρζαβατικῶν με κιμὰ καὶ κρούστα ἀπὸ
πάνω πὸν ψαίνεται σὲ ταψὶ στὸ φούρνο.

*μ ο υ σ α μ π ἔ τ ι καὶ μ ο υ σ ο υ μ-
π ἔ τ ι (τδ)=τουρκ. λ. καταδίκη, τιμωρία.
πρβλ «ὁ Θεὸς νὰ σοῦ δώκῃ τὸ μουσουμ-
πέτι».

μ ο υ σ α ν τ α ρ ᾶ ς (δ)=χωνευτὸ στὸν
τοῖχο ντουλάπι, κυρίως γιὰ τοποθέτησι
ρούχων.

*μ ο υ σ α ν τ ἔ ς (δ)=τουρκ. λ. βοή-
θεια.

μ ο υ σ α φ ῖ ρ η ς (δ) (πληθ. μουσαφι-
ραιῖοι καὶ —ηδες)=τουρκ. λ. φιλοξενούμε-
νος. Ἄλλ. λ. μουσαφιρ - ὄντας (δ)=δωμά-
τιο διὰ τὴν δεξιῶσι τῶν φιλοξενουμένων,
μουσαφιρλίγι (τδ)=ἡ ὄλη περιποίησι φιλο-
ξενουμένου. πρβλ. «θὰ σοῦ κάνω τὰ μου-
σαφιρλίγια», «ἔχω μουσαφιρλίγια».

*μ ο υ σ ε λ ῖ μ η ς (δ)=κατώτερος βαθ-
μὸς στὴν τουρκικὴ διοικητικὴ ἱεραρχία.

μ ο υ σ κ ἔ ρ α (ἦ)=τὸ θηλυκὸ τῆς λ.
μουσκᾶρι (τό), δηλ. μικρὴ γελάδα. [τὸ ἐρ-
μάρι πὸν καλύπτεται με δικτυωτὸ σύρμα,
γιὰ ἀερισμὸ καὶ προφύλαξι ἀπὸ τὶς μύγες.
Ἀπὸ τὴν Ἴτ. λ. mosciera (mosca=μύγα).

μ ο (υ) σ κ ἔ τ ο (τδ)=Ἴτ. λ. moschet-
to ντουφέκι. μουσκειτὰ (ἦ)=ντουφεκιὰ

πρβλ. «ρίχνουν καὶ στοὺς Ἑγγλέζους
πεντ' ἔξη ντουφεκιές, πεντ' ἔξη
μουσκειτιές».

[δ,τι μουσκέρα (ἐρμάρι).

μ ο υ σ κ ε ὕ ω (ρ)=βάζω ἕνα εἶδος σὲ
νερὸ ἢ ἄλλο ὑγρὸ γιὰ νὰ μαλακώσῃ Ἄλλ.
λ. μούσκεμα (τί) καὶ μουσκίδι (τδ)=δια-
ποτισμὸς με νερὸ ἢ ἄλλο ὑγρὸ π.χ. «μού-

σκεμα στὸ νερό», «μουσκίδι στὸν ἰδρωτὰ».

μ ο ὕ σ κ ι ο (ς) (τό, δ)=ἡ ἐνέργεια
τοῦ προηγ. ρήματος. «βάζω στὸ μούσκιο.

μ ο ὕ σ κ ο υ λ ο (τδ)=μύνας. Ἴτ. λ.
muscio πρβλ «ὄλο μούσκουλα εἶναι τος».

μ ο ὕ σ μ ο υ λ ο (τδ)=φρούτο.

μ ο υ σ τ σ λ ε υ ρ ι ᾶ (ἦ)=γλυκὸ κατα-
σκευασμένο ἀπὸ μούστο καὶ ἀλεῦρι.

μ ο υ σ τ ᾶ ς (δ)=ἐργαλεῖο μπρούτζινο
τοῦ τσαγγάρη φτιαγμένο σὲ σχῆμα μεγά-
λης σφραγίδας με τὸ ὁποῖο χτυπούσανε τὰ
σολοδέγματα, γιὰ νὰ μαλακώσουν (ἀργα-
στοῦν) προκειμένου νὰ τὰ περάσουν στὰ
τσαρούγια.

μ ο υ σ τ ε ρ ῆ ς (δ)=τουρκ. λ. πελάτης,
πρβλ. «εἶναι καλὸς μουστερῆς», «πλακώ-
σανε οἱ μουστερῆδες».

μ ο (υ) σ τ ρ ῖ ν α (ἦ)=ὑποκοριστικὸ τοῦ
μόστρα (βλ. λ.).

*μ ο υ τ ε β ε λ ῆ ς (δ)=τουρκ. λ. ἐπί-
τροπος.

*μ ο υ τ ε σ α ρ ῖ φ η ς (δ)=τουρκικὸς
διοικητικὸς τίτλος, ὅ,τι περίπου ὁ σημερι-
νὸς νομάρχης.

μ ο υ τ ε ὕ ω (ρ)=μαδῶ, κυρίως ἐπὶ
πουλερικῶν. [μεταφ. ἐκμεταλλεύομαι. πρβλ.
«τὸν μουτέψανε στὰ χαρτιά». Ἄλλ. λ.
μούτεμα (τό), μουτεμένος (δ).

μ ο ὕ τ ι (τδ)=Ἄλβ. λ. τὸ αἰδοῖο. πρβλ.
«τὸ μούτι τῆς μάνας σου», «νὰ τῆς φᾶς
τὸ μούτι».

μ ο ὕ τ ο ς, —τα, —το (δ, ἦ, τδ)=βου-
βός. Ἴτ. λ. muto.

μ ο υ τ σ ο ὕ ν α (ἦ)=εἰρων. τὸ πρόσω-
πο [προσωπίδα.

*μ ο φ λ ἔ τ ι (τδ)=τουρκ. λ. προθε-
σμια.

*μ ο υ φ λ ο υ ζ ι λ ῖ κ ι (τδ)=τουρκ. λ.
πτώχουσι, δόλια χρεωκοπία, κακομοιριά.
Ἄλλ. λ. μουφλούζης (δ) καὶ εὔχρ. ρ. μου-
φλάρω μετβ. πρβλ. «τόνε μούφλαρα στὰ
χαρτιά», μούφλα (ἦ) («τὸν ἔκανα μού-
φλα»).

μ ο υ φ τ ῆ ς (δ) = τοῦρκος ἱεροδικα-
στῆς, ἐρμηνευτῆς τοῦ τουρκ. νόμου.

(Συνεχίζεται)

ΣΩΚΡΑΤΗ Γ. ΓΕΩΡΓΟΥΛΑ, Δημ./λου

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΥ ΞΗΡΟΒΟΥΝΙΟΥ ΗΠΕΙΡΟΥ*

III. ΝΕΡΑ·Ι·ΔΕΣ

Οί κάτοικοι τῆς περιφερείας μας πίστευαν σὲ νεραΐδες. Τοῦτο διαπιστοῦται ἐκ τῆς ὀνομασίας μιᾶς πηγῆς στὴν Πλατανοῦσσα, ἡ ὁποία λέγεται «Νεραϊδόβρυσα ἢ Ἀραιδόβρυσα» καὶ ἐκ τοῦ μύθου ὅτι εἰς τὴν πηγὴν τῶν Καπνῶν Καρυδέας, ἡ ὁποία λέγεται «Μάνα», παρουσιάζονταν μιὰ νεραΐδα καὶ χτενίζονταν κάθε πρωὶ στὸν ἥλιο. Μιὰ μέρα ἐνῶ χτενίζονταν παρουσιάστηκε ἀπότομα μπροστά της μιὰ γυναίκα. Αὐτὴ τότε κρύφτηκε βιαστικά. Πάνω στὴν ταραχὴ τῆς ξέχασε τὸ χρυσὸ τῆς χτένι. Ἡ γυναίκα τὸ πήρε καὶ ἔφυγε. Ἡ νεραΐδα ὁμως θύμωσε πολὺ καὶ στέρεψε τὴν πηγὴ. Τὸ νερὸ ἄρχισε πάλι νὰ κυλᾷ μόνον ὅταν τῆς ἐπέστρεψαν τὸ χτένι τῆς.

IV ΜΟΙΡΕΣ

Γριῆς κακόθωρες καμποῦρες καὶ κουφές. Αὐτὲς ὅταν «γεννιέται» ἓνα μικρὸ πηγαίνουν δίπλα του, σὲ μονὸ ἀριθμὸ. Τὸ παρατηροῦν καὶ ἡ κάθε μιὰ τοῦ δίνει καὶ κάποια καλὴ ἢ κακὴ ιδιότητα. Ὑστερα προφητεύουν τὸ μέλλον του, τὸ ὁποῖο γράφουν σ' ἓνα χαρτὶ «κι ὅτι γράφει δὲν ξεγράφει». Συχνὰ στὰ νυχτέρια γιὰ τὸ ἀμετάβλητο τῆς μοίρας ἀκοῦμε τὸν ἀκόλουθο μῦθο:

Ἡ Παλοῦκο: «Μία φορὰ κι ἓναν καιρὸ ἓνας ράφτης νύχτωσε σὲ κάποιον ἄγνωστο χωριό. Ἐκεῖ τὸν φιλοξένησε κάποιος καλὸς ἄνθρωπος. Τὸ ἴδιο βράδυ ἔτυχε νὰ γεννήσῃ ἡ γυναίκα τοῦ οἰκοδεσπότη ἓνα κοριτσάκι. Ἦρθαν ὡς ἦτο φυσικόν οἱ μοῖρες καὶ ἄρχισαν «νὰ λένε καὶ νὰ γράφουν». Ὁ ράφτης ὁμως ἄκουσε τί εἶπαν: «τὸ κορίτσι αὐτὸ ὅταν μεγαλώσῃ θὰ παντρευτῆ τὸν ράφτη». Ὁ ράφτης ταραχθῆκε καὶ γι' αὐτὸ ὅταν ὄλοι στὸ σπῆτι κοιμήθηκαν αὐτὸς σηκώθηκε ἄρπαξε τὸ μικρὸ κι ἔφυγε. Ἀφοῦ βάδισε ἄρκετὰ τὸ πέταξε μὲ ὄλη τὴ δύναμι καὶ ἔφυγε ἡσυχος πλέον ὅτι τὸ μικρὸ πέθανε. Τὸ μικρὸ ὁμως ὅταν τὸ πέταξε ἔπεσε πάνω σ' ἓνα παλοῦκι (πάσσαλο), ὁ ὁποῖος τοῦ ἔσχισε τὴν κοιλιά του. Οἱ γονεῖς τῆς μικρῆς ψάχνοντας παντοῦ, τὴν βρῆκαν ἐκεῖ καρφωμένη. Τὴν περιποιήθηκαν καὶ ἔγινε καλά. Στὸ χωριὸ τῆς ἀπ' αὐτὸ τὴ φώναζαν Παλοῦκο. Ἡ κοπέλα μεγάλωσε ἄρκετὰ καὶ ὁμως κανένας δὲν τὴ ζητοῦσε σὲ γάμο. Οἱ γονεῖς τῆς ἀναγκάστηκαν νὰ τὴν στείλουν σὲ κάποιον συγγενῆ τους στὸ χωριὸ τοῦ ράφτη. Ὅταν τὴν εἶδε ὁ ράφτης τὴν ἐρωτεύθηκε καὶ τὴν ζήτησε σὲ γάμο ἀπὸ τὸν κηδεμόνα τῆς. Ἐγίναν τὰ στέφανα καὶ ζοῦσαν εὐτυχισμένοι. Κάποτε ὁ σύζυγος εἶδε στὴν κοιλιά τῆς γυναίκας του τὸ σημάδι ποῦ τῆς ἄφησε τὸ παλοῦκι καὶ τὴ ρώτησε: «τί εἶναι αὐτὸ ἐδῶ γυναίκα»; Ἡ Παλοῦκο, ὡς ἦτο φυσικόν, τοῦ διηγήθηκε ὄλη τὴν ἱστορία τῆς. Καὶ ὁ ράφτης τῆς ἀπεκάλυψε τὸν δράστη κι ἔζησαν αὐτοὶ καλὰ καὶ ἐμεῖς ἀκόμα καλλίτερα».

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τόμου, σελ. 281.

Υ. ΒΑΣΚΑΝΙΑ—ΜΑΓΙΑ—ΓΙΑΤΡΟΣΟΦΙΑ

Βασκανία

«'Αβάσκαμα—άβασκάθηκε—πήρε από μάτι». «Ματιάζουν όσοι έχουν κακό μάτι. Ματιάζονται δὲ τὰ ζῶα, κάθε πρᾶγμα ἀξίας, τὰ φυτὰ καὶ οἱ ἄνθρωποι», αὐτοὶ ποὺ ματιάζουν ἔχουν καθῆκον νὰ φτύνουν κάθε τι τὸ ὁποῖον ἐπιθυμοῦν λέγοντας «νὰ μὴν ἀβασκαθῆ». Ὅποιος παίρνει μάτι πρέπει νὰ φορᾷ «γκόλφι» (σακκουλάκι 0,07X0,05 μ. ἐπ' αὐτοῦ μὲ στολίδια κατασκευασμένα ἀπὸ χάντρες καὶ ἓνα σταυρὸ. Μέσα τοποθετοῦν φυλαχτὰ ἀπὸ ἀγίους, χῶμα ἀπ' τὸ κατώφλι τοῦ κεντρικοῦ ναοῦ τῆς κοινότητος, λιβάνι, τρίχα ἀπὸ ἀγριογούρουνο, ἀλάτι, σκροδμπο, φύλλα ἀπὸ ἀσφάκα καὶ μπαρούτι. Τοῦτο κρεμοῦν κάτω ἀπὸ τὴ δεξιὰ μασχάλη τους. Στὰ δένδρα πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον κρεμοῦν ἓνα τρύπιο λιθάρι.

Κατὰ τὸ στάφνισμα στόλισμα ἀφήνουν ἐπάνω τους κάτι ἀκάθαρο. Πολλοὶ βάζουν στὴν τσέπη τους ἓνα σκόρδο «μονοσκλίδικο» (μονόλοβο). Τὰ ἀβάπτιστα δὲν ἀβασκαίνονται καὶ γενικῶς δὲν παίρνουν ἀπὸ μάτι τὰ παιδιά ἀπὸ τὴν μητέρα τους, τὸ νουνὸ καὶ ἀπ' ὄλους ὅσοι βρέθηκαν κατὰ τὴν ὥρα τῆς γεννήσεώς τους εἰς τὸν θάλαμον τῆς ἐπιτόκου μητρός των. Ἄν κάποιος ματιασθῆ, πρέπει ἐγκαίρως νὰ τρέξῃ σ' ὄσους γνωρίζουν «ξόρκια» (λόγια ἀσυνάρτητα καὶ ἀκατάληπτα). Οἱ κατέχοντες αὐτὰ «τὰ παραδίδουν» μόνον εἰς ἓνα ἄτομον. Ὅταν τὰ «παραδώσουν» χάνουν οἱ ἴδιοι τὸ χάρισμα νὰ ἰατρεύουν τὸν ἀβασκαμό. Ἄλλοι περιφέρουν τὸν ἀβασκαμένο γύρω ἀπὸ κάποιο παρεκκλήσιο τρεῖς φορές «γιὰ νὰ φύγῃ τὸ σκέλισμα» ἢ καῖνε νήματα ἀπὸ τὸ ροῦχο ἐκείνου «ποῦ ἔχει τὸ κακὸ μάτι» καὶ ποτίζουν τὸν ἀβασκαμένο ἢ «τοῦ σβῆνουν τὰ κάρνα» ὡς ἐξῆς: Παίρνουν «ἄκρεντο νερὸ» (τὸ φέρουν στὸ σπῆτι χωρὶς νὰ μιλήσουν σὲ ἄνθρωπο), τὸ ρίχνουν σ' ἕνπ πιάτο, παίρνουν ἓν συνεχεῖα ἓνα ψαλίδι καὶ μ' αὐτὸ πιάνουν ἓνα κάρβουνο, τὸ κρατοῦν πάνω ἀπὸ τὸ νερὸ καὶ τὸ «ὄνοματίζουν» (λένε τὸ ὄνομα γνωστοῦ τους ἀτόμου). Κάνουν πάνω ἀπὸ τὸ πιάτο ἓνα σταυρὸ μὲ τὸ κάρβουνο καὶ τὸ ρίχνουν στὸ νερὸ. Τὸ ἴδιο κάνουν καὶ γιὰ τὸ δεύτερο. Ρίχνουν ὡς 13 κάρβουνα καὶ σταματοῦν πάντα σὲ μόνὸ ἀριθμὸ. Τὸ παιδί ἀβασκάθηκε ἀπὸ τὸ ἄτομο ἐκεῖνο τοῦ ὁποῖου πῆγε τὸ κάρβουνο «στὸν πάτω» στὸ πιάτο. Μὲ τὸ νερὸ ποὺ βρίσκεται στὸ πιάτο ραντίζουν τὸν ἀβασκαμένο καὶ τοῦ «νεροδιαβάζουν» (τοῦ παιρνοῦν ἐλαφρὰ) τὴν «μπάλα» (μέτωπο) καὶ τοῦ δίνουν νὰ πιῆ καὶ λιγάκι.

Τὰ μάγια

«Τὰ ἔφκιαναν οἱ μάϊσσεσ κοὶ ἦταν πολλὰ σκέδια». Ἄλλα τὰ ἔκαναν «γιὰ νὰ μαέψουν κάποιον νὰ πάρῃ μιὰ τσιούπρα». Ἄλλα τὰ ἔκαναν «γιὰ νὰ ζουρλάνουν τὸν ἐχθρὸ τους» καὶ ἄλλα «νὰ τὸν ἀρρωστήσουν ἢ νὰ τὸν πεθάνουν». Τὰ τρομερώτερα ἦταν τὸ «μανόγαλο» (σκόνι γάλακτος μητέρας καὶ τῆς κόρης τῆς) καὶ ἡ «σκωταριά» (γίνονταν μὲ συκῶτι ζώου στὸ ὁποῖο ἔλεγοντο μαγικὲς φράσεις. Αὐτὰ δὲν «χάλαγαν» (δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ καλὰ ὁποῖος ἀσθενοῦσε ἀπὸ αὐτά). Μόνον ὁ ριχτολόγος, λένε, ὅτι λύνει τὰ μάγια, ἀνακαλύπτει τὰ κλεμμένα πρᾶγματα καὶ συγκεντρώνει τοὺς δαίμονες καὶ τοὺς δένει μὲ μιὰ τριχιά ἀπὸ μαλλὶ λύκου κάθε Τρίτη καὶ Παρασκευὴ βράδυ, βοηθούμενος ἀπὸ ἓνα βιβλίον μὲ μαγικὸ περιεχόμενον τὴν «Σολομωνική». Τοὺς διαβόλους ἀφοῦ τοὺς δέσῃ, μὲ τὸν τρόπο του, τοὺς ξυλοφορτῶνει, μέχρις ὅτου τοὺς ἐξαναγκάσῃ νὰ κάνουν τὸ θέλημά του. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ποὺ ζοῦν καὶ σήμερον, ἐγκατέλειψαν τὸ ἐπάγγελμά τους τὰ τελευταῖα χρόνια.

Γατροσόφια

Οί «πρακτικοί» κατέχουν τὰ μυστικά ίάσεως πολλῶν ἀσθενειῶν, τὶς ὁποῖες ἢ ἐπιστήμη ἀδυνατεῖ νὰ ἰατρεύσῃ. Αἴφνης ὁ Δημήτριος Βασιλείου ἀπὸ τὴν Πλατανοῦσσα κατέχει τὸ μυστικὸν ἰάσεως τῆς ἐπιληψίας, ὅπως ὁ ἴδιος λέγει, καὶ πολλοὶ τὸ παραδέχονται. Ὁ Λαμπράκη Μάνθος, αἰωνόβιος ἀπὸ τὴν Δαφνωτή, κατεσκεύαζε ἀλοιφὰς καὶ «γιάτρευε τὰ σπυριά καὶ τὶς πληγὰς». Αὐτοὶ γιὰ νὰ ἀποκαλύψουν τὰ μυστικά τους ἐπιθυμοῦν νὰ ἀναγνωρισθοῦν ὑπὸ τῶν Ἀρχῶν.

Θεραπεία μὲ μαντέματα :

—Τὸ κομμένο κρέας (ξάφνισμα) ἰατρεύεται μὲ μέτρημα πάνω στὸ χέρι τοῦ πάσχοντος.

Τὸ κριθαράκι τοῦ ματιοῦ, ἰατρεύουν μὲ τὸ «ἀλύχτησμα» (ἓνα πρωτότοκο ἀρσενικὸ τὸ ἀλυχτᾷ τρεῖς ἡμέρες «πρὶν σκασ' ὁ ἥλιος» καὶ λέει «ἄμ, ἄμ κριθαράκ' φεῦγα ἀπεύτου· εἶμαι πρῶτος θὰ σὲ φάω».

—Τὸ «λίγκιασμα» (λόξυγγας) περνᾷ, ἂν ποῦμε στὸν πάσχοντα ἀπότομα : «ἔκλεψες τὰ ράμματα τῆς νουνᾶς σου».

—Ὅταν «ἀλλάξῃ τὸ δόντι» τὸ ρίχνουν πάνω στὴ στέγη τοῦ σπιτιοῦ καὶ λένε : «πάρε κ' ρούνα κόκκαλο καὶ δὸς μου σιδερένιο».

—Ὅταν κάποιος ἔχει «μιξίδια (δοθῆνες, καλόγερους) παίρνει ἓνα καρφὶ βάζει πάνω σ' αὐτὸ λίγο «ὄμπυο» (πύον) καὶ τὸ καρφώνει ἐν συνεχείᾳ σὲ μιὰ ἀγριοαχλαδιά.

Ὅποιος ἔχει «χρυσὴ» (ἴκτερο), γίνεται καλὰ ὡς ἐξῆς : Κάτω ἀπὸ τὸ ἄνω χεῖλος καὶ πλησίον τῆς ἄνω γνάθου, παρουσιάζεται ἓνα ἐξόγκωμα σκληρὸ, μεγάλο ὅσον κόκκος τῆς φακῆς. Αὐτὸ τὸ κόβει ἓνας εἰδικὸς ὡς ἐξῆς : Τὸ τρυπάει μὲ ἓνα βελόνι καὶ τὸ κόβει μὲ ἓνα ξυράφι. Στὴν πληγὴ ἐπάνω βάζουν ἀλάτι· «τὴ χρυσὴ» τὴν ρίχνουν μὲ λίγο ψωμί νὰ τὴν φάῃ ἓνα σκυλί. Ὁ ἀσθενής, τὸ μεσημέρι τῆς ἴδιας ἡμέρας, τρώῃ ἓναν κόκορα, ὁ ὁποῖος θὰ πρέπει νὰ ἔχη κίτρινα πόδια καὶ δὲν τρώει διόλου ὄσπρια ἐπὶ ἕξ μῆνες.

ΕΘΙΜΑ ΤΟΥ ΛΑ·Ι·ΚΟΥ ΕΟΡΤΟΛΟΓΙΟΥ

1η Ἰανουαρίου («τ' Ἀἰ Βασ' λιού»)

Ὁ νέος χρόνος πρέπει νὰ μᾶς βρῇ «χορτάτους» κι ὄχι νηστικούς. Σβήνουν τὰ μεσάνυχτα τῆς 31ης Δεκεμβρίου τὴ λάμπα καὶ τὴν ἀνάβουν ἀμέσως πάλι καὶ εὐχονται ὁ ἓνας στὸν ἄλλον «καλὸ μῆνα καὶ καλὸ χρόνο». Τὸ πρωτὶ κάνουν τηγανίτες καὶ τὸ μεσημέρι βασιλόπιτα. Ἀπ' τὴ βασιλόπιτα κόβουν καὶ κομμάτι γιὰ τοὺς ξενητεμένους. Ὅποιος βρῇ «τὸ ἀσήμι» αὐτὸς εἶναι ὁ τυχερὸς τῆς χρονιάς. «Ἄν, τὴν ἡμέρα αὐτὴ, βγῇ ἥλιος καὶ λιάση ἢ ἀρκούδα τὰ ἀρκουδόπ'λα», τότε θὰ βρέχῃ 40 ἡμέρες «ἀκράτ'τα».

6 Ἰανουαρίου («τὰ Φῶτα»)

Μετὰ τὸν ἀγιασμὸ «φεύγουν τὰ καρκάντζελα». Χύνουν σὲ πολὺ νερὸ τὸ ἀγίασμα τοῦ περασμένου χρόνου καὶ παίρνουν νέο. Τὰ νερὰ ὄλα, τὴν ἡμέρα αὐτὴ εἶναι ἀγιασμένα.

1η Φεβρουαρίου

«Μπαίν' ὁ κουτσοφλέβαρος»

2. Φεβρουαρίου

«Τῆς Παπαντῆς, ὁ παπᾶς μαζώνει τὶς γιορτὲς μ' ἓνα ἀντί» (τὶς διώχνει).

1η Μαρτίου

Στρίβουν δύο κλωστές (κόκκινη και άσπρη) μάλλινες και τις δένουν βραχιόλι στο χέρι πλησίον του καρπού «για να μην τους πιάκη ο Μάρτης και μαυρίσουν».

24 Μαρτίου

Τό απόγευμα της ημέρας αυτής τα παιδιά κάθε γειτονιάς κρατούν στο χέρι από ένα τεψί και το χτυπούν με ένα ξύλο και λένε «δξω ψύλλοι και ποντίκια φίδια και γκοστερίτσια».

25 Μαρτίου

Τρώγουν ψάρια ή βακαλάο.

31 Μαρτίου

Ο Μάρτης είχε 30 ημέρες «άλλα ήταν κακός και για τοδτο, κανείς δέν τον αγαπούσε. Κάποια γριά, που είχε λίγα ζώα, τελειώνοντας ο Μάρτης είπε: «πρίτς, παλιομάρτη, τά έβγαλα τά άρνοκατσικά μου». Ο Μάρτης θύμωσε πολυ και αποφάσισε να τιμωρήση τη γριά. Δανείστηκε λοιπόν μια ημέρα από τον αδελφό του, τον Φεβρουάριο, και έκανε τόσο κρύο, την ημέρα εκείνη, ώστε και τά άρνοκάτσικα της γριάς ψόφησαν, αλλά και η ίδια πέθανε από το κρύο. Ο κακός όμως Μάρτης, δέν επέστρεψε την δανεικιά ημέρα στον αδερφό του και τον άφησε κουτσό.

1η Άπριλίου

Προσπαθούν «να γελάση ο ένας τον άλλον».

1η Μαΐου

Κάνουν έκδρομες «να πιάσουν το Μάη» (να μαζέψουν λουλούδια και να κάνουν μ' αυτά στεφάνια). Παλαιά «επαιρναν αίμα στη γλώσσα» (τους έκοβε, ένας ειδικός μια άρτηρία κάτω από τη γνώσσα, να τρέξη λίγο αίμα). Τοδτο «ήταν καλό για την ύγεια». Έπίσης έτρωγαν πολυ πρωϊ, «για να μην ακούσουν τον κοδκο νηστικοί και τους άνικήσει».

20 Ιουλίου (τ' Αϊ-Λιδς)

Έπί δύο ημέρες πανηγυρίζει η Δαφνωτή το χωριανικό πανηγύρι και γίνονται γλέντια και χοροί.

26 Ιουλίου της Άγίας Παρασκευής

Πανηγυρίζει η Πλατανούσα. Το πανηγύρι διαρκεί δύο ημέρες και λέγεται «χωριανικό». Πανηγυρίζουν οι κάτοικοι της περιφέρειας και σε άλλες έορτές, όπως του Άγίου Νικολάου, της Ζωοδόχου Πηγής, του Άγίου Γεωργίου, του Άγίου Κωνσταντίνου κ.λ.π. Τά πανηγύρια όμως αυτά θεωρούνται μικρά και δέν συγκεντρώνονται ξένοι. Στο «χωριανικό» πανηγύρι συγκεντρώνονται και γλεντούν μαζί με τους ντόπιους και πολλοί ξένοι. Έκει έδιδετο η εύκαιρία στους νέους να διαλέξουν ταϊρι και στις τοπικές άρχες (κατά τά χρόνια της σκλαβιάς) να ανταλλάξουν γνώμες και να οργανωθούν έναντίον των κατακτητών. Οι ξένοι πανηγυρισται φιλοξενούνται στις κατοικίες των χωριανών, άνευ ανταλλάγματος και λέγονται «μουσαφίραϊοι». Για

τά γλέντια και τὰ ὄμορφα πανηγύρια φημίζεται ἡ Πλατανούσα. Στὸ τέλος τοῦ πανηγυριοῦ ἐγένετο τὸ «καγκελάρι». Σ' αὐτὸ ἐλάμβανον μέρος ὄλοι οἱ πανηγυρισταὶ ἀφοῦ διέλυον τοὺς διπλοὺς χορούς. Στὴν Πλατανούσα ἐγένοντο τρεῖς διπλοὶ χοροί. Στὸν ἐσωτερικὸν κύκλον ἐχόρευαν τὰ κορίτσια καὶ στὸν ἐξωτερικὸν τὰ ἀγόρια. Χόρευαν ταυτόχρονα δύο ἄτομα, ἓνα στὸν ἐσωτερικὸν καὶ ἓνα στὸν ἐξωτερικόν. Τὰ ὄργανα ἐπλήρωναν μόνον οἱ ἄρρηνες. Στους διπλοὺς χορούς κρατιοῦνται μὲ τὸ μαντήλι, στὸ «καγκελάρι» ὁμοίως κρατιοῦνται μὲ τὸ χέρι (ὁ ἓνας κρατεῖ τὸ μπράτσο τοῦ ἄλλου χωρὶς νὰ γίνεται διάκρισις, ἡλικίας καὶ φύλου). Ὁρίζονταν οἱ πρωτοπόροι τοῦ χοροῦ «κι' αὐτὸς ποὺ θάσερνε τὸ χορὸν» καὶ σχηματίζονταν κύκλος πολὺ μεγάλος. Τὴν ἀρχὴν τοῦ χοροῦ ἐπεβάλλετο νὰ κἀνη ὁ παπᾶς. Οἱ πρωτοπόροι τραγουδοῦν πρῶτοι, τὰ διάφορα κομμάτια τοῦ χοροῦ καὶ οἱ ἄλλοι, χωρισμένοι σὲ δυὸ παρέες, ἐπαναλαμβάνουν τὰ ἴδια. Στὸ κέντρον τοῦ χοροῦ στέκει ἓνας σεβάσμιος γέροντας «γιὰ νὰ ἐπιβάλη τὴν τάξιν, ἂν παραστῆ ἀνάγκη. Τὸ καγκελάρι ἀποτελεῖται ἀπὸ πολλὰ μικρὰ τραγούδια τοῦ ἴδιου «ν'χοῦ» (ἤχου) τὰ ἀκόλουθα:

I. Τέτοια ὥρα ἦταν χθές,
τέτοια καὶ παραπροχθές.
Στὸ χορὸν ποὺ χόρευαν
ὄλ' ἀγόρια καὶ ξανθές
καὶ κορίτσια ἄνυπαντρα.
Μέσ' τῆ μέσῃ τὸ χορὸν
κάθεται χρυσὸς αὐτὸς
καὶ τροχάει τὰ νύχια του,
τὰ χρυσᾶ φτερούδια του :
— Θέ μου κάμε προθυμίαν
(δός μου θέλησι)
νὰ ριχτῶ ν' ἀδράξω μιὰ
κι ἂν δὲν τὴν ἐδιάλεγα
νᾶπεφταν τὰ νύχια μου,

τὰ χρυσᾶ φτερούδια μου.
2. Μέσ' στὸν πέρα μαχαλᾶ
πέθανε μιὰ καλογριά
καὶ τὴν πᾶν στὴν ἐκκλησιᾶ
μὲ λαμπάδες μὲ κεριὰ,
μὲ λαμπρὰ ἄκονίσματα.
Ὁ δεσπότης πάει μπροστὰ
καὶ τρεῖς διάκ' ἀπὸ κοντὰ:
— Ὁχοῦ ἐμένα καλογριά,
ποὺ σὲ εἶχα συντροφιά,
κάθε γιόμα καὶ βραδιά
τὸ ταχιά στὴν ἐκκλησιᾶ
3. Σὺ ποὺ σέρνεις τὸ χορὸν
σάν κλωνὶ βασιλικὸ
τράβα σταύρωσ' τὸ χορὸν

(Τότε δυὸ ἄνδρες σηκώνουν τὰ χέρια τους καὶ ὄλος ὁ χορὸς διέρχεται κάτω ἀπὸ τὴν σχηματιζομένην οὕτω ἀψίδα, ἐνῶ ἓνα τμήμα τοῦ χοροῦ μένει ἀκίνητο).

4. Σὺ ποὺ σέρνεις τὸ χορὸν
σάν κλωνὶ βασιλικὸ

κάνε διπλοκάγκελο,
διπλοκαγκελίσματα.

(Ἐπαναλαμβάνονται οἱ δύο πρῶτοι στίχοι καὶ ἀντὶ τοῦ τρίτου λένε:)

—Κάνε τριτοκάγκελο (τριτοκαγκελίσματα).

Ὁμοίως,

—Κάνε τετροκάγκελο (τετροκαγκελίσματα).

Ὁμοίως,

—Κάνε πεμπτοκάγκελο (πεμπτοκαγκελίσματα)

5.- Σὺ ποὺ σέρνεις τὸ χορὸν
σάν κλωνὶ βασιλικὸ
τράβα σιάσε τὸ χορὸν
εἶμαι ξένος καὶ θὰ ἰδῶ

καὶ θὰ πάω νὰ ἄμολογῶ
στὰ χωριά ποὺ θὰ διαβῶ
ἄκεινο π' εἶδα κειὸ θὰ εἰπῶ.

(Ὁ χορὸς καὶ πάλι λαμβάνει σχῆμα κυκλικόν).

6.- Μὰ τὸν ἅγιο Κωσταντῖνο
τὸν χορὸ δὲν τὸν ἀφήνω,
Μὰ τὸν ἅγιο ἁϊ-Γιάννη
ὁ χορὸς πάει γαῖταυι.

Μὰ τὸν ἅγιο ἁϊ-Θανάση
ὁ χορὸς δὲν θὰ χαλάση.
Μὰ τὸν ἅγιο ἁϊ-Ξένη
ἀπ' τὸ χορὸ νὰ βγοῦν οἱ ξένοι.

Εἰδοποιοῦνται ἔτσι νὰ ἀποχωρήσουν, ὅσοι δὲν γνωρίζουν νὰ χορεύουν τὰ ἀκόλουθα ἰδιόρρυθμα τμήματα τοῦ χοροῦ (οἱ γυναῖκες δὲ καθὼς καὶ οἱ πολὺ νέοι εἰς τὴν ἡλικίαν, ὑποχρεωτικῶς).

7.- Πέρασα, μωρὲ παιδιὰ
πέρασα στὴν Κικαριά (Ἰκαρία)
Κι εἶδα τὶς Καριώτισσες
ποῦ φυτεύανε κουκιά.

(Χωρὶς νὰ κινοῦνται τραγουδοῦν, ἐνῶ μὲ τοὺς δεῖχτες τῶν χεριῶν τοὺς δείχνουν τὴ γῆ.)

Ἔτσι τὰ μωρὲ παιδιὰ,
ἔτσι τὰ φυτεύανε.

(Κάνουν τὴν κίνησι ἢ ὁποία ἀπαιτεῖται ὅταν κανεῖς σκάβη καὶ λένε :)

Ἔτσι τὰ μωρὲ παιδιὰ,
ἔτσι τὰ σκαλίζανε.

(Κάνουν τὴν κίνησι ἢ ὁποία ἀπαιτεῖται κατὰ τὸν θερισμὸν καὶ λένε :)

Ἔτσι τὰ μωρὲ παιδιὰ,
ἔτσι τὰ θερίζανε.

Ὁ χορὸς χωρίζεται σὲ δύο τμήματα. Οἱ μισοὶ χορευταὶ βλέπουν ἐμπρὸς καὶ οἱ μισοὶ πρὸς τὸ τέλος τοῦ χοροῦ. Κάθε χορευτῆς κρατεῖ ἓνα μαντήλι τὸ περνάει ἀνάμεσα στὰ πόδια του καὶ τὸ πιάνει ὁ ἐπόμενός του, ὁ ἴδιος δὲ μὲ τὸ ἄλλο του τὸ χέρι κρατεῖ τὸ μαντήλι τοῦ προηγουμένου. Ὅταν τραγουδοῦν οἱ πρῶτοι ὁ χορὸς κινεῖται πρὸς τὰ ἐμπρὸς, ὅταν δὲ τραγουδοῦν οἱ τελευταῖοι ὁ χορὸς κινεῖται πρὸς τὰ ὀπίσω. Τότε λένε:

Ἔτσι τὰ μωρὲ παιδιὰ,
ἔτσι τὰ φορτώνανε.
οἱ Καριώτ'σες τὰ κουκιά.

(Ὁ χορὸς ἐπανέρχεται εἰς κύκλον :)

8.- Ἡ κακὴ μου συννυφάδα
—πῶ, πῶ, πῶ, ἢ μαῦρ' ἐγώ,—
εἶπε εἶμαι ἀκαμάτα.
Ἐγὼ δὲν εἶμαι ἀκαμάτα
μόνο ποῦμαι ψιλογνέστρα

(Ἐδῶ «μουντζώνει» ὁ ἓνας τὸν ἄλλον λέγοντας: «νά, νά, νά» καὶ συνεχίζουν:)

Πέντε μῆνες ἔξ' ἀδράχια
πότε τᾶγνεσα ἢ πλατώνα !!
Τὰ μαζώνω κουβαράκια,

σάν μικρά λεφτοκαράκια.
Τὰ κρεμάω στὸ κελλάρι,
μὲ χτυποῦνε στὸ κεφάλι.
9.- Πῶς τὸ τρίβουν τὸ πιπέρι
οἱ διαβολοκαλογέροι

(Ἐν κύκλῳ καὶ ἔν στάσει κάνοντας διάφορες κινήσεις λένε:)

Μὲ τὸ γό μωρὲ παιδιὰ
μὲ τὸ γόνα τῶτριβαν.
Μὲ τὴ φτέ, μωρὲ παιδιὰ
μὲ τὴ φτέρα τῶτριβαν.

(Παίρνουν χῶμα στὰ χέρια τους τὸ τρίβουν καὶ λένε:)

Μὲ τὰ χέ, μωρὲ παιδιὰ
μὲ τὰ χέρια τῶτριβαν.

(Ἐν συνεχείᾳ ὁ ἕνας πλησιάζει τὸν ἄλλον νὰ δῆ, δῆθεν τὸ πιπέρι του καὶ τότε ρίχνουν μὲ πονηριὰ τὸ χῶμα, στὸ πρόσωπο τοῦ ἄλλου. Κάνουν πάλι χορὸ καὶ πηδῶντας συνεχῶς λένε).

Σηκωθῆτε παλληκάρια
μὲ σπαθιά καὶ μὲ χαντζάρια.

Τέλος οἱ χορευταὶ βλέποντες πρὸς τὸ πλῆθος φωνάζουν : «Χωριανοί, καὶ ἀπὸ τοῦ χρόνου».

1η Αὐγούστου

Ἀρχίζουν «οἱ δρίμες καὶ τὰ μερομήνια» τὰ ὅποια λήγουν τὴν 12 Αὐγούστου (πολλοὶ παρακολουθοῦν τὰ «μερομήνια μὲ τὸ παλιό», 13 ἕως 25 Αὐγούστου). Τὶς μέρες αὐτὲς παρακολουθοῦν τὶς καιρικὲς συνθῆκες. Οἱ συνθῆκες ποῦ ἐπικρατοῦν τὴν 1η Αὐγούστου ἀντιστοιχοῦν μὲ τὶς καιρικὲς συνθῆκες τοῦ μηνὸς Αὐγούστου. Τῆς 2ας Αὐγούστου πρὸς τὶς συνθῆκες τοῦ μηνὸς Σεπτεμβρίου κ. ο. κ. Τὸ ὡς ἄνω χρονικὸ διάστημα οἱ γυναῖκες δὲν πλένουν καὶ δὲν ἀπλώνουν ἀσπρόρρουχα, ἐπίσης δὲν λούζονται «μὴν πέσουν τὰ μαλλιά τους». «Τ' Αὐγούστου οἱ δρίμες στὰ πανιά καὶ τοῦ Μαρτιοῦ στὰ ξύλα».

6η Αὐγούστου

Τρῶνε ψάρια καὶ κατ' ἐξαιρέσιν λούζονται καὶ ἀπλώνουν ρουχα.

15 Αὐγούστου

Ἡ Καρυδέα γιορτάζει τὸ χωριανικὸ πανηγύρι δύο ἡμέρες.

21 Νοεμβρίου

Βράζουν «πλοσπόρια» πολυσπόρια (- καλαμπόκι - φασόλια - ρύζι - βρίζα - μπιζέλια - σιτάρι καὶ κριθάρι). Τὰ βράζουν ὅλη τὴν ἡμέρα ἢ ὅλη τὴ νύχτα τῆς παραμονῆς. Πρὶν ξημερώσῃ παίρνουν «πλοσπόρια» τὰ ρίχνουν στὴ βρύση καὶ παίρνουν νερό. Ὅταν ἐπιστρέφουν στὸ σπιτί προσπαθοῦν νὰ μὴν τοὺς δῆ κανεῖς.

30 Νοεμβρίου

Βράζουν καὶ πάλι «πλοσπόρια». Τούτῃ δμως τὴ φορὰ καὶ τοῦ ἀγίου Σπυριδῶνος, βράζουν μονάχα καλαμπόκι.

24 Δεκεμβρίου

Ἄρχιζουν τὰ «παγανὰ» ἔρχονται οἱ διαβόλοι νὰ πειράξουν τοὺς ἀνθρώπους). Οἱ νοικοκυρὲς τὸ βράδυ τῆς ἡμέρας αὐτῆς βάζουν στὴ φωτιά ἕνα κομμάτι κέδρου γιὰ νὰ διώξη «τὰ καρκάντζελα» (τραγόποδοι δαίμονες). Ἐτοιμάζουν τὰ χριστουγεννιάτικα ψωμιὰ ἔνζυμα, τὰ ὁποῖα κεντοῦν σφραγίζοντάς τα μὲ διάφορα ἀντικείμενα, ὅπως ποτήρια - φλυτζάνια - κουπάκια βελανιδιάς ἢ πριναριοῦ κ.λ.π. Τὴν ἴδια ἡμέρα διὰ τυφεκισμοῦ «σκοτώνουν τὸ γουρούνι».

25 Δεκεμβρίου

Πρὶν ξημερώση, ἕνα ἄτομον τῆς οἰκογενείας (συνήθως τὰ παιδιὰ χωρὶς νὰ τὰ δῆ κανεὶς καὶ οὔτε νὰ δοῦν κανέναν) πηγαίνει στὴ βρύση «νὰ κλέψη τὸ νερό». Ὄταν φτάνη στὴ βρύση ἀφήνει λίγο ψωμί καὶ ἐν τῷ μεταξὺ λέγει: «καλ' ἡμέρα βρυσούλα, ὅπως τρέχη τὸ νεράκι ἔτσι νὰ τρέχη καὶ τὸ βιό μας». Παίρνει νερὸ καὶ φεύγει. Τυχερὴ θὰ εἶναι ἡ οἰκογένεια, ἡ ὁποία ἔκλεψε πρώτη νερὸ. Παλαιότερα προσπαθοῦσαν νὰ κλέψουν νερὸ ἀπὸ ξένη βρύση (δηλ. ἄλλου συνοικισμοῦ). Ὄταν ξημερώνη, τὰ παιδιὰ παίρνουν στὸ χέρι τοὺς κλώνους δάφνης καὶ πριναριοῦ καὶ ἐπισκέπτονται τὰ σπίτια τῆς γειτονιάς «μὲ τὴν ἀράδα». Χτυποῦν τὴ θύρα καὶ χωρὶς νὰ ποῦν καλημέρα, βάζουν τὸ δεματάκι τοὺς στὴ φωτιά καὶ λένε «ἀρνιά, κασίκια, νύφες, γαμπροὺς, σερκὰ παιδιὰ». Καλὰ θὰ εἶναι ὁ πρῶτος «ποῦ θὰ μῆ στὸ σπίτι νὰ εἶναι τσιούπρα» τότε τὰ ζῶα θὰ κάνουν προκοπή, θὰ γεννήσουν «θῆλ'κὰ γιὰ ἀβγατωσύνη».

Τὸ βράδυ παντρεύουν τὴ φωτιά: Οἱ νέοι καὶ οἱ νέες κάθε οἰκογενείας ἐκλέγουν ἀπὸ ἕνα ξύλο ἀντοχῆς π.χ. ἀπὸ πρινάρι, ἴσιο μακρὸ καὶ χοντρὸ ἢ λεπτὸ καὶ λένε: «τέτοια θέλω τῇ γυναῖκα μου, ἢ τέτοιον θέλω τὸν ἄντρα μου». Βάζουν τὸ ξύλο στὴ φωτιά καὶ τὸ παρακολουθοῦν ὥσπου νὰ γίνη στάχτη. Στὸ τέλος, βγάζουν διάφορα ἀστεῖα συμπεράσματα, καὶ γελοῦν οἱ ἡλικιωμένοι.

31 Δεκεμβρίου

Τὸ βράδυ αὐτὸ κάθονται ὥσπου νὰ ἔρθη ὁ νέος χρόνος ξάγρυπνοι καὶ παίξουν χαρτιά.

Πρῶτες ἀπόκριες

Ἄρχη τῆς νηστείας (ἀποχὴ ἐκ τοῦ κρέατος).

Δεύτερες ἀπόκριες

«Τὸ Τυρνὸ» ἄνδρες καὶ γυναῖκες ντύνονται «προσωπίδες ἢ μασκαράδες». Συγκεντρώνονται στὸ κέντρο τοῦ χωριοῦ καὶ κάνουν διάφορα παιχνίδια αὐτοσχέδια» γιὰ νὰ γελάσ' ὁ κόσμος». Ντύνονται νύφες—γαμπροὶ δεσπότες—στρατηγοὶ—γιατροὶ—διαβόλοι καὶ ζῶα ἀκόμη. Γνέθουν—πλέκουν—κουβαλοῦν στὴ ράχη τοὺς κούνιες καὶ ἀντὶ μωρῶν μεταχειρίζονται γάτες—ρίχνουν ἀπὸ χαλασμένα σακουλάκια στάχτη—χορεύουν—γυμνάζονται—βγάζουν ἀναρθρες κραυγές—καὶ παλαιότερα ἔκαιγαν τὸν δεσπότη (τοῦτον τὸν κατασκεύαζαν μὲ ἄχυρο). Τὸ ἔθιμον τοῦτο θεωρῶ ἀπομεινάρι τῆς τουρκοκρατίας, ὅποτε οἱ κάτοικοι γιὰ νὰ εὐχαριστήσουν τοὺς κατακτητὰς ὀργάνωναν παρομοίου εἶδους ἐκδηλώσεις.

Καθαρὰ Δευτέρα

Γίνεται γενικὴ καθαριότης. Ὡς τὸ μεσημέρι παλαιὰ δὲν ἔτρωγαν τί-

ποτε και τὸ ἀπόγευμα ἔψαχναν νὰ ἀνακαλύψουν φωλιὰς πουλιῶν. Ἡ Καθαρὴ Δευτέρα, ἡ Τρίτη καὶ ἡ Τετάρτη λέγονται «Τρήμερο». Τὶς μέρες αὐτὲς οἱ ἡλικιωμένοι ἔπιναν μονάχα νερό.

Χορεύ' ἢ Κόσκω στὸ χορό,
μέσα τὴν κόβει τὸ κακό,
θυμᾶται καὶ τὸ Τρήμερο
μαῦρο χορὸ πού κάνει.

Λάζαρος

Παλαιὰ «περνοῦσαν στὰ σπίτια τὴν Παρασκευὴ τὸ βράδυ» οἱ ἡλικιωμένοι καὶ ἔλεγαν τὸν Λάζαρο. Στὰ χέρια τους κρατοῦσαν κουδούνια ἢ κύπρους καὶ ὄχι σπάνια μουσικὰ ὄργανα. Ἐνας φορεμένος ἄσπρα παρίστανε τὸ Λάζαρο· αὐτὸς κρατοῦσε στὸ χέρι του ἓνα καλάθι καὶ οἱ νοικοκυραῖοι τοῦ ἔδιναν χρήματα ἢ αὐτὰ κατὰ προαίρεσιν.

Σήμερα τὸ Λάζαρο «τὸν λένε τὰ παιδιὰ τοῦ Σχολείου» τὸ Σάββατο τοῦ Λαζάρου. Οἱ «Λαζαραῖοι ἢ τὰ Λαζαρούδια» πρὶν μποῦν σὲ κάποιο σπίτι χτυποῦν τὴ θύρα του καὶ ρωτοῦν :

— Ἀγαπᾶτε Λάζαρο; Ἄν τοὺς ἀπαντήσουν: ναί, τότε λένε τὸ Λάζαρο :

α) Μικρὸς Λάζαρος

(5 ἕως 8 ἐτῶν)

Τὸ καλαθάκι θέλ' αὐτὰ
κι ἡ τσέπη μου δεκάρες,
μὰ τὸ δεξι χεράκι μου
σύκα καὶ καραμέλες.

β) Μεγάλος Λάζαρος

- 1.- Σήμερον ἔρχετ' ὁ Χριστὸς
ὁ ἐπουράνιος Θεὸς
καὶ στήν πόλι Βηθανία
καὶ μὲ κλάδους μὲ βαῖα. 5
Βγαῖτε σᾶς παρακαλοῦμε,
γιὰ νὰ σᾶς διηγηθοῦμε,
γιὰ νὰ μάθετε τ' ἐγίνει
πέρα κεῖ στήν Παλαιστίνη.
Εἰς τὴν πόλι Βηθανία 10
Μάρθα κλαίει καὶ Μαρία,
Λάζαρον τὸν ἀδελφόν τους,
τὸν γλυκὸ καὶ ἰατρικόν τους.
Τὸν μοιρολογοῦν καὶ λένε
τὸν μοιρολογοῦν καὶ κλαῖνε. 15
Τρεῖς ἡμέρες τὸν θρηνοῦσαν
καὶ τὸν ἐμοιριολογοῦσαν.
τὴν ἡμέραν τὴν τετάρτη
κίνησ' ὁ Χριστὸς γιὰ νάρθη,
τότε βγήκεν ἡ Μαρία 20
ἔξ' ἀπὸ τὴν Βηθανία
καὶ ἔμπρὸς τὸ γόνυ κλίνει

καὶ τοὺς πόδας του φιλήνει,
 —“Ἄν ἐδῶ ἦσουν Χριστέ μου
 δὲν θ’ ἀπέθνησκ’ ἀδερφός μου.
 Μὰ καὶ τώρα τὸ πιστεύω 25
 καὶ καλὰ αὐτὸ τὸ ξέρω,
 ὅτι δύνασ’ ἂν θελήσης
 καὶ νεκροὺς νὰ ἀναστήσης
 —“Ἐχεις πίστιν, ὦ Μαρία!
 ἄγωμεν εἰς τὰ μνημεῖα 30
 Τότε κι ὁ Χριστὸς δακρύζει
 καὶ τὸν Ἰακώβον φοβερίζει
 —“Ἰακώβον τάρταρε καὶ Χάρο
 Λάζαρον ἦρθα νὰ πάρω.
 Δεῦρο ἔξω Λάζαρέ μου 35
 φίλε καὶ ἀγαπητέ μου.
 Ἐπαράτησεν τὸν Ἰακώβον
 ἐξουσίας τὸ σημάδι
 Λάζαρος ἀπελυτρώθη
 ἀνεστήθη καὶ σηκώθη.
 Ζωντανὸς σαβανωμένος
 καὶ μ’ ἓνα κερὶ ζωσμένος.
 Μαθηταὶ καὶ ἀποστόλοι
 τότε εὐρεθῆκαν ὄλοι. 45
 —Δόξα τῷ Θεῷ φωνάζουν
 καὶ τὸ Λάζαρο ἱκετεύουν
 —Λάζαρε πές μας τί εἶδες,
 εἰς τὸν Ἰακώβον ὅπου πῆγες;
 — Εἶδα τρόμους, εἶδα φόβους
 εἶδα βάσανα καὶ πόνους 50
 Δώστε μου λίγο νεράκι
 νὰ ξεπλύνω τὸ φαρμάκι,
 τὸ φαρμάκι τῶν χειλέων
 καὶ μὴν μὲ ρωτᾶτε πλέον

(Συνεχίζεται)

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Γιάννινα

Ἄνύπνωτο τὸ παρελθόν!
Ἄνύπνωτη καὶ ἡ μνήμη κεντᾶ τὸ μαγνάδι τοῦ πνεύματος.
Μιά ὁμορφη νεφέλη
τυλλίγει τὰ θρυλικά Γιάννινα.
Μύριες χαρές!
Νοιώθω ἀνασαιμιές θεῶν γύρω μου,
μεθυσμένες μὲ τὸ θεϊκὸ ποτό.
Χαμογελάει ὁ Δωδωναῖος Ζεὺς κι' ἡ ἀσημομέτωπη νύχτα
ἀπλώνει τὰ κεντήματά της
πάνω ἀπ' τὴν Ἑλλοπία καὶ τὴ μαγικὴ δροῦ.
Λίγο πιὸ πέρα τὸ χάνι τοῦ Ἑμῖν—Ἄγᾶ
μιλεῖ γιὰ τοὺς περασμένους θρύλους
ἐνῶ ἡ δόξα περπατεῖ
πάνω στὸ ἔνδοξο φρούριο τοῦ Μπιζανιοῦ.
Μνήμες πολλές - ἱερὰ βεγγαλικά σκορποῦν τὸ φῶς τους.
Φωτίζουν τὴν ἐπανάσταση τοῦ Ἐπίσκοπου Τρίκκης,
τοῦ Διονόσιου Σκυλόσοφου,
φωτίζουν τὴ σπηλιά του,
τὴ φιλικὴ Ἑταιρεία,
τὴ μύηση τῆς Βασιλικῆς σ' αὐτή...
Ριγηλὴ εὐφροσύνη!
Γοητεία!
Ἡ νίκη ἀνάβει πυρσούς,
φωτίζει κι' ἀρμενίζει στὸν Οὐρανό.
Ἀκούγεται ἡ ἐπιβλητικὴ φωνὴ στίχων:
«ΤΙΜΗ ΝΑ ΠΕΘΑΙΝΕΙ ΚΑΝΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ».
Ὁ Δρίσκος χαμηλώνει,
φιλεῖ τὸν ἥρωά του στὴν ὄχθη τῆς Παμβώτιδας
ἐνῶ ἡ σκιὰ τῆς Κυρὰ - Φρσσύνης
παίζει κρυφτούλι
πάνω στὸ γαλάζιο ἀτλάζι της...

ΑΝΘΟΥΛΑ Α. ΖΟΛΔΕΡ

7

ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΒΑΡΔΑΡΗ

ΣΧΟΛΙΑ ΣΤΟ ΠΟΙΗΜΑ "200 Π. Χ., ΤΟΥ Κ. ΚΑΒΑΦΗ

(ΙΣΤΟΡΙΚΟΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ)

Στὰ 200 π. Χ., ἡ κατάσταση στὰ Ἀσιατικὰ κράτη τῶν ἐπιγόνων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, παρέμενε τραγικὰ συγκεχυμένη. Βέβαια οἱ ἐχθροὶ — βάρβαροι κυρίως — συνέχιζαν τὶς ἐπιδρομὲς τοὺς καταστρέφοντας καὶ ληστεύοντας τὶς πλούσιες ἐμπορικὲς πόλεις. Οἱ χρόνοι αὐτοὶ φέρνουν ἐπάνω τοὺς τὰ σημάδια μιᾶς φανερῆς ἀβεβαιότητας καὶ γεμίζουν τὰ κεφάλια τῶν ἡγεμόνων μὲ νέες σκοτούρες. Ὁ Ἑλληνικὸς τρόπος ζωῆς εἰσχωρεῖ ἀκάθεκτος καὶ στὴν παραμικρῶτερη ἐκδήλωση τῆς ζωῆς, κερδίζοντας ὄλο καὶ πὺ πολὺ τοὺς ἐγχωρίους ταυτόχρονα ὅμως οἱ «αὐθεντικοὶ Ἕλληνες» γίνονται ὄλο καὶ πὺ λίγοι, σὰν ἀριθμητικὴ παρουσία. Κάτι ἄρχισε νὰ σιγοτρῶει τὰ θεμέλια τῶν ἡγεμονιῶν, ἐνῶ μακριὰ στὸν ὄριζοντα, μαζευόντουσαν ὑπομονετικὰ τὰ στοιχεῖα, πὺ θὰ συντελοῦσαν στὸ θέριμα μιᾶς νέας δύναιης, τῆς Ρώμης, πὺ σὲ λίγο θὰ ἔκανε αἰσθητὴ τὴν παρουσία της, κατὰ τὴ μάχη τῆς Πύδνας. Στὰ 200 π. Χ. ἡ Ρώμη ἔχει βγεῖ δυναμωμένη, ἀπὸ τὴ νίκη της στὸ δεύτερο Καρχηδονιακὸ πόλεμο, καὶ αἰσθάνεται ἀρκετὰ περήφανη. Ἀπὸ πλευρᾶς ἐπιγόνων τὸ κράτος ἔχει διαμοιρασθεῖ, ὅπως συμβαίνει στὴν κυβοπαιξία, καὶ ὄλοι ὅσοι εἶχαν μετὰσχει στὶς Ἀλεξανδρινὲς ἐκστρατεῖες ἢ στὶς αὐλικὲς δολοπλοκίαις, ἔχουν ἱκανοποιηθεῖ, ἄλλος πὺ πολὺ καὶ ἄλλος πὺ λίγο, ἀπὸ τὴ μοιρασιά.

Στὸ πρῶτο πρόσωπο, μιᾶ ὁ νέος κόσμος, παίρνοντας σὰν ἀφορμὴ τὴν ἐπιγραφὴν, πὺ ἔγραψε ὁ Μ. Ἀλέξανδρος στὶς 300 ἀσπίδες - λάφυρα καὶ τὶς δώρησε στὴν Ἀθηνᾶ μετὰ τὴ νίκη του στὸν Γρανικὸ ποταμὸ: «Ἀλέξανδρος Φιλίππου καὶ οἱ Ἕλληνες πλὴν Λακεδαιμονίων». Ὁ Καβάφης προσπαθεῖ, μέσα ἀπὸ τὴν γοητευτικὴ ἀγλὺ τοῦ παρελθόντος, νὰ σχηματίσει τὸ εἶδωλο τῆς Σπάρτης στὰ 200 π. Χ. Ἡ Σπάρτη τῶν χρόνων αὐτῶν δὲν ἔχει καμμιά σχέση μὲ τὴ δοξασμένη ἐποχὴ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου· ζεῖ ταπεινωμένη καὶ ἀποτραβηγμένη τὸ δράμα τοῦ ἀργοῦ θανάτου, σ' ἓνα κλίμα κατακόρυφου μαρασμοῦ. Φταίνει οἱ συνεχεῖς πόλεμοι, φταίνει τὰ νέα ἤθη, πὺ κατακλύσανε μονομιᾶς, τὸν ἄδυτο στοὺς ξένους Λακωνικὸν τρόπο «τοῦ ζεῖν» καὶ διαβρώσανε τὴν λειτουργία τοῦ πολιτικοῦ συστήματος. «Δὲν κάνετε γι' αὐτὰ, δὲν κάνετε γιὰ μεγάλες κατακτήσεις, μόνοι ἔσεῖς, ἀπὸ ὄλους τοὺς Ἕλληνες!» Αὐτὴ ἡ προσβολή, ἂν γιτότανε παλιότερα, θὰ σήμαινε τὸ λιγώτερο κήρυξη πολέμου· μὰ τώρα σημαίνει μιὰ «παντάπασι» ἀδιαφορία στὴ Σπάρτη. Πάμπολλοι ἥρωες τοῦ Καβάφη εἶναι καταπονημένοι, πολλοὶ βρῖσκονται στὸ χεῖλος τῆς καταστροφῆς καὶ ἄλλοι ἀδιαφοροῦν γιὰ τὸ αὐριο. Εἶναι καὶ αὐτὴ μιὰ στάση ἀπέναντι στὴ ζωὴ, πὺ κρύβει πολὺ ἥρωϊσμὸ μὲσα στὴν ἀρνησὴ της. Αὐτὴ ἡ στάση δίνει τὴν ἐξήγησιν σὲ πολλὰς ἐνέργειαις τῶν Σπαρτιατῶν:

• Πλὴν Λακεδαιμονίων
μὰ φυσικά. Δὲν ἦσαν οἱ Σπαρτιάται
γιὰ νὰ τοὺς ὀδηγοῦν καὶ γιὰ νὰ τοὺς προσταξοῦν
σὰν πολυτίμους ὑπηρέτες*.

Κλεισμένη στὸ καθοῦκι της, ἡ φθίνουσα πόλη, ζεῖ μὲ τὴν ἀνάμνησιν τῶν

περασμένων μεγαλειών, τότε πού και μία της κίνηση τράνταζε συθέμελα όλόκληρη την Ελλάδα. Νομίζει ότι μ' ένα «μὰ φυσικά», γεμάτο ἀλαζονεία και ὑποκρισία, θὰ δικαιολογηθεῖ στὰ μάτια τῶν συγχρόνων της. Ἡ Σπάρτη κι' ἂν γονάτισε κι' ἂν ταπεινώθηκε, δὲν θὰ πέσει χαμηλά, δὲν θὰ δεχθεῖ ἄλλους ἐνσαρκωτὲς τῶν πεπρωμένων της και προπαντὸς δὲν θὰ φορέσει τὸ ταπεινὸ ἔνδυμα τοῦ ὑπηρέτη. Μιὰ ἀριστοκρατικὴ ἔπαρση, πού διοχετεύει μιὰν ἀγέρωχη στάση ἀπέναντι στὴ μοῖρα, διατρέχει ὁλόκληρο τὸ ποίημα. Σὲ ἄλλα ποιήματα ὑπάρχουν οἱ εἰκόνες πλουσίων νέων, καλῶν οἰκογενειῶν, πού προμαντεύουν τὸ τέλος τους, μὰ δὲν μποροῦν νὰ φθάσουν στὴ κάθαρση μιᾶς μεταμέλειας. Ὅμως οἱ τύψεις γι' αὐτὴ τὴν ὑποταγὴ στὴ μοῖρα, ἢ ντροπὴ και τὸ ὄνειδος, θὰ σπρώξουν τοὺς παρακμασμένους Σπαρτιάτες, σὲ μιὰ Σιβυλλικὴ δικαιολογία :

«Ἄλλωστε μιὰ πανελληνία ἐκστρατεία χωρὶς
Σπαρτιάτη βασιλέα γι' ὄρχηγὸ
δὲ θὰ φαινόταν πολὺ περιωπῆς».

Ἡ μακρόχρονη παράδοση τῆς Σπάρτης, ἡ ἐγωπαθὴς ἀντίληψη, ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται νὰ δοθεῖ πρωτοβουλία σ' ἄλλον ἐκτὸς ἀπὸ τὴ Σπάρτη, εἶναι τὰ ἐλαττήρια τῆς ἄρνησης τῶν Λακεδαιμονίων.

Μὰ κι' ὁ Μακεδόνας στρατηλάτης, ἐλάχιστα ἀσχολήθηκε μ' αὐτούς. Δὲν θέλησε νὰ καταλάβει τὴν πόλη τους ἀπὸ σεβασμὸ πρὸς τὸ ἔνδοξο παρελθόν της. Αὐτὴ ἡ περιφρόνηση θὰ στοίχισε πολὺ στοὺς Λακεδαιμονίους:

«Ἄ βεβαιότατα πλὴν Λακεδαιμονίων.
Εἶναι κι' αὐτὴ μιὰ στάσις. Νοιώθεται».

Ἡ δικαιολόγηση τῆς στάσης τῶν Λακεδαιμονίων, θὰ ἦταν ἀνεδαφικὴ, ἂν δὲν συνοδευόταν ἐκτὸς ἀπὸ τὸ «βεβαιότατα», μὲ τὸ πολυέδρο, «εἶναι κι' αὐτὴ μιὰ στάσις». Ἡ ἔκφραση αὐτὴ συναντιέται και σ' ἕνα ἄλλο ποίημα, ἐξ ἴσου δραματικὸ, στὸ «Περιμένοντας τοὺς βαρβάρους». Ἐκεῖ ὑπάρχει ὁ στιχὸς «οἱ ἄνθρωποι αὐτοί, ἦσαν μιὰ κάποια λύσις». Μὰ ὁ ἰσχυρισμὸς αὐτὸς θὰ ἔμενε ἐκθετος, ἂν ὁ αἰσθησιαρχικὸς Καφάβης, δὲν προσέθετε τὴ λέξη «νοιώθεται». Αὐτὴ ἡ κατανόηση πλησιάζει πολὺ τὸν ἄνθρωπο, τὸν ἐγγίζει, τὸν αἰσθάνεται κι' εἶναι παρηγοριὰ και δικαιολογία μαζί. Ὁ ποιητὴς δὲν θέλει νὰ βρεθεῖ κανένας ἥρωας τοῦ ἀνυπεράσπιστος μπροστὰ στὴ δαμόκλεια σπάθη τῆς ἱστορίας. Ἐν συνεχείᾳ, γυρίζει τὸ φακὸ του, σὲ μιὰν ἄλλη πτυχὴ τῆς ἐκστρατείας, πού, γιὰ τὶς πολιτιστικὲς της ἐπιτεύξεις, πῆρε τὸ ὄνομα «ἔνοπλοι ἐξερεύνηση».

Γιὰ τοὺς Ἕλληνες, θ' ἀκολουθήσει μιὰ θριαμβευτικὴ ἀλυσίδα νικῶν, μὲ τὶς μάχες στὸ Γρανικό, στὴν Ἴσσο και τὸ τελειωτικὸ σάρωμα τῶν Περσῶν στ' Ἄρβηλα. Σελίδες δόξας δοσμένες μὲ δημοσιογραφικὴ ἀμεσότητα, τονισμένες μὲ ποιητικὰ μέσα. Στὸ τέλος οἱ Πέρσες θὰ ὑποκύψουν στὴ μοῖρα τους. Μετὰ τὴν ξερὴ παράθεση ὀνομάτων, ἀπονέμεται ὁ κάπως σπάνιος γιὰ τὸν συγκρατημένο Καβάφη ἔπαινος τῶν νικητῶν, καρυκευμένος μ' ἕνα χεῖμαρρο μελωδικῶν συνάμα και ἀπλῶν ἐπιθέτων, πού δοξολογοῦν τοὺς νικητὲς. Σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο θυμόμαστε τὴν πολεμικὴ ἀπλοχεριὰ τῶν ἐπιθέτων, ὅπως βρῖσκεται ἀποθανατισμένη στὶς περιγραφὲς τῆς «φλογέρας τοῦ Βασιλιᾶ» :

«Κι' ἀπ' τὴν θαυμάσια πανελληνίαν ἐκστρατεία
τὴν νικηφόρα, τὴν περίλαμπρη,
τὴν περιλάλητη, τὴν δοξασμένη
ὡς ἄλλη δὲν δοξάσθηκε καμμιά,
τὴν ἀπαράμιλλη: βγήκαμ' ἐμεῖς
ἑλληνικὸς καινούριος κόσμος, μέγας».

Αὐτὸς ὁ ἀπόλυτα δικαιολογημένος ἔπαινος παίρνει μεγαλύτερη ἀξία, γιὰτι

βγαίνει από το στόμα ενός φιλάργυρου σε έπαινους ποιητή. Μια λυρική πατρολογία των προγόνων θεωρείται επιβεβλημένη για τον ύμνητή των χρόνων των Έπιγόνων και της 'Ασιατικής 'Ελληνοπρεπείας, που αρδεύει τις ρίζες της στην 'Ελλάδα. Από την εξαίσια ακτινοβολία του πιδ άνεσπέρου φωτός, από την επήρεια του πιδ φιλελευθέρου πνεύματος και από το κάλλος της ιδανικής κομψότητας, ξεπήδησε ο καινούργιος κόσμος, αυτός που δικαιωματικά φέρει τον τίτλο Μέγας. Μια περισσότερο λεπτομερειακή απεικόνιση του καινούργιου κόσμου, επιβάλλει την παράθεση όνομασιών και ριζών καταγωγής, που δέν έχουν σκοπό να χρησιμοποιηθούν σαν πρώτη ύλη για την κατάρτιση γενεαλογικού δένδρου, άλλ' αποβλέπουν στο να τονίσουν, σ' όλη του την έκταση, την παντοκρατορία του 'Ελληνισμού, στον τότε γνωστό κόσμο :

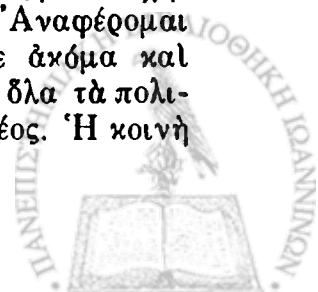
«Εμείς οί 'Αλεξανδρείς, οί 'Αντιοχείς,
οί Σελευκείς κι' οί πολυάριθμοι
έπίλοιποι 'Ελληνες Αιγύπτου και Συρίας
κ' οί έν Μηδεία κι' οί έν Περσίδι κι' όσοι άλλοι».

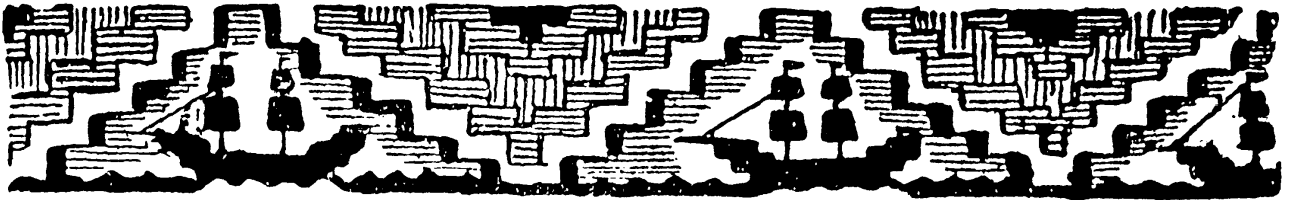
Με δικαιολογημένη περηφάνεια προτάσσει την περιγραφή της θρυλικής σε πολιτιστική λάμψη 'Αλεξάνδρειας, που με τους έλληνικούς τρόπους, τα σχολεία, τη βιβλιοθήκη και την έν γένει ιλιγγιώδη σε έπιτεύξεις πνευματική κίνηση, κατέχει ξεχωριστή θέση μέσα στον 'Αρχαίο κόσμο. Μά και οί απόγονοι του 'Αντίοχου, του Σελεύκου κι' όλοι οί άλλοι οί παροικοῦντες τα πάλαι ποτέ έδάφη της Περσίας, είναι έλληνογενείς. Το τονίζει ο Καβάφης και ίσως προσωπικά δέν θεωρεί τα κράτη των έπιγόνων σαν ανεξάρτητα κράτη, μά σαν αποικίες ένδς εύρύτερου 'Ελληνικού κράτους. Με τον ίδιο τρόπο άλλωστε αντιμετώπιζει τα κράτη αυτά, στο ποίημα «Έν μεγάλη 'Ελληνική αποικία 200 π. Χ.»

'Ατενίζοντας την τωρινή θέση του 'Ελληνισμού και προμαντεύοντας την μελλοντική του κατάληξη, απαριθμεί τις ύπηρεσίες του 'Ελληνισμού στην ανθρωπότητα. Δέν είναι στενά έθνικιστής ο Καβάφης· είναι όμως αληθινός και δίκαιος κριτής. Σε μία έποχή, που όλα παρεξηγούνται και παρερμηνεύονται, θα δώσει με τον ποιητικό λόγο τις κεντρικές γραμμές της κυριαρχίας των 'Ελλήνων στους λαούς της 'Ανατολής :

«Με τες έκτεταμένες επικράτειες
μέ την ποικίλη δράσι των στοχαστικών προσαρμογών
και την Κοινήν 'Ελληνική Λαλιά
ώς μέσα στην Βακτριανή την πήγαμεν, ως τους 'Ινδούς».

Διυλίζοντας την ούσια των γεγονότων, αναπλάθει την ιστορία και βλέπει ότι οί έκτεταμένες επικράτειες των έπιγόνων δέν ύπηρετήσαν τυφλά στη δημιουργία ένδς στρατιωτικού χαρακτήρος imperium, άλλα έγιναν το μέσον, οί δρόμοι, ο συνδετικός κρίκος μεταξύ των άπολιτίστων και πολιτισμένων λαών. 'Η φιλελεύθερη διαπαιδαγώγηση του 'Ελληνα δέν του έπιτρέπει να κρατά μονοπωλιακά τα πολιτιστικά αγαθά, άλλα του έπιβάλλει να κοινωνούν από αυτά και άλλοι λαοί, γιατί ο πολιτισμός δέν ανήκει στο έθνος, άλλα στην ανθρωπότητα. Μπορεί αυτή ή αντίληψη να έβλαψε αργότερα τους 'Ελληνες σαν κατακτητές, άλλα τους δόξασε σαν δασκάλους. Μά τι είναι τέλος πάντων ο 'Ελληνισμός; Ένας παντοτινός ταξιδευτής, ένας Δόν Κιχώτης, που θα μεταλαμπαδεύει με την ποικίλη δράση του, ότι γεννήθηκε, άνδρώθηκε κι' έθανατούργησε κάτω άπ' το καθαριο ούρανό της πατρίδας. Αυτές οί στοχαστικές προσαρμογές του 'Ελληνισμού δημιουργούν σχήματα, που σπαζοκεφαλιάζουν τους ψυχρούς Ευρωπαίους ιστορικούς. Αναφέρομαι στο περίλαμπρο σχήμα νου 'Ελληνοσυριακού πολιτισμού, που άντεξε ακόμα και στη λαίλαπα του 'Αραβικού μωαμεθανισμού. Διαπιστώνουμε, ότι, σε όλα τα πολιτιστικά κυκλώματα, ο 'Ελληνισμός είναι ή δύναμη, ή βάση και το κλέος. 'Η κοινή

ΠΕΤΡΟΥ ΟΛΥΜΠΙΟΥ

ΗΡΩΪΚΗ ΑΥΤΑΠΑΤΗ

Είχε, λοιπόν, τόσο υποβληθεί; Μὰ οὔτε κι' ὁ ἴδιος δὲν τόλμαγε νὰ τὸ πιστέψει. Παράδοξα ὁμως αἰσιάνονταν τὴν ἀνάγκη ν' ἀφήσει τὸν ἑαυτό του ὀλάκερο νὰ κυριευτεῖ ἀπὸ τὸ τολμηρὸ ἐκείνο εἶδωλο, ποῦ ἡ φύση του ἦταν συγκροτημένη ἀπὸ ἀτελεύτητες χίμαιρες, μέσα στὶς ὁποῖες νόμιζε πὼς ἀνακάλυπτε τὸ θέλημα τῆς φύγῃς. Κι' ὅσο τὸ σκέπτονταν, τόσο πῖδ πολὺ ἔπαιρνε θάρρος ἢ ψυχὴ του καὶ τοῦ φαίνονταν πὼς κατακυλοῦσε ἀπὸ τῶνα ἀστέρι στ' ἄλλο, βυθισμένος σὲ μιὰ εὐτυχία μενεξεδένια.

Ἄσημος συγγραφέας αὐτός, μ' ἀθεράπευτη μέσα του τὴν ἀρρώστια τῆς τέχνης, πόσο θάταν ὑπέροχος ἂν κατόρθωνε νὰ δημιουργήσῃ μέσα ἀπὸ τὸν κοσμολογικὸ του πυρετό, νά!, ἓνα εἶδωλο νὰ ποῦμε τέτοιο ποῦ μὲ τὴ φύση του νὰ βρεῖ ὄλο τὸν κόσμον καὶ νὰ κηρύξῃ μέσα σ' αὐτὸν τὸν ἑαυτό του, φορτωμένον τὴ μοῖρα του καὶ τὰ πεπρωμένα του, ἔτσι, τόσο λαμπρὰ κι' ὠραία σὰν αὐτὸς νὰ μὴν ἦταν κάτι ἀπὸ τὴ σύνθεση τῶν ἐρειπίων, πού, καθὼς πίστευε, συγκροτοῦσαν τὸν κόσμον τῆς ἐποχῆς του.

—Καὶ βέβαια, ἔλεγε, εἶναι τόσο ὠραῖο νὰ ξεπερνᾷς τὸν κόσμον κι' ὅταν οἱ ἄλλοι θὰ λένε πὼς σ' ἔφτασαν, ἐσὺ νὰ τοὺς ξεφεύγεις, νὰ ξεμακραίνεις διαρκῶς καὶ νὰσαι πάντα μακριὰ ὁ ἀφταστος ὀδηγητῆς, τὸ ἰδανικὸ, τὸ σύμβολο. Νὰ ζεῖς

Ἑλληνικὴ Λαλιὰ δηλ. ἡ περιώνυμη Ἀλεξανδρινὴ διάλεκτος, θὰ εἰσχωρήσῃ ὡς τὰ ἔγκατα τῆς Ἀσίας, θὰ ριζώσῃ καὶ θ' ἀφομοιωθεῖ μὲ τὶς ντόπιες γλώσσες. Ἐνα θαῦμα δυσεξήγητο γιὰ ὄσους δὲν εἰσχωρήσανε στὸν πυρῆνα τῆς οὐσίας τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος, ποῦ γιγάντωσε τὸ ὑπέρολαμπρο οἰκοδόμημα τῆς ἀνθρωπινῆς παιδείας.

Τὸ ποίημα στὰ «200 π. Χ.» ἀποτελεῖ τὸ σύμβολο μιᾶς ἐποχῆς. Ἡ προτίμηση τοῦ Καβάφη γιὰ τοὺς Ἑλληνιστικὸς χρόνους δὲν εἶναι μιὰ ἀπλὴ νοοτροπία τῆς ποιητικῆς του ἔμπνευσης· εἶναι πίστη καὶ καμάρι. Γιὰ τοὺς Ἑλληνας τοῦ 200 π. Χ., ποῦ ἔχουν κατακλύσει τὰ σύνορα τοῦ περιορισμένου χώρου, τοῦ «ἄστεως», ἡ μικροπολιτικὴ καὶ κοντόφθαλμη στάση τῶν Σπαρτιατῶν εἶναι ἀκατανόητη καὶ γι' αὐτὸ εἶναι περιφρονητικὴ ἢ γνώμη τους :

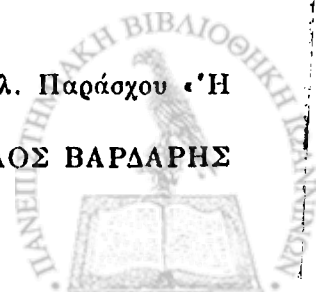
«Γιὰ Λακεδαιμονίους νὰ μιλοῦμε τώρα...».

Μ' αὐτὴ τὴν εἰρωνικὴ(1) γνώμη κλείνει τὸ ποίημα αὐτό, ποῦ σὰν ἐρεθισμὸ του εἶχε τὴν δηκτικὴ φράση τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἀκριβῶς ὅπως μᾶς τὴν ἔσωσε ὁ Ἀρριανός. Αὐτὴ ἡ γνώμη εἶναι «ὀμολογία πίστεως» ἐνὸς κόσμου οἰκουμενικοῦ, ποῦ ἔγινε προσιτὸς σὲ ὄλους, γιὰ νὰ διεκδικήσῃ ἀργότερα τὸ μερίδιό του στὴ διαμόρφωση τοῦ παγκόσμιου πολιτισμοῦ.

---

1. Γιὰ τὴν ἐν γένει εἰρωνεία τοῦ Καβάφη, βλέπε τὸ ἀρθρο τοῦ Κλ. Παράσχου «Ἡ εἰρωνεία τοῦ Καβάφη» στὴν ἐφημερίδα «Καθημερινή» τῆς 8-12-61.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΒΑΡΔΑΡΗΣ

την «ἐπιούσα» ἔξω πάντα ἀπὸ περιφέρειες, πὺ κάποτε θὰ σ' ἔφεραν στὴ μοῖρα τοῦ κέντρου γιὰ νὰ σὲ ξετινάξουν, νὰ σ' ἀφανίσουν μέσα στὸ μεγάλο σύνολο.

Ἄλλὰ πὼς νὰ δικαιολογήσει κανεὶς αὐτὴ τὴ φυγὴ, πὼς; Θὰ σὲ εἰποῦν ἀρνητὴ τῆς ζωῆς καὶ τὸ ἔργο σου, ἀργὰ ἢ γρήγορα, θὰ σταθεῖ ὁ μάρτυρας τῆς φθορᾶς καὶ τῆς ἀποτυχίας σου. Μὰ πὼς, ἐκεῖνος μὴδὰ καὶ πρόδωσε τὴ ζωὴ του ἢ τὸν κόσμο, ὅταν παράδωκε τὴν ψυχὴ του στὸν Κύριο τοῦ Κακοῦ γιὰ νὰ κερδίσει μιὰ Μαργαρίτα; Ὅχι, δὲ μπορεῖ νὰ εἰπεῖ κανεὶς πὼς ἢ μοῖρα, ὅπου ζήτησε νὰ παραδοθεῖ, ἦταν ἡ μοῖρα ἑνὸς ἀνθρώπου ἐξανεισμένου ἀπὸ τὰ ἴδια του τὰ πάθη. Μέσα του ἔβλεπε ζωντανὸ ὄλο τὸ ἔπος τῆς ζωῆς. Κάθε τί πὺ εἶχε ζήσει ἐκεῖνος, ἀπὸ τὴ στιγμή πὺ ἢ σκέψη του ὑψώθηκε πάνω ἀπὸ τὴ φοβισμένη μοῖρα του, ὡς τὴν ἄλλη τὴ μεγάλη, τὴν ἀξέχαστη καὶ ὠραία πὺ χάρισε στὰ μάτια του τὸ θάμπος τῆς ἐξαισίας ἐκείνης ὁμορφιάς, περνοῦσαν στὴ φύση του, τὴν ἐπλητταν, τὴν ἀποσύνθεταν καὶ τὴν ἀνασυγκροτοῦσαν μὲ τὰ ψήγματα ἑνὸς κόσμου, πὺ εἶχε ξεκινήσει ἀπὸ τὴ σκοτεινὴ κοίτη τῆς μαγείας, γιὰ νὰ ὑψωθεῖ πάνω ἀπὸ κείνο πὺ κι' αὐτὸς εἶχε κάποτε πιστέψει πὼς ἦταν ἡ ἀλήθεια, πὺ ἔπρεπε κάτω ἀπὸ τὰ πεπρωμένα της νὰ ἐξοφλήσει τὸ μεγάλο χρέος τῆς ζωῆς του.

Βυθισμένος σ' αὐτὲς τὶς σκέψεις, ἔνοιωθε, στιγμὲς—στιγμὲς, νὰ συγκρούεται μέσα του σὲ μιὰ θανάσιμη πάλη ἐκεῖνο πὺ κατεδίκαζε μὲ τὸ ἄλλο, πὺ θᾶπλαθε τὸ λυτρωμὸ του καὶ θ' ἀνέβαζε τὸν ἄνθρωπο στὰ κατάκορφα τοῦ Πάθους, γιὰ νὰ τὸν ὑψώσει ἀπὸ κεί ὡς τὴν πύρινη οὐσία τοῦ Θεοῦ. Καὶ τότες ἢ ἀκοή του συλλάμβανε παράδοξους ἤχους ἀλλαλαγμῶν κι' ἔβλεπε, μὲ τὰ μάτια του ζαλισμένα ἀπὸ τὰ δράματα, κόσμους καὶ κόσμους νὰ ξεσηκώνονται σὲ μιὰν ἀπέραντη χλαλοὴ θριάμβου, πὺ κατάκλυζε τὴν ψυχὴ του μὲ τὴ μανία μιᾶς εὐτυχισμένης βακχίας, σὰν νὰ ἦπτε τὸ νέκταρ τῆς μεγάλης ἐπιτυχίας ἀπὸ κάποιον, μαγικὸ κισσύβιο.

Σ' αὐτὸ τὸν κόσμο, ὦρα ὀλόκληρη ἔμεινε παραδομένος, παρακολουθῶντας τὴν ἀγραφή ἐκείνη «συμφωνία τῶν πεπρωμένων», πὺ τοῦ φαίνονταν πὼς κάθε της ἀχὸς τόνιζε κι' ἓνα κομμάτι τῆς ψυχῆς του.

Ἄναψε τὸ τσιγάρο του καὶ θᾶλεγε κανεὶς πὼς εἶχε πιά ὀλόκληρος ἐξατμιστεῖ κι' εἶχε σμίξει ἢ οὐσία του μὲ τὰ γαλάζια δαχτυλίδια τοῦ καπνοῦ. Σὲ λίγο τὰ μάτια του πέσαν πάνω σὲ μιὰ παλῆα χαλκογραφία τοῦ Μεφιστοφελῆ, πὺ ἦταν κι' αὐτὴ ἓνα ἀπὸ τὰ λίγα στολίδια τοῦ γραφείου του.

Τὴν κύτταξε λαίμαργα, ἔτσι πὺ νόμιζε κι' ὁ ἴδιος πὼς δὲ χῶραγε στὴν δρασὴ του ἢ φωτεινὴ ἐκείνη Κόλαση, πὺ ἀπλώνονταν καὶ πλάταινε δυσρκῶς τόσο, πὺ καὶ τὸ δωμάτιο θαρροῦσε πὼς κοντανάσαινε καὶ ἀσφυκτιοῦσε ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀπέραντη παρουσία τοῦ στιγματισμένου Κυρίου.

—Ψυχὴ! Ψυχὴ, λοιπόν! Νά την! — φώναξε ξεφρενισμένος, ἀναπνδῶντας ἀπ' τὴ θέση του. Ἄλγει καὶ πλαταίνει μέσα στὰ στήθη μου σὰ μιὰν ἄπλερη κόλαση, πὺ ἀγκαλιάζει ζωντανούς καὶ πεθαμένους. Κι' ὅμως ποτὲς δὲ μπόρεσα νὰ στιγματίσω μ' αὐτὴ τὸ μέτωπο τοῦ κόσμου. Εἶμαι ἓνας ἄσημος..., ἓνας τιποτένιος, φτηνότερος κι' ἀπ' τὸ θάνατο ἑνὸς ἐντόμου...

Τὸ στήθος του τραντάζονταν τώρα ἀπὸ συνταρακτικὸς λυγμούς σὰν κάποιος χαλκουργὸς νὰ ζητοῦσε νὰ πλάσσει ἐκεῖ τὸ εἶδωλο τοῦ Πόνου μὲ τὴ σκληρὴ σφύρα μιᾶς ἀναισθητικῆς ἐμπειρίας. Ὑστερα...

Ὑστερα, σὰ νὰ συνῆρθε, τραβῆξε τὴ χαλκογραφία ἀπὸ τὴ θέση της μὲ βίαιη χειρονομία, τὴν ἔφερε μπρὸς στὰ μάτια του σὰ νᾶθελε νὰ τὴ φυτέψει μέσα στὶς κόρες τους καὶ ῥίχτηκε πάνω της σὰν τὸ ἐλάφι τὸ διψασμένο στὴ δροσοπηγή.

—Κυρίε μου!, Κυρίε μου, φώναξε, ἂν δὲν ἦσουν ἐσύ νὰ σαρκώσεις τὴν ἰδέα στὴν ἁμαρτία, δὲ θὰ λουλούδιζε τὸ πάθος στὴ γῆ οὔτε στὰ στήθη τὰ δικά μου ἢ φοβερὴ σου εὐεργεσία!... Γιόμισέ με μὲ τὴν ὠραία Κόλαση τῶν πεπρωμέ-

νων σου! Ξέπλυνέ με στην άγρια πυρά του Πάθους και παράδοσέ με λευκό στο αίμα μου!

Θάχε πολλά να είπει ακόμα, να συνεχίσει αυτή την προσευχή της απελπισίας, αν κάτι άλλο δεν τον αποτραβοῦσε απ' αυτό το παραλήρημά του. 'Ακόμα βάραινε νωπή στα χείλη του ή τελευταία λέξη, όταν νόμισε πως κείνη ή εικόνα ἄφηκε στα χέρια του κάποιο θερμοτάτο σπασμό. "Ένα αἶσθημα φόβου τον κυρίεψε και, για να ξανάβρει την ψυχραιμία του, ἔφερε τα μάτια τον γύρω στο δωμάτιο, που είχε ἀρχίσει να καταποντίζεται στη σκιά του δειλινοῦ. Μὰ καταλάβαινε πως αὐτή ή βιαστική ματιά δεν ἔφτανε για να φέρει τή γαλήνη στα ἐπαναστατημένα νεῦρα του. Πελοιδνός σχεδόν, ἄφηκε τή θέση του και πλησίασε το παράθυρο. Τὸ μουράγιο τοῦ ἄνηκε σὰ νᾶφερνε γραμμένη στο θάμπὸ ἀτλάζι τῆς θάλασσας τή λιποθυμία τῆς ὥρας ἐκείνης και τὸ θρυλικὸ νησί με τ' ἄλλα βουνὰ γύρω, που πλαισίωναν τὸ λιμάνι, τοῦ φάνηκαν σὰν ἕνα ἀδιαπέραστο φράγμα, που τὸν καθήλωνε στο κέντρο μιᾶς πυρετικῆς γῆς, για να γίνει τέφρα πριν ὁ νοῦς του καρπίσει τὸ θρίαμβο τῆς φαντασίας του...

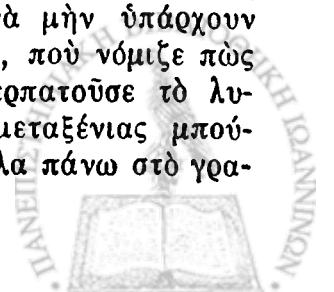
Γύρω, τὰ καστέλλια με τὶς ματωμένες ντάπιες και τοὺς θρούλους τῶν Βιλαρδουίνων, πνιγμένα μέσα στο δειλινὸ βούρκωμα και στεφανωμένα ἀπὸ μαβιὲς θλίψεις, φαίνονταν να παρασταίναν ὄσες κι' ὄσες τραγωδίες τοῦ καιροῦ που πέρασε. Σταύρωσε τὰ χέρια πάνω στο πλατὺ στήθος του κι' ἔμεινε ἔτσι, ἀπολιθωμένη ἀμφιβολία, γιομίζοντας ὀλόκληρο τὸ παράθυρο με τὸν ὄγκο τοῦ σώματός του. Πέρασαν ἀρκετὲς στιγμὲς ἔτσι, ὡς που ή καρδιά του ξανάβρε τὴν ἡρεμὴ συμφωνία τῶν παλμῶν της.

—Λοιπόν, σὲ καταλαβαίνω!, εἶπε, γυρνώντας ξανά στη θέση του και παίρνοντας τὴν εικόνα στα χέρια σὰν νᾶθελε να κουβεντιάσει μαζί της. Μοῦ ἀποκρίνεσαι. Μὰ ή ἀπόκρισή σου ἦταν φριχτὸς σπασμὸς μέσα στη χούφτα μου, που συνήθισε μόνο στα χὰδια να φρίσσει. Τώρα βλέπω πως ξαίρει τὸ χέρι μου να κρατεῖ τὸν κεραυνό. "ὦ, πόσο σοφὸ εἶναι και τὸ διδαγμὰ σου αὐτὸ, Κύριέ μου! Πίστευα πως μοῖρα τοῦ ἀνθρώπινου χειροῦ στέκονταν τὸ Καλὸ και ή Εἰρήνη, ή ὑπηρεσία στὸν Ἄνθρωπο, και σὺ μοῦ δίνεις να καταλάβω πως δὲ θὰ καρπίσει μήτε ὁ στρύχνος τὸ φοβερό του δηλητήριο, ἂν πάνω του δὲν πέσει ή γύρη τοῦ Κακοῦ...

—Κύριέ μου, σὺ τὸ ξαίρεις, πως εἶχα κι' ἐγὼ ὄνειρευτεῖ κάποια Μαργαρίτα κι' ἔλεγα, σαρκωμένο κήρυγμα τῶν ἰδεῶν μου, να τὴν φέρω μέσα στὸν κόσμο κι' ἀπ' τὸ δικὸ της στόμα ν' ἀκουστεῖ τὸ μεγάλο κάλεσμα, που θὰ ὀδηγοῦσε στο φῶς τοὺς ἀνθρώπους. Μὰ ἔλλειπε ἀπ' τὴ φλέβα μου τὸ αἷμα. Τὸ εἶχε πιεῖ ή Καλωσύνη. Μὲ εἶχε τόσο στραγγίσει τ' ὄνειρο, που και τὸ φῶς εἶχε παγώσει στα βλέφαρά μου...

Κόπηκε ἀπὸ μιὰ δυνατὴ ζάλη κι' ἔγειρε σὰν λιπόθυμο τὸ κεφάλι στην κορφή τοῦ φωτεῖγ. "Ένα φωτεῖγ γεμάτο ἀπὸ τὶς ὠραιότερες ἀναμνήσεις, που κέρδισε μέσα στη ζωή... Τώρα εἶχαν γίνει ὄλα βρυκόλακες στο δειλινὸ μισφωτο κι' εἶχαν τινάξει μέσα ἀπ' τὴν πληγὴ τῶν ἀναμνήσεών του τὰ βέλη τοῦ σαρκασμοῦ και τῆς εἰρωνείας, για να τὸν χτυπήσουν κατάστηθα, να τὸν ἐξουθενώσουν...

'Εκεῖ, σ' αὐτὸ τὸ φωτεῖγ, εἶχε ἀνοίξει κάποτε τὴν καρδιά του και τῆς ἔλεγε πως θέλει να τοῦ παραστέκεται σὰν ἄγγελος, που δὲν ἐσπίλωσε τὰ φτερά του σὲ βρώμικα τέλματα. Καιρὸς πόσος... Χιτὲς... Προχιτὲς... Τὶ σημαίνει;! "Όταν ζεῖ ή ἀνάμνηση, ὁ χρόνος δὲν μετριέται με ἀριθμοὺς κι' εἶναι σὰν να μὴν ὑπάρχουν ἡμέρες, που ἔχουν ἀνατολή και δύση. Τὴ θυμόταν τόσο δυνατὰ, που νόμιζε πως ἂν ἄπλωνε τὸ χέρι κάπου ἐκεῖ, μέσα στα ἀβέβαια θάμπη που περπατοῦσε τὸ λυκόφως, τὰ δάχτυλά του θὰ δέχονταν τὸ ριγηλὸ χὰδι κάποιας μεταξένιας μπουκλας... Και να τώρα τὶ ἔμενε: ἕνας σωρὸς ἀπὸ γραμμένα φύλλα πάνω στο γρα-

φείο του. Καί σάν έρριξε πρὸς τὰ κεί τὸ βλέμμα, τὸν κέντρισαν τόσο πού δὲν ἀντέξε στὸν πειρασμό. Κρέμασε τὴν εἰκόνα στὴ θέση της καὶ πλησίασε στὸ γραφεῖο, παίρνοντας τὰ χειρόγραφα. Φαινόταν σὰ νὰ τὰ χაΐδευε μ' ἓνα πάθος φετιχιστικό.

—**ΗΡΩΙΚΗ ΑΥΤΑΠΑΤΗ!**, φώναξε σὲ λίγο, διαβάζοντας τὸν τίτλο τῶν χειρογράφων, κι' ὕστερα:

—**Ω, Θεέ μου, ἔκαμε ἀναστενάζοντας. Λοιπόν, μὲ τὴ φαντασία μου ἐδημιούργησα τὴ ζωὴ μου. Ἐγραφα γι' ἄλλους· κι' ὁμως ἡ ζωὴ μου ἔρχεται τώρα σάν θρίαμβος τῆς πέννας μου. Τότε τί μένει γιὰ μένα;**

Κανείς ὁμως δὲν τοῦ ἀποκρίθηκε, σάν κάποιος χάος ἐρημικὸ νάχε φράξει κάθε στόμα... Ἡ ψυχὴ του εἶχε τόσο ματώσει... Καὶ τότε κατάλαβε πόσο σκληρὸ εἶναι νὰ ρίχνεις τὸ ρώτημά σου στὴν ἐρημιά, πού καταπίνει τὴ φωνή σου χωρὶς ν' ἀντισκόπει κάπου καὶ νὰ γυρίσει σάν ἀπόηχος, κεντώντας μὲ κάποια ψευδαίσθηση τὴν ἀπολιθωμένη πλήξη σου.

Ἐγειρε πάλι στὸ φωτέϊγ, μὲ τὰ βλέφαρα βαρειά σάν ἀπὸ καματερὴ νάρκη. Κι' ἀφέθηκε σ' αὐτήν, ἐνῶ οἱ στιγμὲς κυλοῦσαν δρομαίες, ἢ μιὰ πίσω ἀπ' τὴν ἄλλη, χωρὶς πιά κανεὶς νὰ τὶς μετῶ. Ὅμως ἡ ζωὴ ἦταν μπροστά του κι' ἔπαλλε ἀκέρηρα σάν μιὰ μυστηριώδικη ἀπορροή, ξετυλίγοντας κάποιον ὄνειρο κάτω ἀπ' τὶς γάζες τῶν βλεφάρων του.

—**Τότε τί μένει γιὰ μένα;**— εἶπε ἀφήνοντας τὸ τελευταῖο ρῶτημα πρὶν παραδοθεῖ στὴ νάρκη του.

Δυὸ - τρεῖς χτύποι δειλοί, ἀνάλαφροί, χαριτωμένοι ἀκούστηκαν στὴν πόρτα.

—**Ἐμπρός!**, κι' ὕστερα πάλι.

—**Ποῖς νάσαι αὐτὴ τὴν ὥρα;**

—**Δές με, λοιπόν! Εἶμαι ἐγώ!** Ἐγὼ πού μένω γιὰ σένα, εἶπε μπαίνοντας ἢ Ἄλμπα. Ἐγὼ πού εἶμαι σάν τὴ γύρη τῆς ψυχῆς σου. Κύτταξε τὰ μαλλιά μου πὼς εἶναι φορτωμένα ἀπ' τὴν σκόνη τῶν ἀστρῶν. Ἐλα τίναξέ με!... Ξαίρεις, χτέσ στεκόμουν ἀφοβῆ καὶ ὠραία κάτω ἀπ' τοὺς θόλους, δταν εἶδα νὰ γκρεμίζονται οἱ οὐρανοί. Καὶ εἶναι τόσο ὠραία, ψιθύρισε σι' αὐτὴν τοῦ ἢ Ἄλμπα, νὰ βλέπεις γιὰ χάρη σου νὰ κατρακυλᾶν οἱ οὐρανοὶ καὶ τ' ἀστέρια, νὰ πιστεύεις πὼς ἀπελπισμένα κι' ἀστεγα τινάζουν τὰ λευκὰ φτερά τους σάν κυνηγημένα χηνάρια. Καὶ σώπασε. Μὰ στὸ μεταξύ εἶχε διπλώσει τὸ χέρι της στὸν ὄμο του καὶ ἡ ἀνάσα της, σπάζοντας στὸ λωβδ τοῦ αὐτιοῦ του, ὑψώνονταν σάν καυτερὴ προφητεία ἴσα μέσα στὸ λογισμό του. Κι' ἔμεινε ἔτσι σιωπηλή, σάν μιὰ ἐξωτικὴ ἀβεβαιότητα, πού τὴν κατάπινε ἡ νύχτα. Ὑστερα ἡ φωνὴ της, τέτοια πού τὴ πλάθει ἡ ἀνυπαρξία μὲ τὴ γοητεία της, ξανάρθε σάν ἀπαλὸ θρόισμα.

—**Ξαίρεις, τοῦ εἶπε πάλι, χτέσ μ' ἔλεγαν ΑΛΜΠΑ, σήμερα μὲ λένε Στίτσα! ΣΤΙΤΣΑ!*** Ποῖς μοῦ ἐγύρισεν ἔτσι τ' ὄνομά μου; Ἦμουν ἓνα ποτάμι, πού ἔτρεχα τὸ φῶς... Ἦμουν ἢ αὐγὴ πού προμηνούσε τὴν ἡλιόχαρη μέρα... Σήμερα εἶμαι τὸ βούρκωμα, πού σκεπάζει τὸ νανάγιο τῆς Καλωσύνης... Ἐρχομαι σάν τὴ νύχτα φορτωμένη τὰ δαιμονικά της, γιὰ νὰ ξεφυλλίσω ὅλα τὰ τριαντάφυλλα τῆς ψυχῆς σου, νὰ λυώσω στὰ δάχτυλά μου τοὺς παρθενικοὺς κρίνους τῶν ἐμπνεύσεων σου... Εἶμαι ἢ Χάριβδη!... Μὲ ἀκούς; ...

Κρύος ἰδρὼς κατέβαινε στὸ μέτωπό του καὶ τὸ χέρι του δοκίμαζε τὸν κλονισμό τῶν σπασμῶν. Μὰ ὅπως ἔκαμε νὰ σκουπιστεῖ, ἔμεινε ἀναυδος ἀνοίγοντας τὰ μάτια.

Σκοτάδι παντοῦ. Ὅμως ὅλοι οἱ τοῖχοι φέρναν γραμμὲν μὲ φωτεινοὺς χαρακτῆρες τὴ μοιραία φράση, τοῦ βιβλίου πού δὲν τελείωσε. Ἐνα - ἔνα διάβασε τὰ

* Ἡ λέξη «κακία» στὴν Ἰταλική.

ΕΥΡΙΠΙΔΗ ΣΟΥΡΛΑ, Παιδαγωγού

ΕΝΑΣ ΠΑΤΡΙΔΟΓΝΩΣΤΙΚΟΣ ΘΡΗΝΟΣ

Τρέμ' ἡ φωνή μου, τρέμ' ἡ ψυχὴ μου
τρέμουν τὰ πόδια μου κι' ὅλα ἐδῶ
Ἄχ! λίγο νὰ κάμω τὴν προσευχή μου
καὶ νὰ φιλήσω τὸ χῶμα αὐτό.

Βασίλειος Χρήστου

I

Ὁ Ἡπειρώτης, διὰ τὰ παληότερα χρόνια ἐπρόκειτο νὰ ταξιδευθῆ, μὲ πόνο καὶ μὲ ψυχικὴ συντριβὴ ἀποχωριζόντανε ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς του, ἀπὸ τὴ φύση καὶ ἀπὸ τὸ περιβάλλον γενικὰ τοῦ χωριοῦ του.

Ὁ μεταφυσικὸς πόνος του πρὸς τὴ Γενέθλια Γῆ του, ἡ ἀγάπη του ἡ βαθεῖα πρὸς τὸ περιβάλλον ἐκεῖνο ποὺ ἀντίκρουσε γιὰ πρώτη φορὰ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου καὶ πέρασε τὰ πρῶτα ἀξέχαστα χρόνια τῆς παιδικῆς του ἡλικίας, τὰ ζωντανὰ δράματα ἀπὸ τὸ φυσικὸν περιβάλλον τοῦ χωριοῦ του, ὅπου ἐπλεξε μὲ τὴν μαγικὴ του σκέψη καὶ μὲ τὴν ὑπερεκχειλίζουσαν φαντασίαν του τὰ πρῶτα ὄνειρα τῆς ζωῆς του καὶ γενικὰ ἡ εἰκόνα καὶ ἡ φύσις τοῦ χωριοῦ, στεκόντανε πάντοτε μπροστά του ζωντανὴ καὶ ἐμψυχωμένη, διὰν ἐρχόντανε ἡ ὥρα τοῦ ξεπροβοδίσματος καὶ ὁ κυρατζῆς μὲ τὲς μουῦλες του βρισκόντανε στὸν ὄβυρό τοῦ σπιτιοῦ του, μὲ πόνο καὶ μὲ ψυχικὴ συντριβὴ ἀποχωριζόντανε ἀπὸ ὅλα αὐτά.

Πῶς ὁμως θὰ νοιώσομε καὶ θὰ ἐρμηνεύσωμε τὴν ἀγάπη τοῦ Ἡπειρώτη γιὰ ὅλα τὰ ἀνωτέρω;

Ἡ ἀλήθεια εἶναι πῶς, ὄχι ἀπλῶς αἱ ὁμορφες τοποθεσίαι τοῦ χωριοῦ, τὰ γραφικὰ ποτάμια καὶ τὰ δάση, οἱ βουνοπλαγιές καὶ τὰ φαράγγια, τὰ λειβάδια καὶ τ' ἀμπέλια, τὰ ξωκλήσια καὶ τὰ παλῆα ἀρχοντικά, οἱ καλύβες καὶ τ' ἀλώ-

---

γράμματα: ΗΡΩΓΚΗ ΑΥΤΑΠΑΤΗ... Τὰ λιγοστὰ ἀντικείμενα, τὰ μικρομπιπλῶ ἔφερναν τὴν ἴδια σφραγίδα. Περισσότερο σαστισμένος καὶ μὲ λιγώτερο τρόμο, ἔκαμε νὰ κυτιάξει μέσα του. Κι' εἶδε καὶ κεῖ τὸ τρομερὸ γράμμα νὰ συνθέτει τὸν ἴδιο ἀφορισμό...

Σηκώθηκε, πλησίασε μηχανικὰ στὸ γραφεῖο καὶ μάζεψε ὅλα τὰ χειρόγραφα τοῦ μυθιστορήματος. Τὸ παράθυρο ἀνοιχτὸ ἔμπαξε τὴ χλιαρὴ ἀνάσα τῆς νύχτας.

— Ἄς σὲ πάρει καὶ σένα ἡ νύχτα κι' ἄς ἔρθει αὐτὴ νὰ κλείσει τὴν τελευταία σου σελίδα, εἶπε ἀφήνοντας τὰ χειρόγραφα στὸ κενό.

— Μὲ ξεγέλασες, ψιθύρισε ἀργά, καθὼς ἔκλεινε τὸ παράθυρο. Νόμισα πῶς σὺ ἴσουν ὁ πυρῆνας καὶ ἡ ἔκφραση τῆς ζωῆς, ἐνῶ δὲν ἴσουν παρὰ τὸ πρῶτο νόημα. Κι' ἔμεινα σὲ σένα. Τώρα μὲ πῆρε ἡ νύχτα ταξιδιώτη σ' ἄλλα ἀκρογιάλια. Κι' διὰ, καμμιά φορὰ, θὰ ξανάρθεις, εἴτε ἀπὸ τὸν πυρετὸ φερμένη τοῦ νόστου μου, εἴτε ἂν ξεγελαστῆ τ' ὄνειρο καὶ πάρει τὸ σχῆμα σου καμμιά βραδυὰ νὰ μὲ πλανέσει... Ἄλμπα! Ἄλμπα! φώναξε μ' ἔξαψη, μὴν ἀπλώσεις τὸ χέρι σου, μὴ στρίψεις τὸ μάτι σου γιὰ νὰ μὲ δεῖ... Μὴ μ' ἀγγίσεις!.. Τώρα εἶμαι ἀλαφρὺς σὰν ἓνα φτερό...

Κι' ἦταν, τῶντι, ἀλαφρὺς σὰν φτερό.

νια, οί κήποι και οί φράχτες, είναι πού μᾶς συγκλονίζουν συναισθηματικά, ἀλλ' ἡ ἀγάπη πρὸ παντὸς και ἡ Ζωή μας με αὐτά, είναι ἡ αἰτία πού μᾶς τὰ παρουσιάζει πάντοτε ὠραία και νοσταλγικά.

I I

* Ἄς δώσωμεν ὁμως τώρα τὸν λόγον εἰς ἓνα ξεχωριστὸν εἰς τὴν πόλιν τῆς Παλλάδος, τὸν λόγιον ἱατρὸν Βασίλειον Χρήστου, μέλος Διεθνῶν Ἱατρικῶν Συνεδρίων και γνωστὸν διὰ τὴν λογοτεχνικὴν ἀπόδοσιν εἰς τὴν γλώσσάν μας τῶν βασιχωτέρων ἔργων τοῦ Ἱπποκράτους, νὰ μᾶς μιλήσῃ γιὰ τὸν ἀποχωρισμὸν τοῦ ἀπὸ τὸ φυσικὸν περιβάλλον τῆς Γενέθλιας Γῆς του, ἓνα ἀποχωρισμὸν πού ἐγγίζει τὴν μορφήν ἐνὸς πρωτοτύπου Πατριδογνωστικοῦ θρήνου.

Νεαρὸς ἀκόμη μαθητής, μετὰ τὰς εὐδοκίμους σπουδὰς του εἰς τὸ φημισμένον Σχολαρχεῖον τῆς Βουρμπιάνης, ὅπου ἠρίστευσε, πρόκειται νὰ ταξιδευθῆ.

Εἶναι δεμένος ὁμως με τὸ φυσικὸν περιβάλλον τῆς Γενέθλιας Γῆς του.

Και προκειμένου νὰ πάρει μοιραίως τὸν δρόμον τοῦ ταξιδεμοῦ γιὰ εὐρύτερες σπουδές του στὴν Ἡπειρωτικὴν πρωτεύουσαν, τὰ θρυλικά Γιάννινα, και ἐν συνεχείᾳ στὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν, με συγκίνησιν σαραγαμοῦ ἀποχωρίζεται ἀπὸ τὸν φράχτην τοῦ κήπου πού βρισκόντανε σύρριζα στὸ πατρικὸ του σπίτι, τὸ Ἀρχοντικὸ τῶν Χρησταίων.

* Ἄς τὸν ἀκούσομε.

III

A'.

« Ἄχ! ἀπ' ἔδω μὴ με διώχνετε, ἄς μείνω 'δῶ στὸ φράχτη, ἄς μείνω μὴ με σπρώχνετε, μὴ με τραβάτε.... Τὸν φράχτη μόν' ἀφήστε μου νὰ μοῦ κρατάει τὴ μνήμη».

B'.

* Ἄς χωριστοῦμε, φράχτη μου, ἄς φύγω 'γὼ στὰ ξένα·
θὰ πῶρῶ μόνο φράχτη μου 'πὸ σένα ἓνα κομμάτι
γιὰ νὰ κρατιέμαι, φράχτη μου, στὸ μαῦρο μονοπάτι,
μέσα μου νὰ στηρίζομαι, νὰ τῶχω δεκανίκι.

Γ'.

Περίμενέ με στὸ χωριό, περίμενε στὸ χρόνο
περίμενέ με σὰ θεριό, περίμενέ με μόνο.

Δ'.

Κι' ὅταν γυρίσω, φράχτη μου, θὰ σὲ χιλιοστολίσω,
θὰ σὲ στεριώσω, φράχτη μου, ὅσες χρονιές κι' ἂν ζήσω.
Κάστρο νὰ γίνεις Σὺ γερὸ, χιλιοτραγουδημένο

E'.

Τρέμ' ἢ φωνή μου, τρέμ' ἢ ψυχὴ μου, τρέμουν τὰ πόδια
μου κι' ὅλα μου ἔδῶ.

* Ἄχ! λίγο νὰ κάμω τὴν προσευχὴ μου και νὰ φιλήσω
τὸ χῶμα αὐτό.

Φρόχτη σὲ σφιγταγκάλιασα· μαζί θὰ γκρεμιστοῦμε·
Μαζί μας ἢ κληματαριά στὸ πέσιμο ῥαγίζει
και λουλουδιές και φασουλιές και ντοματιές και βλῆτα,
ἔκλαιγα και κλαίγανε κατάχαμα ριγμένα.

Βασίλειος Χρήστου

IV.

* Ὁμολογουμένως, συγκινητικώτερος διάλογος με τὰ ἄψυχα τῆς Γενέθλιας

ΝΙΚΟΥ Β. ΛΩΛΗ

ΠΑΤΜΟΣ (ΤΟ ΝΗΣΙ ΤΗΣ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ)

Ἡ ἀναζήτησι τοῦ μύθου, ἡ ἐπιδιώξι του, πολλές φορές, ἀποτελεῖ μιάν ἀνάγκη γιὸ μιάν ἐσωτερικὴ τακτοποιήσι, γιὰ μιάν ἐξωτερικὴ αὐτάρχεια. Φροντίδα ἑνὸς ἀτόμου καὶ ἑνὸς λαοῦ. Στολίδι τῆς καθημερινότητος ἢ ὠραιοποίησι τοῦ γῆθς. Ἡ δημιουργία καὶ ἡ συντήρησι ἑνὸς μύθου σημαντικὸ ἀνθρώπινο κατώρθωμα.

Φθάσε σ' ἕναν τόπο, χωρὶς νὰ ζήσης τὸ μῦθο του, φεύγοντας δὲν θάχεις πάρε τίποτε. Δὲν θάχεις περάσει ἀπ' ἐκεῖ. Γι' αὐτό, τὸ πέρασμά μας ἀπ' τὴ ζωὴ πρέπει νὰ συνοδεύεται πάντα ἀπὸ τὴν ἰδιοποίησι ἑνὸς μύθου, πὸν μπορεῖ νάχη ὁποιαδήποτε μορφῆ, ἐδῶ αὐτῆ, ἐκεῖ τὴν ἄλλη.

* *

Στὴν Πάτμο, δὲν ἔχεις ἀνάγκη νὰ ἀναζητήσης τὸ μῦθο, σοῦ προσφέρεται ἕτοιμος. Μιὰ σημαδοῦρα, πὸν δείχνει τὸ βράχο πὸν πρέπει ν' ἀποφεύγουν τὰ καΐκια, «Κέλεψι». Τὰ παλιὰ τὰ χρόνια, πρὸ Χριστοῦ δηλαδή, ὁ βράχος αὐτὸς δὲν ἦταν ζω

μένος στὸ λιμῶνι αὐτό. Τὴν ἐποχὴ ὅμως τοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, τοῦ ἀγαπημένου μαθητοῦ τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὴν ὥρα πὸν αὐτὸς βάφτιζε τοὺς ἀνθρώπους καὶ τοὺς ἔκανε Χριστιανούς, (στὴν παραλία βλέπει κανεὶς ἀκόμη τὰ ὑπολείμματα τοῦ Βαπτιστηρίου), παρουσιάστηκε ὁ Διάβολος. Ὁ Ἅγιος τὸν διέταξε νὰ φύγη, τὸν «κέλευσε» δηλαδή, καὶ αὐτὸς ἔγινε βράχος, γνωστὸς ἀπὸ τότε σὰν «Κέλεψι» στὴ γλῶσσα τῶν κατοίκων.

Κατὰ τὴ λογία ἐκδοχῆ, ὁ βράχος αὐτὸς εἶναι τὸ ἀπολίθωμα τοῦ Μάγου Κώνωπος. Μάλιστα, οἱ ντόπιοι διαβεβαιώνουν, πὸς ὅποιος χταπόδι πιαστῆ σὲ κεῖνο τὸ βράχο, δὲν τρώγεται ἀπὸ τὴ βρώμα πὸν ζουβιλάει ἀπάνω του.

Ἵπερβολές;

Ἵσως.

* *

Τὸ νησάκι, πὸν βλέπετε λίγο πρὸ ἔξω ἀπὸ τὴν εἴσοδο τοῦ λιμανιοῦ, τὸ λένε Χιλιομόδι. Λέξι μᾶλλον συνηθισμένη, πὸν

Γῆς δὲν ἔχει ἀποδοθῆ κατὰ τρόπον ἐκφραστικώτερον, κατὰ τρόπον Ἠπειρωτικώτερον, κατὰ τρόπον βαθύτατα ἀνθρωπινώτερον.

Θὰ ἦτανε ὅμως ἀκόμη συγκινητικώτερον, ἔαν καὶ ὁ ἴδιος ὁ λατρὸς Χρῆστου θὰ μᾶς μιλοῦσε γιὰ τὰ συναισθήματα πὸν δοκίμασε, ὅταν ξαναγύρισε, ὅστερα ἀπὸ 30 σχεδὸν χρόνια, στὴν Γενέθλια Γῆ του, καὶ ἀντίκρουσε τὸν φράχτη τοῦ κήπου σύριζα στὸ ἀρχοντικὸ του, ὅταν ἀντίκρουσε, ναί... τὸν φράχτη, ἀπὸ τὸν ὁποῖον μὲ τόσον βαθὺν καὶ ἀνθρώπινον πόνον ἀποχωρίστηκε.

Πάντως ἕνα εἶναι γεγονός, ὅτι δηλαδή ἡ μορφῆ τοῦ ἀποχωρισμοῦ τοῦ Ἠπειρώτου ἀπὸ τὴ Γενέθλια Γῆ του ἐκφράζει πάντοτε καὶ τὴν μορφῆ τοῦ γυρισμοῦ του ἐκεῖ πὸν πρωταντίκρουσε τὸ φῶς τοῦ ἡλίου καὶ πέρασε τὰ πρῶτα ἀξέχαστα χρόνια τῆς παιδικῆς του ἡλικίας.

Καὶ γενικά, γιὰ τὸν ταξιδεμένο Ἠπειρώτη, πάντα μένει στὸν νοῦ του ἡ εἰκόνα ἀπ' τὸ ὄλοχαρο χωριό του, ἀπ' τὴν γαλήνη καὶ τὰς φυσικὰς του ὁμορφίαις, μιὰ εὐτυχία δηλαδή πὸν δὲν τὴν βρῖσκει πολλές φορές στὸν πλοῦτο, ἀλλ' ὅταν, γυρίζοντας, θὰ καθῆση ξανά στὸ σαρακοφαγόμενο στασίδι τῆς παλιᾶς ἐκκλησιᾶς τοῦ χωριοῦ του.

συνδέεται με μιαν άλλη υπερβολή. Τὰ μόδια ἦταν μονάδα βάρους τὴν ἐποχὴ τῶν Βυζαντινῶν. Λένε πὼς ὁ Καλόγερος, ποὺ καλλιεργοῦσε αὐτὸ τὸ νησί, ἔβγαζε χίλια μόδια καρπὸ. Καὶ ἔτσι ἀπὸ τότε τὸ νησάκι αὐτὸ τὸ εἶπανε Χιλιομόδι.

* *

Στὶς 8 τοῦ Μᾶη, κάθε χρόνο, γιορτάζεται ἡ μνήμη τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου καὶ Εὐαγγελιστοῦ, ποὺ συνδέεται στενὰ μετὰ τὸ νησί τῆς Πάτμου. Ὅπως ὁ ἴδιος γράφει στὴν Ἀποκάλυψη: «Ἐγενόμην ἐν τῇ νήσῳ τῇ καλουμένῃ Πάτμῳ διὰ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ τὴν μαρτυρίαν Ἰησοῦ Χριστοῦ». Καὶ ἀναρωτιέται κανεὶς ἂν εἶναι τόπος ἐξορίας ἢ τόπος εὐλογίας τὸ μικρὸ αὐτὸ νησί τοῦ Ἰακωβίου Πελάγους, ἢ Πάτμος, τὸ νησί τῆς προσευχῆς.

* *

Ἐκατοντάδες ὀλόκληρες οἱ ἐκκλησιῖς στὸ ἱερὸ νησί, δίνουν τὸ μέτρο τῆς εὐλάβειος τῶν κατοίκων του. Οἱ Πάτμιοι τίς ἀνεβάζουν σὲ 365. Κάθε μέρα ἔχει καὶ τὸν Ἅγιο τῆς, ποὺ ἔχει τὴν ἐκκλησιά του. Θὰ μπορούσε νὰ ὀνομαστῇ ἢ Πάτμος: «Τὸ νησί μετὰ τίς 365 ἐκκλησιῖς». Ὁλόκληρος ὁ πληθυσμὸς ἀναπνέει μετὰ τὴ συναίσθησι πὼς ζεῖ σ' ἓνα περιούσιο καὶ εὐλογημένο ἀπὸ τὸν Θεὸ ἱερὸ τόπο.

* *

Καμμιά τρεχούμενη πηγὴ, μόνο λίγα πηγάδια, καὶ ποὺ καὶ ποὺ καμμιά σιέρινα, γιὰ τὸ νερὸ ποὺ κι' αὐτὸ τὸ βρίσκεις γλυφὸ καὶ λιγιστό. Θάλασσα, βράχια, οὐρανός, ἥλιος καὶ ἓνα πέμπτο στοιχεῖο, τὰ κάτασπρα σπιτάκια. Μόνο τὸ ἄσπρο, τὸ πολὺ ἄσπρο μπορεῖ ν' ἀντέξῃ στὸ ἀνηλέητο πυράκτωμα τοῦ ἑλληνικοῦ ἡλίου, ἐδῶ ποὺ τὸ πράσινο λείπει σχεδὸν ὀλοκληρωτικά. Καὶ πρᾶγμα παράδοξο: παντοῦ ἢ ἴδια ἀνθρώπινη λαιμαργία γιὰ κατάκτησι. Σ' ὅλο τὸ νησί, τοῖχοι μετὰ ξερολίθι γιὰ νὰ ξεχωρίζουν καὶ νὰ προστατεύουν τίς ἰδιοκτησιές. Ποιὲς ἰδιοκτησιές; Τὴν ἄγονη καὶ βραχῶδη γῆ. Λίγα ξεροχώριφα μέσα στὰ βράχια γιὰ λιγιστὸ καχεκτικὸ στάρι, λίγη βρώμη καὶ κανένα ἀρρωστημένο ἀμ-

πέλι. Εὐλογία μαζί καὶ συμφορὰ τὰ μικρὰ κοπάδια ἀπὸ βουνίσσιες κατσίκες καὶ τὰ πολλὰ ἀγριοκούνελλα, ποὺ προσφέρονται στοὺς κυνηγούς, ἀλλὰ καὶ ποὺ κάνουν θραῦσι στὴν ὑποτυπώδη γεωργία.

Ἀντίθετα μετὰ τὴ βραχῶδη γῆ, ἢ θάλασσα εἶναι σπαρμένη μετὰ ψάρια, ποὺ δόθηκαν ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ Θεοῦ μετὰ ἀπλοχεριά. Βρίσκει κανεὶς ἄφθονο λαχταριστὸ καὶ νόστιμο ψάρι, ἀπὸ χάνους καὶ χταπόδια μέχρι ὑπέροχους ἀστακούς.

* *

Μὲ τὸ μάτι τοῦ πουλιοῦ, ποὺ ἰσοζυγιάζεται ψηλὰ στὸν αἰθέρα, μὰ ποὺ παράλληλα εἶναι καὶ μάτι τοῦ Θεοῦ, βλέπει κανεὶς ἀπὸ ψηλὰ ἓνα μαγευτικὸ θέαμα ν' ἀπλώνεται κάτω καὶ μπρὸς στὰ πόδια του. Ἀριστερά, δεξιὰ καὶ μπρὸς του, ἀπλώνεται ὀλόκληρο ἓνα νησί γεμᾶτο κολλίσκους, ἀκρωτήρια, ἀμέτρητα φιόρδ καὶ λοφίσκους ποὺ παιχιδίζουν καθρεφτιζόμενοι στὴν ἀγκαλιὰ τῆς γαλάζιας θάλασσας, κάτω ἀπὸ τὸ φῶς καὶ τὰ γεγονότα τῆς ἱστορίας, κάτω ἀπὸ τὸ πέρασμα τῶν αἰώνων καὶ τῶν πολιτισμῶν.

* *

Τουριστικὸ νησί σήμερα, ἢ Πάτμος, ἔχει ἓνα καλὸ ξενοδοχεῖο, τὸ «Πάτμιον». Ἀπομεινάρι τῆς Ἰταλικῆς κατοχῆς τὸ Διοικητήριον, ἓνα κτίριο ἄλλης ἐποχῆς κι' ἄλλου τόπου. Ἡ μιζέρια ἑνὸς φτωχοῦ τόπου τὸ διατηρεῖ σὰν δείγμα κακοῦ γούστου, σὰν δείγμα μιᾶς προσπάθειας ἀπροσάρμοστης πρὸς τὸ περιβάλλον.

Ἀντίθετα, τὰ χρόνια τὰ μεσαιωνικὰ προσφέρουν ἓνα καλὸ δείγμα τοῦ βυζαντινοῦ μεγαλείου. Εἶναι τὸ Κάστρο ποὺ βλέπει κανεὶς μετὰ τὸ μάτι τοῦ Κουρσάρου, ἀντικρῦζοντας δηλαδὴ τὸ νησί ἀπὸ κάτω πρὸς τὰ πάνω, ὅπου τὸ Μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, χτισμένο τὸ 1088 μ.Χ. ἀπὸ τὸν Ὅσιο Χριστόδουλο μετὰ χρυσόβουλον τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου τοῦ Α' τοῦ Κομνηνοῦ.

Σ' αὐτὸ τὸ Μοναστήρι φθάνει κανεὶς ἀπὸ τὴ Σκάλα, ποὺ εἶναι τὸ ἐπίνειο τῆς Χώρας, χρησιμοποιῶντας τὰ σύγχρονα ταξι ἢ τὰ ὑπομονετικὰ τετράποδα (ποὺ συγκεντρώνουν καὶ τὴν προτίμησι τῶν τουρι-

στών), και ακολουθώντας ένα ασφαλιστικό δρόμο δλο φιδίσι κλωθογυρίσματα και γεμάτες ποίηση και ρομαντισμό άνηφοριές.

Η απόστασι δέν είναι μεγάλη. Είναι άρκετη όμως για να χρησιμεύση σαν κάθαρσι για την είσαγωγή σου στην ένατένισι του Θεού μέσα από ένα Όρθόδοξο Χριστιανικό Μοναστήρι.

Σάν δέν είσαι Κουρσάρος, αλλά προσκυνητής, δέ σέ τρομάζουν τά κάστρα, σέ κυριεύει τδ δέος.

Από την καστρόπορτα μπαίνει κανείς σ' ένα λαβύρινθο στοών, όπου οι πολλές κολώνες φαντάζουν σαν δάσος, και όπου άτενίζει κανείς τδν ούρανό μέσα από τά άνοιγματα τών τόξων, πού με τίς φωτοσκιάσεις του μεσογειακού φωτός δίνουν την έντύπωσι δι φέρεται κανείς «έπί πτερόγνων άνέμων». Καί έπειτα ή Έκκλησιά και τά Παρεκλήσια του Μοναστηριού, τδ Ήγουμενείο, τά Κελλιά, ή Τράπεζα και ή Βιβλιοθήκη.

Χιλιάδες τόμοι από χειρόγραφα βιβλία βυζαντινής έποχής, πολύτιμα παλίμψηστα και εικόνες. Όλη ή ανθρώπινη θρησκευτική σοφία τής έποχής, γραμμένη με λατρεία, θέρμη και άφοσίωσι, όπως δείχνει ή σπάνια τέχνη εκείνων πού είχαν την ύπομονή με τδ χέρι και με τά λογής-λογής χρώματα (δλες οι άποχρώσεις τών χρωμάτων τής Ίριδος) να χαράξουν χιλιάδες πολύτιμες γραμμές. Είναι άνεξήγητο θαύμα πώς σώζονται αναλλοίωτα σχεδόν τά χρώματα. Καί μένει κανείς έκθαμβος με την τέχνη, την καταπληκτική τέχνη τής γραφής, ιδίως στην πρώτη σελίδα κάθε βιβλίου, και στην αρχή κάθε παραγράφου, πού είναι στολισμένες με λογής-λογής πολύχρωμες παραστάσεις, πέρα από τά όμοιόμορφα γράμματα πού όρκίζεται κανείς πώς είναι τυπογραφικά, ένω είναι χειρόγραφα.

Άριστερά - δεξιά, στους τοίχους τής Βιβλιοθήκης, φιρμάνια Σουλτάνων και μανιφέστα Ευρωπαίων Αυτοκρατόρων σχετικά με τδ Μοναστήρι. Σώζεται ακόμη αυτόύσιο τδ φιρμάνι του Μωάμεθ του Πορθητού, πού κήρυξε την Πάτμο άνεξάρτητη και άπαραβίαστη, και βλέπει κανείς κρε-

μασμένο ένα μεταλλικό άγιοκάνηλο, δώρο του ίδιου του Πορθητού προς τδν ιερό ναό τής Μονής. Άκόμη ένα γοιθικής γραφής κείμενο Γερμανού Αυτοκράτορος (αϊώνες πριν) μάς πληροφορεί δι κηρύσσει τδ νησί άπαραβίαστο από κάθε έπιδρομή και τδ θέτει υπό την προστασία του.

Σέ ειδική αίθουσα, φυλάσσονται άλλοι άμυθήτου αξίας θρησκευτικοί θησαυροί: Χρυσοκέντητα ιερά άσυλλήπτου λεπτής τέχνης, πολύτιμα άμφια Πατριαρχών τής Κωνσταντινουπόλεως, μήτρες και πιτριαρχικές κορώνες, ποιμαντορικοί ράβδοι, έπιγονάτια και χρυσοποίκιλτοι άδαμαντοκόλλητοι σταυροί, δισκοπότηρα και άλλα, όλα με ιερές παραστάσεις, όλα σέ άριστη κατάσταση και σ' όλη τους τή μεγαλοπρέπεια, πού σέ ξαναγυρίζουν αϊώνες πριν, στην έποχή τής μεγάλης άκμής του Βυζαντίου.

Οι εικόνες πολλές και ή αξία τους μεγάλη. Ξεχωρίζουμε τδν Άγιο Νικόλαο, τδν Χριστόν του ζωγράφου Ρίτσου, άλλη ψηφιδωτή εικόνα του Άγίου Νικολάου κουβαλημένη έδω από τδν ίδιο τδν Όσιο Χριστόδουλο, τδν Κτήτορα του Μοναστηριού, και πάμπολλες άλλες εικόνες, πού δημιουργούν μοναδικές συγκινήσεις, κεντημένες με μετάξι και χρυσό.

Και έπειτα ό Ναός με εικόνες του Χριστού και τής Παναγίας, δώρο τής Αικατερίνης τής Μεγάλης τής Ρωσίας, πάνω σέ τέμπλο του 1810 καμωμένο από Χιώτες τεχνίτες. Σπάνιο θέμα έπίσης, ό τρισυπόστατος Θεός υπό μορφήν τριών Άγγέλων εις την τοιχογραφίαν του Παρεκκλησιού τής Παναγίας στο θέμα τής φιλοξενίας του Άβραάμ.

* *

Για να φθάση κανείς στο Σπήλαιο τής Άποκαλύψεως, ή σωστή διαδρομή είναι δι πρέπει να κατεβή από πάνω, δηλαδή να έχει προσκυνήσει πρώτα τδ Μοναστήρι. Πρώτα πρώτα γιατί δέν μπορεί κανείς να κατέβη άν δέν έχει φθάσει ως την κορυφή και έπειτα γιατί ή άποκάλυψις γίνεται πάντα σ' ένα δεύτερο στάδιο.

Έδω τδ Μοναστήρι τιμάται έπ' όνόματι τής Άγίας Άννης, τής μητρός τής Παναγίας. Η παλαιά Πατριάς Σχολή και τά κτίρια του Μοναστηριού αυτού σκεπά-

ζουν την περιοχή του Σπηλαιου της 'Αποκαλύψεως και προσφέρουν εγκάρδια τὰ ἑκατὸν τόσα σκαλοπάτια γιὰ νὰ φθάση κανεὶς στὸ «ιερό σημεῖο».

Στὴν ἀρχή, ὁ ἐξωνάρθηξ, μιὰ εἰκόνα τοῦ Εὐαγγελιστοῦ καὶ ἡ αὐστηρὰ ἐπιγραφή: «Ὡς φοβερός ὁ τόπος οὗτος...» Ἀριστερὰ ὁ Ναός, δεξιὰ καὶ στὸ βάθος τὸ σπήλαιον. Ἐνα φυσικὸ κοίλωμα κάποιου βράχου ποὺ τὸ πέρασμα τῶν αἰῶνων τὸ ἔκαμε μεγαλύτερο καὶ σεβαστότερο στὸ χῶρο καὶ στὸ χρόνο. Τὰ παρατηρήσιμα σημεῖα ὀλίγα, ἀλλὰ ἐπαρκῶς ἐκμεταλλευμένα ἀπὸ τὴν παράδοσι. Ἐνα βαθούλωμα στὴν ἄκρη τοῦ βράχου χάμω, εἶναι ἀναμφισβήτητα τὸ μέρος ὅπου ὁ Θεολόγος καὶ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης ἀκουμποῦσε τὴ σεβάσμια κεφαλὴ του τὸ ἔτος 96 μετὰ Χριστόν, παραδομένος στοὺς ὑπερκόσμιους λογισμοὺς του. Δεξιότερα καὶ λίγο πιδ πάνω, ἓνα ἄλλο κοίλωμα (χειρολαβή), ὅπου ὁ Γέρος πιδ μαθητὴς τοῦ Χριστοῦ στηριζόταν γιὰ νὰ σηκωθῆ. Σὲ ἀσήμαντη ἀπόστασι, ἓνα φυσικὸ ἐπίπεδο τοῦ βράχου ἀποτελεῖ τὸ ἀναλόγιο-γραφεῖο ὅπου ὁ μαθητὴς τοῦ Ἰωάννου Πρόχορος ἔγραψε τὸ βιβλίον τῆς Ἀποκαλύψεως καθ' ὑπαγόρευσιν τοῦ Εὐαγγελιστοῦ. Στὸν ἴδιο βράχο, λαξευμένος ἓνας σταυρός, ποὺ ἡ παράδοσι τὸν θέλει καμωμένο ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ ἴδιου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ. Καὶ πιδ πάνω στὸ βράχο, οὐρανὸ καὶ στέγη τοῦ σπηλαιου, «τὸ φρικτὸν ρῆγμα», τὸ ραῖσμα τοῦ βράχου, ἀποτέλεσμα τοῦ τρομεροῦ σεισμοῦ ποὺ προηγήθηκε τοῦ θείου δραμάτος. Διπλὸ τὸ

ραῖσμα, ὥστε ὁ βράχος νὰ χωρίζεται στὰ τρία, συμβολικὴ παράστασις καὶ ἐδῶ τῆς τῆς Ἁγίας Τριάδος.

«Ἐγὼ εἶμι τὸ Α καὶ τὸ Ω, λέγει Κύριος ὁ Θεός, ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος, ὁ παντοκράτωρ».

«Ἐγὼ Ἰωάννης, ὁ ἀδελφὸς ὑμῶν...»

Ἐκαμες ἤδη μιαν ἀναδρομὴ στοὺς αἰῶνες, μιαν ἀναφορὰ στὸ Θεό.

Ἐγκαταλείπεις τὸ σπήλαιον καὶ ἀνεβαίνεις τὰ ἑκατὸν τόσα σκαλιά, γιὰ νὰ φθάσης κοντὰ στοὺς ἀνθρώπους, ποὺ στὸ πρῶτο ἀντίκρουσμα τοὺς εἶχες πάρει γιὰ ἀπογόνους πειρατῶν, ἐνῶ δὲν εἶναι παρὰ οἱ ἐξόριστοι ποὺ δέχτηκαν ἓναν Εὐαγγελιστὴ.

***

Καθὼς κατηφορίζεις, γιὰ νὰ φθάσης στὴ Σκάλα τῆς Πάτιμου, σοῦρχεται στὸ νοῦ δλη ἡ ἱστορία τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης, ὅπως τὴν ἀποστήθιζες μαθητὴς τοῦ Δημοτικοῦ, χωρὶς νὰ μπορεῖς νὰ κάνης τὴ διάκρισι ἀνάμεσα στὸ Ζηλωτὴ Θεὸ τοῦ Ἰσραήλ, ποὺ ἐφανερώθη ἐν τῷ ὄρει, καὶ στὸ Θεὸ τῆς ἀγάπης, τὸ Θεὸ τῶν Χριστιανῶν, ποὺ ἐτέχθη ἐν τῷ σπηλαίῳ καὶ ἀπεκαλύφθη ἐν τῷ σπηλαίῳ. Σ' αὐτὸν τὸν δεῦτερον ἀναφέρεται καὶ ὁ ἴδιος ὁ Εὐαγγελιστὴς ὅταν γράφει: «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος», ὁ Ἑλληνικὸς Λόγος.

Αὐτὴ εἶναι ἡ Πάτιμος, νησί τῆς ἀναφορᾶς στὸ Θεό, νησί τῆς Προσευχῆς.

Τ ρ α γ ο ὄ δ ι

*Μὲ τὸ γαλάζιο φῶς τοῦ δειλινοῦ
νὰ περπατεῖς ψυχὴ μου ἀγάλι - ἀγάλι
τὸ μυρωμένο ἀγέρι τοῦ βουνοῦ,
τῆς θάλασσας τὸ χαρωπὸ μαϊστράλι
ὅς σοῦρχεται ἀπαλὰ νὰ σὲ φιλεῖ.
Καὶ μὲς στὴν πλάση αὐτὴ τῆ μαγεμένη
ψυχὴ μου πὲς μου τι ἄλλο πιδ σοῦ μένει.*

B. ΜΑΡΓΑΡΗΣ

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΗΛ. ΠΟΥΛΙΤΣΑΣ

(9/22 Σεπτεμβρίου 1881—16 Ίανουαρίου 1968)

Ὁ Παναγιώτης Ἡλ. Πουλίτσας, πού, ἐπὶ τόσες δεκαετίες, ἐλάμπρυνε τὴν νεώτερη ἐκπαιδευτικὴ, πνευματικὴ, ἐπιστημονικὴ καὶ κοινωνικὴ ζωὴ τῆς χώρας μας, ἤρεμος καὶ φορτωμένος τὴν γαλήνη πού δίνει ἡ ὀλοκλήρωση ἐνὸς καταξιωμένου βίου, ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν καὶ ἀπῆλθε πρὸς τὴν ζωὴν τῆς αλωνιότητος. Καί, φεύγοντας, ἤφησε γιὰ τὴν χώρα μας καὶ τοὺς Ἕλληνας, σὰν ἓνα μεγάλο κεφάλαιον, τὶς ἀξίες πού αὐτὸς διακίνησε. Γιατί, οἱ τέτοιοι ἄνθρωποι, πού, ἀναλωνόμενοι στὴν ὑψηλὴ διακονία τῆς ἰδέας γιὰ τὴν ἄνθηση τῆς Νεώτερης Ἑλλάδος, ἐλευκάνθησαν πάντοτε ἕρθιοι καὶ ἀνεπίληπτοι, σηματοθεοῦν τὸν χρόνον καὶ ἠροθετοῦν γιὰ τοὺς ἐπιγενομένους. Ἔτσι, ὁ ἀειμνηστὸς Παναγιώτης Ἡλ. Πουλίτσας, σὰ συνταρακτικὰ γιὰ τὸν τόπον μας τελευταῖα πενήντα χρόνια, στάθηκε ὁ Ἀκαδημαϊκὸς, ὁ Πρῶεδρος τοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας, ὁ Πρωθυπουργὸς καί, πρὸ παντός, ὁ ἀληθινὰ μεγάλος Ἕλληνας πού, δακρύων πρὸ τῆς προσφοράς τῆς Μῆας καὶ Ἀδιαίρετου Ἡπείρου, ἔγινε ὁ ἴδιος μιὰ ὀλοκλήρη ζωὴ ἐποχῆ. Καί, τώρα, ἤδη ἔχει τὶς διαστάσεις καὶ τὸ βῆρος μιᾶς ἱστορικῆς ἀξίας. Γι' αὐτό, ἡ ἀλησιμῆνη φυσιογνωμία του, ὅταν τὴν ἐπλησίαζε κανεὶς ἀπὸ κοντὰ, ἐθύμιζε κάτι ἐπικὸ καὶ μαζὶ κάτι ἐφέστιον, ἔτσι πού, ὁ ὠραῖος αὐτὸς ἀσκητικὸς τύπος, νὰ ἐκφράζει τὴν ἐνσάρκωση τῆς ἑλληνικῆς πνευματικῆς ἀκτινοβολίας καὶ τῆς θέρμης τῆς ὑψηλόφρονος ἐθνικῆς μας παραδόσεως. Καί, ὅπως δὴ ποτε, ὁ Παναγιώτης Ἡλ. Πουλίτσας, εἶταν ἡ ἀπειραχτὴ μορφή τοῦ Νεοέλληνα πού, κάτω ἀπ' τὸ βῆρος τῆς κρισιμότητος τῶν χρόνων καὶ πού, ἀνάμεσα ἀπ' τὰ καπνίζοντα ἐρείπια καὶ τοὺς μακρινούς δραματισμούς, ἔφερεν ἄσβεστη τὴν δῶδα τῆς πνευματικῆς παλιννοστήσεως καὶ τῆς πατρογονικῆς ἠθικῆς, γιὰ τὴν θεμελίωση μιᾶς ἑλληνικῆς Ὀθαγένειας στὴν ἐθνικὴ μας ζωὴ. Τὴν μεγάλη αὐτὴ ἀποστολή, ὁ Παναγ. Πουλίτσας, τὴν ἐγράραξε μὲ τὴν ἴδια του τὴν ἀτομικὴ ζωὴ. Καί, τώρα, ὅσοι ἀπὸ πορεία ἐνὸς αἰῶνα παρὰ λίγο (εἶταν 87 χρόνων), ὁ ὠραῖος τὴν ψυχὴ καὶ πολὺς τὴν κεφαλὴ, σεβαστὸς πνευματικὸς μας αὐτὸς πρεσβύτης, φορώντας τὸν φωτεινὸ στέφανον τῆς δικαιοσύνης, ἤφησε γιὰ μᾶς τὴν σκυτάλη. Καί τὴν ἤφησε ἔχι ὡς ἀπίμαχος, ἀλλὰ ὡς ἀθλητὴς στὸν στίβον, γιατί, ὁ Παναγ. Πουλίτσας, σὰ τελευταῖα χρόνια τῆς ζωῆς του, ὡς Πρῶεδρος τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς Ἐταιρείας (Ἀρσάκειον), ἐστάθηκε, ὡς τὴν τελευταῖα πνοή του, ὁ Θεματοφύλακας τῆς ὠραίας καὶ φιλογενοῦς αὐτῆς Μεγάλης Παραδόσεως, πού ἐφτυάζαν στὴν ἱστορία μας οἱ Μεγάλοι Ἐθνικοὶ Εὐεργέτες τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος. Γι' αὐτό, ἡ Φιλεκπαιδευτικὴ Ἐταιρεία, ἔχι μονάχα σὰν ἱστορία καὶ κλέος, ἀλλὰ σὰν σύγχρονον ἐκπαιδευτικὸ καὶ πνευματικὸ Ἰδρυμα, εἶναι ἀκόμα ἀπ' τὶς ἐθνικὰς ἐνεῖνες κληροδοσίας πού δεσπόζουν στὸν δημόσιον βίον τῆς πατρίδος μας. Γιατί, ἐκτὸς ἀπ' τὴν καθαρὰ ἐκπαιδευτικὴ δραστηριότητά της, ἡ Φιλεκπαιδευτικὴ Ἐταιρεία εἶναι ἡ μοναδικὴ ἀπ' τὰ παρῶν Ἰδρύματα, πού ὑποβάλλει, προσέχει καὶ ἐνισχύει τὴν πνευματικὴ ἄνθηση πού ἐκπηγάζει ἀπ' τὴν ἐθνικὴ μας Παράδοση καὶ διατηρεῖ τὴν ἱστορικὴ Μνήμη τοῦ Γένους μας. Καί αὐτὸν τὸν ἱερὸ ἰδρώτα τὸν φύλαξε καὶ τὸν ἀξιοποίησε ἡ Φιλεκπαιδευτικὴ Ἐταιρεία. Δὲν τὸν ἤφησε νὰ μείνῃ μονάχα μιὰ λαμπρὴ σελίδα στὴν ἱστορία μας. Καί ὁ Παναγιώτης Ἡλ. Πουλίτσας, πού ἐπὶ εἴκοσι χρόνια, εἶταν ὁ Πρῶεδρος τῆς Φιλεκπ. Ἐταιρείας, προσέφερε κι' ἀπὸ ἐδῶ ἓνα ὄψιστον ἔργον καὶ μιὰ ὑπηρεσίαν πράγματι ἐθνικῆς σημασίας.

Τώρα, ἡ μνήμη τοῦ Παναγ. Ἡλ. Πουλίτσα εἶναι, γιὰ ἄλλους μας, μιὰ ἠροθεσίαν φωτεινῆς καὶ ὑψηλόφρονος πορείας, πού θὰ πρέπει νὰ τὴν κάνουμε ξεχωριστὴ ἐθνικὴ ἀξία. Ἰδιαίτερα, γιὰ τὴν «Ἡπειρωτικὴ Ἔστια», πού τόσο συγκινητικὰ τῆς παραστάθηκε, βοηθώντας τὴν ὅσο τοῦ εἶταν δυνατόν, καθὼς καὶ γιὰ τὴν Ἡπειρο γενικώτερα, πού τὴν σέβονταν καὶ τὴν τιμοῦσε γιὰ τὴν προσφορά της στὴν ἀναγέννηση τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος, ὁ Παναγιώτης Ἡλ. Πουλίτσας θὰ μείνῃ μιὰ ἀλησιμῆνη ὠραία καὶ μεγάλη ἱστορικὴ μορφή.

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Η «ΠΑΤΣΕΛΕΙΟΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ»,

Γιὰ τὸν τόπον μας, ἡ ἱδρυσιμὴ μιᾶς βιβλιοθήκης στὴν ἐπαρχία, εἶναι ἔχι μονάχα μιὰ ἀξιέπαινη πράξη, ἀλλὰ καὶ μιὰ χειρονομία ἐθνικῆς σημασίας. Γιατί, στὴν ἐποχῆ πού ζοῦμε, οἱ

τεχνολογικές εξελίξεις απ' την μιὰ μεριά και ἡ ἀκοπή, ἡ χωρὶς τὸν ἱερὸν ἰδρωτὰ τοῦ μόχθου θήρευση τῶν πνευματικῶν γνώσεων απ' τὴν ἄλλη, κοντεῦνουν νὰ ἀμβλύνουν τὰ βαθύτερα ἐνδιαφέροντα και τὶς πνευματικὲς ἀνησυχίες. Κι' ἔτσι, βλέπομε νὰ ἀποχρωματίζεται καθημερινὰ ἡ ζωὴ και νὰ χάνει, λίγο λίγο, τὴν ὠραία παράδοση, ποὺ μᾶς κληροδότησαν οἱ προηγούμενες γενεές στὴν ἑλληνικὴ ἐπαρχία. Κι' ἐκεῖ ποῦ, γιὰ νὰ ἀλλάξει ἢ γιὰ νὰ ἐκφυλισθεῖ ἓνα καθιερωμένο γεγονός, χρειάζονταν δυὸ και τρεῖς αἰῶνες, σήμερα, εἶναι δυνατόν νὰ λησμονηθεῖ μέσα σὲ τέσσερα — πέντε χρόνια. Γι' αὐτό, μιὰ βιβλιοθήκη, ποὺ συνιστᾶ πάντοτε κι' ἓναν πυρῆνα ἀπόνια μορφωτικὸ κέντρο, ἀποτελεῖ πάντοτε κι' ἓνα γεγονός πολυσήμαντο. Γιατί, κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο, στήνεται ἓνα ἑλληνικὸ φρούριο, ὅπου θὰ δύνονται νὰ ἀξιοποιηθοῦν και νὰ ἀκτινοβολήσουν οἱ πνευματικὲς δυνάμεις κι' ἡ ἔφεση γιὰ μιὰ ἀνύψωση ἐκεῖ τῆς ζωῆς. Ἡ πνευματικὴ μας φυσιογνωμία, ἡ ἱστορικὴ μνήμη τῆς φυλῆς μας και ὁ δρόμος, ποὺ διήνυσαν ὡς ἐμᾶς οἱ πατεράδες μας, εἶναι τὸ μεγαλύτερο κεφάλαιο ποὺ διαθέτομε γιὰ τὴν ἐπιβίωσή μας στὴν σύγχρονη ἐποχὴ, ὅπου οἱ λαοὶ και τὰ ἔθνη, χάρη στὰ μεγάλα και ἀπίθανα μέσα ἐπικοινωνίας τῶν καιρῶν μας, δὲν εἶναι ὅπως ἄλλοτε κατὰ τὸ ἀπομονωμένο.

Τὶς σκέψεις αὐτὲς κάναμε, ξεκινῶντας απ' τὴν ὠραία και φιλογενῆ χειρονομία ἐνὸς Ἡπειρώτου, τοῦ λογίου και ἱστορικοῦ συγγραφέως κ. Νικολάου Β. Πατσέλη απ' τὸ Δελβινάκι, ποὺ προσέφερε στὴν γενέτειρά του, τὸ Δελβινάκι, ὀλόκληρη τὴν βιβλιοθήκη του (πάνω ἀπὸ 1.000 τόμους). Ὁ Δῆμος Δελβινακίου, ἐκτιμῶντας πρεπόντως τὴν προσφορά αὐτῆ τοῦ κ. Πατσέλη, τὸν ἀνεκέρηξε μέγα δωρητὴ και ὠνόμασε τὴν βιβλιοθήκη του «Πατσέλειον Βιβλιοθήκη». Χρέος μας νὰ τὴν ξεχωρίσουμε και νὰ τὴν ἀξιολογήσουμε δημοσίᾳ. Γιατί, τὸ παράδειγμα τοῦτο, ποὺ στέκεται στὸ ὕψος τῆς λαμπρᾶς παραδόσεως τῶν παλαιότερων Ἡπειρωτῶν λογίων, εἶναι μιὰ πράξη ποὺ ἀξίζει και τὸν σεβασμὸν ὄλων μας και τὴν εὐρύτερη προβολή. Διότι, ὁ Νικ. Πατσέλης, ὁ ὁποῖος τόσα ἔχει προσφέρει στὴν ἱστορία και στὸ ὄνομα τῆς Ἡπείρου, μὲ τὴν ἴδρυση αὐτῆς τῆς βιβλιοθήκης στὴν γενέτειρά του, δίνει ἀκόμη κι' ἓνα πνευματικὸ κέντρο, ποὺ θὰ ἀποτελέσει μαζί και μιὰ ἀθλοθέτηση γιὰ πολλοὺς ἄλλους ποῦ, ἂν δὲν σὰν δωρητὰ. Γιατί, ὅπως τονίσαμε, ἡ ἴδρυση μιᾶς βιβλιοθήκης στὴν ἐπαρχία, εἶναι μιὰ ὕψιστη προσφορά, ὄχι μονάχα πρὸς τὸ γενέθλιο τόπο τοῦ καθενὸς μας, ἀλλὰ και γενικώτερα πρὸς αὐτὸ τὸ παρὸν και τὸ μέλλον τοῦ ἔθνους μας. Γι' αὐτό, ἀκριβῶς, και ἀξίζει τὸν δημοσίον ἔπαινο. Εἶναι μιὰ πράξη ἐξόχως τιμητικὴ, πρῶτ' απ' ὅλα, γιὰ τὸν ἴδιον τὸν δωρητὴ και, παράλληλα, μιὰ προσφορά ἐθνικῆς ἀξίας γιὰ τοὺς συμπατριῶτες του, ἰδιαίτερα μάλιστα, ὅταν ἡ βιβλιοθήκη γίνεται στὶς ἀκριτικὲς ἐπάλξεις τῆς Ἡπείρου. Γι' αὐτὸν τὸν λόγο, ξεχωρίζομε τὴν προσφορά τούτη τοῦ κ. Πατσέλη, περισσότερο απ' τὴν παρόμοια προσφορά του, ποὺ ἔκαμε, ἔστω και σὲ μικρὸ ἀριθμὸ τῶμων, και πρὸς τὶς ἄλλες ἡπειρωτικὲς βιβλιοθήκες, τῆς Ζωσιμαίας Ἰωαννίνων, τῆς Πωγωνιανῆς και τῆς Κονίτσης, πρὶν ἀπὸ λίγα χρόνια. Κι' εὐχόμαστε νὰ τὸν μιμηθοῦν και ἄλλοι ποὺ ἔχουν τὴν ὑλικὴ δύναμη νὰ τὸ κάμουν.

Δ. Κ.

Κ Ρ Ι Τ Ι Κ Η
ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Κ. Τσιρόπουλος : «Χριστιανικὸν Συμπόσιον»

Ἀναμφισβήτητα ἡ ποιητικὴ στάθμη τοῦ ἑλληνικοῦ βιβλίου γνώρισε τελευταία σημαντικὴ ἀνοδο. Αὐτὲς τὶς μέρες χαρήκαμε μιὰ ἀκόμη λαμπρὴ πνευματικὴ προσπάθεια : Τὸ «Χριστιανικὸν Συμπόσιον» (Ἐκδόσεις βιβλιοπωλείου τῆς «Ἐστίας» Ἰ. Δ. Κολλάρου και Σία Α. Ε. Ἀθήναι 1967 σελ. 264). Εἶναι μιὰ ἐτησίᾳ ἐκδοσις Χριστιανικοῦ στοχασμοῦ και τέχνης. Πέρυσι, εἶχαμε τὸ ἐλπιδοφόρο ξεκίνημα μὲ τὸν πρῶτο τόμον, ἐφέτος χαίρομαστε τὸν δεῦτερο τόμο, σὰν μιὰ σίγουρη ὁμολογία τῆς σημαδιακῆς συνεχείας. Γενικὰ πρόκειται γιὰ μιὰ θαυμασία παρουσία συλλογικῆς συνεργασίας. Διαφορετικά, τὸ «Χριστιανικὸν Συμπόσιον» εἶναι ἓνας ἐκλεκτικὸς σύλλαβος κειμένων, Ἑλλήνων και ξένων, ποὺ ξεπερνοῦν τὴν περιοχὴ τοῦ ἐφημέρου και ἀνήκουν στὸν κόσμον τοῦ αἰωνίου. Δοκίμια, μελέτες, ἐξομολογήσεις, ποιήματα, κριτικὴ ἀπο-

τελοῦν τὰ εἰδολογικὰ πλαίσια τῶν περιεχομένων.

Εἶναι γνωστὸν σ' ὄλους μας και ἀποτελεῖ συνειδησι τῶν πῶ εἰδικῶν, ὅτι αὐτό, ποὺ λείπει ἀπὸ τὴν μηχανοκρατικὴ μαρτυρικὴ ἐποχὴ μας, εἶναι τὸ γνήσιο, τὸ πηγαῖο Χριστιανικὸ βίωμα. Ἡ ὑπόμνησι τῆς ἀληθείας, ἀποτελεῖ μιὰ διαγνωστικὴ θέσι στὴ νοσηρὴ κατάσταση. Τί μένει ; Ὁ ἀγών.

Μέρος τῆς προσπαθείας αὐτῆς ὄντοποιεῖ ἡ ἀγωνιστικὴ στάσι τοῦ λαμπροῦ νέου λογοτέχνου και κριτικοῦ Κώστα Τσιροπούλου, ποὺ εἶναι μιὰ ὑπεύθυνη ἀφυπνισμένη ἀγωνιστικὴ συνειδησι τοῦ καιροῦ μας και τοῦ τόπου μας. Μέρος τῆς ἀποφασιστικῆς στάσεως στὸ τραγικὸ μας παρὸν ἀποτελεῖ και ὁ μόχθος του γιὰ τὴν ἐκδοσι τοῦ «Χριστιανικοῦ Συμποσίου».

Μερικὰ ἀπὸ τὰ μοναδικὰ περιεχόμενά του : Ἀγίου Συμεῶν τοῦ Νέου Θεολόγου : «Μακαρισμὸς τῶν Χριστιανῶν». Κ. Τσάτσου : «Διαλογισμοὶ γύρω ἀπὸ τὸ θρησκευτικὸ βίωμα». Ἀγίας Τερέζας : «Ὁ δρόμος τῆς τελειότητος». Πιερ Ἐμμάνιουέλ : «Γνώρισα τὸν ἑαυτό μου». Β. Ν. Τατάκη : «Ἡ φαινομενο-

λογία του πιστεύειν». Α. Τολστόϊ : «Οί τρεις Γέροντες». Α. Τόυνμπη : «Χριστιανισμός και πολιτισμός». κ.ά. Κλείνει την πολύτιμη προσφορά το ανθολόγημα Κ. Νιάρχου : 'Εκκλησιαστικά Χρονικά. Π. Γλέζου. Το Θέατρο. Κώστα Τσιρόπουλου : 'Ο κινηματογράφος, τὰ χριστιανικά βιβλία (Άγγλία, Γαλλία, Γερμανία, Άμερική, Ίσπανία, Ίταλία).

'Από την άπλη υπόμνησι μέρους των συνεργατών και των έργασιών τους, γίνεται κατάδηλο, ότι έχουμε στη διάθεσί μας μιὰ όντως ούσιαστική προσφορά πνευματικής σημασίας. 'Ετσι έχουμε μιὰ καινούρια αίσθηση του Χριστιανικού πνεύματος.

'Ο χριστιανισμός σάν θέμα, σ' όποιαδήποτε πλευρά του πολυπλεύρου «Είναι» του, είναι ρωμαλέο και άπαιτεί μεγάλα αναστήματα νά καταπιαστούν μ' αυτόν. 'Η άρχοντιά, της κατά κόσμον, γνώσεως και τέχνης δέν φτάνει. 'Απαραίτητος καθίσταται ή ζώσα πίστις. Τά κείμενα του «Χρ. Συμποσίου» εδύχησαν στο σημείο αυτό και παρουσιάζουν άρτιότητα «δωρεών». 'Ετσι ό άναγνώστης, μπροστά στην όμορφιά (ταίριασμα μοναδικό τέχνης, έπιστήμης και ούσίας χριστιανικού μεγαλείου), καθλώνεται και νοιώθει μιὰ έλξι και άνάτασι πρὸς τὸ Θεϊόν.

'Ιδιαίτερη έπικαιρότητα παρουσιάζει ή έτησία έπισκόπησι των έλληνικών και ξένων έκκλησιαστικών γεγονότων, Χριστιανικών εκδόσεων, του Θεάτρου, των Καλών τεχνών, της Έλληνικής Λογοτεχνίας και του Κινηματογράφου, όπου έχουμε μιὰ άνάγλυψη, λιτή και ούσιαστική εικόνα προσώπων και πραγμάτων του άμέσου παρελθόντος.

'Η φροντίδα για τήν παρουσίασι του «Χριστιανικού Συμποσίου» δέν όστέρησε στην εμφάνισι, όπου τό γοδστο και τό χρήμα σέ άμιλλα μᾶς σύνθεσαν μιὰ εκπληξι, ένα παράδειγμα φωτεινό έλληνικών εκδόσεων. Το έξώφυλλο, με τήν γνησία Βυζαντινή τεχντροπία του, είναι έργασια του 'Αγιογράφου Κώστα Γεωργακοπούλου. Τά πρωτογράμματα και οι λοιπές διακοσμήσεις δημιουργούν μιὰ άτμόσφαιρα καλλιτεχνικής ζεστασίας και έρχονται σέ φυσική έναρμόνισι με τὰ ύπέροχα κείμενα.

Τόσο στον άοκνο διευθυντή της προσπάθειας Κώστα Τσιρόπουλο, όσο και στον εκδοτικό οίκον Ι. Δ. Κολλάρου, όφείλομε πολλά για τήν άρτια παρουσία βιβλίων ποιότητος, όπως είναι τό «Χριστιανικόν Συμπόσιον».

ΙΩΑΝΝΗΣ Γ. ΘΕΟΧΑΡΗΣ

•••

ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

ΙΣΤΟΡΙΑ

Γενικού 'Επιτελείου Στρατού : (Δ/νοισ 'Ιστορίας Στρατού) : 'Η μάχη της Κρήτης (έπίσημος έκδοσις του Γ.Ε.Σ. περι της μάχης

της Κρήτης, με στοιχειά, σχεδιαγράμματα, χάρτας κ.λ.), Σχ. 8ον μεγ., σελ. 224, 'Αθήναι, 1967.

Νικολάου Χρ. Παπακώστα : 'Ηπειρωτικά (Άθαμανία), Σχ. 8ον μεγ., σελ. 570, 'Αθήναι, 1967.

Λέοντος Μελά : «Μιά οικόγένεια—Μιά ιστορία», Σχ. 4ον, σελ. 1070, 'Αθήναι, 1967.

Βαρνάβα Δ. Τζωρτάτου (Μητροπολίτου Κίτρους) : 'Η καταστατική νομοθεσία της 'Εκκλησίας της 'Ελλάδος από της συστάσεως του 'Ελληνικού Βασιλείου», Σχ. 8ον μεγ., σελ. 634, 'Αθήναι, 1967.

Βασιλείου Μπαρά : «Τὸ Δέλβινο της Βορείου 'Ηπείρου», Σχ. 8ον μεγ., σελ. 352, 'Αθήναι, 1966.

Κώστα Σαρδελή : «Κοσμᾶ Αίτωλου αναλυτική βιβλιογραφία», Σχ. 8ον μεγ., σελ. 176, 'Αθήναι, 1968.

Βασιλείου Πλιάτσικα και Νίκου Β. Λώλη : 'Ηπειρωτικές αναδρομές», Σχ. 8ον μεγ., σελ. 216, 'Αθήναι, 1967.

('Ολιγοσέλιδα πραγματεΐαι)

Σπουδαστ. Νεοελλ. Φιλολογίας (Έπιμελεία : Γ. Ζώρα—Φ. Κ. Μπουμπουλίδου : «Βιβλιογραφικόν Δελτίον Νεοελλ. Φιλολογίας (ΣΤ' 1964)», Σχ. 8ον μεγ., σελ. 56, 'Αθήναι, 1966.

Κων. Δ. Μέρτζιου : 'Εμπορική άλληλογραφία εκ Θεσσαλονίκης (έκδοσις 'Εταιρείας Μακεδ. Σπουδών), Θεσσαλονίκη, 1966.

Κων. Δ. Μέρτζιου : 'Οκτώ άδειαι διά την εκτύπωσιν βιβλίων εν Βενετία (1559—1572)», 'Αθήναι, 1967.

Κων. Δ. Μέρτζιου : 'Οκτώ διαθήκαι 'Ελλήνων Βενετίας (1535—1549)», 'Αθήναι, 1967.

Δημ. Μαργακοῦ : 'Ιωάννης Μαρίνος», (1815—1866), 'Ιωάννινα, 1967.

'Ιωάννου Τρίμμη : 'Ηπειρώται Ζαγορογιατροί—Βηχογιατροί», 'Αθήναι, 1967.

'Ιωάννου Ε. Αναστασίου : 'Η άποστολή του Κωνσταντίνου—Κυρίλλου και Μεθοδίου εις την χώραν των Χαζάρων, 'Αθήναι, 1966.

Γεωργίου Ι. Σημαντήρα : «Φλώρινα» (ή όνομασία της διά μέσου των αίωνων), Φλώρινα, 1964.

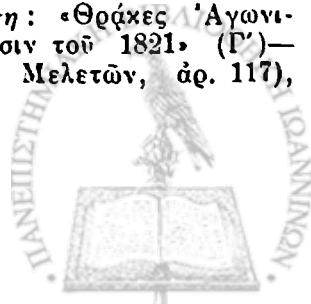
'Αλεξ. Χ. Μαρμποπούλου : (Έκδοσις 16η της 'Ηπειρ. 'Εταιρ. 'Αθηνών) : «Σχολεία και Δάσκαλοι του άλυτρώτου έλληνισμού», 'Αθήναι, 1967.

Πέτρου Στυλιανού : «Τὸ Φρούριο της Κερύνειας», Λευκωσία, 1966.

Κων. 'Αθ. Διαμάντη : «Μιά στατιστική των Μονών του 'Αγίου Όρους του 19ου αιώνος», 'Αθήναι, 1964.

Κων. 'Αθ. Διαμάντη : 'Ο πρώην έπίσκοπος Τρωάδος Βενέδικτος (έκδοσις 'Αρχείου του Πόντου), 'Αθήναι, 1964.

Κων. 'Αθ. Διαμάντη : «Θράκες 'Αγωνισται κατά την επανάστασιν του 1821» (Γ')—(έκδ. 'Εταιρ. Θρακικών Μελετών, αρ. 117), 'Αθήναι, 1964.

Κων. Ἀθ. Διαμάντη: «Τὸ πνευματικὸν ἔργον τοῦ Πολυδ. Παπαχριστοδοῦλου», (ἔκδ. Ἑταιρ. Θρακικῶν Μελετῶν, ἀρ. 116), Ἀθῆναι, 1964.

Δ Ι Α Φ Ο Ρ Α

Δημ. Τ. Νότη Μπότσαρη: «Λόγοι καὶ μελέται» (ἅπαντα), Τόμοι, Α, Β, Γ, Δ, Σχ. 8ον, σελ. 1.128 (328—400—420), Ἀθῆναι, 1967.

Λίνας Π. Τσαλδάρη: «Ἐθνικαὶ—Κοινωνικαὶ—Πολιτικαὶ προσπάθειαι» (Τόμος Α'—Τὸ παιδί καὶ ἡ γυναῖκα—Τόμος Β'—Τὰ κοινωνικὰ καὶ ἔθνικὰ θέματα), Σχ. 8ον, σελ. 694 (318—376), Ἀθῆναι, 1967.

Παναγιώτου Ἠλ. Πουλίτσα: «Βιογραφικὸν σημεῖωμα» (σταδιοδρομία—μελέται—δράσεις), Σχ. 8ον, σελ. 192, Ἀθῆναι, 1966.

Νικολάου Β. Δώλη: «Αἱ συμβάσεις τῆς Γενεῦσης τοῦ 1949», Σχ. 8ον, σελ. 216, Ἀθῆναι, 1947.

Ἰνστιτούτον Ἀνατολικῶν Σπουδῶν Πατριαρχικῆς Βιβλιοθήκης: «Ἀνάλεκτα» (Χαριστήριος τόμος τῷ Θεοδ. Μοσχονᾷ, Σχ. 8ον μεγ., σελ. 234, Ἀλεξάνδρεια, 1967.

Κώστα Τσιάντα: «Παιχνίδια μετὰ τὴ μπάλλα», Σχ. 8ον, σελ. 188, Ἰωάννινα, 1967.

Προεδρίας Κυβερνήσεως: «Δελτίον Ἑλληνικῆς Βιβλιογραφίας» (τεύχη 15, 16, 17, 18, Σχ. 8ον, σελ. 220 (28—36—88—8), Ἀθῆναι, 1967.

Μωϋσῆ Κ. Κωνσταντίνη: «Τὰ ταχυδρομικὰ τέλη ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Ταχυδρομείου», Σχ. 8ον μεγ., σελ. 28, Ἀθῆναι, 1967.

Δημ. Σ. Λουκάτου: «Οἱ τρεῖς Ἱεράρχες καὶ ὁ λαϊκὸς Βυζαντινὸς βίος», Σχ. 8ον μεγ., σελ. 16, Ἰωάννινα, 1967.

Φάνη Γ. Κακριδῆ: «Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχες—ἑρμηνευτικὴ ἀξιολόγησις», Σχ. 8ον μεγ., σελ. 16, Ἰωάννινα, 1967.

Π Α Ι Δ Ε Ι Α

Σοφοκλῆ Δ. Δώλη: «Δογματικαὶ μελέται», Σχ. 8ον μεγ., σελ. 148, Ἰωάννινα, 1947.

Ἀναστασίου Χ. Τσιάρα: «Παιδί—Σχολεῖο—Οἰκογένεια» (Ζητήματα ἀγωγῆς τοῦ παιδιοῦ γιά δασκάλους καὶ γονεῖς), Σχ. 8ον μεγ., σελ. 104, Ἀθῆναι, 1967.

Σήφη Γ. Κόλλια: «Ἡ προσωπικότης τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ», Σχ. 8ον, σελ. 84, Ἀθῆναι, 1966.

Φ Ι Λ Ο Λ Ο Γ Ι Α

Ἀνδρέα Μ. Λόη: «Εὐρετήριο Κυπριακῶν Γραμμάτων 1934—1956», Σχ. 8ον, σελ. 124, Λευκωσία, 1967.

Ἀποστόλου Γ. Σπυροπούλου: «Ἐνδιαφέροντα ἱστορικὰ ἀφηγήματα γιά τὸ Δραγαμέστο—Καραϊσκάκη», Σχ. 8ον, σελ. 42, Ἀθῆναι, 1967.

Σόνιας Ὀλλανδέζου: «Κοινωνικά θέματα», Σχ. 8ον, σελ. 88, Ἀθῆναι, 1968.

Κύπρου Χρυσάνθη: «Σαραντατριεῖς ἐπιστολὲς τοῦ Π. Βλαστοῦ», Σχ. 8ον, σελ. 30, Λευκωσία, 1966.

Σοφοκλῆ Δ. Δώλη: «Ἐσχατολογία καὶ ἱστορία», Σχ. 8ον, σελ. 40, Θεσσαλονίκη, 1952.

Γιώργου Δέλιου: «Τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ Νικ. Κασομούλη καὶ ἡ λογοτεχνικὴ τοὺς ἀξία», Σχ. 8ον, σελ. 16, Θεσσαλονίκη, 1967.

Δημ. Δαβαλά: «Καῦμοὶ Ἱππειρωτῶν ραγιάδων», Σχ. 8ον μεγ., σελ. 40, Ἀθῆναι, 1966.

Α. Περγάρη: «Δημήτριος Θ. Λιπέρτης», Σχ. 8ον, σελ. 16, Λευκωσία, 1967.

Ε. Ν. Πλατῆ: «Λόγια δημοτικὴ καὶ γλωσσικὸς πουρισμὸς», Σχ. 8ον, σελ. 8, Ἀθῆναι, 1967.

Μαρίας Βασιλάκου—Μαντούβαλου: «Τὸ ἐρωτοπαίγνια» εἰς τὴν «Φλογέραν τοῦ βασιλιά» τοῦ Κωστή Παλαμά (ἔκδ. Ν. Φιλολογίας), Σχ. 8ον μεγ., σελ. 16, Ἀθῆναι, 1967.

Γεωργίου Θ. Ζώρα: «ἔμμετραι διασκευαὶ τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως», Σχ. 8ον μεγ., σελ. 16, Ἀθῆναι, 1967.

Ἐλένης Πολίτου: «Ὁ Τάφος τοῦ Κ. Παλαμά καὶ ἡ δημοτικὴ μας ποίησις» (ἔκδ. Ν. Φιλολογίας), Σχ. 8ον μεγ., σελ. 16, 1967.

Ἐλένης Μπέλια: «Ἀνέκδοτος πίναξ «Διοργανισμοῦ» τῆς ἐκπαιδεύσεως κατὰ τὴν κατολιστριακὴν περίοδον» (ἔκδ. Ν. Φιλολογίας), Σχ. 8ον μεγ., σελ. 16, Ἀθῆναι, 1967.

Νάσου Βαγενᾶ: «Ὁ Ὄσσιαν στὴν Ἑλλάδα» (ἔκδ. Ν. Φιλολογίας), Σχ. 8ον μεγ., σελ. 24, Ἀθῆναι, 1967.

Θ Ε Α Τ Ρ Ο

Ἀγαθῆς Νοτίδου—Δρίτσου: «Γυναῖκες τῆς Πίνδου», Σχ. 8ον, σελ. 128, Ἀθῆναι, 1967.

Εὐριπίδου (μετάφρασις: Κούλη Ἀλέπη): «Μῆδεια», Σχ. 8ον, σελ. 80, Ἀθῆναι, 1966.

Κύπρου Χρυσάνθη: «Ἀξιοθέα» (μονόπρακτο), Σχ. 8ον μεγ., σελ. 32, Λευκωσία, 1968.

Α. Περγάρη: «Τῆς τριχᾶς τὸ γεφύρι» (ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος τοῦ ἔθνομάρτυρος Ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ—Δρᾶμα σὲ 3 Πράξεις), Σχ. 8ον μεγ., σελ. 32, Λευκωσία, 1967.

Π Ο Ι Η Σ Η

Ρήγα Καπάτου: «Ρεμέντζο», Σχ. 8ον μεγ., σελ. 40, Ἀθῆναι, 1966.

Κώστα Ζαρούκα: «Φούγκα καὶ Καντάτα», Σχ. 4ον μεγ., σελ. 48, Ἀθῆναι, 1962.

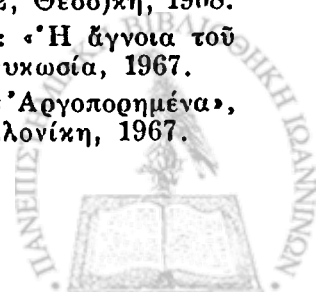
Κώστα Ζαρούκα: «Δεκάλογος», Σχ. 4ον μεγ., σελ. 61, Ἀθῆναι, 1963.

Κώστα Ζαρούκα: «Τὸ κόκκινο πλαῖστο», Σχ. 8ον μεγ., σελ. 36, Ἀθῆναι, 1965.

Σαράντου Παυλέα: «Ἀμαρτία καὶ προσευχή», Σχ. 8ον μεγ., σελ. 72, Θεσσαλονίκη, 1968.

Κυριάκου Χαραλαμπίδη: «Ἡ ἄγνοια τοῦ νεροῦ», Σχ. 8ον, σελ. 64, Λευκωσία, 1967.

Ἡλία Κατσόγιαννη: «Ἀργοπορημένα», Σχ. 8ον μεγ., σελ. 48, Θεσσαλονίκη, 1967.

- Μιχαήλ Ν. Πίσσα*: «Τὰ ἀνθρώπινα», Σχ. 8ον, σελ. 120, Ἀλεξάνδρεια, 1963.
Νίκου Ἀρβανίτη: «Ἐν γῆ ἀβάτω», Σχ. 8ον μεγ., σελ. 64, Ἀθήνα, 1967.
Γιάννη Γαλανοῦ: «Χελιδόνια», Σχ. 8ον, σελ. 64, Ἀθήνα, 1968.
Δημήτρη Γαλάνη: «Σπουδή», Σχ. 8ον μεγ., σελ. 48, Ἀθήνα, 1967.
Ἀγγελικῆς Γάτου: «Συμφωνία ὠρῶν καὶ νοῦ», Σχ. 8ον, σελ. 128, Ἀθήνα, 1968.
Γεωργίου Θ. Πηρουνάκη: «Δίπτυχο ψυχῆς», Σχ. 8ον, σελ. 32, Ἀθήνα, 1967.
Γιάννη Πανίτσα: «Οὐράνιο τόξο», Σχ. 8ον, σελ. 64, Ἀθήνα, 1964.
Λεοντίου Χατζηκώστα: «Οἱ ἐννέα ὠδὲς» (ἔμμετρη ἀπόδοση στὴ Νεοελληνικὴ), Σχ. 8ον, σελ. 72, Ἀθήνα, 1967.
Γιώργου Μανουσάκη: «Μονόλογοι», Σχ. 8ον μεγ., σελ. 36, Χανιά, 1967.
Μετάφραση: Κούλη Ἀλέπη: «Ἀρχαῖα ἑλληνικὰ ἐπιγράμματα», Σχ. 8ον, σελ. 16, Ἀθήνα, 1968.
Χρυσάνθης Ζιτσαίας: «Ἰσμήνη», Σχ. 8ον μεγ., σελ. 16, Θεσσαλονίκη, 1968.
Κύπρου Χρυσάνθη: «Ἐκατὸν τριάντα γαπωνέζικα ποιήματα» (μετάφραση ἀπὸ τ' ἀγγλικά), Σχ. 8ον, σελ. 12, Λευκωσία, 1966.
Κύπρου Χρυσάνθη: «Πενήντα κινέζικα ποιήματα» (μετάφραση ἀπ' τ' ἀγγλικά), Σχ. 8ον, σελ. 12, Λευκωσία, 1966.
Γιώργου Βογιατζῆ: «Ἀνατομία σιγῆς», Σχ. 8ον μεγ., σελ. 40, Ἀθήνα, 1966.
Ἡσιόδου (μετάφραση: Μιχ. Ν. Πίσσα): «Ἔργα καὶ ἡμέραι», Σχ. 8ον μεγ., σελ. 8, Λευκωσία, 1967.
Κύπρου Χρυσάνθη: «Λυρικὸν ἡμερολόγιον στὴν Κυπριακὴ χρονιά 1966», Σχ. 8ον μεγ., σελ. 16, Λευκωσία, 1967.
Πάνου Παπαρηγοπούλου: «Τὸ τραγούδι τοῦ Λάδωνα», Σχ. 8ον, σελ. 48, Ἀθήνα, 1967.

Π Ε Ζ Ο Γ Ρ Α Φ Ι Α

- Γιάγκου Πιερίδη*: «Οἱ ἐξοχότητες» (νουβέλλα), Σχ. 8ον, σελ. 134, Ἀθήνα, 1967.
Στέφανου Τηλικίδη: «Τὸ εἶδωλο τοῦ Κύκλωπα» (διηγήματα), Σχ. 8ον, σελ. 96, Θεσσαλονίκη, 1966.
Πάνου Μπόκοβου: «Οἱ ἄλλες μέρες» (μυθιστόρημα), Σχ. 8ον, σελ. 110, Θεσσαλονίκη, 1967.
Νανᾶς Ἀποστολίδου: «Στοχασμοὶ» (πεζογραφήματα), Σχ. 8ον, σελ. 44, Ἀθήνα, 1967.

Π Ε Ρ Ι Ο Δ Ι Κ Α

- «Θεολογία», Τόμ. ΑΖ'—Τ. Α—Β—Γ.Δ. καὶ Τόμ. ΑΗ'—Τ. Α—Β', Ἀθήνα.

- «Παρθασσός», (Τόμ. Θ'), Τ. 1, 2, 3, 4 Ἀθήνα.
 «Κρῖκος», Τ. 196—206, Λονδίνον.
 «Ἑλληνικὰ Θέματα», (Περίοδος Β'), Τ. 12 Ἀθήνα.
 «Νέοι Ὁρίζοντες», (ἔκδοσις ΧΕ.Ν.), Τ. 105—111, Ἀθήνα.
 «Δασικὰ Χρονικά», Τ. 101—111, Ἀθήνα.
 «Παραθήναια», Τ. 73, Ἀθήνα.
 «Ἀκτῖνες», Τ. 279—289, Ἀθήνα.
 «Ὁ Κόσμος τῆς Ἑλληνίδος», Τ. 137—147, Ἀθήνα.
 «Λογοτεχνικὸν Στάδιον», Τ. 56, Ἀθήνα, «Θέματα Κριτικῆς», Τ. 3, 4, Λευκωσία.
 «Ἰλιός», Τ. 50—56, Ἀθήνα.
 «Θρακικὰ Χρονικά», Τ. 26, 27, Ξάνθη.
 «Πρωτότυπη Φιλ. Ἐπιθεώρησις», (Ἔτος 9ον καὶ 10ον, Τ. 1—2), Ἀθήνα.
 «Ὁ Ἑλληνισμὸς τοῦ Ἐξωτερικοῦ», Τ. 170—180, Θεσσαλονίκη.
 «Πνευματικὴ Κύπρος», Τ. 79—91, Λευκωσία.
 «Κρητικὴ Ἔστια», Τ. 166—174, Χανιά.
 «Βιομηχανικὴ Ἐπιθεώρησις», Τ. 390—400, Ἀθήνα.
 «Ἐπιμορφωτικὸν Βῆμα («Ὀμηρος»), Τ. 39—47, 48, Ἀθήνα.
 «Ἑλληνικὸς Πολιτισμὸς», Τ. 49—53, Πάτραι.
 «Συζήτησις», Τ. 89—98, Ἀθήνα.
 «Κόνιτσα», Τ. 58—69, Ἀθήνα.
 «Σιφναϊκὴ Φωνή», Τ. 28—39, Ἀθήνα.
 «Ἐκκλησία», (Ἔτος ΜΔ', Τ. 8—24 καὶ Ἔτος ΜΕ'), Τ. 1, Ἀθήνα.
 «Ὁ Ἐφημέριος», (Ἔτος ΙΣΤ'). Τ. 12—24, Ἀθήνα.
 «Διδακτικὸν Βῆμα», (Περίοδος Γ') Τ. 617—628, Ἀθήνα.
 «Πάνταινος», (Ἔτος 59), Τ. 3, Ἀλεξάνδρεια.
 «Ἀριστοτέλης», Τ. 57—60, Φλώρινα.
 «Δελτίον τῆς ΑΤΕ», Τ. 155—159, Ἀθήνα.
 «Ἐπιστημονικὸν Βῆμα τοῦ Διδασκάλου», (Ἔτος ΙΕ'), Τ. 4, Ἀθήνα.
 «С о n g o», (Ἐκδοσις: Ἐνώσεως Ἑλλήνων Κοιτῶν), Τ. 6—17.
 «Πυξίδα», (Ὁργανον τοῦ Συνδέσμου Σερραίων Λογοτεχνῶν). Τ. 1, Σέρραι.
 «Φιλοτέλεια», Τ. 397, 404, 405, 406, 407), Ἀθήνα.
 «Σκουφᾶς», Τ. 33, Ἄρτα.
 «Φιλιατρά», Τ. 42—43, Ἀθήνα.
 «Europa Arciv», Βόννη.
 «In Britain», Λονδίνον.
 «Aussen Politik», Φράϊσμπουργκ—Γερμανία.
 «Die Monats», Δυτ. Βερολίνον.

ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΣ ΑΝΟΙΚΟΔΟΜΗΣΙΣ

Ο ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΟΥ 1968

ΚΑΤΕΤΕΘΗ ΜΕ ΠΛΕΟΝΑΣΜΑ 2 ΧΙΛ. ΕΚΑΤΟΜ. ΔΡΑΧΜΩΝ

Ἐπὶ τῶν Ἀναγκαστικῶν Νόμων «περὶ κυρώσεως τοῦ Προϋπολογισμοῦ τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων τοῦ Κράτους καὶ τῶν εἰδικῶν Ταμείων καὶ εἰδικῶν Ὑπηρεσιῶν διὰ τὸ οἶκον. ἔτος 1968».

Π ρ ὶ ς

τὴν Α. Ε. Τὸν Ἀντιβασιλέα

Ἐξοχώτατε,

Ὁ ὑποβαλλόμενος πρὸς κύρωσιν Προϋπολογισμὸς τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων τοῦ Κράτους, διὰ τὸ οἶκον. ἔτος 1968, ἔχει ἐν συνόψει ὡς ἀκολούθως :

	Τακτικὸς	Ἐπεδύσεων	Σύνολον
	(Εἰς ἑκατομ. δραχμῶν)		
1. Ἔσοδα	45.230	1.150	46.380
2. Ἔξοδα	44.997	12.000	56.997
Μείον ἀδιάθετοι πιστώσεις	-1.567	-3.000	-4.567
ἦτοι πληρωμαὶ	43.430	9.000	52.430
3. Πλεόνασμα (+) ἢ ἔλλειμμα (-)	+1.800	-7.850	-6.050
4. Κάλυψις ἐλλείματος: ἀμυντικὴ βοήθεια ΝΑΤΟ	+ 200		+ 200
ἑσωτερικὸς δανεισμὸς		+ 4.000	+ 4.000
πόροι ἀλλοδαπῆς		+ 1.850	+ 1.850
5. Ἀποτέλεσμα	+ 2.000	- 2.000	

Αἱ ἐκτιμήσεις περὶ τῶν ἐσόδων ἐγένοντο μετὰ πάσης δυνατῆς πληρότητος καὶ ἀκριβείας, βάσει τῶν προοπτικῶν αὐξήσεων τῶν ἐξ ἐγγωρίων πόρων ἐσόδων, ἐν συναρτήσει πρὸς τὴν ἀναμενομένην αὐξήσιν τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος καὶ τῶν χρηματικῶν εἰσοδημάτων καὶ τὰ μέχρι τοῦδε δεδομένα τῶν εἰσπράξεων τοῦ λήγοντος οικονομικοῦ ἔτους ὡς καὶ τῶν ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς Κυβερνήσεως ληφθέντων μέτρων πρὸς δραστηριοποίησιν τῶν ἀρμοδίων ὑπηρεσιῶν καὶ εὐελίξιαν τῆς διαδικασίας βεβαιώσεως καὶ εἰσπράξεως.

Αἱ δαπάναι τοῦ τακτικοῦ προϋπολογισμοῦ, καθαρῶς καταναλωτικαὶ δαπάναι, περιεστάλησαν εἰς τὸ ἔπακρον καὶ μέχρι σημείου νὰ μὴ δημιουργῶνται ἐκ τῆς τιαύτης περιστολῆς προβλήματα κοινωνικὰ καὶ γενικώτερον ἐπιτεύξεως τῶν σκοπῶν τοῦ Κράτους, ἐνῶ συγχρόνως ἐλήφθη μέριμνα πρὸς προάσπισιν τῆς ἐσωτερικῆς ἀσφαλείας καὶ τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης.

Οὕτω, ἐπετεύχθη ἰσοσκελίσις τοῦ κατατιθεμένου τακτικοῦ προϋπολογισμοῦ

του οικονομικού έτους 1968 αλλά και η δημιουργία περιθωρίου κρατικής αποταμιεύσεως προς συμβολήν αυτού εις την χρηματοδότησιν του προγράμματος δημοσίων επενδύσεων, δια ποσού τετραπλασίου του λήγοντος έτους, ήτοι δια ποσού δύο χιλιάδων εκατομμυρίων δραχμών.

Εις τόν προϋπολογισμόν τών δημοσίων επενδύσεων περιελήφθησαν έργα και μελέται έργων, τὰ όποια μέλλουσι ν' αποβώσιν έπ' όφελεία τής δημιουργίας οικονομικής ύποδομής προς αύξησιν τής παραγωγικότητας και επιτάχυνσιν τής οικονομικής αναπτύξεως.

Έξ έτέρου, οι προϋπολογισμοί τών ειδικών ταμείων και Ύπηρεσιών, οι συνυποβαλλόμενοι προς κύρωσιν μετά του γενικού προϋπολογισμού του Κράτους, έχουν, εν τώ συνόλω των, ως ακόλουθως :

		(εις εκατ. δραχμών)
*Εσοδα	. . . . .	12.393.—
*Εξοδα	. . . . .	13.368.—
		— 975.—
	*Έλλειμμα	

Το έλλειμμα τουτο εξισορροπείται δια τών κατ' έτος καταλειπομένων άδιαθέτων πιστώσεων.

Εις τόν Αναγκαστικόν Νόμον περι τών έξόδων, ειδική γίνεται πρόβλεψις δια την δυνατότητα μεταβολών, άναποφεύκτων κατὰ την εκτέλεσιν τών κατὰ περίπτωσιν προϋπολογισμών, και δια την προοδευτικήν πραγματοποίησιν τών δαπανών.

Ούτως έχουν οι προϋπολογισμοί, τους όποιους λαμβάνω την τιμήν να ύποβάλω ύπό την ύμετέραν έγκρισιν και τήν, δια τών οικείων Αναγκαστικών Νόμων, κύρωσιν.

Έν Αθήναις τή 29 Δεκεμβρίου 1967

Ο Ύπουργός τών Οικονομικών

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ Ι. ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ

